MEDDELELSER OM GRØNLAND
UDGIVNE AF
KOMMISSIONEN FOR VIDENSKABELIGE UNDERSØGELSER I GRØNLAND
Bd. 117 · Nr. 3

A. BERTELSEN:

GRØNLANDSK MEDICINSK STATISTIK OG NOSOGRAFI

UNDERSØGELSER OG ERFARINGER FRA 30 AARS GRØNLANDSK LÆGEVIRKSOMHED

III.

DET SÆDVANLIGE GRØNLANDSKE SYGDOMSBILLEDE

MED ET ENGELSK RÉSUMÉ

33 FIGURER OG 1 KORT I TEKSTEN

KØBENHAVN
C. A. REITZELS FORLAG
BIANCO LUNOS BOGTRYKKERI A/S
1940

UDGIVET MED STØTTE AF P. CARL PETERSEN'S FOND

INDHOLD

Side

Indledning 5
A. Misdannelser 5
B. Nydannelser 11
C. Ernæringssygdomme 21
D. Forgiftninger 31
E. Kroniske Infektionssygdomme 40
1. Tuberkulose 40
2. Gonorrhoe 69
3. Syfilis 77
4. Spedalskhed 82
F. Dyriske Snyltere 85
G. Sygdomme med uensartet, tildels ukendt, Ætiologi, ordnet efter de angrebne Organer 97
1. Sygdomme i Aandedrætsorganerne 97
2. Blodsygdomme 99
3. Sygdomme i Kredsløbsorganerne 102
4. Sygdomme i Fordøjelsesorganerne 106
5. Sygdomme i Urinorganerne 118
6. Sygdomme i Kønsorganerne 119
7. Sygdomme i de endokrine Kirtler 126
8. Muskel-, Knogle- og Ledsygdomme 127
9. Nerve-, Rygmarvs- og Hjernesygdomme 132
10. Sygdomme i Sanseorganerne 139
11. Hudsygdomme 159
12. Sindssygdomme 176
H. Sygdomsbilledet blandt Europæerne i Grønland 202
Kort over Grønland 212
Résumé (paa engelsk) 213
Litteraturfortegnelse 221
Alfabetisk Sagregister 229

DET SÆDVANLIGE GRØNLANDSKE SYGDOMSBILLEDE

I den følgende Oversigt anvendes for Overskuelighedens Skyld en stærkt forenklet Fremstillingsform.

Paa adskillige Punkter er det forhaandenværende Materiale mangelfuldt, og Redegørelsen kan derfor paa disse Felter kun blive lidet udtømmende. Paavisningen af disse Mangler i vor Viden vil dog forhaabentlig bidrage til, at senere Undersøgere vil tage de paagældende Spørgsmaal op til nærmere Udforskning og Besvarelse.

A. Misdannelser *(Vitia primae formationis).*

Misdannelser skyldes Forstyrrelser i Fostrets Udvikling og viser sig ved en Række forskellige Dannelsesfejl, som forefindes hos det paagældende Individ allerede ved dets Fødsel.

Selve Ægget kan være misdannet. Fr. Jørgensen synes at være den første, som i Grønland har iagttaget Fødslen af *Mola hydatidosa* (Julianehaab, 1896)[1]). Meldorf omtaler et Tilfælde af samme Misdannelse samme Sted det følgende Aar[2]). Jeg har selv set *Mola hydatidosa* et Par Gange hos Nordgrønlænderinder, dels ved Jakobshavn 1904, dels ved Umanak 1912.

De fleste Misfostre opstaar ved en Standsning i Fosterudviklingen. Saaledes kan Kraniehvælvingen og en større eller mindre Del af Hjernen mangle (*Anencephali*). Det af Paul Egede omtalte »Monstrum — uden Hovet — med Mund paa Brøstet«, født i Diskobugten $^{9}/_{5}$ 1739[3]), maa formodes at have tilhørt denne Kategori. S. M. Saxtorph oplyser i sin Indberetning for 1937/38, at der ved Claushavn er født et Misfoster, Anencephal[4]).

Ufuldstændig Lukning af Ansigtets føtale Spalter medfører forskellige større eller mindre Deformiteter. Pfaff nævner et Misfoster, født ved Jakobshavn Juni 1867, hvor Øjnene var sammensmeltede ved

[1]) 1, pag. 79.
[2]) 1, pag. 79.
[3]) 2, pag. 108.
[4]) Grønlands Styrelses Arkiv. 275—14. 1938.

Næseroden (*Cyklopi*)[1]). I saadanne Tilfælde er ved Sammensmeltningen af de to Øjenhuler og Øjenæbler Dannelsen af den ydre Næse forhindret, og PFAFF beskriver da ogsaa udtrykkelig den rudimentære Næse som indskrænket til en oven over det sammensmeltede Øje hængende »kødet, af en Aabning perforeret Klump«.

MELDORF har i Julianehaab Distrikt 1900 truffet en dertil indvandret 18aarig Østgrønlænderinde med mangelfuld Tillukning af Spalten mellem Over- og Underkæbelap (*Makrostomi*)[2]). De ellers almindeligste Spaltedannelser i Ansigtet som Hareskaar (*Labium leporinum*) og Ganespalte (*Palatum fissum*) er vel kendte, men synes ikke at forekomme særlig hyppigt blandt den grønlandske Befolkning. Personlig har jeg ikke iagttaget disse Misdannelser hos Grønlændere; men jeg har hørt om enkelte utvivlsomme Tilfælde, og f. Eks. C. PETERSEN beretter 1911 om et nyfødt Pigebarn ved Udstedet Kangâmiut, Sukkertoppen Distrikt, med dobbelt Ganespalte[3]), ligesom BØRRESEN 1928/29 omtaler Forekomsten af »4 Tilfælde af Ganespalte« i Godthaab Distrikt[4]).

Af andre blivende Spaltedannelser har MELDORF hos to Smaabørn i Julianehaab Distrikt 1898 og 1899 set en medfødt Spaltning af Hvirvelsøjlen (*Spina bifida lumbo-sacralis*)[5]).

Abnorm Spaltetillukning kan ogsaa være Aarsag til medfødte Misdannelser. MELDORF beretter om 3 Tilfælde, Børn af samme Moder, som skulde være fødte med helt eller delvis manglende Øjenlaagsspalte (*Kryptophthalmus*)[6]).

Et Tilfælde af tillukket Endetarm (*Atresia ani*) behandledes af BLOCH ved Godthaab 1840/41[7]), et Tilfælde af tillukket Urinrør (*Atresia urethrae*) ligeledes af RUDOLPH i Nord-Grønland 1845/46[8]). H. SMIDT opererede ved Holsteinsborg 1911 med godt Resultat en *Atresia canal. cervical. et vaginae* hos en 18aarig Pige (Brev til Forf.), og LAURENT CHRISTENSEN et tilsvarende Tilfælde 1935 ved Julianehaab[9]).

Mere eller mindre udtalte Sammenvoksninger af Fingre eller Tæer (*Syndaktyli*) findes omtalte af forskellige Læger i Grønland. PFAFF beretter saaledes fra Nord-Grønland 1872 om flere Børn (af samme Moder), som havde Fingrene forenede ved Svømmehud[10]). KNUD POULSEN har ved Angmagssalik 1898—99 iagttaget en ung Mand med Svømmehud mellem de tre midterste Fingre paa venstre Haand[11]). MELDORF har meddelt et Tilfælde af fuldstændig Sammenvoksning af Huden paa venstre Fods 4. og 5. Taa hos en voksen Grønlænder i Julianehaab Distrikt 1902[12]). C. PETERSEN beskriver i sin Indberetning 1909 to forskelligartede Tilfælde af Syndaktyli, iagttagne i Sukkertoppen Distrikt[13]). Et særlig

[1]) 1, pag. 82.
[2]) 3, pag. 31.
[3]) 4, 1912. 1868.
[4]) 4, 1929. 968.
[5]) 1, pag. 81.
[6]) 1, pag. 82.
[7]) 1, pag. 84.
[8]) 1, pag. 84.
[9]) 4, Beretning f. Julianehaab Sygeh. 1935.
[10]) 1, pag. 85.
[11]) 5, pag. 150.
[12]) 1, pag. 85.
[13]) 4, 1910. 1783.

udtalt Tilfælde ligger formentlig til Grund for Omtalen af det Monstrum, født ved Jakobshavn $^{28}/_{3}$ 1738, om hvilket PAUL EGEDE meddeler, at »i Stæden for Hænder og Fødder havde det ikkun Laller og store tykke Laar«[1]). Udtrykket: Laller fører uvilkaarlig Tanken hen paa den som *Phokomeli* betegnede Deformitet, hvor Hænder og Fødder sidder umiddelbart paa Individets Krop; Beskrivelsen passer imidlertid ikke paa denne Misdannelse, hvor selve Hænderne og Fødderne som Regel er veludviklede. Har det ikke drejet sig om Syndaktyli, som formodet, kan der ellers neppe være Tale om andet end om en *Hemimeli*, hvor mere eller mindre af Ekstremiteterne har manglet.

Forekomst af overtallige Fingre eller Tæer (*Hyperdaktyli*) er oftere nævnt. I det af PFAFF beskrevne, ovenfor anførte, Tilfælde af Cyklopi fandtes saaledes 6 Tæer paa venstre Fod[2]); MELDORF saa i Julianehaab Distrikt 1902 en 6aarig Dreng med 2 Tommelfingre paa venstre Haand[3]); FREUCHEN omtaler en nyfødt Pige ved Upernavik 1911 ligeledes med 2 Tommelfingre paa venstre Haand[4]). Selv har jeg ved Umanak 1926 iagttaget en Dreng med en overtallig Finger paa begge Hænders Ulnarkant.

Af den modsatte, overalt sjældnere forekommende Anomali (*Ektrodaktyli*) kender jeg fra Grønland kun ét Tilfælde, som PFAFF nævner 1872, hvor en Broder til de ovenfor omtalte Børn med Svømmehud manglede den højre Tommelfinger[5]).

Medfødt Hofteluksation (*Luxatio coxae congenita*) har jeg iagttaget dobbeltsidig hos en voksen Kvinde i Umanak Distrikt; ligesaa medfødt Klumpfod (*Pes varo-equinus paralyticus*) hos en Kvinde i samme Distrikt (se Fig. 1) og hos en Halvbroder (samme Fader) til den nævnte Kvinde med Hofteluksationen.

Forekomsten af *Hypermasti* nævnes af BJERRE JØRGENSEN fra Egedesminde Distrikt 1937: »I den senere Tid har man bemærket en hyppig Forekomst af overtallige Brystvorter hos begge Køn, dog flest hos Mænd«[6]).

Et Tilfælde af Hermafroditisme er iagttaget af JESSEN ved Julianehaab 1872/73[7]). MELDORF nævner i sin Medicinalberetning for Julianehaab 1899, at *Phimosis* »meget hyppig ses hos Grønlænderne«[8]), og han skriver atter 1910: »Phimosis er yderlig almindelig hos Drengebørn og voxne Grønlændere«[9]).

1909 nævner C. PETERSEN et Tilfælde af *Hypospadia peno-scrotalis* hos en 9aarig Dreng ved Sukkertoppen, med en lille Fordybning paa det normale Sted for Orificium urethrae[10]). BENTZEN omtaler 1914

[1]) 2, pag. 82.
[2]) 1, pag. 82.
[3]) 1, pag. 86.
[4]) 6, pag. 1090.
[5]) 1, pag. 85.
[6]) Grønlands Styrelses Arkiv. 275—10. 1938.
[7]) 1, pag. 83.
[8]) 7, 1901, pag. 259.
[9]) 1, pag. 88.
[10]) 4, 1910. 1783.

4 Tilfælde af Hypospadi med en Pochedannelse paa Orificiums sædvanlige Plads[1]). En nærstaaende Abnormitet beskrives af SCHIØTTZ CHRISTENSEN 1929, som følger: »Hos mange grønlandske Mænd udgaar en mere eller mindre dyb Paraurethralgang eller -poche fra den øverste Del af Fossa navicularis, saaledes at en Infektion, der angriber

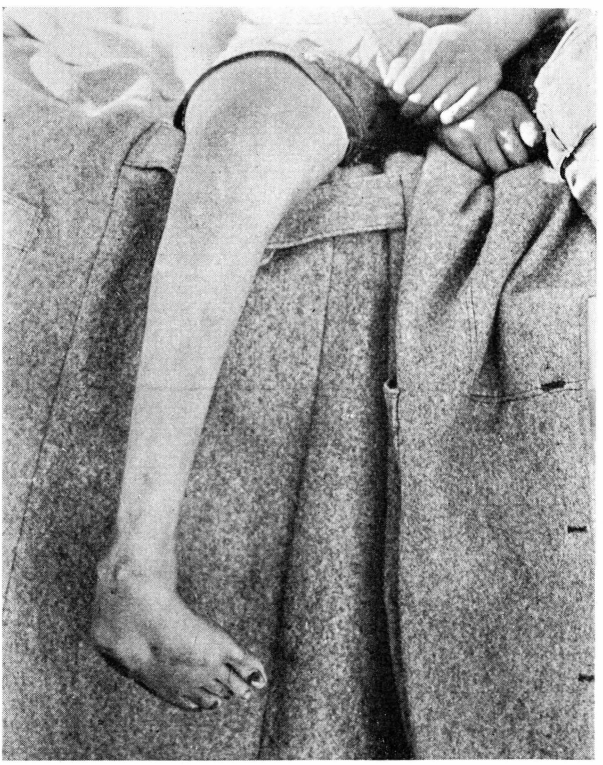

Fig. 1. 16aarig ublandet Grønlænderinde med Pes varo-equinus congenitus. Udstedet Sâtut, Umanak Distrikt. 1923. ALFR. BERTELSEN phot.

Slimhinden i Urethras forreste Del, ikke ret vel kan undgaa at medangribe Slimhinden i denne Poche«[2]). BØRRESEN giver 1930 fra et Materiale af 18 Tilfælde en nærmere Beskrivelse af den af BENTZEN først nævnte Anomali; han gør ogsaa opmærksom paa, at Divertiklen, som han har fundet indtil 3 cm lang, let medinddrages ved en Gonorrhoeinfektion[3]).

Hernier forekommer i ikke faa Tilfælde. v. HAVEN skriver 1882: »Af Hernier tror jeg næsten, at umbilicale Hernier vare de hyppigste«[4]), medens KIÆR 1900 i større Almindelighed udtaler: »Hernier træffes ikke sjælden«[5]). De umbilikale Herniers Hyppighed har ogsaa været mig paa-

[1]) 7, 1917, pag. 200.
[2]) Grønlands Styrelses Arkiv. 175–19. 1929.
[3]) 8, pag. 1228.
[4]) 9, pag. 191.
[5]) 10, pag. 468.

faldende; Hyppigheden belyses godt ved en Optælling af de paa Julianehaab (og Nanortalik) Sygehuse i Aarene 1934—35—36 opererede Hernier, hvilke viser sig at have været 14 *Herniae umbilicales* og 37 *Herniae lin. alb. sup.* mod kun 1 Inguinalhernie[1]).

I Medicinalberetningen for 1908 meddeler NORMAN-HANSEN fra Sukkertoppen, at »der er født 2 Børn med Misdannelse (Blindhed) af det ene Øje; hos et 8aarigt Barn sammesteds findes samme Misdannelse«[2]). 1911 anfører han yderligere, at »medfødte Misdannelser: *Mikrophthalmus* og *Buphthalmus* er forholdsvis langt hyppigere end i noget andet Samfund«[3]). HERTZ omtaler 1929 et Tilfælde af *Mikrophthalmus* i Nord-Grønland og tilføjer, at »Misdannelser synes at være meget almindelige«[4]).

Fejlstilling af Tænder (*Deviationes dentium*) betegnes af POULSEN 1909 som ret almindelig hos Østgrønlændere[5]), og BUDTZ-JØRGENSEN omtaler 1922 og 1925 Eksempler paa uregelmæssig Tandstilling og paa overtallige Tænder (*Hyperdonti*) hos Vestgrønlændere[6]). P. O. PEDERSEN anfører efter en Undersøgelse af 528 ældre grønlandske Eskimokranier[7]), at »mindre Anomalier i Tandstillingen er hyppige«, samt at »Visdomstænderne mangler hyppigere hos Eskimoerne end i den hvide Race«[8]). Han omtaler ogsaa enkelte Tilfælde af Hyperdonti[9]).

Naar han yderligere sammesteds anfører, at »Tandrødderne som Helhed betragtet er korte og stumpe«, kan der vel ikke siges herved at være Tale om nogen Misdannelse, men om en Raceejendommelighed, saaledes som det ogsaa synes at maatte være Tilfældet, naar POULSEN omtaler, at Lobulus auriculae manglede eller fandtes fastvokset hos mindst 36 af 44 undersøgte Østgrønlændere[10]) (se ligeledes ovenfor MELDORF's Bemærkninger om Phimosis).

I Almindelighed taget vil Statistik over Misdannelsers Hyppighed støde paa den Vanskelighed, at Begrebet Misdannelser omfatter et saa uensartet Materiale, spændende lige fra svære og stærkt iøjnefaldende

---

[1]) 4. Beretning fra Julianehaab Sygehus. 1934, 1935 og 1936.
[2]) 7, 1908, pag. 305.
[3]) 11, pag. 852.
[4]) 12, pag. 806.
[5]) 5, pag. 142.
[6]) 13, pag. 19 og 14, pag. 351.
[7]) 15, pag. 59.
[8]) Samme Forfatter siger (1939), at »medfødt Mangel af Visdomstænder iagttages særdeles hyppigt hos Eskimoer . . . Indblanding af »hvidt« Blod synes at medføre en Formindskelse af denne Hyppighed« (P. O. PEDERSEN, Numerical variations in Greenland Eskimo Dentition, pag. 126. Acta odontologica scandinavica, 1939, pag. 93. Stockholm. 1939).
[9]) 16, pag. 130.
[10]) 5, pag. 142.

Dannelsesfejl til ganske lette og ofte kun lidet synlige Anomalier. Tilfældigheder faar herved et betydeligt Spillerum ved Beregning og Sammenligninger; karakteristisk er saaledes Fundet af den omtalte Penisanomali. BØRRESEN oplyser, at »Grønlænderne angiver aldrig selv at

Fig. 2. 25aarig ublandet Grønlænderinde med typisk fastvokset Lobulus auriculae og med flere Lentigines. Udstedet Ikerasak, Umanak Distrikt. 1920. ALFR. BERTELSEN phot.

have iagttaget denne Anomali«, medens han dog fandt den saa hyppigt som hos 18 af 100 undersøgte Mænd. At den overhovedet er kommet til Erkendelse, skyldes Gonorrhoens Invasion i Grønland; allerede det første af BENTZEN ved Arsuk 1897 iagttagne Tilfælde fandtes hos en Patient, som undersøgtes for Gonorrhoe (mundtlig Meddelelse til Forf.).

Der er imidlertid ikke faa Iagttagere, der som deres Skøn har udtalt, at Misdannelser forekommer relativt hyppigt i den grønlandske Befolkning. PAUL EGEDE meddeler 1741: »Vanskabninger fødes tit her i Bugten«[1]), og HOLM skriver fra Øst-Grønland 1888: »Det er vistnok ingen

[1]) 2, pag. 108.

Sjeldenhed, at der fødes vanskabte Børn«, men han tilføjer, at disse da »blive kastede udenfor paa Jorden eller i Havet for at omkomme«[1]).

Som Resultat af denne Fremgangsmaade kan POULSEN fra sit Ophold sammesteds 1898 meddele: »Mere betydelige Misdannelser forekommer vist meget sjældent (i Befolkningen, Forf.), da Børn med saadanne Deformiteter utvivlsomt som Regel bliver dræbte kort efter Fødslen«[2]). Anlæget til Misdannelser kan imidlertid nedarves i latent Form, saa nogen radikal Udryddelse ad denne Vej har dog ikke kunnet finde Sted, medens paa den anden Side Opstaaen af Misdannelser ofte vil begunstiges af den i de geografiske Forhold begrundede ikke ringe Konsanguinitet i den grønlandske Befolkning (i 76 af 100 Ægteskaber er Ægtefællerne begge fundne hjemmehørende inden for samme Kolonidistrikt, d. v. s. i en gennemsnitlig 1200 Individer stor Befolkning)[3]).

Foruden de anførte Udtalelser af EGEDE, HOLM, NORMAN-HANSEN, HERTZ og PEDERSEN bør det ogsaa bemærkes, at MELDORF 1910 udtaler som sin Formodning, at Misdannelser »endda er forholdsvis hyppige hos den grønlandske Befolkning«[4]), samt at BØRRESEN 1930 dels antager, at Misdannelser blandt Grønlænderne er »hyppigere end blandt andre Nationer«, og dels henfører denne Hyppighed til »Indgifte mellem beslægtede«[5]).

Résumé: De fleste almindeligere kendte Former for Misdannelse er iagttagne i Grønland, og for enkelte nærmere undersøgte Formers Vedkommende oplyses det, at de forekommer med forholdsvis stor Hyppighed.

B. Nydannelser *(Neoplasmata).*

Nydannelse er den tekniske Betegnelse for et Vævsprodukt, som enten ved sin Form eller ved sin Beskaffenhed afviger fra de Omgivelser, i hvilke det udvikler sig. Nogle Nydannelser er paa Grund af deres Beskaffenhed altid farlige for den Organisme, i hvilken de opstaar (*Neoplasmata maligna*), medens andre (*Neoplasmata benigna*) i og for sig ikke behøver at medføre nogen Risiko for Individets Helbred, uden for saa vidt deres Sæde eller deres Størrelse kan medføre en Fare.

I det følgende skal gives en Oversigt over de væsentligste af de Nydannelser, som vides at være iagttagne i Grønland, idet Nydannelserne — som almindeligt — opføres i Grupper, inddelte efter det Væv, hvoraf de i alt Fald hovedsagelig er opbyggede.

[1]) 17, pag. 91.
[2]) 5, pag. 150.
[3]) 18, pag. 162.
[4]) 1, pag. 79.
[5]) 8, pag. 1227.

1. Godartede Nydannelser.

Nydannelser af epithelialt og af fibroepithelialt Væv.

Vorter (*Verruca*) er formentlig den hyppigst forekommende Nydannelse hos den grønlandske Befolkning.

1904 har jeg som den første nævnt Forekomsten af Vorter hos den grønlandske Befolkning og betegnede dem da som »ganske almindelige«[1]). 1907 anvender MELDORF Udtrykket »ret almindelige« og gør samtidig opmærksom paa, at naar der blandt 1739 af ham behandlede Patienter kun er opført 3 Patienter med Vorter, maa dette forklares ved, at Vorter kun sjældent betragtes som krævende Lægebehandling[2]).

1915 har jeg meddelt, at der findes et særligt eskimoisk Stamord (úngoq) som Betegnelse for en Vorte, og at Vorter følgelig fra gammel Tid maa være velkendte blandt Eskimoer[3]).

For at fremskaffe et talmæssig underbygget Billede af Forekomsten af Vorter i den grønlandske Befolkning undersøgte jeg i April 1923 dette Forhold hos den 92 Individer store Befolkning ved Udstedet Ikerasak (Umanak Distrikt) og skal i nedenstaaende Skema redegøre for Resultatet af denne Stikprøve.

Den samlede Befolkning ved Udstedet Ikerasak April 1923, undersøgt for Forekomsten af Vorter paa Hænderne.

Aldersklasser	Antal Mænd	Vorter forekom hos	Procentvis Forekomst h. Mænd	Antal Kvinder	Vorter forekom hos	Procentvis Forekomst h. Kvinder	Procentvis Forekomst h. beg. Køn
0—19 Aar	20	8	40	21	6	29	34
20 Aar og derover.	24	6	25	27	1	4	14
Ialt...	44	14	32	48	7	15	23

Efter ovenstaaende er der altsaa truffet Vorter paa Hænderne hos hvert fjerde undersøgte Individ, dobbelt saa hyppigt hos Mænd som hos Kvinder.

Nærmere skal jeg oplyse, at den yngste Person med Vorter var en 8aarig Pige og den ældste en 37aarig Mand. Hvis man indskrænker Beregningen til Individerne mellem disse Alderstrin, fandtes der 30 Personer af Mandkøn, hvoraf som nævnt 14 havde Vorter, og ligeledes 30 af Kvindekøn, hvoraf 7 havde Vorter. Der fandtes ingen Kvinde over 20 Aar med Vorter. Den med Alderen faldende Procent af Indi-

[1]) 19, pag. 211.
[2]) 20, pag. 9.
[3]) 21, pag. 1189.

vider med Vorter tyder i sig selv paa, at Vorterne forsvinder efter en vis Tids Forløb; yderligere erklærede udtrykkelig 32 Individer (5 under og 27 over 20 Aar) at have haft Vorter, som var svundne af sig selv.

Af den undersøgte Befolkning maa 22 Individer antages at være ublandede Eskimoer; af disse havde 28 % Vorter (mod 21 % i den øvrige Del af Befolkningen), og Forekomsten synes saaledes at være ret ensartet i den eskimoiske og i den mere eller mindre germansk-blandede Del af Befolkningen.

Ingen af de undersøgte havde paa Undersøgelsens Tidspunkt Vorter paa mere end een Haand, og denne var i over to Trediedele af Tilfældene den højre Haand. Nærmere oplyst var den angrebne Haand hos 15 Personer (10 Mænd og 5 Kvinder) højre og hos 6 Personer (4 Mænd og 2 Kvinder) venstre Haand, og det kan tilføjes, at der ikke fandtes nogen kejthaandet mellem de af Vorter angrebne Personer. Paa Fingrene fandtes Vorter forholdsvis hyppigt paa 2. (7 Personer) og derefter paa 3. Finger.

Antallet af Vorter hos de 21 Individer var, som følger:

1	Vorte	fandtes hos	7	Mænd	og 4	Kvinder
2	Vorter	— —	1	—	- 3	—
3	Vorter	— —	2	—	- 0	—
10—20	Vorter	— —	4	—	- 0	—

De undersøgte 92 Individer var fordelte i 19 Huse (4,8 Individ pr. Hus). Medens 7 Husstande var helt fri for Vorter paa Undersøgelsens Tidspunkt, var ikke mindre end 15 af de ialt fundne 21 Personer med Vorter samlede i 6 Huse (5,0 Individ pr. Hus), i hvilke Huse altsaa Halvdelen af Beboerne havde Vorter.

Undersøgelsen viste i Korthed sagt:

1. at Vorter ikke i noget Tilfælde forekom hos Smaabørn eller hos Personer i Alderen over 40 Aar,
2. at 53 af 78 Personer fra og med 8-Aars Alderen viste sig at have eller angav at have haft Vorter,
3. at Vorter forekom dobbelt saa hyppigt hos Mænd som hos Kvinder,
4. at over en Trediedel af de paagældende Mænd, men ingen Kvinde, havde mere end 2 Vorter,
5. at Vorterne forekom omtrent 3 Gange saa hyppigt paa højre som paa venstre Haand, og paa Fingrene særlig hyppigt paa 2. Finger,
6. at Personer i visse Husstande i særlig Grad viste sig at have Vorter.

De iagttagne Vorter maa betegnes som *Verruca simplex*, overvejende *plana*, som Fig. 3 viser; i ganske enkelte Tilfælde vilde man maaske anvende Betegnelsen *V. papillaris*.

Ved Undersøgelsen, som af skyldige Bekvemmelighedshensyn over for Befolkningen indskrænkedes til at omfatte Legemets ubeklædte Partier (Hoved, Hals og Hænder), saas iøvrigt en *Verruca mollis* (*Fibroma molluscum*) i Canth. oris sin. hos en 8aarig Pige og 3 Tilfælde af *Naevus verrucosus*, nemlig midt i Panden ved Haargrænsen hos en 18aarig Mand, i Regio submaxillaris hos en 40aarig Mand og endelig paa højre Kind hos en 26aarig Kvinde.

Om nærstaaende Nydannelser af epithelial Natur kan det oplyses, at Ligtorne (*Clavus*) ikke er almindelige i Grønland, formentlig paa Grund af den bløde nationale Fodbeklædning.

En anden epithelial Nydannelse, Kondylomer (*Kondyloma acuminatum*) er derimod nutildags med Gonorrhoens betydelige Udbredelse blevet et ikke sjældent Fund.

Yderligere maa af Nydannelser af fibroepithelial Natur nævnes Ovariecyster (*Cystoma ovarii*), som gentagne Gange er diagnosticerede i Grønland, og hvoraf f. Eks. S. K. SVENDSEN 1928 ved Egedesminde fjernede en multiloculær Cyste paa 12 kg (Brev til Forf.).

Fig. 3. Højre Haand med talrige Verrucae; 30aarig ublandet Grønlænder. Udstedet Ikerasak, Umanak Distrikt. 1920. ALFR. BERTELSEN phot.

Atheromer (*Atheroma*) forekommer ikke sjældent.

Et Adenofibrom (*Fibroma intracanaliculare*) fra Mamma fjernedes af BICHEL, Egedesminde 1919, og verificeredes ved mikroskopisk Undersøgelse paa det patologisk-anatomiske Institut i København[1]).

Polyper i Næse eller i Næse-Svælgrum (*Polypus nasi aut cavi nasopharyngealis*) saavel som adenoide Vegetationer (*Vegetationes adenoides*) er oftere iagttagne. Forekomsten i Grønland af sidstnævnte Hyperplasier omtales 1895 udførligt af W. MEYER, særlig paa Grundlag af en af O. HELMS udført Undersøgelse[2]). HELMS angiver i Frederikshaab Distrikt 1893 ved digital Exploration at have fundet adenoide Vegetationer hos 44 af 60 undersøgte Børn i Alderen 6—14 Aar (73 %). MEYER bemærker,

[1]) 22, pag. 54.
[2]) 23, pag. 151.

at en saa stor Hyppighed er ukendt i Europa, samt gør parenthetisk opmærksom paa, at man paa Grund af Raceforskellen ikke kan vente den samme »adenoide Ansigtstype« i Grønland som i Europa (smnlgn. Fig. 4). Jeg mener her at burde anføre, at jeg vel har truffet adenoide

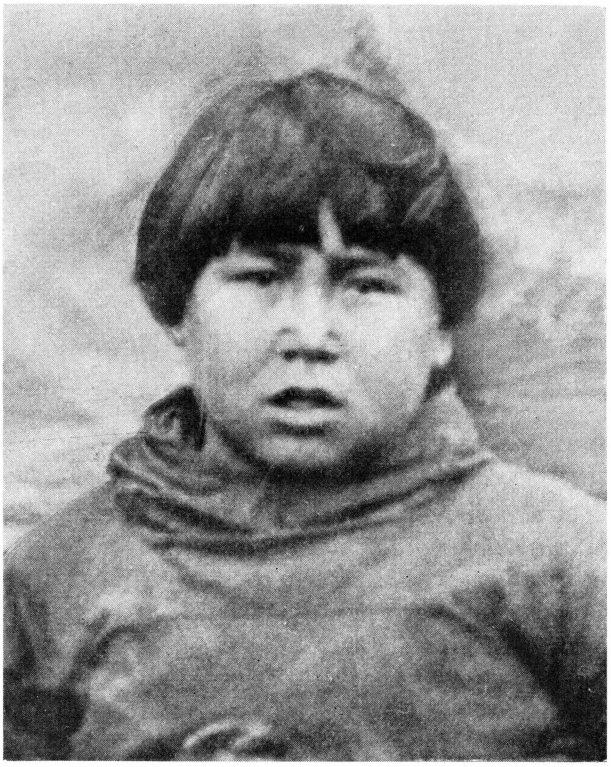

Fig. 4. 10aarig Dreng af ren eskimoisk Afstamning med Vegetationes adenoides. Udstedet Arsuk, Frederikshaab Distrikt. 1894. G. E. Schmidt phot. (Billedet er gengivet i W. Meyer's i ovenstaaende Tekst nævnte Afhandling.)

Vegetationer i Grønland, men ingensinde med en Hyppighed, som blot i nogen Grad har nærmet sig den af Helms opgivne.

Nydannelser af Bindevæv.

Keloider (*Fibroma keloides*) er de første i Litteraturen fra Grønland nærmere beskrevne Nydannelser. Hastrup meddeler, at han under sit Ophold i Nord-Grønland 1883—84 har iagttaget 7 indfødte Kvinder med Keloider, udgaaede fra en Perforationscicatrice i Øreflippen, i tre af Tilfældene dobbeltsidige. Svulsternes Størrelse varierede fra en lille Valnød til en stor knyttet Barnehaand[1]). 1899 omtaler Meldorf i Medi-

[1]) 24, pag. 782.

cinalberetningen fra Julianehaab Forekomsten af samme Nydannelse[1]), og i det følgende Aar siger KIÆR, at det er »ret almindeligt at træffe« Keloider i Øreflippen[2]). MELDORF anvender 1907 Udtrykket »ikke sjældne«[3]), og FIBIGER opfatter 1922 paa Grundlag af en Del fra forskellige grønlandske Læger (herunder ogsaa fra Forf.) til Cancerkomitéen indberettede Tilfælde (hvoraf et blev mikroskopisk verificeret paa det patologisk-anatomiske Institut i København) saadanne Keloider som »alt andet end sjældne i Grønland«[4]).

Heroverfor maa jeg bemærke, at der dog i det hele kun foreligger Beretning om et ret begrænset Antal, og at f. Eks. HASTRUP i sin Meddelelse udtrykkelig nævner, at han antager, at de af ham anførte 7 Tilfælde omfattede samtlige i Nord-Grønland paa det paagældende Tidspunkt eksisterende. Da der dengang fandtes godt 2200 Individer af Kvindekøn i Nord-Grønland, og da disse Individer saa godt som alle (ogsaa Smaapiger) kan forudsættes at have haft gennemboret Øreflip (og Ørenring), ses Hyppigheden at have været 3—4 $^0/_{00}$, et Forhold, som jeg ogsaa vil mene paa det nærmeste svarer til Lidelsens sædvanlige Forekomst. Øreflipkeloidet er med den oprindelige grønlandske Frisure iøjnefaldende, og Befolkningen har da ogsaa skabt en særlig Benævnelse herfor, nemlig den sammensatte Glose: útineq, hvis Betydning er omdisputabel.

I sin Beretning fra Sukkertoppen 1909 oplyser C. PETERSEN, at det er »ret almindeligt at finde Keloid i Vaccinationsar«[5]), uden at jeg dog hverken af egen Erfaring eller fra andres Beretninger ser mig i Stand til at bekræfte denne Udtalelse.

Nydannelser af Knoglevæv.

Bensvulster (*Osteoma*) er oftere beskrevne fra Grønland, med forskellig Lokalisation og af forskellig Størrelse. Jeg formoder ogsaa, at det hos den Kvinde, hvis Billede her gengives, har drejet sig om en Svulst af denne Art. Patienten tillod ikke Undersøgelse, og Billedet er skaffet mig fra anden Side, men jeg har med Sikkerhed faaet oplyst, at Svulsten var begyndt i 12-Aars Alderen, og at den stadig var tiltaget i Vækst til henimod det tyvende Aar, hvorefter den havde holdt sig uforandret og i alt væsentligt symptomløs i den følgende Snes Aar. Billedet erindrer uvilkaarlig om HANS EGEDE's Skildring under 21. August 1723 af »een, som havde et stort Økel eller Vext paa sit højre Kindebeen, som skiulte hans halve Ansigt, og rakte ham ned paa Skul-

[1]) 7, 1901, pag. 258.
[2]) 10, pag. 466.
[3]) 20, pag. 10.
[4]) 22, pag. 76.
[5]) 7, 1912, pag. 256.

drene«[1]). Ogsaa Chr. Sørensen har meddelt, at han 1912 i Godthaab Distrikt har iagttaget »et meget stort Osteom paa Underkæben hos en gammel Mand«[2]).

Nydannelser af Fedtvæv.

Fedtsvulster (*Lipoma*) nævnes i Litteraturen fra Grønland først hos Kiær 1900[3]). De omtales ikke helt sjældent i Medicinalberetningerne;

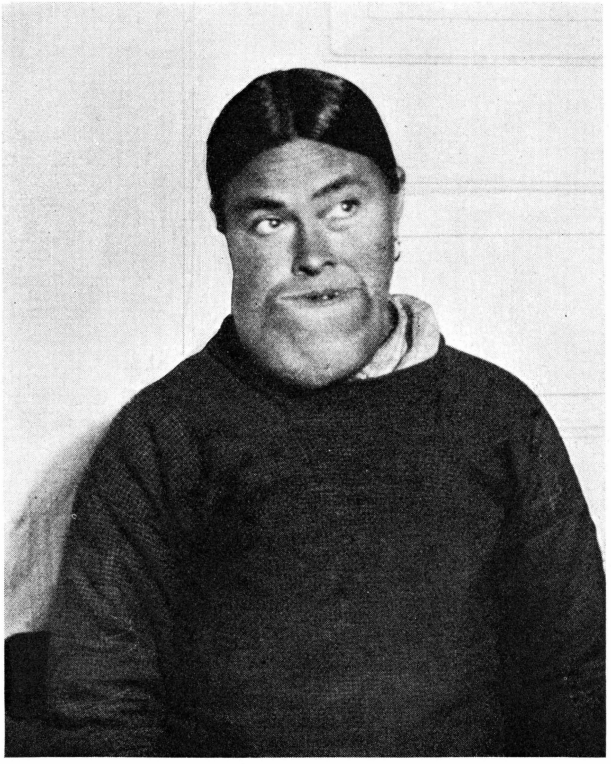

Fig. 5. 40aarig Kvinde af arisk-eskimoisk Afstamning med Osteoma mandibulae. Udstedet Niaqornat, Umanak Distrikt. 1918. G. Mohrbutter phot.

bemærkelsesværdig er C. Petersen's Meddelelse om 10 Tilfælde af præperitonealt Lipom (de ni hos Kvinder), iagttagne i Sukkertoppen Distrikt 1909. Et Præparat fra et af disse Tilfælde verificeredes paa det patologisk-anatomiske Institut i København[4]).

Nydannelser af Muskelvæv.

De hyppigste til denne Gruppe (*Myoma*) hørende Svulster bestaar delvis af Bindevæv, som i nogen Grad har erstattet Muskelvævet (*Fibro-*

[1]) 25, pag. 108.
[2]) 22, pag. 49.
[3]) 10, pag. 468.
[4]) 22, pag. 51.

myoma). De findes i Grønland som andre Steder særlig hyppigt i Livmoderen. Paa Sygehusene er der oftere fjernet polypøse Uterinsvulster, som maa antages at have været Fibromyomer. BICHEL har 1919 offentliggjort to Tilfælde af Fibromyomer i Fødsel, af hvilke Svulster den ene verificeredes paa det patologisk-anatomiske Institut i København[1]). I samme Meddelelse omtaler BICHEL, at han i sin toaarige Funktionstid »navnlig ved Fødsler meget ofte har haft Lejlighed til at konstatere Smaafibromers Tilstedeværelse«[2]). En nærmere talmæssig Angivelse mangler; men jeg skal i denne Forbindelse gøre opmærksom paa, at paa det paagældende Tidspunkt var det samlede aarlige Antal Fødsler i Egedesminde Lægedistrikt gennemsnitlig 70, altsaa 140 i to Aar, og at Distriktslægen alene af geografiske Grunde kun kan have været til Stede ved en mindre Del af disse Fødsler. Udtrykket »forholdsvis ofte« vilde derfor formentlig have været at foretrække for det anvendte »meget ofte«.

Nydannelser af Karvæv.

Karsvulster (*Angioma*) er hyppigt iagttagne i Grønland, særlig som *Naevus vasculosus*, en af Formerne for de saakaldte »Modermærker«. Som knyttede til Huden — og meget hyppigt til Hovedets Hud — præsenterer disse Naevi sig jo ved simpel Iagttagelse, og de for deres Børns Helbred og Udseende let bekymrede grønlandske Mødre henvender sig ofte til Lægen i Anledning af forefundne Modermærker.

Dybere liggende Angiomer er dog ogsaa bemærkede; MELDORF nævner saaledes *Angioma cavernosum*[3]), iagttaget 1898, og ogsaa Tilfælde af *Angioma arteriale racemosum* findes omtalte fra Grønland. En fra BRYDER, Upernavik 1917, til det patologisk-anatomiske Institut i København indsendt nøddestor Svulst viste sig ved Mikroskopi at være et *Hæmangiofibrom*[4]).

2. Ondartede Nydannelser.

Nydannelser af atypisk voksende epithelialt Væv eller af atypisk Bindevæv.

De ondartede Nydannelser, de saakaldte Kræftknuder eller Kræftsaar, benævnes efter deres Struktur henholdsvis *Epithelioma*, *Carcinoma* og *Sarkoma*.

C. LANGE skriver 1864: »Da denne Sygdom (Kræft) aldrig nævnes af Distriktslægerne, og da jeg selv ikke har seet noget Tilfælde deraf, maa det indtil videre lades uafgjort, hvorvidt den overhovedet forekommer i Grønland. I ethvert Fald maa den sikkert være meget sjel-

[1]) 22, pag. 55.
[2]) 26, pag. 227.
[3]) 20, pag. 19.
[4]) 22, pag. 57.

den«[1]). v. HAVEN udtaler 1882 efter 5 Aars Lægevirksomhed i Nord-Grønland: »Ulcera maligna og Kræft tror jeg ogsaa saagodt som aldrig forekomme«[2]). 1886 skriver HASTRUP efter $2^1/_2$ Aars Ophold i Grønland: »De Tilfælde af maligne Svulster, der er meddelte fra Grønland, maa jo i det Hele taget anses for saa tvivlsomme, at hine Svulstformers Forekomst overhovedet maa betragtes som usikker. Selv har jeg aldrig i Nord-Grønland set nogen Form af Cancer eller truffen denne Sygdom omtalt i Distriktslægernes Indberetninger«[3]). Endelig udtalte KIÆR 1900 efter 11 Aars grønlandsk Lægevirksomhed: »Af Nydannelser har jeg ej set nogen utvivlsom Cancer«[4]).

Som det heraf fremgaar, var der vel forholdsvis tidligt (saaledes allerede af F. BLOCH, Godthaab, 1840) berettet om enkelte Tilfælde af maligne Svulster i Grønland, men da der ikke i noget Tilfælde forelaa mikroskopisk Diagnose, herskede der paa dette Omraade en saa stor Usikkerhed, at det endnu ved Begyndelsen af indeværende Aarhundrede betragtedes som tvivlsomt, om Cancer overhovedet forekom i Grønland.

Juni 1903 traf jeg imidlertid en ca. 60aarig Grønlænderinde fra Udstedet Diskofjorden med en ulcererende, makroskopisk umiskendelig Cancer mammae sin. med Metastaser, af hvilken Cancer jeg eksciderede et Stykke, som jeg indsendte til det patologisk-anatomiske Institut i København, hvor den mikroskopiske Undersøgelse gav Diagnosen: *Carcinoma medullare*[5]). 1906 viste en Undersøgelse, foretaget sammesteds, at en af MELDORF allerede 1898 fra en Grønlænderinde ved Julianehaab eksstirperet (i Spiritus opbevaret) Svulst var et typisk *Epitheliom*[6]).

Medens Forekomsten af ondartede Svulster i den grønlandske Befolkning efter disse Fund var utvivlsom, manglede der imidlertid stadig Materiale, som kunde muliggøre en Bedømmelse af de nævnte Svulsters sædvanlige Art, Hyppighed og Lokalisation.

I Fortsættelse af den danske Cancerkomité's Undersøgelser over Kræftens Forekomst i Danmark og Island indledede nævnte Komité derfor 1911 en Undersøgelse over Forekomsten af Kræft i Grønland. Undersøgelsen udstraktes over Tidsrummet 1911—1920 og omfattede samtlige Distrikter i Grønland.

Undersøgelsens Resultater meddeltes 1922 af FIBIGER, som konkluderer saaledes: »Kræft er ikke blot ikke sjælden, men maa tværtimod betragtes som almindeligt forekommende i Grønland. Undersøgelserne synes endogsaa at tyde paa, at Kræft i Virkeligheden er en i Forhold til Befolkningens Levealder saa almindelig Lidelse i dette Land, at dens Hyppighed næppe kan formodes at afvige synderligt fra Hyppigheden i Lande, der maa betegnes som kræftrige«[7]).

[1]) 27, pag. 43.
[2]) 9, pag. 189.
[3]) 24, pag. 782.
[4]) 10, pag. 468.
[5]) 19, pag. 212.
[6]) 20, pag. 25.
[7]) 22, pag. 70.

Klinisk havde de iagttagne Svulster ikke i nogen Henseende frembudt Egenskaber, der afveg fra saadanne Svulsters sædvanlige Forhold i europæiske eller andre velundersøgte Lande. Ejendommelig syntes kun det ringe Antal Meddelelser om Kræft i indre Organer; men FIBIGER antog, at dette Forhold maatte forklares dels ved Befolkningens supponerede ringe Tilbøjelighed til at søge Lægehjælp for indvendige Fornemmelser eller Smerter, dels ved Diagnosens særlige Vanskelighed i disse Tilfælde og dels endelig i de viscerale Kræfttilfældes overvejende Forekomst i de højere Aldersklasser, som kun er sparsomt repræsenterede i Grønland.

Om Cancerens Aarsagsforhold bragte det lille Materiale ingen Oplysning af Interesse. Allerede 1882 har V. HAVEN udtalt sin Forbavselse over, at det store Tobaksforbrug i Grønland (dengang væsentligst som Rygning i smaa korte Kridtpiber) syntes at forløbe uden nogen alvorligere Følger for Mundhulens Vedkommende[1]).

I de fra Embedslægerne i Grønland for Tidsrummet 1924—33 foreliggende Dødsanmeldelser er Kræft anført som Dødsaarsag i 50 Tilfælde, og selv om dette Tal paa Grund af manglende Indberetninger og paa Grund af et stort Antal Anmeldelser med ukendt Dødsaarsag vil være at forhøje med 40 %, vilde Mortaliteten ved Kræft i Grønland herefter kun være 5 pr. 10.000 Individer aarlig mod 15 i det øvrige Danmark. Dette Forhold finder dog formentlig i væsentlig Grad en lignende Forklaring som lige ovenfor anført, nemlig ved de i Grønland af mange Grunde store Vanskeligheder for Diagnosen samt ved det forholdsvis ringe Antal af ældre Personer i Befolkningen[2]).

I 8 af de for Cancerkomitéen foreliggende Tilfælde[3]) foretoges mikroskopisk Undersøgelse, og de paagældende Svulsters Bygning viste ikke Afvigelser fra den Struktur, som ondartede Svulster af samme Art og i de samme Organer andensteds sædvanligvis frembyder. Der forelaa da 1922 Meddelelse om ialt 10 mikroskopisk undersøgte maligne Svulster fra Grønland, og trods det ringe Antal viser dette Materiale dog visse bemærkelsesværdige Ejendommeligheder. Det omfattede 1 Epitheliom, 3 Sarkomer og 6 Carcinomer. Sarkomer maa saaledes siges at være paafaldende rigt repræsenterede, idet Forholdet i Danmark nærmere er 1 Sarkom til 20 Carcinomer. Det foreliggende Materiales Tal forklares dog formentlig ved Sarkomernes relative Hyppighed i de yngre Aldersklasser og ved deres sædvanlig lettere iagttagelige Lokalisationer. Naar 4 af de 6 undersøgte Carcinomer var lokaliserede til Mamma, maa dette utvivlsomt ligeledes forklares ved denne Lokalisations lette Tilgængelighed.

[1]) 9, pag. 189.
[2]) 28, pag. 65.
[3]) 29, pag. 175.

Résumé: Der er i Grønland paavist et ikke ringe Antal af de Nydannelser, saa vel af godartet som af ondartet Karakter, som ogsaa i andre Lande er almindeligt forekommende, og hverken deres Hyppighed eller deres Optræden (herunder Lokalisation, Vækst m. m.) kan med Sikkerhed siges at afvige væsentlig fra de tilsvarende Forhold andensteds.

C. Ernæringssygdomme *(Morbi e malnutritione).*

Sygdom kan foraarsages ved Fejl saavel i Fødens Mængde som i dens Sammensætning.

Ved en længerevarende, for rigelig Næringstilførsel opstaar den exogene Fedme (*Obesitas*). Denne sygelige Tilstand erindrer jeg aldrig at have iagttaget i den eskimoiske — eller overvejende eskimoiske — Del af den grønlandske Befolkning; enkelte Tilfælde har jeg derimod truffet blandt den mere germansk prægede Befolkningsdel, særlig udtalt blandt Kvinder tilhørende Funktionærklassen (se ogsaa Side 130).

Den modsatte, ved længere Tids utilstrækkelig Næringstilførsel betingede Tilstand, Underernæringen (*Inanitio*) er et velkendt Fænomen i Grønland. Jeg har i et foregaaende Afsnit omtalt Befolkningens lidet udviklede Forsynlighed og samtidig nævnt, at Perioder med utilfredsstillende Ernæringsvilkaar endnu forekommer aarlig over største Delen af Grønland[1]). Det kan da ikke undre, at en Diagnose som Miseries ret jævnlig stilles af de i Grønland arbejdende Læger, og at Underernæring Gang paa Gang fremhæves som Aarsag til Forværrelser i tuberkuløse Patienters Tilstand. Efter særlig udtalte Trangsperioder har jeg flere Gange iagttaget det universelle Ødem, ledsaget af en meget langsom Puls, som formodes at være et karakteristisk Udslag af en gennem længere Tid kalorisk utilstrækkelig Føde.

Det har af mange været antaget, at det særlig store Indhold af Proteinstoffer i den oprindelige grønlandske, overvejende animalske Ernæring maatte resultere i en relativ hyppig Forekomst af Sygdomme som *Arthritis urica* og *Arteriosklerose.* Allerede Rink udtalte dog 1855: »Erfaringen bekræfter ikke, at udelukkende animalsk Føde skulde være skadelig, eftersom Hovedmassen af Befolkningen altid har levet og endnu lever deraf og befinder sig ligesaa vel, som de, der tillige nyde dansk Kost«[2]). Den første af de nævnte Sygdomme har allerede Lange 1864 betegnet som »særdeles sjælden«[3]) i Grønland; Arteriosklerose træffes

[1]) 18, pag. 102.
[2]) 30, II, pag. 59.
[3]) 27, pag. 42.

derimod maaske nok noget hyppigere end f. Eks. i Nord-Europa (se nærmere Side 104).

Som jeg tidligere[1]) har paavist, afviger Sammensætningen af den nuværende Føde i Grønland i langt mindre Grad end den oprindelige eskimoiske Kost fra den for Befolkningen i Nord- og Mellemeuropa sædvanlige[2]).

Med Hensyn til Fødens Salte bør det bemærkes, at endemisk Struma (*Cretinismus endemicus*), hvis Opstaaen formentlig skyldes en Jodmangel, er ukendt i Grønland, hvor Befolkningen jo ogsaa overvejende henter sin Føde fra Havet.

For en voksen Mand anses et dagligt Forbrug af 5 g Natriumklorid for normalt. Da Kød af Pattedyr i Almindelighed indeholder 1—2 ‰ og af Saltvandsfisk endog 5 ‰ Natriumklorid, vil den fornødne daglige Saltmængde saaledes indeholdes i henholdsvis 1 kg Torsk eller i 3 kg Sælkød. Som jeg i nærværende Arbejdes andet Afsnit allerede har meddelt, andrager den daglige Føde for oprindelige Eskimoer da ogsaa mindst en saadan Mængde[3]), og den nødvendige Salttilførsel vil herved være dækket uden yderligere Salttilsætning til Maden.

Efter de paagældende Individers Madlyst at dømme maa Tilførslen af Natriumklorid da ogsaa være fuldt tilstrækkelig til den fornødne Mavesaftsekretion; der kendes heller ingen Eksempler paa, at selv stærk Svedafsondring nogensinde har medført Ulempe for Eskimoer. Tværtimod siger GLAHN 1771: »For Heede kaste Grønlænderne sig, skiønt nøgne, plat ned paa Gulvet, ja lægge sig ofte ned under Brixene, og ere de saa indtagne af denne Varme, at de regne den til en af deres største timelige Lyksaligheder . . . fordi alle Svedehuller derved aabnes«[4]). Paa den anden Side er det vel sandsynligt, at Almenbefindendet i det hele har været begunstiget ved den ringe Vandballast i Legemet, som maa have været en Følge af den begrænsede Kogsalttilførsel.

Ad Beregningens Vej har jeg sluttet, at den nutidige grønlandske Kost maa være kalkfattig, og at det maaske vilde være heldigt at forøge dens Kalkindhold. Siden 1934 er der derfor blandet Normalt Calciumfosfat i alt til Grønland udsendt Groft Rugmel (6/1000)[5]). Af kliniske Oplysninger, som synes at vise, at der virkelig findes en almindelig Kalkmangel hos den grønlandske Befolkning, skal jeg anføre den efterfølgende Udtalelse af HROLV, Sukkertoppen, 1930: »Børnene paa Sanatoriet har hele Vinteren faaet Kalkmedicin . . . derefter har Næseblod været næsten ukendt blandt Børnene, hvorimod dette tidligere var en daglig Begivenhed«[6]).

[1]) 18, pag. 92.

[2]) Om den med denne Kostændring utvivlsomt sammenhængende Tiltagen af *Caries dentium* henvises til Afsnittet om Fordøjelsesorganernes Sygdomme (Side 106 ff.).

[3]) 18, pag. 89 og 95.

[4]) 31, pag. 202.

[5]) 18, pag. 96.

[6]) 4, 1931, 19. 15.

Af Sygdomme, som skyldes utilstrækkelige Mængder af Vitaminer i Ernæringen, er der i Grønland egentlig kun Tale om Skørbug (*Scorbutus*) og *Rachitis*.

Forekomsten af Skørbug i Grønland omtales allerede[1]) af H. Egede $^{22}/_{12}$ 1723 ved det første Dødsfald blandt de indvandrede, en Mand, »som paa nogen Tid havde været svag, til Deels af Scorbut«. $^{13}/_{2}$ 1724 skriver Egede, at »den største Deel af vore Folk havde fra Juule-Tider hidindtil været meget svage, og af Scorbut plagede«, og endelig nævner han under $^{14}/_{11}$ 1728, at »næsten alle vare saare ilde plagede af Scorbut«. Ialt døde 40, d. e. sikkert over Halvdelen af Europæerne ved Godthaab, i Tiden fra 14. November 1728 til 19. April 1729[2]). Det kan da ikke undre, at Egede i sin almindelige Grønlandsbeskrivelse betegner Scorbut (sammen med »Brøst-Svaghed«) som »Landets egentlig Svaghed«[3]).

Herved er dog underforstaaet »for Europæere«; thi hans Søn, P. Egede, anfører udtrykkelig, at »Skiørbugen ei yttrer sig hos Landets egne, undtagen Barselkoner«[4]), ligesom Glahn omtrent samtidig[5]) bemærker, at »Skiørbug faae Grønlænderne ey ofte . . . imidlertid er den dog ikke heller saa rar, allerhelst blant Børn, Barselkoner og meget dybsørgende«[6]).

Modsætningsforholdet mellem de indvandrede Europæere og den indfødte Befolknings »Modtagelighed« over for Skørbug omtales ofte i den følgende Tid. Manicus skriver saaledes 1829: »De Indfødte i Grønland have, uagtet deres aldeles animalske Kost, aldrig vidst noget af Skjørbug, saalænge Danske have kjendt noget til dem; derimod ere danske Colonister om Vinteren slemt plagede deraf«[7]). 1843 skriver Rudolph efter 4 Aars Lægegerning i Nord-Grønland: »Jeg har aldrig set Scorbut blandt de Indfødte«[8]), medens Haalland 1855 blot skriver: »Skørbug er ikke hyppig blandt Grønlænderne selv«[9]).

I Medicinalberetningen for 1860 omtales for første Gang »en Mængde Skjørbugstilfælde ved Kolonierne Egedesminde og Ritenbenk baade hos Europæere og Indfødte«[10]). 1864 skriver Lange: »Adskillige Europæere

[1]) Fra 1671 findes vel en Beretning af H. Creutzfeld, hvori han omtaler »Skørbug, af hvilken Sygdom Grønlænderne angribes med saa stor Voldsomhed, at de slet ikke kan bevæge deres Lemmer«; men denne Beretning gør i det hele et mindre paalideligt Indtryk, se nærmere 32, pag. 537.

[2]) 25, pag. 125, 130, 245 og 269.

[3]) 33, pag. 31.

[4]) 34, pag. 127, Anm.

[5]) 31, pag. 62.

[6]) For hvilke særlige, strenge Diætregler bestod. (Forf.)

[7]) 35, pag. 63, Anm.

[8]) 36, Skrivelse af $^{30}/_{6}$ 1843 til Nord-Grønlands Inspektorat.

[9]) 30, II, pag. 65.

[10]) 37, 1862, pag. 374.

lide næsten hver Vinter i høiere eller mindre Grad af skorbutiske Tilfælde. Derimod er Sygdommen meget sjelden hos de Indfødte, saa sjelden, at enkelte Læger endog aldeles have nægtet, at den angriber dem, Noget, der dog ikke forholder sig saa«[1]). Samme Aar bekræfter BLUHME yderligere denne Udtalelse, idet han efter Selvsyn skriver: »De grønlandske Drenge, Eskimoebørnene, som opdrages ved Seminariet i Godthaab, fik Skørbug«[2]).

I de følgende Aar træffes adskillige Meddelelser om Forekomst af Skørbug blandt den grønlandske Befolkning, og 1882 samler HORNEMANN det foreliggende Materiale, som følger: »Skørbugen holder sig nu saagodtsom udelukkende til Nordgrønland. — — De Indfødte, Eskimoerne, angribes, i det mindste nutildags, langt hyppigere end Europæerne«[3]). Ved denne Bemærkning synes HORNEMANN dog at have overset det for Sammenligningen afgørende Faktum, at der i Nord-Grønland paa paagældende Tidspunkt ogsaa fandtes mindst 50 Gange saa mange Indfødte som Indvandrede (henholdsvis 4263 og 78 Individer)[4]).

I Medicinalberetningen for 1888 er opført 21 Dødsfald af Skørbug blandt Grønlænderne i Nord-Grønland, særlig i Christianshaab Distrikt[5]); men KIÆR erklærer dog 1900 efter 11 Aars nordgrønlandsk Lægevirksomhed, at vel er »Scorbut en velkendt Lidelse mellem de indfødte«, men at han »ikke tror, at den er almindelig i og for sig. — — Ogsaa hos danske i Grønland, især Damerne, er S. ikke ualmindelig«[6]).

1911 har jeg forsøgt at forlige de forskellige indbyrdes afvigende Udtalelser ved nedenstaaende Fremstilling[7]), som jeg stadig kan henvise til. »Vel rammer Skørbug maaske — og navnlig har ramt — en pCt.vis større Del af de danske i Landet end af de indfødte, men dette skyldes den simple Omstændighed, at i Grønland er (1939: var) i Virkeligheden — hvad Føde angaar — de indvandrede ugunstigere stillede end den indfødte Befolkning. »Man glemmer altfor let, at uden den Kunst, som Grønlænderne alene ere Indehavere af, vilde Kysten være ubeboet« (RINK). Bliver Nøden først almindelig, da er Skørbug desværre en vel kendt Gæst ogsaa iblandt den indfødte Befolkning, saaledes næsten konstant, naar Fiskeernæring i længere Tid bliver eneraadende«[8]).

Paavisningen af Skørbug som en Avitaminose (1907—12) har gjort det muligt nutildags at sikre Europæerne i Grønland mod Skørbug; anderledes forholder det sig for den indfødte Befolknings Vedkommende.

---

[1]) 27, pag. 41.
[2]) 38, pag. 168.
[3]) 39, pag. 109.
[4]) 40, pag. 10.
[5]) 7, 1891, pag. 196.
[6]) 10, pag. 459.
[7]) 32, pag. 544.
[8]) Om dette sidstnævnte Forhold havde jeg allerede i 1909 udtalt: »Der har særlig i de Distrikter, hvor Fiskeernæringen udgør en længere Tids Hovedernæring (de østligste Pladser i Umanakfjorden, de indre Fjordpladser), vist sig en Del Skørbugstilfælde«, se 4, 1910, 1505.

En stor Del af denne lever endnu den Dag i Dag »fra Haanden i Munden«, og indfaldende langvarige uheldige Vejrforhold kan naarsomhelst dels medføre svigtende Erhvervsmuligheder med snart derefter følgende Mangel og Nød, dels afskære al Forbindelse med Omverdenen og saaledes hindre saavel de nødlidende Personer i at søge Hjælp andenstedsfra som ogsaa andre i at bringe en tiltrængt Hjælp.

Det er i god Overensstemmelse hermed, at TRYDE 1923 skriver: »Skørbug — — kan i Grønland i knappe Perioder lejlighedsvis angribe et ikke ringe Antal af Befolkningen ved de nødlidende Bopladser«[1]). Som et karakteristisk Eksempel skal jeg fra vor Tid anføre følgende Uddrag af Medicinalberetningen fra Jakobshavn Lægedistrikt 1924 (S. M. SAXTORPH): »I de tre første Maaneder af 1924 naaede denne Sygdom (Skørbug) en mægtig Udbredelse paa mange Pladser, væsentlig fordi Isforholdene og Fangstforholdene var saa ualmindelig daarlige. Der var Pladser, hvor Befolkningen i Januar Maaned og et Stykke ind i Februar led megen Nød og blev alvorligt medtagen, især Pladserne omkring Jakobshavn Isfjord og Ritenbenk, og med Nødstilstanden fulgte Skørbugen. Her i Jakobshavn (1924: ca. 350 Beboere, Forf.) antager jeg, at ca. Halvdelen af Befolkningen var angrebet. — — — Fra Lægevæsenets Side blev der gjort, hvad gøres kunde; men det strakte langt fra til«[2]).

Om den anden Aarsag til Skørbugens Opstaaen — den kalorisk tilstrækkelige, men kvalitativt mangelfulde Føde — beretter f. Eks. BENTZEN fra Julianehaab 1919[3]): »Paa de specielle Fiskeripladser, f. Eks. i Lichtenaufjorden, har det store Fiskeri imidlertid bevirket, at Skørbug er bleven en meget almindelig Vintersygdom. Grønlænderne, der ved, at de altid kan leve af Fisk, er nu mindre tilbøjelige til — og har heller ikke mere saa god Tid til — at skaffe sig andet Vinterforraad (f. Eks. tørret Sælkød)«[4]).

Da Skørbug hos Smaabørn (Möller-Barlow's Sygdom) næsten udelukkende forekommer hos kunstigt ernærede Børn, og da kunstig Ernæring af Spædbørn tidligere saa godt som aldrig lod sig gennemføre i den grønlandske Befolkning[5]), er det forstaaeligt, at KIÆR 1901 paa Forespørgsel har kunnet svare, at han ikke mente i Grønland »at have set Sygdomstilfælde hos Børn i Form af Barlows Sygdom«[6]). Allerede 2 Aar tidligere havde dog MELDORF meddelt fra Julianehaab, at »et

[1]) 41, pag. 13.

[2]) 4, 1925. 826.

[3]) 4, 1920. 1232.

[4]) Det er vel tvivlsomt, om tørret Sælkød har nogen væsentlig Betydning som C-Vitaminkilde. Snarere er C-Vitamintilførslen nu ogsaa under Sommerfiskeriet saa ringe, at Befolkningen gaar den endnu ringere Vintertid i Møde med et utilstrækkeligt Vitamindepot i Organismen.

[5]) 18, pag. 168.

[6]) 42, pag. 121.

dansk, 3 Aar gl. Barn bukkede under for Barlows Sygdom«[1]). Selv har jeg 1913 ved Umanak behandlet et meget karakteristisk Tilfælde af denne Sygdom hos et 17 Mndr. gammelt dansk Barn, som ganske overvejende var ernæret med Børnemel og kondenseret Mælk efter Tidens bedste, men unægtelig noget ensidige Teorier.

Som jeg tidligere har haft Lejlighed til at anføre, og saaledes som man naturligvis ogsaa paa Forhaand maatte formode, forekommer de seks bedst kendte Vitaminer (A. B_1. B_2. C. D. og E) alle i den oprindelige eskimoiske Kost, for nogles Vedkommende endda i forholdsvis store Mængder, medens de indførte Fødemidler neppe i kendelig Mængde indeholder andre end Vitaminer af B-Komplekset[2]).

Den oprindelige grønlandske Befolkning havde jo ved selve sin Tilværelse bevist Tilstrækkeligheden af den Kostsammensætning, som den var naaet til, til Dels maaske instinktmæssig, til Dels vel ad Erfaringens Vej. Det kan dog ikke bestrides, at Befolkningen med Hensyn til det antiskorbutiske C-Vitamin altid har levet paa Grænsen til den utilstrækkelige Tilførsels Farezone.

A. HØYGAARD har under et Ophold ved Angmagssalik 1936/37 bestemt Mængden af C-Vitaminindholdet i de oprindelige eskimoiske Næringsmidler (Emmerie's Metode), saaledes som nedenstaaende Skema viser[3]).

Mængde Ascorbinsyre i 100 g Substans.

Ukogt Kød af Ringsæl (Phoca phoetida)	2,8 mg
Kogt — - — — —	0,5 -
Blod — - — — —	2,8 -
Ukogt Hud af Narhval (Monodon monoceros)	17,0 -
Forskellige marine Alger, ukogte, herunder Søl, Rhodymenia palmata, augpilartut; Rink: »den saakaldte Røde Tang«[4]), Vest-Grønland 60°—70° n. Br.[5])	11—17,0 -
Specielt: Algen Alaria Pylaei, Spiselig Bladtang, suvdluitsoq, Vest-Grønland 60°—72°, muligvis endnu nordligere[5])	47,0 -

Da det har vist sig, at der kræves en konstant daglig Tilførsel af 50 mg Ascorbinsyre til Sikring mod avitaminotiske Symptomer, vil dette altsaa sige, at der i den daglige Føde skulde indgaa f. Eks. 1800 g ukogt Sælkød eller Blod, medens dog ogsaa 300 g Narhvalhud vilde kunne yde en tilstrækkelig Beskyttelse.

I kogt Sælkød er de fire Femtedele af det oprindelige Ascorbinsyreindhold forsvundet, men findes for en stor Del i Kogevandet (»Suppen«). Herefter bliver det forstaaeligt, at v. OSTEN under 5. April 1743 kan meddele: »Sælhundekjød have vi Kolonister ofte spiist stegt, men saa-

[1]) 7, 1901, pag. 256.
[2]) 18, pag. 99.
[3]) 43, pag. 8.
[4]) 30, III, pag. 155.
[5]) Velvilligt meddelt af Hr. Mag. scient. M. P. PORSILD.

vidt de fleste have kunnet mærke, har det en egen Kraft til at invertere[1]) Skørbug. Den Blodsuppe, som Grønlænderne lave af Kobbeblod[2]), berømme ellers somme af Matroserne meget til Forfriskning i Skjørbug«[3]).

Ogsaa den særlige Værdi af Hvalhud (mátak) som Beskyttelses- eller Helbredelsesmiddel ved Skørbug er gammelkendt. Tidligst kender

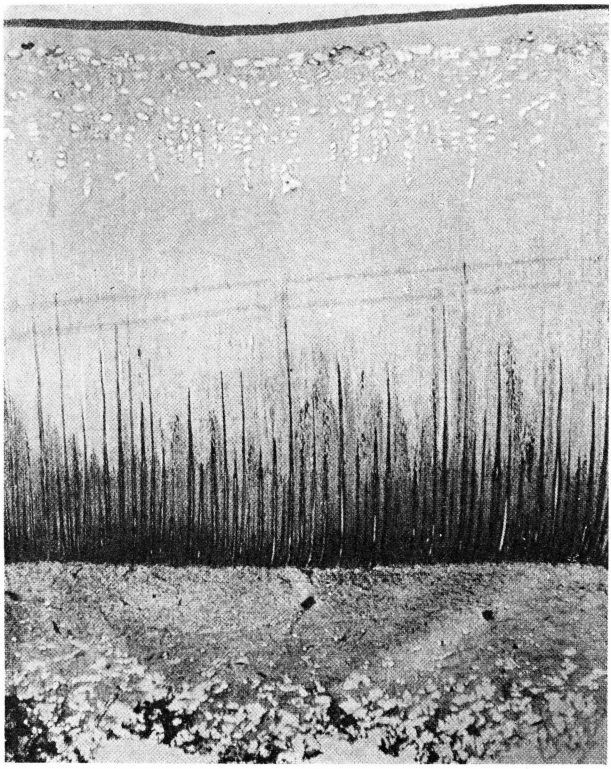

Fig. 6. Hud af Narhval (Mátak). De midterste tre Femtedele af den mindst 1 cm høje Epidermis er stærkt glykogenholdige. Raapræparat fra Umanak (Alfr. Bertelsen). 1910. Fr. C. C. Hansen microphot.

jeg fra Litteraturen Henvisninger dertil hos Collin, 1809, som anfører, at Matak »skal være et godt antiskorbutisk Middel«[4]), og hos Giesecke, $^{24}/_{1}$ 1812, hvor Matak kaldes »et prøvet Middel mod Skørbug«[5]).

Endelig findes der allerede hos Cranz 1765 en Meddelelse[6]) om, at »Grønlænderne almindeligt spiser en lyserød og grøntfarvet, meget skør

[1]) »Invertere« maa paa dette Sted betyde »forværre«, maaske »faa til at slaa ind«. Velvilligt meddelt af Hr. Kredslæge, Dr. med. A. Hansen.

[2]) Kobbe er den norske Benævnelse paa Sæl. (Forf.)

[3]) 44, III, pag. 140.

[4]) 45, pag. 193, Anm.

[5]) 46, pag. 281.

[6]) 47, pag. 90.

Alge[1]) som Forfriskning, ligesom vi spiser Salat, hvilken er dem et Middel mod Skørbug«[2]).

Udviklingen har — særlig i dette Aarhundrede — ført store Dele af den grønlandske Befolkning bort fra den oprindelige Ernæring, som næsten udelukkende baseredes paa Jagtudbyttet. En Sammenligning efter de grønlandske Fangstlister mellem Mængden af nedlagte Sæler pr. Individ i Julianehaab Distrikt henholdsvis i Perioden 1895—99 og i Perioden 1930—34 viser saaledes en Nedgang fra 6,9 til 2,2 Sæl pr. Aar[3]). Denne Nedgang er, hvad Ernæringen angaar, overvejende blevet erstattet med Fisk og med indførte Fødemidler, saasom Sukker og forskellige Kornprodukter. Jeg har i et tidligere Afsnit vist, at for hele Vest-Grønland er det aarlige Forbrug af Kornprodukter fra 1901—03 til 1931—33 steget fra 33,3 kg til 92,2 kg pr. Individ og af Sukker tilsvarende fra 5,0 til 39,5 kg[4]). Folkeernæringen er herved utvivlsomt undergaaet en betydelig Afvitaminisering, ikke mindst hvad C-Vitaminet angaar[5]).

Det er en Selvfølge, at der ved de grønlandske Lægestationer forlængst er draget Omsorg for en passende Forsyning af C-Vitaminpræparater til Skørbugs Behandling; men til Forebyggelsen kræves selve Befolkningens Medvirken. For at lette Profylaksen er fra 1937 tørrede Hyben gjort til almindelig Udhandlingsvare i alle grønlandske Butikker, og Befolkningen instrueres stadig om Betydningen af Vegetabiliers Andel i Ernæringen. I den sidste Tid søger man tillige specielt at genopvække Interessen for Tangarterne, der tidligere i Vest-Grønland (som den Dag i Dag i Øst-Grønland) spillede en betydelig Rolle i den daglige Kost, og hvis Forglemmelse vel nok i nogen Grad skyldes det europæiske Eksempel.

Da *Rachitis* er en Sygdom, som næsten udelukkende opstaar hos

---

[1]) Formentlig den Side 26 omtalte Søl. (Forf.).

[2]) Endnu tidligere findes i P. EGEDES Ordbog ved Ordet aupilatut Forklaringen »et slags smaat rød Tang, som Grønlænderne spise, og bruge mod Skørbug i Munden«. (P. EGEDE, Dictionarium Grönlandico-Danico-Latinum, pag. 26. København. 1750).

[3]) Beregnet og velvilligt meddelt af Hr. Tandlæge P. O. PEDERSEN.

[4]) 18, pag. 86.

[5]) Efter at dette Afsnit allerede var sluttet, har BØJE offentliggjort Resultatet af en Undersøgelse over C-avitaminose blandt Befolkningen i Upernavik Distrikt. Undersøgelsen omfattede 219 Personer og er foretaget ved Tælling af Petekkier, fremkomne ved kunstig fremkaldt Stase (BEXELIUS). 22 Personer viste forhøjede Petekkietal; af disse tilhørte kun 2 Sælfangerklassen. Forf. slutter af sin Undersøgelse, »at der i de vildtrige Egne af Grønland næppe forekommer mange Tilfælde af C-Mangel og kun hos den omkring Butikken boende Arbejderbefolkning«. (O. BØJE, Undersøgelser over C-avitaminosens Forekomst ved Kolonien Upernavik og Udstedet Prøven i Nordgrønland. Nordisk Medicin, 1939, Bd. 1, pag. 740. Helsingfors. 1939.)

kunstigt ernærede Børn i disses første Leveaar, er det — ligesom ved den foran omtalte infantile Skørbug og med den samme Begrundelse som anført ved denne — forstaaeligt, at tidligere Iagttagere i Grønland ganske har kunnet benægte Sygdommens Forekomst dér i Landet. Saaledes skriver MANICUS 1829: »I Grønland veed man ikke af Rachitis«[1]).

Senere synes Racespørgsmaalet at være taget med i Overvejelserne; eksempelvis finder man hos v. HAVEN 1882: »Rachitis har jeg kun ganske enkelte Gange set i Grønland, og saavidt jeg mindes kun i Familier, hvor Faderen var dansk. Hos ægte Grønlændere tror jeg ikke, at Rachitis optræder«[2]). KIÆR skriver ligeledes 1900: »Rakit hos Børn af overvejende grønlandsk Afstamning har jeg ikke set«; men han tilføjer som Forklaring: »det turde jo ogsaa være Undtagelsen, at et Barn bringes igennem ved overvejende kunstig Ernæring«[3]). I Medicinalberetningen fra Julianehaab Distrikt 1892 (F. JØRGENSEN) omtales »sporadiske Tilfælde af Rachitis«[4]), medens K. POULSEN fra Øst-Grønland 1909 meddeler, at han dér »hverken har set eller hørt om noget Tilfælde af Rachitis«[5]).

Paa min Rejse gennem samtlige grønlandske Kolonidistrikter 1902—03 saa jeg ialt 4 Tilfælde af Rachitis, alle hos Børn i danske Familier. Som et karakteristisk Tidsbillede skal jeg meddele følgende Uddrag af den ene af Sygehistorierne.

Pige, 8 Maaneder gammel, Datter af dansk Embedsmandsfamilie ved en sydgrønlandsk Koloniplads uden Læge. Moderen har ikke ment at kunne taale Diegivning, og Tanken om Opamning ved en Grønlænderinde er blevet opgivet af Frygt for mulig Tuberkulosesmitte. Barnet har i de første 5 Maaneder været opflasket med Gedemælk. Da Hullerne i de forhaandenværende Gummisutter derefter blev for udrevne til at regulere Mælketilførslen, blev Mælkeernæringen opgivet, og Barnet er i de sidste 3 Maaneder overvejende blevet madet med Havresuppe og Semouillevælling.

I Grønland, hvor Dagslyset Maaneder igennem er svagt, og hvor yderligere Beklædningen er tæt, er det en Selvfølge, at Føden — og da ganske særlig for Smaabørns Vedkommende — bør indeholde saa meget des mere af det antirachitiske D-Vitamin.

For den sjældne Forekomst af Rachitis blandt Grønlænderne taler fremdeles Tandlæge K. BUDTZ-JØRGENSEN's Undersøgelser[6]), ved hvilke der i Aarene 1913—14 og 1923—24 hos 1708 undersøgte indfødte (af

---

[1]) 35, pag. 58, Anm.
[2]) 9, pag. 187.
[3]) 10, pag. 464.
[4]) 7, 1895, pag. 219.
[5]) 5, pag. 150.
[6]) 13, pag. 19 og 14, pag. 351.

alle Aldersklasser) i Vest-Grønland kun fandtes ialt 15 Tilfælde af rachitiske Tænder, d. e. 0,9 $^0/_0$[1]).

Fra Julianehaab meddeler NØRGAARD 1939: »Rachitis er meget sjælden, og de i Danmark almindeligt forekommende Børnekramper (*Tetani*) ses ikke«[2]).

I Angmagssalik Distrikt angiver HØYGAARD 1936—37 at have set tre lette Tilfælde af Rachitis hos Smaabørn ved selve Kolonistedet, men ellers ingen i Distriktet[3]). Ogsaa LE MEHAUTE har ved Scoresbysund 1932—33 kun set Rachitis blandt (de faatallige, Forf.) Funktionærbørn og i en enkelt Jægerfamilie ved selve Handelsstationen, medens han udtrykkelig erklærer, at Rachitis var ukendt paa Bopladserne uden for Stationen[4]). Fotografier af de nævnte Børn har været fremlagte paa Congrès scientifique internationale de l'alimentation, 1937, paa hvilken Kongres Prof. RICHET efter Referat af J. CHRISTIANSEN sluttelig skal have udtalt: »Det er den hvide Races Pligt at sørge for, at enhver Indfødt i Kolonierne faar tilstrækkelig og sund Føde«[5]). Da en saadan Tilstand imidlertid som bekendt endnu ikke er opnaaet selv for Moderlandenes Befolkning, tør man dog formentlig betegne den som utopisk, om end selvfølgelig efterstræbelsesværdig.

Hos 23 Øjenpatienter i Alderen fra 13—58 Aar i Godthaab og Sukkertoppen Distrikter 1933 fandt H. FRANDSEN *Hemeralopi*, til Dels i ret udtalt Grad. De tre af de undersøgte Personer, som havde den bedste Distinktionsevne, viste sig alle at være hjemmehørende ved Udsteder og Bopladser[6]). HØYGAARD fandt ved systematisk Undersøgelse af Befolkningen i Angmagssalik Distrikt 1936—37 kun 2 Personer med abnorm lav Distinktionsevne[7]). Om svære Tilfælde af A-avitaminose i Grønland foreligger der ikke Meddelelse; specielt nævner MEHAUTE, at han ikke har set *Xerophthalmi* ved Scoresbysund[8]).

Da den nutidige Ernæring i Vest-Grønland for mange Personers Vedkommende dog maa antages at indeholde en forholdsvis ringe Mængde A-Vitamin, har jeg under Hensyn til dette Vitamins anti-infektiøse Betydning anset det for ønskeligt at lette Befolkningens Forsyning hermed paa anden Vis. Der er derfor efter min Henstilling fra 1929 begyndt en fabriksmæssig Fremstilling af Torskelevertran ved flere af de grønlandske Kolonipladser, og Produktionen derfra stilles af Grønlands Sty-

---

[1]) Til Sammenligning kan oplyses, at LINDSTRÖM har fundet makroskopiske Emaillehypoplasier hos 5—7 $^0/_0$ af 1566 undersøgte Børn og hos 9—10$^0/_0$ af 831 undersøgte voksne Individer i Norrland, se: En socialhygienisk undersökning i Västerbottens och Norrbottens län. Udförd med stöd av Kungl. medicinalstyrelsen under åren 1929—1931. Bd. 3, pag. 104 ff. Lund. 1934.

[2]) 56, 1939, 168—38.

[3]) 43, pag. 12.

[4]) 48, pag. 492.

[5]) 49, pag. 462.

[6]) 50, pag. 94.

[7]) 43, pag. 12.

[8]) 48, pag. 492.

relse til Raadighed for Lægestationerne til vederlagsfri Uddeling til Befolkningen; eksempelvis har alene i Julianehaab Lægedistrikt (3800 Beboere) Forbruget 1937/38 andraget 600 kg.

Saavel MEHAUTE som HØYGAARD har endelig meddelt, at de ikke har iagttaget Tilfælde af *Beri-Beri* (B-avitaminose); HØYGAARD føjer hertil yderligere: heller ikke af *Pellagra* eller af *Sprue.*

Résumé: Af Ernæringssygdomme er der i Grønland egentlig kun Tale — men til Gengæld ofte Tale — om Mangelsygdomme, dels almindelig Underernæring ved utilstrækkelig Fødemængde, dels Skørbug ved en kvalitativ uheldig Føde. Efterhaanden som den stigende Kultur aabner Mulighed for kunstig Ernæring af Spædbørn, særlig i Funktionærfamilierne, begynder Forekomst af Rachitis ogsaa at gøre sig gældende.

D. Forgiftninger *(Intoxicationes).*

Ved Forgiftning forstaar man en Beskadigelse af Organismen, foraarsaget ved Indtagelse af visse Stoffer, de saakaldte Giftstoffer, ved hvilke Indvirkningens Intensitet staar i et ligefremt Forhold til den indtagne Mængde af Stoffet. Indbringelsen af Giftstofferne i den menneskelige Organisme foregaar i de her omhandlede Tilfælde gennem Fordøjelseskanalen eller for enkelte Stoffers Vedkommende gennem Aandedrætsorganerne.

I de gamle Kulturlande er Giftstoffernes Antal meget stort, og en Mængde af dem anvendes almindeligt dels i Industri, dels i Sygdomsbehandling; mange af disse Stoffer bliver derved let tilgængelige for en Mængde Personer. Anderledes er Forholdet i Grønland, hvor Forgiftninger med tekniske eller medikamentelle Gifte hører til de største Sjældenheder, og hvor Forgiftninger ganske overvejende opstaar ved Indtagelse af fordærvet Føde.

Forskellige Forraadnelsesprodukter i Føden kan utvivlsomt — navnlig naar de fortæres i større Mængde — fremkalde alvorlige Mave-Tarmlidelser. Det er som bekendt en gammel Skik hos Eskimoer at fremskaffe ønskede Smagsvariationer i Føden ved at hengemme Dele af rigeligt Fangstudbytte for senere at fortære dette i halv- eller helraadden Tilstand uden nogen yderligere Tilberedelse (det eskimoiske Sprog indeholder ligefrem et særligt Stamord: »mikiaq« som Betegnelse for alle saaledes tilberedte Fødemidler af Kød eller Fisk). Erfaringen har naturligvis forlængst belært Befolkningen om Risikoen ved saadan Føde; almindeligst ræsonneres der dog vist stadig som af den gamle Polareskimo INGAPALUK, 1903: »Det kan godt være, at raad-

dent Kød er en Sygdomskilde for os; men naar jeg nu netop elsker disse Sygdomskilder, hvordan kan jeg saa lade være at spise deraf«[1]). I andre Tilfælde er Nødstilstand den afgørende Bevæggrund; HOLBECK omtaler saaledes i sin Indberetning for 1925 den almindelige Sygelighed ved Bopladsen Agpamiut i Sukkertoppen Distrikt, »hvor Befolkningen i Juni Maaned næsten udelukkende levede af gammelt, raaddent og gærende Kød af Hvidhvaler (*Delphinapterus leucas*) fra sidste Vinters Fangst«[2]).

En langt alvorligere Form for Fødemiddelforgiftning i Grønland maa antages at skyldes *Bacillus botulinus*. Denne Bacil er en pathogen Saprophyt, som neppe kan trives i levende Organismer, men som under tilstrækkelig høj Temperatur (Optimumstemperatur + 25° til 35° C.)[3]) formerer sig i Kadavere og dér danner det nærmest lugt- og smagløse Botulinustoksin. *Botulismus* er altsaa en Intoksikation og ikke en Infektion, hvorfor Sygdommen ogsaa i rene Tilfælde forløber uden Feber. Toksinet skal kunne virke allerede $^1/_2$ Time efter Indtagelsen; i Almindelighed opgives der dog at være en Latenstid paa 12—24 Timer, undtagelsesvis indtil 48 Timer. Sygdomsbilledet beherskes af forskellige Lammelser, særlig af Svælg- og Øjenmuskulatur. Dødeligheden angives at være fra 20—50 % af de angrebne; Døden indtræder som oftest enten tidligt i Sygdommen ved Respirationslammelse eller senere, og da vel som Regel ved Lungebetændelse.

Da Kadaveres Egenvarme maa holde sig bedre hos større end hos mindre Dyr (og da Botulinusgiften som omtalt næsten udelukkende udvikles ved en forholdsvis høj Temperatur), er det forstaaeligt, at de Botulinusforgiftninger, som kendes fra Grønland, i et paafaldende stort Antal Tilfælde er opstaaet ved Fortæring af Kadavere af store Sødyr, saasom Hvaler og Hvalrosser. Den meget store Kødmængde medfører da tillige Muligheden for, at et betydeligt Antal Personer angribes af Forgiftningen.

I Aaret 1743 strandede saaledes et Aadsel af Kaskelotten (*Physeter macrocephalus*) paa Koek-Øerne ud for Godthaab og gav Anledning til store Festligheder blandt de derboende Grønlændere. »Midt under Larmen faldt En om og var død; snart efter døde to til, og den næste Dag endnu flere, som havde spist af Fisken«[4]).

POUL EGEDE, som opholdt sig i Grønland i Aarene 1721—28 og 1734—40, skriver om Aaret 1750: »Efterretningerne fra Grønland med

---

[1]) 51, pag. 326.

[2]) 4, 1926. 846.

[3]) Denne Omstændighed er formentlig ogsaa Aarsag til det i Grønland ofte iagttagne Forhold, at Forgiftningsfaren altid er særlig stor ved det i direkte Sollys (og -varme, Forf.) henlagte Blod og Kød.

[4]) 47, pag. 567.

Retourskibene vare i dette Aar sørgelige, da mange Mennesker vare blevne berøvede Livet ved at æde af et Hvalfiske-Aadsel, som man holdt for, var dræbt af en forgiftet Harpun, det man har beskyldt fremmede Hvalfangere for at have brugt i forrige Tider. Det er skeet trende Gange, medens jeg var i Landet, at alle som aade af slige Aadseler kreperede«[1]).

I Foraaret 1786 døde der ved Sukkertoppen blandt andre »16 dygtige Erhververe ved at æde Kiødet af et fundet Aadsel af en Hvalfisk, Sort Tunnulik kaldet (Blaahval, *Balaenoptera gigas*), som maae have været forgiftet. — — — En stor Deel af begge Kiøn, som spiiste af dette Kiød, hensove enten med Bidden i Munden, eller dog strax efter«. Indberetningen[2]) slutter: »Handelen fik vel af dette Aadsel nogle Ballier Spæk, men ingen Erstatning for det ødelagte brugbare Folk«[3]).

I Marts 1819 indtraf en meget udbredt og meget alvorlig Fødemiddelforgiftning ved Fortæring af Kød og Hjerne af en Hvalros (*Trichechus rosmarus*) ved Kangeq i Godthaab Distrikt; 34 Dødsfald blandt 100 angrebne. Sygdomstilfældene blev indberettede til Det Kgl. Sundhedskollegium, som i Responsum af $^{25}/_{4}$ 1820 erklærer at »hælde til den Formening, at den voldsomme Sygdom, som in casu traf mange af Landets Indfødte, snarere maatte tilskrives Nydelsen af bedervet end af forgiftet Føde, hvilket især bestyrkes derved, at Sygdommen var hastigst hos dem, som havde spiist af Dyrets Hjerne[4]), som er den Del, der hastigst gaaer i Forraadnelse, og, efter Fabricius, ikke heller nydes uden i en forraadnet Tilstand«[5]). Det fremgaar iøvrigt af Sagens Akter, at Nydelsen af Hjernen i Følge lokal Tradition var forbeholdt Mandfolkene, hvorfor disse blev bortrevne i uforholdsmæssigt Antal, medens Fruentimmerne skaanedes[6]).

I Medicinalberetningerne[7]) findes fra de følgende Aar Meddelelser om en lang Række Kødforgiftninger i Grønland; af de alvorligste og mest udbredte skal her anføres:

---

[1]) 34, pag. 228.

[2]) 52, Indberetn. fra Inspect. i Syd-Grønland af $^{8}/_{9}$ 1786.

[3]) Det er vel ikke udelukket, at Slutningsbemærkningen kan være fremsat i bevidst paradoksal Form. Paa den anden Side oplyses det, at Inspektør B. Olrik 1789 blev hjemkaldt fra Grønland paa Grund af Klager fra Landsdelens Missionærer. Han udsendtes dog atter 1792 som Guvernør til Dansk Guinea.

[4]) Hjernen hos en middelstor Hvalros maa efter Rumfanget af Cavum cranii at regne veje 1000—1500 g (velvillig undersøgt og meddelt af Hr. Driftsbestyrer, cand. polyt. K. Fæster), og Hjernevævet er formentlig yderligere et godt Næringssubstrat for B. botulinus; 0,00005 g af det rene Toksin angives at medføre Døden for et voksent Menneske.

[5]) 52, Skrivelse fra Sundhedskollegiet af $^{25}/_{4}$ 1820.

[6]) Her efter 53, pag. 49.

[7]) 37 og 7.

Lb. Nr.	Aar	Sted	Distrikt	Antal Dødsfald	Forgiftningsaarsag
1	1864	Bopladsen Umánaq	Godthaab	10	Fordærvet Sælkød
2	1871	Bopladsen Igaliko	Julianehaab	11	— —
3	1878	Udstedet Nanortalik	—	4	— —
4	1879	Bopladsen Igaliko	—	4	— —
5	1880	Ikke nærmere angivet Plads	—	4	— —
6	1881	Udstedet Narssaq	—	3	— —
7	1893	Udstedet Narssaq (5) og Kolonistedet (3)	—	8	— — (5) samt fordærvet Laksørred (3)
8	1894	Udstedet Napassoq (40) og Kolonistedet (20)	Sukkertoppen	ca. 60	Fordærvet Hvalkød
9	1908	Ikke nærmere angivet Plads	Holsteinsborg	8	— —
10	1909	Lakseelven Itivneq	—	3	— Laksørred
11	1912	Udstedet Narssaq	Godthaab	5	— Hvalroskød og -hjerne
12	1917	Ikke nærmere angivet Plads	Julianehaab	4	Fordærvet Kød
13	1918	Udstedet Atangmik	Sukkertoppen	5	— Sælblod
14	1919	Kolonistedet	Holsteinsborg	4	— Hvalroskød
15	1925	Udstedet Kangeq (11) og Fangstpladsen Manigsaq (2)	Godthaab	13	— Hvalkød (11) og Sælblod (2)
16	1928	Udstedet Atangmik	Sukkertoppen	7	Fordærvet Hvalhud

I langt de fleste af de anførte Forgiftningstilfælde er følgende Symptomer iagttagne, som Regel begyndende allerede faa Timer efter det paagældende Maaltid: Opkastning, Obstipation eller Diarrhoe, oftest Underlivssmerter, stærk Hovedpine, Hæshed indtil fuldstændig Aphoni, Synkebesvær, Døsighed, svækket Syn og Hørelse, Blæreparese og Respirationsbesvær. Letaliteten har næsten altid været stor; saaledes i Tilfældet Lb.Nr. 11: 5 døde af 11 Patienter; Lb.Nr. 15: 11 døde af ca. 60 Patienter; Lb.Nr. 16: 7 døde af ca. 30 Patienter; ialt i disse tre Tilfælde 23 døde af ca. 100 Patienter, d. e. en Letalitet paa omtrent 23 %. I fire vel observerede Tilfælde er Dødsfaldene indtraadt, som følger: Lb.Nr. 3: af ialt fire Dødsfald indtraf de tre i Løbet af Sygdommens første 6 Timer; Lb.Nr. 4: alle fire Dødsfald indtraf inden 24 Timer efter Maaltidet; Lb.Nr. 7: af fem Dødsfald indtraf de fire i Løbet af 11—16 Timer efter Maaltidets Indtagelse; Lb.Nr. 15: et Dødsfald indtraf i første og syv Dødsfald i andet Døgn. Ved Masseforgiftningen i Sukkertoppen 1894 indtraf Dødsfaldene (efter Meddelelse fra den daværende

Kolonibestyrer i Brev til Forf.) inden tre Døgns Forløb, hyppigst i første og andet Døgn.

Efter Beskrivelserne vil jeg formode, at de allerfleste af de i Grønland iagttagne katastrofale Forgiftninger har været Botulinusforgiftninger; men jeg gør dog opmærksom paa den i saa Tilfælde paafaldende sjældne Omtale af Øjenmuskellammelser. Mulig har dog den ofte omtalte Synssvækkelse beroet paa Akkomodationslammelse eller paa Dobbeltsyn; kun en enkelt Gang har jeg fundet det udtrykkelig nævnt, at de angrebne »ikke kunde lukke Øjelaagene op«[1]). Iøvrigt drejer det sig vel sjældent om »rene« Botulinusforgiftninger; den samtidige Indtagelse af almindelige Dekompositionsprodukter kan vel tænkes som Aarsag til de — næsten konstant omtalte — uspecifikke gastro-enteritiske Begyndelsessymptomer, som jævnt gaar over i den specifikke Toksikose. Endelig maa det ogsaa erindres, at Symptombeskrivelserne sikkert oftest stammer fra Iagttagelse af overlevende (d. v. s. lettere angrebne) Personer, og at sekundære Infektioner formentlig ikke sjældent komplicerer Sygdomsforløbet hos disse.

Som et karakteristisk Billede af de omhandlede Forgiftninger kan vist følgende Indberetning fra Distriktslægen i Sukkertoppen tjene (Listens Lb.Nr. 16)[2]).

»Den 24. Juli 1928 ankom jeg til Udstedet Atangmik og traf største Delen af Befolkningen syg af Kødforgiftning. Der var fundet et Hvalaadsel (Kaskelot) sydfor Atangmik, og Befolkningen havde samme Dag, som jeg kom, og Dagen før spist Skindet deraf, men intet nydt af Kødet. Alle, som havde spist af Hvalen, blev syge, nogle i Løbet af faa Timer, andre indtil 1 Dag derefter. Symptomerne var: Kvalme og stærke Opkastninger; Mavesmerter, der dog hos mange kun var forholdsvis ringe. Stærk Hovedpine, særlig i Tindingerne. Tungen var tør, haard, hvidlig belagt; der var Hæshed og tiltagende Synkebesvær, saa at flere tilsidst end ikke kunde synke Vand draabevis. Hos alle var der Obstipation og hos de mest angrebne sparsom og besværlig Vandladning. Huden i Ansigtet var rødlig, tør og brændende. Intet Exanthem. Pulsen var langsom; Temperaturen ikke forhøjet, oftest subnormal. Der var udtalt almindelig Sløvhed. Ingen Øjensymptomer; Pupillen ikke dilateret.

Ialt var ca. 30 Mennesker syge, hvoraf 7 døde. Efter Kateketens Beskrivelse af de første Dødsfald synes disse at være foraarsagede ved Respirationslammelse. Den første døde 10 Timer, efter at Symptomerne var begyndt.«

En Gennemgang af den meddelte Oversigt over de mere omfattende Kødforgiftninger i Grønland (Forgiftninger med mindre end 3 Dødsfald er ikke medtaget i Oversigten) i Tiden 1864—1928 vil vise, at disse Forgiftninger — som iøvrigt ogsaa de tre tidligere, Side 32 og 33, anførte — alle er forefaldne i Syd-Grønland og i Forhold til de enkelte Distrikters Folkemængde omtrent ligelig fordelte over Landsdelens Distrikter. Der-

[1]) 53, pag. 63.
[2]) 4, 1929. 648.

imod kendes saadanne katastrofale Forgiftninger ikke fra Nord-Grønland, vel særlig paa Grund af det koldere Klima i denne Landsdel.

De hidtil omtalte Kødforgiftninger skyldes alle et i Dyrenes Væv efter Døden opstaaet Giftstof, men ogsaa i nogle levende Dyr kan der enten i enkelte Organer eller mere udbredt i Organismen findes visse for Mennesket giftige Stoffer. Det er saaledes velkendt for den grønlandske Befolkning, at Leveren hos Eskimohunden (*Canis groenlandicus*), hos Polarræven (*Canis lagopus*), Isbjørnen (*Ursus maritimus*) og Remmesælen (*Erignathus barbatus*) er giftig ligesom ogsaa Kødet af Havkal (*Somniosus microcephalus*)[1]). Under normale Forhold betragtes disse Ting som uspiselige. Jeg kender kun en enkelt Undtagelse herfra, indtruffen i Umanak Distrikt 1891, 12 Aar før jeg første Gang ankom til dette Distrikt. I Vinteren 1890—91 mislykkedes Sælfangsten helt ved den lille Boplads Augpilagtoq, 2 Huse 20 km nordfor Udstedet Ikerasak. Uroligt Vejr forhindrede yderligere Forbindelsen med Omverdenen, og Beboerne kom snart i stor Mangel og Nød. Saaledes som jeg andensteds[2]) udførlig har skildret en tilsvarende Trangsperiode, maatte ogsaa Beboerne her fortære alt spiseligt i Huset, selv de tørre Skind, for derefter at nødes til at slaa deres Hunde ned til Føde og endelig paa Grænsen til Sultedøden yderligere — trods bedre Viden — at fortære Hundeleverne, hvorefter de alle blev alvorligt syge. Paa det snart derefter begyndende Islæg lykkedes det endelig et Par af de voksne Mænd at stavre frem til Udstedet Ikerasak efter Hjælp. Beboerne ved dette Udsted er i Samtale med mig flere Gange kommet tilbage til det rystende Indtryk, som Synet af disse afmagrede Mænd havde frembudt, særlig dog, fordi »de ved Forgiftningen ganske havde mistet deres Haar«.

Relativt hyppigt har vist denne specielle Forgiftningsform ramt Europæere paa Ekspeditioner i Grønland. LINDHARD har givet en indgaaende Beskrivelse af en Forgiftning med Bjørnelever, tilberedt som Ragout, der indtraf ombord paa Ekspeditionsskibet »Danmark« den 11. Marts 1907. Samtlige 19 Deltagere i det paagældende Maaltid blev syge fra 4 til 12 Timer efter Maaltidet. Symptomerne var Døsighed, urolig Søvn, borende Pandehovedpine, Kvalme, Opkastning, hos enkelte Patienter Synsforstyrrelser og Kramper; andet Døgn begyndende Hudafskalning. Der var subjektiv Feberfornemmelse; men Temperaturen holdt sig normal. Hos de alvorligst angrebne vedvarede Forgiftningssymptomerne fire til fem Døgn. Ekspeditionens Hunde vilde ikke som ellers æde de paagældende Personers Faeces[3]).

[1]) Se herom nærmere O. BØJE: Toxin in the flesh of the Greenland Shark. Meddelelser om Grønland, Bd. 125, Nr. 5. København. 1939.

[2]) 54.

[3]) 55, pag. 338.

Tilsvarende har jeg selv paa en Tjenesterejse i 1908, hvor gentagne Uheld tvang os til at slaa Halvdelen af vore Hunde ned til Føde dels for os selv, dels for de andre Hunde, bemærket, at de meget sultne Hunde dog ikke fortærede Hundeleverne.

Af andre Forgiftninger med dyrisk Føde nævner LINDHARD, at »Grønlænderne ligeledes kender Muslingeforgiftning«[1]). Forgiftninger efter Fortæring af Muslinger, enkelte Gange endogsaa med dødeligt Udfald, er ganske vist lejlighedsvis indberettede af de grønlandske Læger; men der findes ikke i noget Tilfælde nogen nærmere Beskrivelse af Sygdomsbilledet eller af de Forgiftningen i det hele ledsagende Omstændigheder[2]).

Forgiftning ved Planter i Grønland er næsten ukendt. Det skal dog nævnes, at der foreligger en Meddelelse fra K. V. CHRISTENSEN om, at han hos flere Patienter ved Sukkertoppen 1934 har iagttaget et universelt Eksanthem, som han formodede var foraarsaget ved ekscessiv Nydelse af Kvan (*Archangelica officinalis*)[3]).

I Betydning næst efter — om end langt efter — Fødemiddelforgiftningerne maa for Grønlands Vedkommende Forgiftninger med Kulilte sættes. 1887 blev en Familie kulilteforgiftet ved Jakobshavn; 2 Børn døde. Ulykkestilfældet gav Anledning til Udsendelse af et Cirkulære af $^{23}/_{4}$ 1887 fra Lægen i Nord-Grønland, indeholdende dels en Beretning om selve den stedfundne Forgiftning, dels en Advarsel mod at standse Aftrækket fra Kakkelovne og dels endelig en Anvisning til kulilteforgiftedes Behandling[4]). 1911 omtales et Dødsfald paa Grund af Kulilteforgiftning ved Godhavn; 1937 Kulilteforgiftning af 2 Mænd i en Fartøjskahyt ved Umanak, dog uden Dødsfald.

Som Ulykkesdødsaarsag er Kulilteforgiftning i det hele ganske uvæsentlig i Sammenligning med Fødemiddelforgiftningerne. Som jeg andensteds har paavist, er Dødeligheden ved Forgiftninger i Syd-Grønland, til hvilken Landsdel Fødemiddelforgiftningerne som ovenfor nævnt næsten udelukkende er lokaliserede, omtrent 20 Gange saa stor som Dødeligheden ved samtlige Forgiftningsformer i Danmark og er for Kvinder langt den hyppigste af Ulykkesdødsaarsagerne, for Mænd den næsthyppigste[5]). Derimod er Forgiftningsdødsfald ikke almindelige i Nord-Grønland og kun sjældent foraarsagede ved Fødemidler.

[1]) 55, pag. 342.

[2]) Jeg skal eksempelvis anføre, at der i Indberetning for 2. Halvaar 1930 fra Kredslægen i Syd-Grønland staar: »Muslingeforgiftning har foraarsaget 4 Dødsfald i Nanortalik« (56, 175, 1930). Ministerialbogen for Frederiksdals Præstegæld viser imidlertid ikke noget Dødsfald ved Forgiftning i 1930 ved Nanortalik, derimod af 3 unge Mænd den 15. August 1929.

[3]) 56. 275. 16. 1934.

[4]) 36.

[5]) 28, pag. 57.

Ud over de nævnte Forgiftninger bør det nævnes, at P. O. PEDERSEN 1935 har iagttaget 16 Tilfælde af mottled enamel hos indfødte i Syd-Grønland. Han har paavist, at Lidelsen, der skyldes en Fluorforgiftning, maa stamme fra Kryolithen ved Ivigtût, og at Forgiftningen maa have ramt de paagældende Individer i disses første Leveaar. Der er her dog kun Tale om en lettere Fluorpaavirkning; der er saaledes ikke hos nogen af de her nævnte — end sige hos andre Personer i Grønland — konstateret Tegn paa fluorotiske Forandringer i deres Knoglesystem[1]).

Brugen af Nydelsesmidler overdrives selvfølgelig til Tider i Grønland som i den øvrige Verden og giver da Anledning dels til akutte, dels til kroniske Forgiftningstilfælde.

En Særstilling indtager i Grønland Brugen af Alkohol paa Grund af de administrative Forholdsregler, som tilsigter at skærme den indfødte Befolkning mod Alkoholisme. Jeg har tidligere vist, at Alkoholforbruget i Grønland som Følge af de regulerende Foranstaltninger kun er ringe (omtrent en Femtedel af det tilsvarende Forbrug i det egentlige Danmark), og at to Trediedele af den paagældende Alkoholmængde nydes i Form af hjemmebrygget Øl[2]). Der er imidlertid ingen Tvivl om, at de fleste Grønlændere den Dag i Dag betragter Beruselse som et attraaværdigt Maal, saa at en Frigivelse af Adgangen til Spiritus uafvendeligt vilde medføre de alvorligste Ødelæggelser (se yderligere Side 190). Som et Kuriosum skal det i denne Forbindelse nævnes, at Medicinalberetningen for 1931 omtaler et Forgiftningstilfælde med Tørsprittabletter ved Jakobshavn[3]). Tabletterne er utvivlsomt indtagne ud fra den Formodning, at der derved kunde opnaas en Alkoholrus. »Tørsprit« indeholder imidlertid ikke — trods Navnet — Alkohol, men bestaar udelukkende af det ret giftige Metaldehyd.

Kaffeforbruget i Grønland har i ældre Tid givet Anledning til mange Overvejelser og megen Betænkelighed. Jeg har imidlertid paavist, at det samlede Forbrug ligger under Halvdelen af Forbruget i det egentlige Danmark[4]), og nogen større Mulighed for Opstaaen af sygelige Tilstande ved Misbrug af Kaffe foreligger saaledes neppe.

Noget anderledes stiller derimod Forbruget af Tobak sig. Dels er selve Forbruget stort — 2,1 kg aarlig pr. Individ mod 1,8 kg i Danmark[5]) trods den Omstændighed, at de voksne Personer, d. e. Individerne over 15 Aar, knap udgør 60 % af Befolkningen i Grønland mod næsten 75 % i Danmark[6]) — og dels udnyttes Tobakken jævnlig saaledes, at Nikotinvirkningen bliver særlig kraftig.

v. HAVEN har da ogsaa 1882 klaget over Virkningen af »den stærke hollandske Tobak«[7]), og MELDORF skriver 1907, at »Nikotinforgiftninger

[1]) 57, pag. 137.
[2]) 18, pag. 121.
[3]) 7, 1931, pag. 203.
[4]) 18, pag. 113.
[5]) 18, pag. 110.
[6]) 28, pag. 4.
[7]) 9, pag. 189.

vistnok er hyppige hos den indfødte Befolkning«[1]). 1906 udtaler KRABBE, at han »i højeste Grad frygter for, at Forbruget af et saadant Kvantum Tobak som det, der nu udhandles ved Angmagssalik, i Længden vil virke undergravende«[2]), og saavel 1908 som 1909 anfører BENTZEN flere Tilfælde af kronisk Tobaksforgiftning, behandlede i Julianehaab Distrikt[3]).

Fig. 7. Ublandet Grønlænderinde med Pibe, forfærdiget af Rentak og med vedhængende Udkradser til Anvendelse ved Tilberedning af det til Skraaning benyttede Pibeudkrads. Udstedet Kangâmiut, Sukkertoppen Distrikt. 1933. P. HANSEN phot.

I sin Indberetning for 1925 omtaler endelig HROLV en særlig Form for Tobaksforgiftning ved en Boplads i Upernavik Norddistrikt, hvor flere af Beboerne forsøgsvis havde drukket et Afkog af Skraatobak[4]).

Jeg selv har i Nord-Grønland kun i enkelte Tilfælde truffet Symptomer, som jeg har opfattet som kronisk Tobaksforgiftning, egentlig kun nogle faa Patienter med uregelmæssig Hjertevirksomhed og med Anfald af Smerter i Hjerteregionen. En Gang har jeg (Umanak, den 27. Januar 1914) iagttaget et Dødsfald, som jeg har formodet var foraarsaget ved

[1]) 53, pag. 68.
[2]) 4, 1907. 147.
[3]) 4, 1909, 1757 og 1910, 1202.
[4]) 4, 1926. 844.

akut Nikotinforgiftning: et diende Spædbarn, som døde under en Forgiftning, der ramte hele Husstanden, men i særlig Grad Barnets Moder, ved Fortæring af en Sulevælling, hvori der ved en Fejltagelse i det fattige og halvmørke Hus tillige var kogt en Del Stumper af den saakaldte »Rulletobak«.

Résumé: Forgiftninger forekommer hyppigt i Syd-Grønland, oftest som Fødemiddelforgiftninger, i mange Tilfælde som Botulisme med denne Forgiftningsforms sædvanlige store Letalitet; i Nord-Grønland er disse Forgiftninger derimod sjældne. Ved Misbrug af Nydelsesmidler ses nogle Tilfælde af Beruselse, ligesom kronisk Nikotinisme i alt Fald i visse Egne ikke er helt ualmindeligt forekommende baade blandt Mænd og Kvinder.

E. Kroniske Infektionssygdomme.

Tuberkulose (*Tuberculosis*).

Tuberkulosen er en gammelkendt Lidelse i den grønlandske Befolkning[1]).

DALAGER siger 1752, at »Bryst-Syge kand de gaae med i mange Aar«[2]), og CRANZ meddeler 1765, at »indre Lidelser er Tæring og Blodspytning«[3]), ligesom han yderligere for Aarene 1756—1768 anfører Tæring, Svindsot og Blodspytning som Dødsaarsager i en lang Række Tilfælde. Ogsaa GLAHN skriver 1771: »Man hører idelig Hoste, som falder gemeenlig ud til Blodspytning og Svindsot«[4]).

Herefter mener MELDORF (1904), at »der næppe kan være Tvivl om, at Tuberkulosen var præexisterende i Grønland forinden Egedes Ankomst dertil i 1721«[5]), og jeg har ligeledes selv 1921 udtalt, at »Tuberkulosen er gammelkendt i den grønlandske Befolkning og i alt Fald med ret stor Sikkerhed kan forudsættes at have været til Stede før Kolonisationens Begyndelse«[6]). Nogen nærmere Begrundelse for denne Antagelse er dog egentlig aldrig givet, før PERMIN 1924 udtrykkelig gør opmærksom paa, at selv de ældste Beretninger om Tuberkulosens Forløb i Grønland viser afgørende Uoverensstemmelser med vor Viden om denne Sygdoms Optræden paa saakaldt jomfruelig Bund[7]).

---

[1]) Naar man flere Steder finder HANS EGEDES Angivelse fra 1741 om »Brøst-Svaghed (sammen med Scorbut) som Landets egentlig Svaghed« (se 33, pag. 31), citeret og opfattet som den første Meddelelse om Tuberkulosens Forekomst i Grønland, beror dette sikkert paa en Misforstaaelse, da HANS EGEDE andensteds flere Gange anvender Udtrykket »Bryst-Svaghed« som Betegnelse for en *akut epidemisk* Luftvejslidelse, saaledes $^{15}/_{9}$ 1727 (25, pag. 228).

[2]) 58, pag. 10.
[3]) 47, pag. 299.
[4]) 31, pag. 62.
[5]) 59, pag. 246.
[6]) 60, pag. 621.
[7]) 41, pag. 18.

Børresen har efter de herrnhutiske Kirkebøger oplyst, at der af 2373 Dødsfald ved Ny Herrnhut i Perioden 1741—1900 er opført 258 (og tilsvarende 204 af 1649 ved Lichtenfels i Perioden 1759—1900) som foraarsagede ved Svindsot og Blodspytning, heraf de tidligste: 8 af ialt 31 Dødsfald allerede 1741—50 ved Ny Herrnhut. Han slutter heraf, at »Tuberkulosen efter de talrige Dødsfald at dømme sikkert maa have haft samme dybe Rod i Befolkningen lige fra Kolonisationens første Tid til vore Dage«[1]).

For Fuldstændigheds Skyld skal her endnu nævnes, at Fr. C. C. Hansen blandt de undersøgte Skeletdele af 26 Individer fra Nordbobegravelsen fra det femtende Aarhundrede ved Herjulfsnæs har fundet Tegn paa en sandsynligvis tuberkuløs Spondylitis hos en Kvinde i 30—40 Aars Alderen[2]).

Af Tuberkulosens Lokalisationer er Lungetuberkulosen langt den hyppigst forekommende i Grønland som ogsaa andensteds i Verden. Den er den betydningsfuldeste af de kroniske Sygdomme i Grønland — med stor Udbredelse, skabende en Mængde Invalider og til Stadighed krævende sine talrige Ofre.

Om dens Udbredelse siger Stender i Medicinalberetningen for 1860, at »Lungetuberkulosen træffes temmelig hyppigt« i Godthaab Lægedistrikt[3]), ligesom Lange 1863 ved stetoskopisk Undersøgelse fandt »Tuberkulosen i en sørgelig Grad almindelig overalt, paa enkelte Steder endog i overordentlig høj Grad«[4]). v. Haven antager 1882, »at over Halvdelen af Befolkningen lider af denne Sygdom — — under alle Omstændigheder frembød langt flere end Halvparten af de Patienter, som jeg i Aarenes Løb undersøgte, Tegn paa Tuberkulose«[5]), ligesom Hastrup 1886 anslaar »de Tuberkuløses Antal til ca. 60 % af Sygdomstilfældene«[6]).

Medicinalberetningen for 1883 taler om den i Julianehaab Distrikt »meget almindelige Tuberkulose«[7]); 1887 nævnes »den stærkt udbredte Phthisis blandt den indfødte Befolkning« i Godthaab Distrikt[8]); 1890 »den stærkt udbredte Tuberkulose i Nord-Grønland«[9]); 1894 »Tuberkulosen som den dominerende blandt Lungesygdommene« i Julianehaab Distrikt[10]); 1898 »Tuberkulosens, særlig Lungetuberkulosens fremtrædende Rolle« i Julianehaab Distrikt[11]); 1903 »Tuberkulosen som den mest fremtrædende af de endemiske Sygdomme« i Nord-Grønland[12]) o. s. v. o. s. v.

Helms skriver 1894 om »Tuberkulosen, der har en aldeles kolossal Udbredelse blandt Befolkningen; den findes saavel paa Vestkysten ved

[1]) 61, pag. 111.
[2]) 62, pag. 307.
[3]) 37, 1861, pag. 374.
[4]) 27, pag. 29.
[5]) 9, pag. 187.
[6]) 24, pag. 780.
[7]) 7, 1888, pag. 214.
[8]) 7, 1890, pag. 219.
[9]) 7, 1892, pag. 213.
[10]) 7, 1896, pag. 229.
[11]) 7, 1900, pag. 231.
[12]) 7, 1905, pag. 253.

de danske Kolonier og Udsteder som paa Østkysten, hvor ingen saadanne findes. Den optræder hyppigst som Lungetuberkulose«[1]). Samtidig omtaler ogsaa S. HANSEN Tuberkulosen »som meget almindelig«[2]).

1900 skriver KIÆR efter 11 Aars Tjeneste i Nord-Grønland, at »de kroniske Infektionssygdomme i Nord-Grønland udelukkende repræsenteres af Tuberkulosen, men dette desværre ogsaa til Gavns. — — — Jeg er tilbøjelig til at mene, at over Halvparten af Individer under (over? Forf.) 25 Aar under en eller anden Form tidligere have frembudt Symptomer paa Tub.«. Han taler om »Tuberkulosens enorme Udbredelse« og om, at blandt Lokalisationerne »komme Lungerne i første Række«[3]). Tilsvarende siger MELDORF 1904, at efter hans seksaarige Iagttagelser »synes Phthisis pulmonum at være meget udbredt iblandt Befolkningen overalt i Julianehaab Distrikt fra Nord til Syd«[4]).

Den første systematiske Undersøgelse over Tuberkulosens Udbredelse i Grønland er foretaget af ROHLEDER 1921—22 i Upernavik Distrikt. Ved Undersøgelse af 1048 Individer (98,6 % af Distriktets Beboere) fandt han Tegn paa Lungetuberkulose hos 13,4 %; af de 142 tuberkuløse Personer var 36 Mænd, 95 Kvinder og 11 Børn under 14 Aar[5]). Fra samme Distrikt foreligger derefter Meddelelse om en af HROLV i Aarene 1923—26 foretagen tilsvarende Undersøgelse, hvorved der af en Befolkning paa 1132 Individer fandtes 14,1 % med Lungetuberkulose; 41 Mænd, 68 Kvinder og 14 Børn[6]).

1926 har HOLBECK indberettet Resultatet af en systematisk Undersøgelse i Sukkertoppen Distrikt, blandt hvis Befolkning paa 1312 Individer han fandt 11,7 % med Lungetuberkulose; 35 Mænd, 105 Kvinder og 13 Børn[7]). Samme Aar har jeg tilsvarende meddelt Resultatet af en i Aarene 1925—26 foretagen Undersøgelse af Befolkningen i Umanak Distrikt, ved hvilken jeg af 1385 Individer fandt 219 lidende af Lungetuberkulose, 91 af Mand- og 128 af Kvindekøn, henholdsvis 15,8 % af den samlede Befolkning, 13 % af Mand- og 18 % af Kvindekøn[8]).

1930 meddeler SVENDSEN efter 3 Aars Tjenestetid i Egedesminde Distrikt, at han af den 1719 Individer store Befolkning har fundet 212 lidende af Lungetuberkulose, d. e. 12,3 %; heraf 40 % Mænd og 60 % Kvinder. 618 Individer af alle Aldersklasser og uden kliniske Tegn paa aktiv Tuberkulose er blevet pirquetundersøgte, med Reaktion hos 59 %[9]). Det følgende Aar oplyser BØRRESEN, at en af ham i 1923 foretagen Undersøgelse af 1246 Personer i Godthaab Distrikt viste Lungetuberkulose hos 17 %, ligesom en følgende Undersøgelse 1928 af den sammesteds boende Befolkning (1314 Personer) hos 15,4 %; af Patienterne over 14 Aar var 1923: 60 Mænd og 124 Kvinder; 1928: 51 Mænd og 123 Kvinder.

[1]) 63, pag. 266.
[2]) 64, pag. 302.
[3]) 10, pag. 433.
[4]) 59, pag. 235.
[5]) 65, pag. 173.
[6]) 66, pag. 866.
[7]) 4, 1926. 846.
[8]) 4, 1927. 813.
[9]) 67, pag. 1226.

Desuden fandt han i Frederikshaab Distrikt 1930 af ca. 1000 Individer 15,6 % med Lungetuberkulose; af Patienterne over 14 Aar var 44 Mænd og 85 Kvinder. Af 85 Børn i Alderen 0—4 Aar viste 33 (39 %) og af 161 i Alderen 5—14 Aar 120 (75 %) Pirquetreaktion[1]).

Saxtorph anslog i et Foredrag i Dansk Tuberkuloselægeselskab 1931 Antallet af Personer i Jakobshavn Lægedistrikt med stetoskopisk paaviselige Lungeforandringer til mindst 15—20 % af Befolkningen; ved systematisk Undersøgelse af 401 Individer (Befolkningen i Claushavn og Sarqaq Kommuner) var fundet Tuberkulose hos 21 %[2]). I Aarene 1932—33 undersøgte Krogh-Lund 262 Individer (92 % af den samlede Befolkning) ved Kolonipladsen Godhavn og fandt hos disse Lungetuberkulose hos 40, d. e. 15,3 %. Patienterne udgjorde 12 % af de undersøgte voksne Mænd (d. e. over 15 Aar) og 34 % af de undersøgte voksne Kvinder. Af 107 Børn (under 15 Aar) reagerede 52 % ved Pirquetundersøgelse[3]).

1933 har Saxtorph redegjort for en Undersøgelse af 559 Personer ved Jakobshavn, blandt hvilke han fandt 102 med Lungetuberkulose (18,2 %). Ved Pirquetundersøgelse fandt han praktisk talt alle Personer over de første Barneaar inficerede; i Alderen under 15 Aar reagerede, som følger: 0—3 Aar 25 %, 3—5 Aar 53,4 %, 5—10 Aar 71,7 % og 10—15 Aar 90,7 %. En anden Undersøgelse viste 26 tuberkuløse blandt 210 Individer ved Qutdligssat, d. e. 12,4 %; her fandtes Pirquetreaktion hos Børnene, som følger: 0—3 Aar 35 %, 3—5 Aar 69 %, 5—10 Aar 90 % og 10—15 Aar 79 %. Endelig viste en Undersøgelse ved Claushavn 19 tuberkuløse blandt 115 Individer, d. e. 16,5 %. Der fandtes ved dette Sted kun Pirquetreaktion hos 21 % af 43 Individer i Alderen 0—15 Aar; under 6 Aars Alderen reagerede kun 1 af ialt 18 Børn[4]).

Schiøttz Christensen og Rottensten har 1929—30 undersøgt Tuberkulinreaktionen hos 780 af den 3584 Individer store Befolkning i Julianehaab Lægedistrikt, ligeligt fordelte over hele Distriktet. Pirquetreaktion fandtes, som følger: 0—1 Aar 21 %, 2—4 Aar 50 %, 5—9 Aar 63 %, 10—12 Aar 68 %, herover gennemsnitlig 77 %. Forfatterne gør særlig opmærksom paa den allerede i de to første Leveaar stærkt udbredte Infektion[5]).

I samme Distrikt har Folke i 1933 udført Mantouxundersøgelse paa 866 indfødte i Alderen $^1/_2$—20 Aar (d. e. omtrent Halvdelen af Distriktets Befolkning i nævnte Aldersklasser) og fundet Reaktion hos 73 %. For Grupperne Hjemmebarn, Skolebarn og Ungdom var Resultaterne, som følger: af 333 i Alderen $^1/_2$—6 Aar incl. reagerede 43 %

[1]) 68, pag. 363 ff.
[2]) 69, pag. 737.
[3]) 56, G. Krogh-Lund. Tuberkuloseundersøgelser ved Godhavn. 1932—33.
[4]) 56, 513. 1932.
[5]) 70, pag. 758.

(29 % i Alderen 1/2—3 Aar); af 294 i Alderen 7—13 Aar incl. reagerede 86 %, og af 239 i Alderen 14—19 Aar incl. reagerede praktisk talt alle (99 %). Der er i de første Leveaar en Stigning i de reagerendes Antal paa ca. 15 % pr. Aar (fra 1/2 til 1 Aar fra 7 % til 20 %; derefter 35 % for de toaarige, 46 % for de treaarige, 58 % for de fireaarige, 65 % for de femaarige og 80 % for de tiaarige). Naar Hensyn tages til, at Antallet af Individer, som endnu ikke er inficerede, formindskes med hvert Leveaar, viser en nærmere Beregning, at den aarlige Infektionsprocent holder sig omtrent konstant, saa at der hverken synes at være nogen særlig Modtagelighed for Infektion med Tuberkelbaciller i nogen speciel Aldersklasse og heller ikke væsentlige Ændringer ved de vekslende Omgivelser og Smittemuligheder, som Børnene efterhaanden udsættes for[1]).

I Aarene 1934—35 har SVENDSEN undersøgt 1358 af Godthaab Distrikts 1536 Individer store Befolkning (88 %). Ved Pirquetundersøgelse af 1342 Individer fandt han Reaktion hos 81,6 %; i Aldersgrupperne mellem 11 og 60 Aar over 90 %. Af 259 Børn i Alderen 0—5 Aar reagerede 46 %; i de enkelte Aldersklasser, som følger: 0—1 Aar 18 %, 1—2 Aar 23 %, 2—3 Aar 49 %, 3—4 Aar 41 %, 4—5 Aar 69 % og 5—6 Aar 61 %. Stetoskopi af 1074 (alle over 6 Aar) af en Befolkningsdel paa 1358 Individer (Undersøgelsen foretagen i Vintertiden, i hvilken Tid akutte katarrhalske Affektioner erfaringsmæssig er sjældnest i Grønland) viste formentlige tuberkuløse Forandringer i Lungerne hos 19,4 %, 95 Personer af Mand- og 168 af Kvindekøn; i Aldersgrupperne over 40 Aar fandtes Lungeforandringer hos mere end 50 %[2]).

Endelig har SCHEIBEL meddelt Resultatet af en stetoskopisk Undersøgelse af tre Femtedele af Befolkningen i Umanak Distrikt 1935. Af 914 undersøgte fandtes der ved gentagen Undersøgelse utvivlsomme Rallelyd hos 32 %; nogen anamnestisk Undersøgelse synes ikke at være foretaget. For de enkelte Aldersklasser viste Undersøgelsen følgende Resultater[3]).

Aldersklasser	Rallelyd hos Procent af undersøgte Individer i Umanak Distrikt 1935	
	Mænd	Kvinder
0—13 Aar.....	9	12
14—25 —	31	30
26—35 —	29	56
36—45 —	52	70
46—55 —	55	79
56 Aar og derover	55	67

[1]) 71, pag. 848.
[2]) 72, pag. 805 ff.
[3]) 73, pag. 831.

Selv om en Undersøgelse af et større Antal Individer, udført ved en som Regel hastig Anamneseoptagelse sammen med en universel Stetoskopering, altid maa svigte over for nogle Tilfælde af virkelig eksisterende Lungetuberkulose og paa den anden Side ogsaa kan komme til at medregne enkelte Tilfælde, hvor Lungeforandringerne ikke er af tuberkuløs Karakter, giver de anførte Undersøgelser dog et tydeligt Indtryk af Tuberkulosens Udbredelse i Grønland. Tilmed viser de forskellige Resultater en saa betydelig indbyrdes Overensstemmelse, at det maa være berettiget at betragte de fundne Tal som i Hovedsagen svarende til det virkelige Antal af de ved Stetoskopering iagttagelige Lungeforandringer af sandsynligvis tuberkuløs Natur.

Det følgende Skema viser en Sammentrækning af det foreliggende, forholdsvis ensartede Materiale, hvorefter omtrent 15 % af den vestgrønlandske Befolkning ved stetoskopisk og anamnestisk Undersøgelse viser Tegn paa Lungetuberkulose.

Undersøger	Distrikt	Aar	Antal undersøgte	Personer med stetoskopiske Tegn paa Lungetuberkulose	Procentberegning
Rohleder.....	Upernavik	1921	1048	142	13,4
Børresen.....	Godthaab	1923	1246	212	17,0
Hrolv	Upernavik	1923—26	1132	161	14,1
Holbeck	Sukkertoppen	1926	1312	153	11,7
Bertelsen	Umanak	1926	1385	219	15,8
Svendsen	Egedesminde	1930	1719	212	12,3
Børresen.....	Godthaab	1928	1314	202	15,4
Børresen.....	Frederikshaab	1930	1000	156	15,6
Saxtorph.....	Jakobshavn	1931	401	83	20,7
Krogh-Lund....	Godhavn	1932	262	40	15,3
Saxtorph.....	Jakobshavn	1933	884	147	16,6
Svendsen	Godthaab	1935	1358	263	19,4
		Ialt...	13.061	1990	15,2

Inden for de enkelte Distrikter findes Tuberkulosens Udbredelse ret uensartet. Rohleder's Undersøgelse viser Spring fra 6 til 21 % tuberkuløse Individer blandt de enkelte Pladsers Beboere; Holbeck's tilsvarende fra 4 til 22 % og Børresen's fra 8 til 27 %, ja, ved en enkelt lille Plads med 21 Beboere og 8 tuberkuløse Personer endog 38 %. Over Halvdelen (57 %) af Pladserne i de tre nævnte Undersøgelser (disse omfattede ialt 46 Pladser med en Gennemsnitsbefolkning paa 107 Individer, Minimum 8 og Maksimum 560 Individer)

har en Tuberkuloseprocent mellem 10 og 20; af Resten viser et omtrent lige stort Antal Pladser dels større, dels mindre Procenttal; kun ved en enkelt Plads med 8 Beboere (formentlig en enkelt Husstand) er der ikke fundet Tegn paa Tuberkulose.

Hvad Udbredelsen blandt de to Køn angaar, da viser ROHLEDER's, HROLV's og HOLBECK's Undersøgelser de voksne tuberkuløse Kvinders absolutte Overvægt over de voksne Mænd (ialt 268 tuberkuløse Kvinder mod 112 Mænd). Beregnet i Forhold til Antallet af Mænd og Kvinder i Befolkningen har jeg fundet 13 % tuberkuløse blandt Mand- og 18 % blandt Kvindekøn. SVENDSEN angiver i sin første Undersøgelse 50 % flere tuberkuløse Kvinder end Mænd og i sin anden endog 75 % Overvægt for Kvinder, absolutte Tal. BØRRESEN giver for Frederikshaab Distrikts Vedkommende en Oversigt over de absolutte Tals Fordeling efter Køn og Aldersklasser og peger særlig paa Stigningen i Antallet af tuberkuløse Kvinder efter det tyvende Aar.

Aldersklasser	Absolutte Antal Individer med stetoskopisk paaviselig Lungetuberkulose i Frederikshaab Distrikt 1930		
	Mænd	Kvinder	Begge Køn
0— 1 Aar	..	..	0
1— 5 —	..	..	2
5—10 —	..	..	6
10—15 —	..	..	19
15—20 —	7	5	12
20—25 —	3	11	14
25—30 —	2	9	11
30—40 —	7	13	20
40—50 —	8	19	27
50—65 —	16	26	42
65 Aar og derover	1	2	3
			Ialt 156

KROGH-LUND fandt Lungetuberkulose hos 12 % af undersøgte Mænd (ialt 67) og hos 34 % af Kvinder (ialt 83) over 15 Aar. I SAXTORPH's Redegørelse findes Meddelelse om Lungetuberkulose hos 20 % af Mænd (ialt 274) og hos 24 % af Kvinder (ialt 316) over 15 Aar, og endelig viste SCHEIBEL's Stetoskopi Lungeforandringer hos 40 % Mænd og 54 % Kvinder over 15 Aars Alderen.

Om den procentvise Fordeling af Personer med Lungetuberkulose i de forskellige Aldersklasser kan efter SAXTORPH's Opgørelse gives følgende Oplysninger for 876 undersøgte Personer (alle over første Leveaar) ved Jakobshavn, Qutdligssat og Claushavn i Tiden 1933—34.

Aldersklasser	Mænd			Kvinder			Begge Køn		
	Undersøgte Individer	Individer m. Lungetuberkulose	Procentberegning	Undersøgte Individer	Individer m. Lungetuberkulose	Procentberegning	Undersøgte Individer	Individer m. Lungetuberkulose	Procentberegning
0— 1 Aar.....	?	?	?	?	?	?	?	?	?
1— 4 —	55	2	3,6	58	1	1,7	113	3	2,7
5—14 —	77	7	9,1	96	2	2,1	173	9	5,2
15—24 —	95	18	18,9	114	25	21,9	209	43	20,6
25—34 —	68	13	19,1	82	13	15,9	150	26	17,3
35—44 —	52	7	13,5	49	17	34,7	101	24	23,8
45—54 —	33	9	27,3	33	9	27,3	66	18	27,3
55—64 —	22	6	27,3	27	8	29,6	49	14	28,6
65 Aar og derover .	4	2	50,0	11	5	45,5	15	7	46,7
Ialt...	406	64	15,8	470	80	17,0	876	144	16,4

Selv om Materialet (876 Individer over 1 Aar) ikke er stort, har dog det meddelte Sammendrag sin utvivlsomme Interesse, saa meget mere som Undersøgelsen er foretaget af en stedkendt Læge og under relativt gode Betingelser, medens yderligere Tallenes indbyrdes Forhold ogsaa i Underafdelingerne bærer Sandsynlighedens Præg, om end Tilfældigheder naturligvis kan give enkelte forholdsvis store Udslag. Overvægten paa Kvindekønnets Side, som iøvrigt i dette Tilfælde er mindre fremtrædende, viser sig at stamme fra den modnere Alder, paa hvilken Tid Fødslernes for Moderorganismen nedbrydende Virkning ogsaa naturligt maa ventes at give sig Udslag, sammenlign SAXTORPH (1926): »Ogsaa blandt Grønlænderne virker en Graviditet og Partus i flere Tilfælde voldsomt aktiverende paa en hidtil latent Tuberkulose«[1]). Jeg har andensteds vist, at første Fødsel i Vest-Grønland gennemsnitlig falder i Moderens 23.—24. Aar, og at Graviditeter, Fødsler og Laktation sædvanligvis derefter gentages i en ubrudt treaarig Turnus endnu 5—6 Gange i de følgende Aar[2]).

De Resultater, som Tuberkulinundersøgelserne i Grønland har givet, supplerer yderligere de ved de stetoskopiske Undersøgelser fremskaffede Oplysninger om Tuberkulosens Udbredelse og viser samstemmende de meget høje Reaktionsprocenter for den tidlige Barnealder; der synes saaledes gennemgaaende at være 6—7 Gange saa mange tuberkuloseinficerede Børn i det første Leveaar i Grønland som i det egentlige Danmark.

De fleste af de Læger, som har udtalt sig om Lungetuberku-

[1]) 74, pag. 931.
[2]) 28, pag. 13.

losens Forløb i Grønland, har fremhævet dens gennemgaaende ringe Progrediens, dens i lange Tider stationære og ofte kun lidet fremtrædende Symptomer. Allerede LANGE mener, at »en meget langsom og snigende Udvikling er karakteristisk for Tuberkulosen i Grønland«[1]). JØRGENSEN taler 1895 om »Lungetuberkulosens yderst snigende, langsomme Forløb«[2]), og BENTZEN 1903 paa samme Maade om »den mildt forløbende Tuberkulose«[3]). Ogsaa MELDORF finder 1904 »i de fleste Tilfælde Sygdomsforløbet langsomt og strækkende sig ud over et længere Aareantal uden at afficere Almenbefindendet i nogen særlig høj Grad«, selv om han ogsaa har set »ikke saa ganske faa Tilfælde af florid Phthisis i Grønland«[4]). Samme Aar har jeg i min Indberetning for Nord-Grønlands Lægedistrikt[5]) meddelt, at det i Grønland »næsten altid drejer sig om den vanskeligere diagnosticerbare »fibroide Phthisis«, — — hvad man maaske skal forklare sig ved Befolkningens overvejende Kødiæt«[6]).

K. POULSEN nævner 1909, at »Forløbet af Lungetuberkulosen i Øst-Grønland synes at være mildere end det sædvanlige i Danmark«[7]). 1920 beretter imidlertid SCHIERBECK, at han i Egedesminde Distrikt har iagttaget »en betydelig Stigning i Antallet af floride Phthiser«[8]). ROHLEDER anfører som sit Indtryk fra den før nævnte Undersøgelse i Upernavik Distrikt, at Lungetuberkulosen i Grønland har »et yderst chronisk og benignt Forløb«[9]), medens HROLV skriver, at »selv om det oftest er en produktiv Phthisis med et kronisk Forløb, saa er der dog ogsaa talrige Tilfælde af eksudative Phthiser, som ofte ret hurtigt fører til Døden«[10]). SVENDSEN nævner, at de abacillære Tilfælde omfattede ca. 90 % af de

[1]) 27, pag. 30.

[2]) 7, 1897, pag. 228.

[3]) 7, 1905, pag. 253.

[4]) 59, pag. 243.

[5]) 7, 1906, pag. 284.

[6]) Denne Formodning om en Forbindelse mellem Phthisens Forløb og Patienternes Ernæringsmaade falder sammen med et allerede 1877 af v. HAVEN fremsat Skøn over den overvejende Kødernærings gavnlige Betydning for tuberkuløse Patienter samt med KIÆR's Udtalelse 1893 om den oprindelige grønlandske Ernæring som en hæmmende Faktor for Tuberkulosen. Ogsaa PROSCH har i 1861 været inde paa den beslægtede Tanke, at de forskellige Slags Spæk skulde have en retarderende Virkning paa en begyndende Tuberkeludvikling (her efter 59, pag. 217, 220 og 228).

Svarende hertil har SVENDSEN 1936 udtalt, at »man synes at kunne skimte en noget større Udbredelse og større Alvorlighed af Lungetuberkulosen ved de Pladser, hvor Fisk er blevet det altovervejende Næringsmiddel« i Stedet for det tidligere Sælkød (72, pag. 807). Derimod mener BØRRESEN, at »naar Ftisikerens Næring blot er rigelig og tilstrækkelig, er det af mindre Betydning, om Hovedbestanddelen deraf er Sælkød, eller den er Kartofler« (68, pag. 369).

[7]) 5, pag. 148.

[8]) 7, 1922, pag. 236.

[9]) 65, pag. 171.

[10]) 66, pag. 867.

af ham kendte Phthisikere, og at disse Tilfælde »mest er af fibrøs Form og meget chronisk forløbende«[1]). Børresen taler ogsaa om det langsomme Sygdomsforløb »vel at mærke, naar det drejer sig om voksne«[2]), ligesom Folke skriver, at »Forløbet kan i mange Tilfælde være langsomt og ret godartet«[3]). Derimod har Saxtorph udtalt, at han fandt Lungetuberkulosen i Grønland »snarere mere malign end i Danmark«[4]), og senere, at i alt Fald »den fra flere Sider tidligere hævdede Anskuelse, at Lungetuberkulosen hos Grønlændere skulde have et ganske særligt godartet Forløb — — absolut ikke gælder for Jakobshavns Lægedistrikts Vedkommende, hvor der ses meget talrige, rapidt forløbende Ftiser«[5]). Efter den foran (Side 43) omtalte Undersøgelse i Claushavn skriver Saxtorph imidlertid, at »det jo viser sig, at der virkelig kan findes Steder her i Landet, hvor Tuberkulosen ikke har den Udbredelse og Malignitet som mange andre Steder. — — Jeg skal indrømme, at hvis Lungetuberkulosen alle Steder i Grønland udviste et saadant Forløb, var det berettiget at tale om en ualmindelig godartet Form for Tuberkulose i Grønland; men saadan er jo desværre Forholdet ingenlunde alle Steder«[6]).

Dette sidste Spørgsmaal — Tuberkulosens uensartede Forløb paa forskellige Steder i Grønland — er Høygaard gaaet nærmere ind paa i en Undersøgelse fra Angmagssalik. Efter at have udtalt, at »de eskimoiske Ftiser ofte er godartede fibrøse Former, som kun lejlighedsvis giver Anledning til Udskillelse af Baciller«, oplyser han, at Phthisen iøvrigt under hans Ophold havde et særlig benignt Forløb hos Befolkningen ude i Distriktet i Modsætning til Forholdet ved Handelspladsen, hvor Kosten væsentlig bestod af Kulhydrater og manglede Proteinstoffer samt C-Vitamin, medens Distriktsbefolkningen næsten udelukkende ernærede sig ved animalske Fødemidler[7]).

Ud fra min tidligere fremsatte Antagelse af den fibrøse Phthises Afhængighed af den oprindelige animalske Kost i Grønland og fra min foran (Side 28) nævnte Konstatering af de importerede Fødemidlers stærkt voksende Plads i den grønlandske Folkeernæring synes det mig ikke uforstaaeligt, at Lungetuberkulosen i Grønland nutildags paa mange Steder kan have forandret Karakter og nu gennemgaaende viser et mere ondartet Forløb end tidligere almindeligt. Angaaende de tuberkuløse Patienters Gennemsnitslevetid henviser jeg iøvrigt til Beregningen Side 60.

En vis yderligere Oplysning om Lungetuberkulosens Forløb kan hentes fra de omtalte Befolkningsundersøgelser, særlig hvad Forekomsten af Tuberkelbaciller angaar.

Rohleder skønner, at kun et Faatal af de af ham undersøgte

[1]) 67, pag. 1226.
[2]) 68, pag. 369.
[3]) 71, pag. 848.
[4]) 74, pag. 931.
[5]) 69, pag. 737.
[6]) 56. 513—10. 1932.
[7]) 75, pag. 1654 ff.

Phthisikere har haft en aaben Phthise, og han støtter denne Antagelse dels paa, at han selv kun sjældent har fundet Tuberkelbaciller i Opspyttet (Tuberkelbacillen er i Grønland først paavist 1893 af F. JØRGENSEN, Julianehaab), og dels paa den relativt sjældne Forekomst af Larynx- og Tarmtuberkulose[1]). HROLV antager dog, at ogsaa de produktive Phthiser i Grønland periodevis er bacillære, hvilken Antagelse han støtter paa den almindelige Forekomst af Keratitis phlyctaenularis og af tuberkuløs Hjernehindebetændelse ogsaa i Hjem, hvor man ellers ingen større Smittefare vilde forvente[2]).

SVENDSEN oplyser, at af de af ham kendte 212 Phthisikere i Egedesminde Distrikt havde mindst 45 en aktiv Proces, som hos 21 var aaben. Han omtaler den gennemgaaende daarlige Prognose i disse sidstnævnte Tilfælde; »et positivt Bacilfund hos unge grønlandske Patienter — — betyder i Almindelighed mors indenfor en forholdsvis kort Tid«, og han tilføjer, at »en stigende Hyppighed i Bacilfundene synes at være umiskendelig i de senere Aar«[3]). Af 263 Phthisikere i Godthaab Distrikt fandt samme Undersøger Baciller hos 38, d. e. hos 40 % af de aktivt tuberkuløse[4]).

SAXTORPH fandt ved Jakobshavn »snarere hyppigere end i Danmark Tuberkelbaciller i Expectoratet«[5]). Efter hans foran nævnte detaillerede Beretninger om Undersøgelserne i Jakobshavn og Qutdligssat kan følgende Oplysninger gives om Bacilforekomsten (se Skemaet Side 51). Tuberkelbaciller blev fundne hos 37 af ialt 126 Phthisikere, d. e. hos 29 %, lidt hyppigere (35 %) hos de kvindelige end (23 %) hos de mandlige Patienter; Fundet var særlig hyppigt i Aldersklasserne fra 15—44 Aar, saaledes i Aldersklassen 15—24 Aar hos næsten Halvdelen af Patienterne. I Modsætning hertil fandt den samme Undersøger overhovedet ikke Baciller ved Undersøgelsen i Claushavn, hvor der var 18 tuberkuløse blandt 114 Beboere.

Blandt Lungetuberkulosens Symptomer indtager Blodspytning (*Haemoptysis*) en Særstilling i Grønland. Som omtalt nævner CRANZ gentagne Gange Blodspytning i Sygehistorier og som Dødsaarsag, ligesom Blodspytning ofte findes anført som Dødsaarsag allerede i de ældste herrnhutiske Kirkebøger i Grønland. Foruden GLAHN (se foran Side 40) nævner ogsaa EGEDE SAABYE (Grønland 1770—78) dette Symptom: »Grønlænderne have og stundom Blodspytning; denne sidste forkorter Livet«[6]). FABRICIUS, som opholdt sig i Syd-Grønland 1768—73, anfører i sin Ordbog (1804) den grønlandske Glose »auksioq« med Oversættelsen: spytter Blod[7]). Den Omstændighed, at Blodspytning saaledes i sidste Halvdel af det 18. Aarhundrede havde sin egen Benævnelse paa grøn-

[1]) 65, pag. 171.
[2]) 66, pag. 867.
[3]) 67, pag. 1226.
[4]) 72, pag. 807.
[5]) 69, pag. 737.
[6]) 76, pag. 124.
[7]) 77, pag. 67.

Forekomst af Tuberkelbaciller hos Personer med Lungetuberkulose ved Jakobshavn og Qutdligssat 1933.

Aldersklasser	Mænd			Kvinder		
	Personer med Lunge-tuberkulose	Forekomst af Tuberkel-baciller hos	Procent-beregning	Personer med Lunge-tuberkulose	Forekomst af Tuberkel-baciller hos	Procent-beregning
0— 1 Aar	?	?	?	?	?	?
1— 4 —	1	0	0	1	0	0
5—14 —	7	0	0	2	0	0
15—24 —	18	8	44	23	12	52
25—34 —	12	4	33	13	5	39
35—44 —	7	0	0	13	5	39
45—54 —	6	1	17	5	0	0
55—64 —	4	0	0	7	1	14
65 Aar og derover...	2	0	0	5	1	20
Ialt...	57	13	23	69	24	35

landsk, kan kun forklares ved, at nævnte Symptom allerede dengang var baade almenkendt og gammelkendt i den grønlandske Befolkning[1]).

Fremdeles nævnes i Boet efter den første fastansatte grønlandske Kirurg, T. C. Eulner (død 1801)[2]), blandt den afdødes efterladte »Literalier en Beskrivelse over Blodspytten og Blodhoste«[3]). Kølbing anfører $^1/_{10}$ 1828 fra Syd-Grønland, at »ved Forsømmelse udarter saadanne Onder ofte til tærende Sygdomme med Blodspytning«[4]), og Manicus omtaler 1829 blandt »de Sygdomme, som ere de herskende iblandt Grønlænderne: Aksinek, Hæmoptysis, meget almindelig og dødelig, ofte hæreditær«[5]).

Ogsaa i den første Lægeindberetning fra Syd-Grønland 1839 nævner Bloch Hæmoptyserne og skriver dér de senere ofte citerede Ord: »Naar en Patient f. E. med Hæmoptysis i Eftermiddag ikke mere spytter Blod, saa gaaer han i 9 af 10 Tilfælde imorgen i Kajak«[6]). I Indberetningen for 1855—56 skriver Prosch, Julianehaab: »Hæmoptysis (og Epistaxis) ere meget hyppigt forekommende blandt Grønlænderne, og den første

[1]) Endnu i Begyndelsen af indeværende Aarhundrede hørte man Ordet auksioq almindelig anvendt af ældre Personer i Diskobugtens sydlige Egne. Nu høres vist næsten overalt i Grønland Ordet agsivoq, hyppigst i Formen agsisarpoq, d. e. han plejer at spytte Blod, han lider af Blodspytning.

[2]) 36, Skrivelse fra Nord-Grønlands Inspektorat af $^{16}/_{9}$ 1806.

[3]) Nævnte Manuskript (3 Sider, 4to) fandtes endnu 1921 blandt Skiftesagerne i det nuværende Nord-Grønlands Landsfogedembedes Arkiv, se H. Ostermann: Grønlands første Læge. Personalhistorisk Tidsskrift, 1921, pag. 95. København. 1921.

[4]) 78, pag. 248.

[5]) 35, pag. 85, Anm.

[6]) 37, 1841, pag. 378.

har jeg truffet i alle Aldere, baade hos ganske unge (10—12 Aar) samt hos ældre Koner (over 50 Aar), hvorimod jeg kun har set et Par Tilfælde, med Sikkerhed blot 2, hvor jeg har diagnosticeret Phthisis«, og han udtaler yderligere i den følgende Beretning, at han »formener, at Phthisis langtfra staar i Forhold til Udbredelsen af Hæmoptysis«[1]). Fra

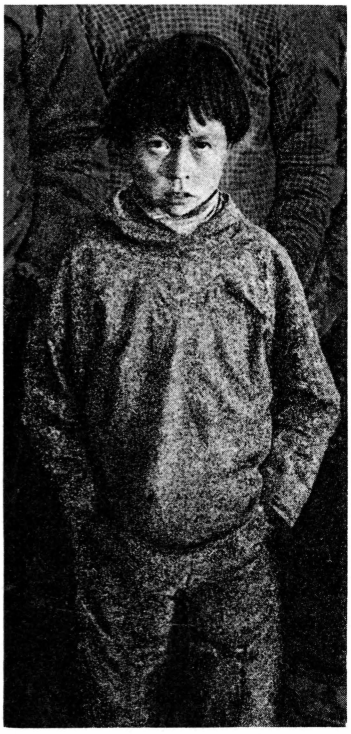

Fig. 8. 11aarig Dreng af ublandet eskimoisk Afstamning med Tub. pulm. og flere Hæmoptyser. Bopladsen Umánatsiaq, Umanak Distrikt. 1909. A. HEIM phot.

denne Opfattelse har dog allerede (1864) LANGE taget Afstand, idet han forklarer den som fremkommet ved den vanskelige Diagnose af Phthisen i Grønland; han tilføjer, at han selv »blandt det betydelige Antal Phthisikere, jeg dér har undersøgt, og hvoraf adskillige i mange Aar har været brystsvage, kun har fundet yderst faa paa et meget fremskredet Standpunkt«[2]).

Alligevel skriver SØRENSEN, Godthaab, i sin Indberetning 1867—68, at »Lungetuberkulosen fordrer hvert Aar sine Ofre, men saa almindelig, som man efter de mange Tilfælde af Blodspytning skulde tro, er den dog ikke«[3]). Denne skarpe Sondring mellem Patienter med Blodspytning

[1]) Her efter 59, pag. 226 ff.
[2]) 27, pag. 30.
[3]) Her efter 59, pag. 223.

og Patienter med Lungetuberkulose er typisk for Tiden; endnu 1884 beretter eksempelvis LUND fra Færøerne: »Hæmoptysis optraadte altsaa hos 2 af Phthisikerne, men har ellers i Reglen ikke phthisisk Betydning paa Færøerne, forholder sig i den Henseende ligesom paa Island«[1]).

1894 giver S. HANSEN følgende malende Skildring: »Tuberkulosen er i Grønland langt mindre dødelig, end man skulde tro efter den Maade, hvorpaa den optræder. Navnlig ved de større Kolonier er Pladsen udenfor Handelsboden ofte overklattet med sangvinolent Exspektorat paa en højst uhyggelig Maade; men Grønlænderne gaa velfornøjede omkring med deres Ftise i mange Aar, og en efter vore Begreber meget alvorlig Hæmoptyse hindrer ikke en dygtig Fanger i allerede Dagen efter at gaa til Søs i en Kajak«[2]).

Først hos ROHLEDER (1923) findes nogle mere præcise Oplysninger om Hæmoptyserne i Grønland; han skriver: »Overordentlig karakteristisk er det store Antal Hæmoptyser. 75 % af de undersøgte (tuberkuløse) Personer har haft Hæmoptyse[3]), af hvilke over Halvdelen opgives som havende været »store«, d. v. s. mere end en almindelig Tekop fuld. En meget stor Del af Patienterne har haft Hæmoptyse gentagne Gange. — — 83 % af de nærmere undersøgte Hæmoptyser er kommet i »roligt Leje««[4]). Fra Jakobshavn oplyser SAXTORPH 1926: »Hæmoptyse forekom hyppigere i Grønland end i Danmark. — — Over 50 % af de sygehusbehandlede (Phthisikere) havde haft Hæmoptyse (Opbringen af rent Blod)«[5]).

Endelig meddeler SVENDSEN 1930 fra Egedesminde Distrikt, at han »har set utvivlsomme Hæmoptyser — — bl. a. hos tre Børn i Alderen 4—6 Aar. — — Det bliver vist ikke meget forkert at sige, at ca. Halvdelen (af Phthisikerne) har haft Hæmoptyser, hvoraf en ikke ringe Del henlægges til Barndommen«[6]), og fra Godthaab skriver samme Undersøger 1936: »Af de tuberkuløse (263 Personer) opgiver 46 % at have haft Hæmoptyser. Blandt 73 Individer, som jeg har opfattet som tuberkulosesuspekte, opgives Hæmoptyser af 19 (26 %), og af Personer uden andre anamnestiske eller kliniske Tegn paa Tub. opgives Hæmoptyser i 3 Tilfælde«[7]).

Hæmoptysernes iøjnefaldende Hyppighed har naturligvis i Aarenes Løb medført forskellige Forsøg paa Forklaring. PROSCH udtaler saaledes 1856: »Den meget udbredte Hæmoptysis kan for en stor Del ogsaa tilskrives Grønlændernes Plethora, der er almindelig baade hos Ældre og Yngre«. 1861 skriver han: »Jeg tør efter min Erfaring udtale, at Blodspytningen hos Grønlænderne ikke er af den Betydning som i civiliserede

[1]) 79, pag. 48, Anm. 2.
[2]) 64, pag. 302.
[3]) *Altsaa mindst 10 % af den samlede Befolkning* (Forf.).
[4]) 65, pag. 185 ff.
[5]) 74, pag. 931.
[6]) 67, pag. 1226.
[7]) 72, pag. 807.

Lande. At dette kan staa i Forbindelse med, at Grønlænderne hovedsagelig leve af animalsk Føde, turde man vel antage«[1]). I Modsætning til denne Opfattelse udtaler SAXTORPH, at »muligvis er den saa hyppigt optrædende Skørbug medvirkende Aarsag til de talrige Blodspytninger«[2]). SVENDSEN har »undersøgt Blodtrykket hos — — 25 Phthisikere med tidligere Blodspytning; Tallene var nærmest normale«[3]).

Endelig har HØYGAARD hverken fundet nogen Hyperhæmoglobinæmi eller nogen C-hypovitaminose som Aarsag til Hæmoptyserne i Angmagssalik. I adskillige Tilfælde var det negative stetoskopiske Fund samtidig med Hæmoptyserne ham paafaldende og syntes ham kun forklarligt ved Antagelse af, at Blodet stammede fra Bronchi eller højere Luftveje. Han mener da, at Respirationsvejene hos Eskimoer er særlig vulnerable, og han støtter denne Formodning paa den ogsaa paafaldende hyppige Epistaxis (se herom senere). Adskillige Lungeblødninger skulde efter hans Opfattelse være af ikke tuberkuløs Oprindelse[4]).

I hvor høj en Grad dette sidste er Tilfældet, er det vanskeligt at skønne over. Erfarne Grønlandslæger vil Gang paa Gang have set Lungetuberkulose udvikle sig hos Patienter med oprindeligt formodede uspecifikke Hæmoptyser, og SVENDSEN's foran (Side 53) fremsatte Redegørelse synes mig at give det bedste Billede af den nøje Sammenhæng mellem Hæmoptyserne og Lungetuberkulosen i alt Fald i Vest-Grønland.

Som nævnt er Lungetuberkulosen den Form, hvori den tuberkuløse Sygdomsproces i det ganske overvejende Antal Tilfælde manifesterer sig i Grønland; men Lokalisation til andre Organer er naturligvis ogsaa velkendt.

Hvad Skrofulosen angaar, da benægtes dette Sygdomsbilledes Tilstedeværelse rent ud første Gang (1829), det nævnes i Forbindelse med Grønland: »I Grønland veed man ikke af Schrophler«[5]). I Følge den næste Publikation (HAALLAND, 1855) kender man »kun meget lidt til Kjertelsyge i Grønland, maaskee ikkun blandt Europæerne og den blandede Race«[6]). 1863 fandt LANGE dog paa sin Rejse flere udtalte Tilfælde af Skrofulose hos indfødte Børn[7]). 1883 omtaler LINDEMANN, Julianehaab, Skrofulosen som »sørgelig almindelig navnlig blandt Blandingerne. — — Sygdommen er sikkert forholdsvis langt hyppigere end i Danmark«[8]). Denne Udtalelse er dog en Undtagelse fra den almindelige Opfattelse; saaledes anfører BINZER (1885) det netop som noget usædvanligt, at »der ved Godthaab findes flere schrophuløse Børn«[9]), ligesom v. HAVEN 1882 siger, at »Skrofulose er meget sjælden, men kan dog optræde hos Grønlænderne«[10]), og heller ikke KIÆR »har (gennem 11

[1]) Her efter 59, pag. 226 ff.
[2]) 74, pag. 931.
[3]) 67, pag. 1226.
[4]) 75, pag. 1652.
[5]) 35, pag. 58, Anm.
[6]) 30, II, pag. 65.
[7]) 27, pag. 40.
[8]) Her efter 59, pag. 284.
[9]) Her efter 59, pag. 285.
[10]) 9, pag. 187.

Aar) truffet Skrofulosens klassiske Billede udtalt hos noget grønlandsk Barn«[1]).

Først MELDORF skelner for Grønlands Vedkommende 1904 mellem de enkelte Led i Skrofulosens Billede. Han nævner, at han kun 3 Gange i Grønland i Løbet af 6 Aar har set skrofuløse Halskirtelbetændelser,

Fig. 9. 4aarig Dreng af ren eskimoisk Afstamning med Skrofulose. Fremtrædende Lysskyhed paa Grund af Keratitis phlyctaenularis. Kolonistedet Godthaab. 1932. ALFR. BERTELSEN phot.

hvorimod »scrophuløse Øjenaffektioner ere yderlig almindelige«, og ogsaa »Eczemer, der kunne antages at skyldes en scrophuløs Disposition, ere hyppige blandt Grønlænderbørnene«[2]).

ROHLEDER havde i Upernavik 1921—22 kun 4 Tilfælde af suppurerende tuberkuløse Halsglandler hos Smaabørn til Behandling[3]), medens paa den anden Side SVENDSEN fra sit Ophold i Egedesminde 1928—30 mindes »de talrige grønlandske Børn — — med Phlyctæner, Conjunctiviter, suppurerende Mellemørelidelser o. s. v.«[4]). KROGH-LUND

[1]) 10, pag. 439.
[2]) 59, pag. 282 ff.
[3]) 65, pag. 190.
[4]) 67, pag. 1226.

opgiver, at ikke mindre end 23 % af ialt 112 Børn ved Godhavn 1932—33 frembød Tegn paa Skrofulose[1]).

SAXTORPH gør 1933 udtrykkelig opmærksom paa, at »i Forhold til Lungetuberkulosens Udbredning er — — specielt Glandeltuberkulosen mærkværdig sjælden, hvad maaske kan skyldes Mangel af den bovine Tuberkelbaciltype i Grønland«[2]). Den samme Tanke findes — uafhængigt af foregaaende — 1934 fremsat af FOLKE, som formoder, at »Halskirteltuberkulosens relative Sjældenhed i Grønland« har sin Aarsag i den dér manglende Kvægtuberkulose«[3]).

Ogsaa efter min Erfaring forekommer Halskirteltuberkulosen (som er det mest fremtrædende Led i Skrofulosens klassiske Symptomkompleks) kun sjældent i Grønland, hvorimod de »skrofuløse« Øjenlidelser, Ekzemer m. m. er almindelige Fund.

Af Tuberkulosens andre Lokalisationer i Barnealderen er den tuberkuløse Hjernehindebetændelse (*Meningitis tuberculosa*) formentlig den hyppigst forekommende i Grønland. Alligevel er det først KIÆR, som i 1900 henleder Opmærksomheden paa denne Lidelses Betydning: »Meningitis tub. turde blandt Dødsaarsager i Barnealderen tælles blandt de allerhyppigste«[4]). Ogsaa efter MELDORF's Erfaring (1904) er »tuberkuløs Hjernehindebetændelse en forholdsvis hyppig Sygdom og Dødsaarsag blandt Grønlænderne, særlig Grønlænderbørnene«[5]), ligesom SAXTORPH (1932) »blandt Børn og yngre har set talrige Tilfælde af Miliærtuberkulose med Meningitis«[6]).

Med vor nuværende Viden om den udbredte tuberkuløse Infektion i de første Leveaar (allerede op til 20 % inden 1-Aars Alderen, se Side 43) er der jo intet overraskende ved Hyppigheden af *Meningitis tuberculosa* i Grønland.

Almindeligt forekommende er ogsaa Led- og Knogletuberkulose[7]). MELDORF meddeler, at han i Aarene 1897—1903 har iagttaget følgende Tilfælde i Julianehaab Distrikt: 5 Patienter med Spondylitis tub. og mindst 8 Personer med Følger efter samme Lidelse, endvidere 5 Patienter med tuberkuløs Hoftebetændelse og endnu nogle Patienter

[1]) 56, l. c.
[2]) 56. 513—8. 1932.
[3]) 71, pag. 850.
[4]) 10, pag. 437.
[5]) 59, pag. 264.
[6]) 69, pag. 737.
[7]) Den ældste mig bekendte Beretning om sandsynlig ossøs Tuberkulose i Grønland er følgende: »Jørgen, en gift Mand, som længe har været plaget af aaben Skade i Hoften og Lænderne; da samme lægtes, kunde han til Nød krybe omkring, men blev omsiider angrebet af stærk Indsvindelse, og maatte crepere. Død Januar 1787.« (Velvillig Udskrift af Godthaabs ældste Ministerialbog ved tidligere Førstepræst i Grønland H. OSTERMANN).

med tuberkuløse Betændelser i Knæ-, Haand- eller andre Led samt enkelte Tilfælde af *Spina ventosa*[1]).

Paa min Rejse langs Grønlands Vestkyst 1902—03 undersøgte jeg ialt ca. 4000 Individer og fandt blandt disse 14 Personer med frisk eller udhelet Spondylitis tub., 6 Personer med tuberkuløs Coxitis og 8 med

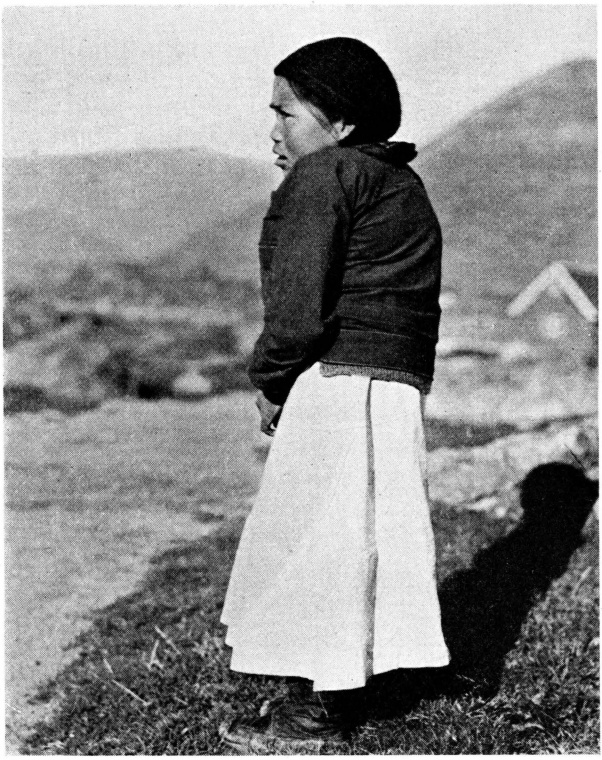

Fig. 10. 25aarig ublandet Grønlænderinde med lumbo-dorsal Kyphose efter tuberkuløs Spondylitis. Anlæget Nanortalik, Julianehaab Distrikt. 1939. P. HANSEN phot.

andre tuberkuløse Ledlidelser, ialt ca. 7 $^{0}/_{00}$ af den undersøgte Befolkning, angrebet af Led- eller Knogletuberkulose. Eksempelvis fandt jeg i Befolkningen ved Julianehaab (ialt 318 Personer) udhelet Rygradstuberkulose hos en ugift Mand paa 54 Aar samt hos to ligeledes ugifte Kvinder, begge paa 25 Aar. Ved Godhavn (282 Beboere) fandt jeg en udhelet Hoftetuberkulose hos en ugift 46aarig Kvinde og hos en ugift 30aarig Mand samt en frisk Spondylitis hos en 17aarig Mand. [De paagældendes — i Grønland ellers sjældne — ugifte Stand blev udtrykkelig fremhævet for mig som karakteristisk for Krøblinges Stilling i det grønlandske Samfund.]

[1]) 59, pag. 254 ff.

Lignende Fund maa formentlig ligge til Grund for MELDORF's — dog noget overdrevne — Udtalelse om, at man »paa de fleste Bopladser ser et eller flere Individer gaa omkring med gl. Kyphoscoliosis som Følge af tuberkuløs Caries i Hvirvelsøjlen«[1]), medens KIÆR netop fremhæver »i Forhold til Antallet af syge Børn — — kun at have set faa pukkelryggede voksne«, hvilket Misforhold han antager maa skyldes en forholdsvis daarlig Prognose for de unges Spondylitis[2]).

Ved den tidligere nævnte Befolkningsundersøgelse i Upernavik Distrikt 1921—22 fandt ROHLEDER »ialt 15 Tilfælde (d. e. 14 $^0/_{00}$ af den samlede Befolkning) med Knogle- eller Ledtuberkulose, enten endnu aktiv eller tilsyneladende helbredet« (5 Tilfælde af Spondylitis, 2 Coxitis, 5 andre Tilfælde af forskellig Ledtuberkulose og 3 Spina ventosa)[3]). Et Par Aar senere fandt HROLV 11 $^0/_{00}$ af den samme Befolkning med Lidelser af nævnte Art. Han antager, at kun 4 af de ialt 13 Tilfælde var aktive paa Undersøgelsestidspunktet; men han siger udtrykkelig, at ogsaa de øvrige nævnte Personer »alle mere eller mindre er daarligt egnede til den haarde Kamp for Tilværelsen i Grønland«[4]).

Ogsaa fra Godthaab Distrikt foreligger der to tilsvarende Undersøgelser, den første af BØRRESEN, som 1928 fandt 13 $^0/_{00}$ lidende af Knogletuberkulose (af ialt 17 Tilfælde var 5 i aktiv Form)[5]), og senere af SVENDSEN, som 1935 fandt 10 Tilfælde blandt 1358 undersøgte Personer, d. e. 7 $^0/_{00}$ (4 aktive Tilfælde)[6]).

Som Hovedresultat maa det herefter være berettiget at regne med, at der hos godt 1 $^0/_0$ af den vestgrønlandske Befolkning i Tiden 1920—30 fandtes tuberkuløs Knogle- eller Ledtuberkulose; hos en Trediedel af de paagældende i aktiv Form, medens de øvrige angrebne i væsentlig Grad invalideredes ved Følgerne af deres Lidelse.

Endnu kan nævnes, at Larynxtuberkulose naturligvis ikke helt sjældent forekommer som Komplikation ved bacillære Phthiser. Tilfælde af Urogenitaltuberkulose vides gentagne Gange at være kommet til Behandling. KIÆR antager, at »flere gaa omkring med en gammel tuberkuløs Skrotalfistel«[7]). Selv har jeg et Par Gange set kroniske Pyeliter, som tilsidst afslørede deres tuberkuløse Oprindelse.

Tarm- og Peritonæaltuberkulose synes i Forhold til Lungetuberkulosens Udbredelse nærmest at maatte betegnes som sjælden. KIÆR skriver, at »Tarmen turde være det System, der sjældnest angribes hos Grønlænderne«[8]). MELDORF betvivler, at »der findes en primær Tarmtuberkulose i Grønland«, og han gør opmærksom paa, at Muligheden for Smitte ved tuberkuløs Mælk heller ikke foreligger[9]). Fremdeles be-

[1]) 59, pag. 247.
[2]) 10, pag. 438.
[3]) 65, pag. 188.
[4]) 66, pag. 871.
[5]) 68, pag. 367.
[6]) 72, pag. 807.
[7]) 10, pag. 437.
[8]) 10, pag. 436.
[9]) 59, pag. 280.

tegner SAXTORPH »Tilfælde af klinisk Tarmtuberkulose som meget sjældne i Grønland«[1]).

Endelig bør det formentlig nævnes, at Knuderosen (*Erythema nodosum*) vel ikke er ukendt i Vest-Grønland, men at der — selv med Lidelsens forbigaaende Karakter in mente — snarest synes at være et

Fig. 11. 12aarig Dreng af ren eskimoisk Afstamning med Coxitis tuberculosa. Kolonistedet Godthaab. 1932. K. LYNGE phot.

Misforhold mellem dens Forekomst og den almindeligt udbredte Tuberkuloseinfektion (eksempelvis fandt SVENDSEN blandt 1358 Individer 2 — to — Tilfælde af *Erythema nodosum* sammen med mindst halvtredie hundrede sikre Tuberkulosetilfælde)[2]).

KIÆR er den første, der (1900) har oplyst, at han »ikke har truffet noget eneste Lupustilfælde i Grønland«[3]). Senere har MELDORF (1904)[4]), BERTELSEN (1921)[5]), ROHLEDER (1923)[6]) og SVENDSEN (1936)[7]) meddelt, at de heller ikke har iagttaget nævnte Lidelse i Grønland.

[1]) 56. 513—9. 1932.
[2]) 72, pag. 807.
[3]) 10, pag. 439.
[4]) 59, pag. 284.
[5]) 60, pag. 621.
[6]) 65, pag. 190.
[7]) 72, pag. 808.

Svarende til Tuberkulosens Betydning som den alvorligste Folkesygdom i Grønland er Tuberkulose ogsaa — som jeg tidligere har paavist — den hyppigste Dødsaarsag i Grønland, hvor den foraarsager over en Trediedel (36 %) af samtlige Dødsfald[1]). Af Tuberkulose er i Vest-Grønland i Perioden 1924—33 aarlig død 96 af 10.000 Personer, hvilket er forholdsvis 16 Gange saa mange som i det egentlige Danmark. I de enkelte Aldersklasser har den aarlige Dødelighed af Tuberkulose været, som følger:

Aldersklasser	Døde af Tuberkulose pr. 1000 Individer i Vest-Grønland p. a. 1924—1933.	Af 100 Dødsfald er ved Tuberkulose foraarsaget
Under 1 Aar	13	8
1— 4 —	10	40
5—14 —	5	47
15—64 —	10	47
65 Aar og derover	32	25
Alle Aldersklasser...	9,6	36

Skemaet viser den forholdsvis meget høje Tuberkulosemortalitet for Børnene i Grønland, en Mortalitet, som er lige saa høj som — eller for Spædbørn endog højere end — for de voksne Personer i Befolkningen.

I kortere Tidsrum er Tuberkulosemortaliteten ofte meget uensartet paa de enkelte Pladser inden for det samme Distrikt. Saaledes døde der aarlig af Lungetuberkulose i Umanak Distrikt i Tidsrummet 1898—1908: i Nûgssuaq Kommune 1,1 ‰, i Niaqornat 2,4, Igdlorssuit 2,8, Sãtut 4,4, Uvkusigssat 4,7, Umanak 5,2, Ikerasak 9,6 og Qaersut 20 ‰[2]). Det er naturligvis kun smaa Befolkningstal, det drejer sig om i de enkelte Kommuner; men de anførte Afvigelser i den lokale Tuberkulosemortalitet falder godt sammen med de foran (Side 45) meddelte store Variationer i Tuberkulosens samtidige Udbredelse paa de enkelte Pladser i Grønland.

Da der efter de forskellige tidligere nævnte Befolkningsundersøgelser maa antages til Stadighed at være mindst 160 ‰ af Befolkningen med klinisk paaviselig Tuberkulose, og da der aarlig dør 9,6 ‰ af denne Sygdom, maa Gennemsnitslevetiden for tuberkuløse Personer i Grønland antages at være 16—17 Aar (mod 7—8 Aar i det egentlige Danmark)[3]). Nogen nøjagtig Sammenligning kan vel ikke anstilles,

[1]) 28, pag. 64 ff.
[2]) 80, pag. 486.
[3]) 7, 1922, pag. 141.

da de to Materialegrupper ikke er tilstrækkelig ensartede; men Tallene kan dog ikke undlade at give et Indtryk af et udpræget kronisk Forløb af Tuberkulosen i Grønland. Ogsaa BØRRESEN har (1931) udtalt sin Formodning om, »at Gennemsnitslevealderen for Ftisikere er højere her end i Danmark. — — Jo ældre Patienterne er, inden Tuberkulosen manifesterer sig, og jo mere Hensyn de tager til sig selv, des større er deres Levechancer«[1]).

Som Momenter, der er af Betydning for Tuberkulosens Udbredelse i Grønland, skal i det følgende omtales Boligforholdene, Renholdelsen af Personer, Klæder og Hus, Ernæringsforholdene samt enkelte mere tilfældige Faktorer.

Jeg har andensteds meddelt, at de grønlandske Huse er overbefolkede (gennemsnitlig 6 Personer pr. Værelse), at Beboelsesrummene er af ringe Størrelse (gennemsnitlig 8 m^3 pr. Personenhed), at Rummene ofte er utilstrækkelig belyste, og at de kun yder Husfællerne en stærkt sammentrængt Soveplads med den derved forøgede Lejlighed til Smitteoverførelse fra Person til Person[2]). Da endvidere mindst Halvdelen af de vestgrønlandske Huse rummer en eller flere tuberkuløse Patienter, er Infektionsfaren følgelig stor[3]), saaledes som det ogsaa fremgaar af FOLKE's Undersøgelse over Tuberkulinreaktionernes Fordeling i Huse, henholdsvis med Tilfælde af sikker eller sandsynlig eller helt uden paaviselig Tuberkulose[4]). Ved nyopstaaede Tuberkulosetilfælde vil man næsten altid have en Formodning om en Smittekilde i Husstanden; Tuberkulosen er i Grønland en typisk Familiesygdom.

Væsentlige Mangler findes ved Renholdelsen saavel af Personer som af Klæder og Bolig i Grønland. Jeg har andensteds udredet de Vanskeligheder, som Klimaet i mange Dele af Landet medfører for Befolkningens Vandforsyning, og jeg har vist, hvilke Hindringer der allerede af den Grund maa melde sig for Opfyldelse af Renlighedens Krav[5]). Yderligere hører hverken Renligheds- eller Ordenssans til de stærkest fremtrædende Egenskaber hos den grønlandske Befolkning, og ofte udvises der en beklagelig Ligegyldighed, f. Eks. ved Anbringelsen af Opspyt. I mange Tilfælde ser man Husmødre vise en meget ringe Interesse for den indendørs Hygiejne; der er ofte langt fra deres faktiske Viden om disse Forholds Betydning og til deres Efterlevelse af denne Viden. Tuberkulosens Bekæmpelse i Grønland er nøje afhængig af det almindelige kulturelle Fremskridt i Landet.

Hvad Ernæringsforholdene angaar, da viser Erfaringen overalt i Verden den nedbrydende Virkning paa Individernes Modstandskraft over for den tuberkuløse Infektion, som en enten kvantitativt eller

[1]) 68, pag. 369.
[2]) 18, pag. 21 ff.
[3]) 18, pag. 47.
[4]) 71, pag. 850.
[5]) 18, pag. 75 ff.

kvalitativt mangelfuld Ernæring medfører, og jeg skal derfor her nøjes med en Henvisning til de foran (Side 21 til 31) givne Oplysninger om Mangler ved Ernæringen i Grønland. Resulterer en saadan mangelfuld Ernæring maaske i en hidtil lukket Phthises Overgang til aaben Form, maa man vel erindre den derved indtraadte Forværrelse ikke blot, hvad det omhandlede Tilfældes Forløb, men ogsaa hvad dets Smitsomhed angaar. Hyppigt staar Ernæringsvanskeligheder jo i Forbindelse med den paagældende Persons almindelige Kaar; Sygdom medfører da som Regel forøget Mangel, og Mangel modvirker atter Sygdommens Ophør. Tuberkulosen er i udtalt Grad en socialt betinget Sygdom.

Som et Moment, der maa antages i mange Tilfælde at fremme Tuberkulosens Udvikling, er de gentagne Fødsler allerede nævnte; andensteds er ogsaa fremhævet den uheldige Virkning af den overvejende indendørs Tilværelse, som mange af Kvinderne i Nutidens Grønland fører[1]). En vis traumatisk Karakter maa tillægges de hyppige akutte Luftvejslidelser. Allerede i Medicinalberetningen for 1890 skriver LINDEMANN om »den i 1889 herskende Influenzaepidemi, der lagde Spiren til en Mængde Tilfælde af Lungesvindsot«[2]), og lignende Bemærkninger findes i flere af de følgende Indberetninger. Ofte fremhæves det, at paa den ene Side aktiveres en Del latente Phthiser ved disse Epidemier, og en Del aktive Tilfælde forværres, men at Epidemierne paa den anden Side som Regel samtidig bortriver en Del Patienter med gammel og ofte meget smittefarlig Tuberkulose. I Medicinalberetningen for Umanak Distrikt 1925 har jeg nævnt, at flere Phthisikere fik voldsomme Hæmoptyser under en Kighosteepidemi[3]).

Taget under ét er de øjeblikkelige Tuberkuloseproblemer i Grønland nøje forbundne med de mange Patienter med aaben Phthise, spredte i mange af de tætbefolkede Huse, den svigtende Renholdelse af de beboede Rum, de periodevis og næsten regelmæssigt indtrædende slette Ernæringsforhold samt endelig med de hyppige og almindeligt udbredte akutte Luftvejslidelser.

Adskillige Læger har udtalt sig om en formodet Tiltagen af Tuberkulosen i Grønland. LANGE anser det saaledes 1864 for sandsynligt, at »Tuberkulosen i den nyere Tid har været i temmelig stærk Tiltagende«[4]), og v. HAVEN skriver 1878, at det »er en sørgelig Kendsgerning, at Brystsygdommen Aar for Aar griber mere om sig«[5]); IBSEN udtaler sig i sin Medicinalberetning for 1884 om »Tuberkulosens tiltagende Hyppighed«[6]), ligesom LINDEMANN det følgende Aar meddeler, at »de tuberkuløse Sygdomme tiltager mere og mere i Hyppighed«[7]).

[1]) 18, pag. 191.
[2]) 7, 1892, pag. 214.
[3]) 7, 1927, pag. 186.
[4]) 27, pag. 29.
[5]) 36, Skrivelse af $^{11}/_{3}$ 1878 til Nord-Grønlands Inspektorat.
[6]) 7, 1889, pag. 256.
[7]) 7, 1889, pag. 231.

Paa den anden Side mener MELDORF (1904) ikke paa det foreliggende Grundlag at kunne udtale sig om dette Spørgsmaal[1]), og BØRRESEN skriver 1931, at »Lidelsen maa have haft henad samme Udbredelse allerede ved Kolonisationens Begyndelse, som den havde for 30 Aar siden. — — Mødet med Civilisationen har sandsynligvis hverken hemmet eller befordret dens Udbredelse«[2]). Selv har jeg samme Aar udtalt, at Tuberkulosens Udbredelse i Grønland i Tiden efter Kolonisationens Begyndelse har været svingende og uensartet, saa vel hvad Distrikter som Tidsperioder angaar[3]).

Naar jeg da her paa den ene Side betragter den tidligere, ganske vist væsentligst ved Tillægsord karakteriserede Udbredelsesgrad, saaledes: i overordentlig høj Grad (1864) — over Halvparten af Befolkningen (1882) — stærkt udbredte Tuberkulose (1890) — aldeles kolossal Udbredelse (1894) — enorme Udbredelse (1900) o. s. v. og paa den anden Side det nu konstaterede Fund af typiske stetoskopiske Lungeforandringer hos ca. 15 % af Befolkningen samt af Knogletuberkulose hos omtrent 1 %, saa finder jeg i alt Fald intet Bevis, og som jeg synes, heller ikke megen Sandsynlighed for, at der skulde være foregaaet nogen væsentlig Stigning i Tuberkulosens Udbredelse i Grønland i den Tid, om hvilken Efterretninger overhovedet foreligger.

De hidtil meddelte Oplysninger redegør først og fremmest for Tuberkulosens Optræden i den vestgrønlandske Befolkning; i det følgende skal fremsættes nogle supplerende Meddelelser om de tilsvarende Forhold i Befolkningsgrupperne ved Thule og ved Angmagssalik.

FREUCHEN (Thule 1915) mener ikke, at »Tuberkulosen har haft Tag i Befolkningen før i Tiden«, i hvilken Forbindelse KNUD RASMUSSEN dog oplyser, »at Fænomenet Blodspytning efter min Mening var kendt ved Cap York allerede — — 1903«[4]).

Paa den anden Side meddeler HRDLICKA, at af de 6 Personer, som i 1896 fulgte med PEARY fra Cap York til Amerika, døde de 4 af akut Lungetuberkulose i Løbet af de første tre Fjerdingaar[5]). Paa dette Tidspunkt synes Resistensen mod Tuberkulose saaledes i alt Fald at have været meget ringe blandt Thuledistriktets Befolkning. Yderligere er det mig bekendt, at der i Tiden omkring 1920 opstod Tuberkulose blandt en Gruppe Kap Yorkere, som boede ved Kap Seddon (omtrent 100 km nordfor Upernavikdistriktets Nordgrænse), og som var hyppige Gæster i Upernavik Norddistrikt. Denne Befolkningsgruppe omfattede (med senere fødte og tilflyttede) ialt omtrent 30 Personer, af hvilke næsten alle er døde af Tuberkulose i Aarene 1920—35, saa at der nu (1938) kun resterer 2 Personer af hele denne Gruppe. Samtidig har man kunnet

[1]) 59, pag. 244.
[2]) 68, pag. 362.
[3]) 69, pag. 739.
[4]) 6, pag. 1107.
[5]) 81, pag. 223.

spore en Smittespredning i betydeligt Omfang overalt, hvor enkelte af Gruppens Medlemmer midlertidigt havde søgt Ophold.

I Medicinalberetningen for 1933 oplyses det, at »af samtlige Thuledistriktets 260 Beboere antages 13—14 % at være angrebne af Tuberkulose, et Tal, der formentlig svarer til den gennemsnitlige Tuberkuloseprocent i det øvrige Grønland«[1]). Under Hensyn til det meget lille Befolkningstal maa Overensstemmelsen nærmest betegnes som fuldstændig.

Medens der ikke før 1903 fandtes nogen som helst Forbindelse mellem Thuledistriktets Befolkning (Kap York Eskimoerne) og den sydligere boende Befolkning paa Grønlands Vestkyst (Vestgrønlænderne), har der derimod fra gammel Tid bestaaet en stadig Forbindelse mellem Vest- og Østgrønlændernes Grupper. WALLØE indhentede paa sin Baadsrejse til Østkysten 1752 de første sikre Efterretninger om denne Kysts Beboere, og han meddeler derefter bl. a., at »Jerntøi eiede de kun lidet af, saasom nogle faae Knive, Sauge og Øxer, som de havde faaet fra Vesterlandet«[2]) (fremhævet af Forf.). Om Sundhedstilstanden blandt Østgrønlænderne findes de første Oplysninger hos GRAAH (Øst-Grønland 1829—30), som omtaler Brystsyge blandt de dér almindeligst forekommende Sygdomme[3]). HOLM, som overvintrede ved Angmagssalik 1884—85, har meddelt HELMS, at han under sit Ophold iagttog »2 Tilfælde, der frembød fuldstændigt samme Symptomer som Lungetuberkulosen blandt Grønlænderne paa Vestkysten«[4]).

Fra et Ophold ved Angmagssalik i Vinteren 1898—99 meddeler POULSEN: »Phthisis forekommer sikkert. Jeg har selv set en Kvinde, som frembød utvivlsomme kliniske Tegn paa denne Sygdom. — — Men dens Forløb synes at være mildere end vor Phthisis i Almindelighed — — dog er det paa ingen Maade nogen Sjældenhed, at Sygdommen forløber letalt«[5]). Aaret efter havde MELDORF Lejlighed til at undersøge 37 Østgrønlændere knap 2 Maaneder efter de paagældendes Ankomst til de vestgrønlandske Bopladser, og han mener »støttet til de stetoskopiske Fund og Angivelserne om Hæmoptysernes Hyppighed, at turde drage den Slutning, at Lungetuberkulosen findes paa Østkysten lige saa vel som paa Vestkysten af Grønland, ja, endog, at denne Sygdom er temmelig stærkt udbredt blandt Østgrønlænderne lige saa vel som blandt Vestgrønlænderne«[6]).

I Medicinalberetningerne, baade for 1904 og 1906, nævnes enkelte Tilfælde af Lungesvindsot[7]), som KRABBE har iagttaget de paagældende

---

[1]) 7, 1935, pag. 195.
[2]) 82, pag. 96.
[3]) 83, pag. 136.
[4]) 63, pag. 266, Anm. 2.
[5]) 5, pag. 148.
[6]) 3, pag. 30.
[7]) 7, 1906, pag. 281 og 1908, pag. 269.

Aar under Besøg ved Angmagssalik[1]). 1927 besøgte BENTZEN Angmagssalik og »undersøgte og udspurgte 55 Personer med særligt Henblik paa Tuberkulosesygdomme. Hos 13 fandtes stethoskopiske Fund, der kunde tyde paa Lungetuberkulose; dog bar ingen paa nogen udbredt eller aktiv Lidelse. 7 viste ved ydre Tegn — Kirtelar, Spondylitis, Ar efter Sænkningsabscesser eller ved deres Habitus — at have været angrebne af Tuberkulose«, og BENTZEN mener at kunne slutte, »at Tuberkulosen findes ved Angmagssalik i omtrentlig samme Forhold og med en lignende Ytringsform som paa Vestkysten«[2]).

Samme Aar besøgte BØRRESEN den lille Station ved Scoresbysund, som var blevet befolket to Aar i Forvejen, overvejende af Folk fra Angmagssalikdistriktet. Blandt 80 undersøgte Østgrønlændere fandtes 4 typiske Tilfælde af Lungetuberkulose; BØRRESEN mener, at »Tuberkulosen findes paa Østkysten og sandsynligvis ret udbredt endda«[3]).

1931 ledsagede jeg Skibet til Scoresbysund og Angmagssalik; under det korte Ophold ved Scoresbysund traf jeg 3 Patienter med utvivlsomme kliniske Tegn paa Lungetuberkulose (Befolkningen bestod af 112 Individer, hvoraf jeg vel knap saa Halvdelen). Ved Angmagssalik (771 Beboere) saa jeg nogle Patienter med Lungetuberkulose samt indhentede dels ved Selvsyn, dels ved andres Meddelelse Underretning om ialt 8 Patienter med aktiv eller med Følger af Knogle- og Ledtuberkulose (4 Tilfælde af Spondylitis, 3 Coxitis og 1 Arthr. cub. tub.)[4]).

En fransk Ekspedition (LE MEHAUTE og TSCHERNIAKOFSKY) tilbragte Aaret 1932—33 i Scoresbysunddistriktet og beretter herfra om mange Tilfælde af en Sygdom, som lignede Lungetuberkulose, men som afveg ved sin Godartethed og ved sit langvarige Forløb. Hæmoptyser var hyppige, men tvang ikke Patienterne til nogen længere Hvile. — — De angrebne var overvejende Kvinder; næsten alle Distriktets voksne Kvinder (Distriktets samlede Befolkning oversteg dog ikke 127 Individer, Forf.) fandtes angrebne. Tuberkelbaciller paavistes ikke; men i Præparater fandtes senere Oidium lactis, som er en almindelig Gæst i

---

[1]) Naar det i Medicinalberetningen for 1918 oplyses, at en Sjettedel af Befolkningen i Angmagssalik Distrikt maa antages at lide af Tuberkulose, da hviler denne Beregning i alt Fald paa et Lægmandsskøn (7, 1920, pag. 271).

[2]) 84, pag. 75.

[3]) 68, pag. 370.

[4]) Dr. med. E. AMMUNDSEN, som opholdt sig i Angmagssalikdistriktet i Sommeren 1939, har velvilligt henledet min Opmærksomhed paa, at hun dér iagttog forskellige Knogle- og Ledlidelser af ikke-tuberkuløs Natur, men som formentlig let skulde kunne forveksles med tuberkuløse Lidelser. Heroverfor tør jeg ikke fastholde, at samtlige mig af Lægmænd meddelte Tilfælde har været foraarsagede af Tuberkulose; nogle, deriblandt to af mig selv iagttagne Spondyliter, den ene i aktiv Form med Sænkningsabscesser og Fistler, bliver dog utvivlsomt tilbage.

mange Menneskers Svælg. Undersøgerne er herefter tilbøjelige til at antage, at Lidelsen maa være en Mykose, og ikke Tuberkulose[1]).

1936—37 opholdt HØYGAARD's Ekspedition sig ved Angmagssalik. Ved klinisk Undersøgelse fandtes Lungetuberkulose hos 10 % af Beboerne ved Kolonistedet (106 Individer), men kun hos 1,5 % af Befolkningen (700 Individer) ved de fjernere Bopladser. Blandt Befolkningen (111 Individer) paa fire af disse sidstnævnte, særlig isolerede, Pladser fandtes overhovedet intet Tilfælde af Tuberkulose, og kun ét af disse Individer viste Pirquetreaktion[2]). Ved Pirquetundersøgelse fandtes i det hele Reaktion hos 30, 28, 15, 15 og 4 % af Beboerne ved henholdsvis selve Handelspladsen og ved fire Grupper Bopladser, ordnede i Rækkefølge overensstemmende med deres nærmere eller fjernere Beliggenhed i Forhold til Handelspladsen. HØYGAARD siger i denne Forbindelse: »Af det Faktum, at de vestligste og mest afsidesliggende Bopladser praktisk talt er tuberkulosefri, kan man dog intet slutte i Retning af, at Tuberkulosen er en ny Sygdom i Angmagssalik med Handelsstedet som Udbredelsescentrum. Sagen er den, at de vestlige Bopladser er smaa og isolerede (16 til 43 Individer paa hver). Under saadanne Forhold har en Befolkning lettere ved at blive fri for sin Tuberkulose, end om de boede i større Bebyggelser med livlig Forbindelse. Tuberkulosen kan sikkert uddø paa smaa Bopladser (se foran Side 46, Forf.). En Smittebærer inficerer i Løbet af sit Liv et vist Antal Individer, hvoraf saa igen en vis Procent faar Lungetuberkulose. Jo færre Individer der findes paa en Boplads, desto mindre Chancer er der for, at der skal opstaa nye Tilfælde af Lungetuberkulose, som kan videreføre Smitten«. Ved Undersøgelse af de enkelte Husstande fandt han Pirquetreaktion hos Beboerne i 65, 24 og 5 %, alt eftersom der i Husene fandtes Personer med sikker eller tvivlsom eller uden paaviselig Tuberkulose. Hygiejnen var saa slet som vel mulig, og der svinedes med Ekskreter og Ekspektorat.

Bakteriologiske Undersøgelser foretoges ikke; men HØYGAARD mener af forskellige Forhold at kunne slutte, at Ftisen blandt de østgrønlandske Eskimoer i lange Perioder er abacillær. Hans Udtalelser om Sygdomsforløbet, om dettes Afhængighed af Ernæringen samt om Hæmoptysernes Karakter er gengivne Side 49 og 54. Han nævner yderligere Forekomsten af 7 Tilfælde af Erythema nodosum[3]).

FABRICIUS HANSEN har under et 8-Ugers Ophold ved Angmagssalik 1938 undersøgt 634 Personer (d. e. 89 % af Distriktets Befolkning). Hun opgiver følgende Vægt for 306 Personer, vejede med Underbenklæder eller Underkjole, men uden Fodtøj[4]).

---

[1]) 48, pag. 492.
[2]) 85, pag. 758.
[3]) 75, pag. 1651 ff.
[4]) 56, V. FABRICIUS HANSEN: Om Lægearbejdet i Angmagssalik i Sommeren 1938.

Undersøgte Personer	Antal	Gennemsnitlig Højde	Gennemsnitlig Vægt
Børn, 2 Aar	5	88,3 cm	13,1 kg
— 3 —	6	92,4 -	16,0 -
— 4 —	13	96,3 -	17,1 -
— 5 —	7	104,0 -	18,9 -
— 6 —	10	108,0 -	20,1 -
— 7 —	14	113,0 -	21,8 -
— 8 —	9	116,3 -	23,9 -
— 9 —	10	123,5 -	27,3 -
— 10 —	9	126,0 -	28,7 -
— 11 —	9	130,0 -	30,7 -
— 12 —	8	130,3 -	32,1 -
— 13 —	12	134,0 -	34,2 -
— 14 —	7	143,6 -	40,9 -
— 15 —	6	145,1 -	44,3 -
— 16 —	13	150,0 -	51,0 -
— 17 —	14	150,9 -	52,1 -
Voksne Kvinder	92	150,6 -	53,8 -
— Mænd	62	162,9 -	63,1 -

Ialt undersøgt: 306 Personer

Herefter skulde Befolkningens Huld kunne betegnes som i Almindelighed godt.

Ved Mantouxundersøgelse af 622 Personer er opnaaet Reaktion hos 56 %; i Alderen 0—5 Aar (79 Individer) hos 38 %, 5—15 Aar (219 Individer) 53 %, 15—30 Aar (193 Individer) 60 % og fra 30 Aar (131 Individer) 68 %. Da man regner, at to Trediedele af mantouxpositive Børn i Alderen 3—5 Aar har aktiv Tuberkulose, skulde der paa Undersøgelsestidspunktet findes mindst 26 Smaabørn i Angmagssalikdistriktet med aktiv Tuberkulose.

Hos 40 (blandt ca. 300) voksne Personer fandtes Tegn til infiltrative Processer eller til Pleuritis; af disse 40 var i alt Fald de 29 mantouxpositive. Hos 7 af disse fandtes Tuberkelbaciller i Ekspektoratet (første Paavisning af Tuberkelbaciller i Øst-Grønland); to af disse Patienter led desuden af Rygradstuberkulose.

Der iagttoges mange Tilfælde af Erythema nodosum, enkelte Adenitter og et Par Tilfælde af Keratitis phlyctaenularis; derimod nævnes kun 1 Tilfælde af Scrophulosis. Ialt fandtes blandt de undersøgte 634 Personer 52 med udtalt Tuberkulose eller ækvivalerende Lidelser.

Hæmoptysis konstateredes hos 5,7 % af de undersøgte, heraf i 7 (af ialt 40) Tilfælde hos mantouxnegative Personer.

Fabricius Hansen konkluderer, at »Tuberkulosen er meget udbredt i Angmagssalik«, og »da Sygdommen er hyppigst og mest ondartet i

Kolonien, maaske paa Grund af den daarlige Ernæring dér«, tilraader hun — ligesom HØYGAARD — »en Spredning af Befolkningen over mange mindre Bopladser som en vigtig Faktor i Bekæmpelsen af Tuberkulosen«, en Fremgangsmaade, som for Vest-Grønlands Vedkommende allerede er anbefalet af v. HAVEN 1878[1]), men som desværre ikke stemmer hverken med Befolkningens egen Tilbøjelighed eller med Forholdenes uomgængelige Udvikling[2]).

Som Afslutning paa Afsnittet om Tuberkulosen skal her meddeles det typiske Sektionsfund fra tre af Lungetuberkulose døde grønlandske Patienter.

Fra v. HAVEN's Materiale (v. HAVEN's egen Sektion): Patient, død ved Jakobshavn 1879 af tub. pulm. Ved Obduktionen fandtes faste Adhærencer imellem begge Pleurablade; i Spidsen af venstre Lunge fandtes en Caverne af en Valnøds Størrelse; næsten hele den øvrige Del af Lungen var Sæde for talrige peribronchitiske Aflejringer med flere spredte osteagtige Knuder[3]).

Fra mit eget Materiale (Prof., Dr. med. O. THOMSEN's Sektion): Gift Kvinde, 30 Aar, død $^{12}/_{12}$ 1902 ved Jakobshavn af tub. pulm. Begge Lunger stærkt adhærente, særlig stærkt omkring apex sin. Opad findes i begge Lunger lobulære Bronchopneumonier, enkelte Steder i begyndende kaseøs Metamorfose; nedad findes tætstillede Peribronchiter. Ingen Kavernedannelser. Bronchialglandlerne naturlige.

Fra FABRICIUS HANSEN's Materiale (Dr. SØEBORG OLSEN's Sektion): Kvinde, 22 Aar, død $^{3}/_{9}$ 1938 ved Angmagssalik af tub. pulm. Begge Lunger viser makroskopisk en dissemineret Tuberkulose, oftest og mest udtalt peribronchialt. Kun et ringe ostet Henfald og intet Sted Kaverner. Mellem de tuberkuløst forandrede Lungedele findes luftholdigt eller ødematøst Lungevæv. Der findes en betydelig Antrakose saavel interstitielt som glandulært. Den mikroskopiske Undersøgelse bekræfter den makroskopiske. Der findes en Del typiske Miliærtuberkler. De henfaldende Masser er leucocytinfiltrerede og tillige infiltrerede med phagocyterende Monocyter.

Résumé: Forekomsten af Tuberkulose i Grønland omtales allerede faa Aar efter den europæiske Kolonisations Begyndelse i 1721, og efter Sygdomsforløbet at dømme synes det ikke at have været nogen ny Sygdom i Befolkningen. Ved systematiske Undersøgelser nu til Dags er fundet stetoskopisk iagttagelige Lungeforandringer af sandsynligvis tuberkuløs Natur hos ca. 15 % af Befolkningen, stigende i forholdsvis Hyppighed med Alderen og med noget større Udbredelse blandt voksne Kvinder end blandt Mænd. Foruden Lungetuberkulose træffes Knogle- og Ledtuberkulose hos omtrent

[1]) »Saafremt Befolkningen her og muligen ved andre Kolonier kunde spredes betydeligt, tvivler jeg ikke om, at Helbredstilstanden vilde bedres meget« (36, Skrivelse af $^{11}/_{3}$ 1878 til Inspektøren i Nord-Grønland).

[2]) 18, pag. 8.

[3]) Her efter 59, pag. 219.

1 % af Befolkningen; tuberkuløs Hjernehindebetændelse forekommer almindeligt, Tarm- og Glandeltuberkulose er derimod paafaldende sjældne og Lupus ukendt. Tuberkulinundersøgelser viser en udbredt Tuberkuloseinfektion allerede i de allerførste Leveaar. Tuberkulose er den hyppigste Dødsaarsag for den grønlandske Befolkning; Gennemsnitslevetiden for Phthisikere i Grønland synes at være 16—17 Aar. Medens Lungetuberkulosen under de oprindelige grønlandske Livsvilkaar almindeligt er karakteriseret som langsomt og mildt forløbende, forekommer der nu — maaske særlig afhængigt af Nutidens ofte utilfredsstillende Ernæringsforhold — ikke faa svære, aabne og hurtigt afsluttede Sygdomstilfælde. Et særligt Præg faar Lungetuberkulosen i Grønland ved de hyppige Hæmoptyser.

Efter Afslutningen af ovenstaaende Afsnit har A. Laurent Christensen i Dansk Tuberkuloselægeselskab (9/3 1940) meddelt, at ved Undersøgelse af 3593 Personer i Julianehaab Distrikt viste 404 (11 %) sig at have haft Hæmoptyser; allerede i Alderen 10—14 Aar ikke mindre end 5 % (smnlgn. foran f. Eks. Rohleder, Side 53). Af disse 404 Personer frembød dog kun 295 andre Tegn paa klinisk Tuberkulose (smnlgn. Høygaard, Side 54). Der fandtes ialt 499 Individer med stetoskopiske Tegn paa Lungeforandringer mellem de undersøgte; af de paagældende maatte i alt Fald 103 betegnes som lidende af aktiv Tuberkulose; 95 Tilfælde fandtes bacillære ved direkte Mikroskopi (smnlgn. Svendsen, Side 50). Da Tuberkulosen hos saa stor en Del af Befolkningen viser relativt godartede Tilfælde, maa denne Befolkning antages at besidde en udtalt Modstandskraft over for den tuberkuløse Infektion. Dog er Helbredelsesudsigterne for Lungetuberkulose hos Børn i de yngste Aldersklasser meget smaa (smnlgn. Børresen, Side 49 og Svendsen, Side 50). Ved Røntgenundersøgelse af 563 Personer (alle fra Kolonistedet Julianehaab) fandtes 23 Tilfælde (d. e. 4 %) med overvejende ekssudative Forandringer, medens 58 Tilfælde viste fibrøse Forandringer eller basal Pleuritis. De fundne Primærfoci (hos 17 % af de undersøgte) var paafaldende store, og Tendensen til Forkalkning syntes stærk, hvilket muligvis vil vise sig at være en Raceejendommelighed. Kun Halvdelen af alle undersøgte viste normalt Røntgenbillede. Knogle- og Ledtuberkulose fandtes i 61 Tilfælde blandt de 3593 undersøgte, d. e. hos 1,7 % (smnlgn. Side 58). Knuderosen var almindelig. Ialt frembød 15 % af Befolkningen Tegn paa Tuberkulose (se Side 45 og 58). Tuberkulosemorbiditeten fandtes stigende med den tiltagende Alder (smnlgn. Saxtorph, Side 47). Ved Autopsier saas ofte en overordentlig stærk Anthrakose; ogsaa Ekspektoratet var ofte stærkt farvet af Kulstøv (se 56, 2606,2 — 1940).

Gonorrhoe (*Gonorrhoea*).

Gonorrhoe er en forholdsvis ny Sygdom i Grønland.

Efter sit Ophold i Grønland 1742—44 erklærede v. Osten[1]): »Spor til manifeste veneriske Syger har jeg ikke fundet eller endnu hørt iblant Grønlænderne, skjønt man neppe kan tvile paa, at de jo forsynde sig

[1]) 44, 3. Bd., pag. 172.

dertil«[1]). Først 1864 skriver LANGE: »Gonorrhoer have, saavidt jeg veed, ikke tidligere været iagttagne i Grønland; men i Sommer havde jeg ved Ivigtût[2]) Lejlighed til at overbevise mig om, at Grønlænderinderne baade selv smittes deraf og forplante Smitten videre, ialfald til Europæere. Hos grønlandske Mandfolk har jeg ikke iagttaget Gonorrhoen«[3]).

I de følgende Aar optraadte der til Stadighed Gonorrhoetilfælde ved Ivigtût og ved Udstedet Arsuk, som ligger omtrent 20 km fra nævnte Sted. FANØE omtaler for Aaret 1867—68 Tilfælde af Gonorrhoe hos (danske Arbejdere og) grønlandske Tjenerinder ved Kryolithbrudet; 1868/69 paastod to danske Gonorrhoepatienter »som sædvanligt« at være smittede af besøgende Grønlænderinder fra Arsuk. 1872/73 havde (flere Minearbejdere og) 1 Tjenerinde Gonorrhoe. 1874/75 behandledes en Del Gonorrhoetilfælde ved Ivigtût, heriblandt 4 Fruentimmer fra Arsuk. FANØE kommer ved Gennemgang af det til 1876 foreliggende Materiale til den Slutning, at »Gonorrhoe i mange Aar har været almindelig (ved Ivigtût), hvad der ikke er forunderligt, naar man kender de grønlandske Kvinders store Løsagtighed (sic! Forf.), og Smitten hentes efter alle Beretninger hyppigst hos tilrejsende Fruentimmer, saa at denne Sygdom vistnok maa være ret almindelig hos den indfødte Befolkning«[4]).

I Medicinalberetningen for 1874 nævnes det, at ved Lægens Tilsyn af Udstedet Arsuk var 4 Gonorrhoepatienter flygtede til Fjælds[5]); i den følgende Beretning omtales for første Gang Gonorrhoe iagttaget hos grønlandske Mænd[6]). I Firserne nævnes Gonorrhoe ikke i Grønland, men Medicinalberetningen for 1891 omtaler atter fra Julianehaabs Distrikt »en Del — ikke af Lægen observerede — Tilfælde af Sygdomme i Genitalorganerne, antagelig af gonorrhoisk Oprindelse«[7]). 1894 siger HELMS om Forholdene ved Ivigtût og Arsuk: »Gonorre var en meget hyppig Syg-

---

[1]) v. OSTEN fortsætter: »Mon da slige Syger skal vist præsupponere Contagium?«

[2]) Kryolithbrydningen ved Ivigtût paabegyndtes 1856, og der anvendtes hertil europæisk, mandlig, næsten udelukkende ugift Arbejdskraft. Til Hjælp ved disse Arbejderes Husførelse var ved Ivigtût i de første Aar ansat 4 grønlandske Kvinder, de saakaldte Tjenerinder. Under 7. Maj 1874 nedlagdes af Indenrigsministeriet Forbud mod denne kvindelige Medhjælps Nærværelse ligesom iøvrigt imod at give indfødte Kvinder i nogensomhelst anden Stilling Ophold eller Underhold ved Etablissementet (se 37, 1878, pag. 361), men denne Ordre gennemførtes ikke (7, 1895, pag. 224). I Følge HELMS »beskrives i alle Beretningerne fra den Tid med levende Farver de meget løse Forbindelser mellem Arbejderne og Grønlænderinderne (ved Ivigtût og fra de nærmeste omliggende Pladser, Forf.), hvad der ogsaa giver sig Udslag i de mange uægte Børn« (63, pag. 268).

[3]) 27, pag. 43.

[4]) 86, pag. 349 ff.

[5]) 37, 1875, pag. 447.

[6]) 37, 1877, pag. 527.

[7]) 7, 1893, pag. 217.

dom blandt Arbejderne og erhvervedes af dem fra Grønlænderinderne[1]), der ofte vare angrebne deraf, medens den, saavidt jeg ved, aldrig er fundet hos en Grønlænder«[2]) (se dog herom ovenfor).

Omkring Aarhundredskiftet iagttoges flere Tilfælde af Gonorrhoe; saaledes omtaler MELDORF 1898 i en særlig Beretning om Forholdene ved Arsuk 1 Grønlænder og 1 Grønlænderinde, som begge behandledes ved Ivigtût for Gonorrhoe[3]). Om disse og andre Patienter skriver BENTZEN yderligere: »Jeg havde selv Anledning til at se en Gonorrhoeepidemi ved Arsuk i 1898. Tilfældene var lette, og Sygdommen kom hurtig til Ro«[4]). 1902 berejste DEICHMANN Frederikshaab Distrikt for at undersøge Gonorrhoens Udbredelse[5]), men uden at finde nogen Patient med nævnte Lidelse.

Ved sin Hjemgang fra Julianehaab 1903 udtaler MELDORF[6]): »Gonorrhoe forekommer af og til hos den indfødte Befolkning i Grønland overført fra Skibene, der besejle Landet. I de 6 Aar, jeg opholdt mig ved Julianehaab, viste akut Gonorrhoe sig saaledes to Gange overført fra Skibsmandskaberne til Befolkningen ved Kolonien, nemlig i August 1897 og i August-September 1900. Første Gang behandledes 4 Patienter (2 unge Mænd og 2 unge Kvinder), anden Gang 2 Patienter (en ung Mand og en ung Kvinde). Alle disse Patienter vare ugifte. Diagnosen verificeredes ved Paavisning af typiske Gonokokker«[7]).

De anførte sporadiske Tilfælde forløb alle let, og Helbredelse opnaaedes hurtigt. Først fra Aaret 1913 forandres dette Billede. I dette Aar kom 8 Patienter til Behandling for Gonorrhoe i Julianehaab Distrikt, efter at denne Lidelse ikke havde været iagttaget i Distriktet i en halv Snes Aar. Af Patienterne (5 Mænd og 3 Kvinder) var Flertallet hjemmehørende ved Udstedet Sydprøven; den ene af Patienterne var en Europæer, som havde haft Gonorrhoe i 1911, og som formentlig var den oprindelige Smittekilde. 1914 behandledes 60 Patienter (33 Mænd og 27 Kvinder) fra ialt 15 af Pladserne i Julianehaab Distrikt, med umiskendelig Udgang fra Sydprøven. Blandt Patienterne fandtes paafaldende mange gifte (41 af 60) og forholdsvis mange ældre (21 Patienter over 30 Aar). De første Tilfælde i Epidemien var de sværeste; senere syntes der at spores en vis Aftagen i Virulensen. Hos 7 af de 33 mandlige Patienter fandtes Epididymitis; derimod forløb Gonorrhoen let hos de kvindelige Patienter uden Affektion af de indre Genitalia hos nogen Patient[8]).

[1]) Det forekommer mig nødvendigt her klart at paapege Europæernes Betydning som den i denne Forbindelse oprindelige Smittekilde.
[2]) 63, pag. 268.
[3]) 7, 1900, pag. 239.
[4]) 87, pag. 102.
[5]) 7, 1904, pag. 242.
[6]) 88, pag. 132.
[7]) Fremhævet af Forf. Første Paavisning af Gonokokker i Grønland.
[8]) 7, 1917, pag. 198 ff.

I 1924 giver BAY-SCHMITH nedenstaaende Oversigt over denne Epidemis videre Forløb i Julianehaab Distrikt i Aarene 1913—1922.

1913	ved en enkelt Plads		7	grønlandske	Patienter	(plus 1 europæisk).
1914	— flere Pladser		60	—	—	
1915	— — —		18	—	—	
1916	— — —		19	—	—	
1917	— — —		9	—	—	
1918	— en enkelt Plads		3	—	—	
1919	— - — —		5	—	—	
1920			0	—	—	
1921	— flere Pladser		37	—	—	
1922	— — —		18	—	—	(alle fundne ved systematisk Undersøgelse af Befolkningen; de 16 Tilfælde stammende fra samme Smittekilde).

Ialt iagttoges i Julianehaab Distrikt i Tiden 1913—1922 176 grønlandske Patienter med Gonorrhoe, lige mange af begge Køn. Hos de 88 Mænd fandtes Komplikationer i 17 Tilfælde (19 %), nemlig Epididymitis i 13 Tilfælde (15 %), Prostatitis i 2 Tilfælde, Arthroitis i 1 Tilfælde og Eksanthem ligeledes i 1 Tilfælde; hos de 88 Kvinder fandtes Komplikationer i 5 Tilfælde (6 %), nemlig Endometritis i 1 Tilfælde (hos en Tjenerinde i dansk Hjem), Arthroitis i 3 Tilfælde og Septikæmi i 1 Tilfælde; det bemærkes udtrykkelig, at Salpingitis ikke iagttoges hos nogen Patient. Derimod bemærker BAY-SCHMITH, at gonorrhoisk Vaginitis (i Modsætning til Forholdet i Europa) ogsaa hos kønsmodne Kvinder var et meget almindeligt Symptom[1]).

Han oplyser yderligere, at Gonorrhoetilfældene ved selve Kolonistedet frembød langt alvorligere Symptomer end Tilfældene ude i Distriktet; særlig omtales de 18 Patienter blandt Distriktsbefolkningen i 1922. »Alle Mændene havde bemærket Udflod af forskellig Varighed — — men subjektivt havde hverken Kvinder eller Mænd mærket synderligt; enkelte af Mændene — men langt fra alle — havde haft lidt Skæren

[1]) Det er sikkert efter denne Oplysning, at LOMHOLT i sin Haandbog skriver: »Hos Grønlænderinder er en gonorrhoisk Elythritis iagttaget ogsaa hos Kvinder i den kønsmodne Alder« (S. LOMHOLT: Kønssygdommene og deres Behandling. København, 1935, pag. 36). Jeg mener derfor her at burde oplyse, at i velvillig Besvarelse af en Forespørgsel fra mig har tre af de for Tiden fungerende grønlandske Distriktslæger (med betydelig Erfaring paa dette specielle Omraade) oplyst, at de ikke har iagttaget gonorrhoisk Kolpitis (et Par Tilfælde hos Kvinder med infantile Genitalia og udtalt Hypoplasi af Vagina fraregnede), hvorimod en uspecifik Kolpitis har været almindelig hos gonorrhoiske Patienter. Kun en enkelt Læge meddeler, at han ikke helt sjældent har truffet gonorrhoisk Kolpitis, i flere Tilfælde endda af ret svær Art, som et Led i Gonorrhoe hos Grønlænderinder. Selv mangler jeg Erfaring til at kunne udtale mig om dette Forhold.

ved Vandladningen lige de første Dage; Kvinderne havde intet mærket, absolut intet«. BAY-SCHMITH antager[1]), at Gonorrhoeepidemier i Grønland paa Grund af Befolkningens særlige Levevis hurtigt vil gaa over i et godartet Stadium og tilsidst ophøre[2]).

Hertil bemærker BENTZEN, at saaledes har Forholdene ogsaa utvivlsomt været i tidligere Tid. Under Hensyn til det betydelige Antal Gonorrhoepatienter, som iagttages blandt Skibsbesætningerne trods den før Afrejsen fra Europa stedfindende Undersøgelse, maa han antage, »at Gonorrhoe ret jævnlig har været ført til Grønland og ogsaa har givet Anledning til Smitte«; Tilfældene har imidlertid været lette, og de smaa Epidemier er hurtigt gaaet i Ro. Men Forholdene i Grønland har forandret sig i de senere Aar, ikke blot Ernæringen, men f. Eks. ogsaa den indengrønlandske Kommunikation, og »i det sidste Aarti er der opstaaet udbredte Epidemier i Julianehaab og i Frederikshaab Distrikt samt i Nord-Grønland, og ingen af Stederne ser det ud til, at man saa let kan faa Bugt med Sygdommen«[3]).

De følgende Aar har desværre vist Berettigelsen af dette pessimistiske Syn paa Muligheden for at rense den grønlandske Befolkning for Gonorrhoe. Her skal saaledes først nævnes, at der i Julianehaab Distrikt i Aarene 1928—32 er kommet 495 Patienter til Behandling for Gonorrhoe[4]). Dette Antal: 495 Tilfælde af Gonorrhoe i Løbet af 5 Aar paa en Middelbefolkning af 3665 Individer, svarer til 27 $^0/_{00}$ p. a., medens det tilsvarende Forholdstal for det egentlige Danmark er 3 $^0/_{00}$[5]). Iøjnefaldende er Forholdet mellem Antallet af voksne kvindelige og mandlige Patienter, nærmest 1—1, medens det i Danmark er 1—2,5[6]). Men foruden disse voksne Patienter kom ikke færre end 68 mindreaarige Piger til Behandling for gonorrhoisk Vulvovaginitis; Forholdet mellem kvindelige Patienter over og under 15 Aar var saaledes 1—3, medens det i Danmark paa ingen Maade overstiger 1—40. Forklaringen paa disse ejendommelige Forhold maa dels søges i den grønlandske Befolknings af mig andensteds omtalte særlige seksuelle Livssyn og dels i det ligeledes tidligere omtalte Fællesskab i Børnenes og de voksnes Sovepladser, Brugsgenstande og Vaskevand[5]).

FOLKE har givet en Række nærmere Oplysninger om de her nævnte Tilfælde, hvorefter der hos 427 voksne Gonorrhoepatienter i Julianehaab Distrikt 1928—32 ialt iagttoges følgende Komplikationer:

---

[1]) 89, pag. 98 ff.

[2]) Ogsaa Tryde skriver 1924: »Overladt til sig selv og uden ny Tilførsel gaar Gonorrhoen øjensynlig let over til kroniske Former, der en Gang imellem kan blusse op og antage mere akut Karakter for saa til sidst i Løbet af nogle (5—6 Aar) at uddø« (41, pag. 20).

[3]) 87, pag. 102 ff.

[4]) 90, pag. 309 ff.

[5]) 7, 1938, pag. 86.

[6]) 7, 1938, pag. 169.

[7]) 18, pag. 45, 135 og 148.

Antal mandlige Patienter.	225		Antal kvindelige Patienter	202	
Tilfælde af Prostatitis....	66	d.e. 29 %	Tilfælde af Bartholinitis..	10	d.e. 5 %
— - Epididymitis..	46	— 20 %	— - Salpingitis....	3	— 1,5 %
— - Funiculitis....	1				
— - Periurethritis .	2				
— - Arthroitis	4				
— - Sepsis.....	1				
— - Mors.....	1				
Samlet Antal Komplikat...	120	d.e. 53 %	Samlet Antal Komplikat...	13	d.e.6,5 %
Patienter med Komplikat..	98	— 44 %	Patienter med Komplikat..	13	— 6,5 %

Som Skemaet viser, fandtes Komplikationer hyppigt hos Mænd og i alt Fald ikke sjældnere end i Europa, hvorfra Samlestatistikker i Almindelighed angiver Forekomsten f. Eks. af Epididymitis i 5—15 % af Tilfældene[1]). Derimod maa Komplikationerne hos de kvindelige Patienter betegnes som paafaldende sjældne, Bartholinitis og Salpingitis hos 5 og hos 1,5 % mod i Europa henholdsvis hos 20 og 25 % af de angrebne Kvinder. Denne Forskel i Komplikationernes Hyppighed hos de to Køn synes mig at tale mod den almindelige Antagelse af en stærkt beskyttende Virkning af den krydderifattige og alkoholfri grønlandske Kost. FOLKE søger da ogsaa Forklaringen for Kvindernes faa Komplikationer i den ved den almindelige Sygehusindlæggelse paanødte seksuelle Abstinens; personlig er jeg nok saa tilbøjelig til at tro paa racebetingede anatomiske eller fysiologiske Forhold som det i denne Forbindelse særlig afgørende.

Efter FOLKE paavistes Gonokokker hos de voksne Kvinder i 95 % af Tilfældene fra Urethra og i 37 % fra Cervix (i 32 % saavel fra Urethra som fra Cervix). Medens dette Forhold for Urethras Vedkommende svarer ret nøje til Forholdet i Europa, er Forekomsten af Gonokokker i Cervix langt sjældnere i Grønland end i Europa.

Blandt Komplikationerne (resp. Lokalisationerne) er den gonorrhoiske Øjenbetændelse (*Ophthalmoblennorrhoea gonorrhoica*) ikke nævnt i det foregaaende. Denne Lokalisation er imidlertid allerede set i Grønland 1903 af DEICHMANN, Julianehaab[2]). Lidelsen er ogsaa senere iagttaget af enkelte andre Læger; saaledes nævner SCHIØTTZ CHRISTENSEN 4 Tilfælde af Conjunctivitis gonorrhoica fra Julianehaab Distrikt 1928 og 1929, nemlig hos 3 voksne og 1 Barn, alle helbredte uden Følger[3]). Ogsaa SVENDSEN, Godthaab, omtaler 1934 »flere Tilfælde af Ophthalmoblennorrhoe hos spæde«[4]). Medens Lidelsen adskillige Steder i Verden

[1]) Jeg minder her yderligere om den foran (Side 8) omtalte Mulighed for gonorrhoisk Infektion af den ikke sjældne paraurethrale Divertikel.

[2]) 88, pag. 47.

[3]) 56, 175—19. 1929.

[4]) 4, 1935, 19—4.

har en betydelig Andel i de forefundne Tilfælde af Blindhed (saaledes endnu 1911 antagelig en Tiendedel af samtlige blinde i Europa)[1]), er en saa alvorlig Udgang af Betændelsen mig indtil nu ukendt i de grønlandske Tilfælde.

Hvad Følgetilstande i det hele angaar, bør det ogsaa anføres her, at det hidtil ikke har kunnet konstateres, at Gonorrhoen har foraarsaget nogen Formindskelse af Fødselshyppigheden i Grønland. Eksempelvis var Fødselskvotienten i Syd-Grønland i det sidste Tiaar, før Gonorrhoen fik Indpas, 1901—10: 39,9 ‰ p. a. og i 1921—30: 41,4 ‰; tilsvarende i Nord-Grønland 1901—10: 39,7 og 1921—30: 40,9 ‰ p. a.[2]).

Folke oplyser yderligere, at hos 22 nærmere undersøgte mandlige Gonorrhoepatienter kunde Gonokokker gennemsnitlig paavises i 4,2 Uger og hos 20 tilsvarende kvindelige Patienter i 5,4 Uger. Fra disse Patienter sendtes Blodprøver til Statens Seruminstitut til Undersøgelse for Komplementbindingsreaktion; sikker specifik Reaktion fandtes hos Halvdelen af de mandlige, men kun hos en Syvendedel af de kvindelige Patienter i god Overensstemmelse med den tidligere omtalte henholdsvis Hyppighed eller Sjældenhed af klinisk paaviselige Komplikationer hos de to Køn.

Som i det foregaaende antydet har Gonorrhoens Forekomst i Grønland efter 1913 ikke indskrænket sig til de to sydligste af Landets Distrikter. 1916 kom 27 Patienter [3]) med Gonorrhoe til Behandling i Jakobshavn Distrikt, og senere har nævnte Lidelse haft en endemisk Udbredelse i dette Distrikt, med snart flere, snart færre Tilfælde, eksempelvis 1916: 27, 1918: 3 og 1920: 42 Tilfælde. Allerede i Skrivelse af $^{27}/_{4}$ 1916 erklærer Distriktslægen i Jakobshavn det for »rimeligst at antage, at Gonorrhoen vil vare i Aarevis«[4]). I 1916 konstateredes 9 Gonorrhoetilfælde ved Frederikshaab, og enkelte i de følgende Aar; 1919 blev Godthaabslægens Baadsstyrer inficeret under Lægens Besøg ved Frederikshaab, og 1920 fandtes 6 Gonorrhoepatienter ved Godthaab. Ved Sukkertoppen omtales Gonorrhoe første Gang i 1922, og samme Aar nævnes talrige kroniske Tilfælde ved Godhavn. 1927 omtales Gonorrhoe for første Gang i Umanak Distrikt (8 Patienter), men synes derefter ophørt, indtil Lidelsen atter 1937 indføres i dette Distrikt ved

[1]) Her efter 91, pag. 278.

[2]) 28, pag. 9.

[3]) Blandt disse Patienter gør sig for de to Køns Vedkommende den Forskel gældende, at af 11 mandlige Patienter var 7 gifte og 4 ugifte, medens af de 16 kvindelige Patienter kun 4 var gifte, 2 Enker og 10 ugifte, i hvilken Forbindelse man maa erindre, at gifte Mænd som Regel inficeres med Gonorrhoe uden for, gifte Kvinder derimod som Regel i deres Ægteskab. Af de 11 Mænd var 7, men af de 16 Kvinder kun 4 over 30 Aar. (36, Journaler for Jakobshavn Sygehus for 1915 og 1916).

[4]) 36, Skrivelse af $^{27}/_{4}$ 1916 til Nord-Grønlands Inspektorat.

tilflyttede Arbejdere til det nye Marmorbrud fra andre Egne af Grønland (11 iagttagne Tilfælde).

Et tilnærmelsesvis rigtigt Billede af Gonorrhoens nuværende Udbredelse i Grønland kan faas af nedenstaaende Oversigt (efter Distriktslægernes Indberetninger for de paagældende Aar)[1]).

Sted	Antal Gonorrhoepatienter		
	1934	1935	1936
Julianehaab Distrikt.....	enkelte	25	55
Frederikshaab —	62	30	?
Godthaab —	5	4	?
Sukkertoppen —	?	25	12
Holsteinsborg —	3	30	40
Egedesminde —	19	enkelte	122
Jakobshavn —	27	42	20
Umanak —	0	0	0
Upernavik —	1	0	0
Ialt...	ca. 117	ca. 156	ca. 249

De store Patienttal i denne Oversigt skyldes næsten alle en systematisk Undersøgelse af Befolkningen; karakteristisk er det saaledes, at der ved Sukkertoppen 1937 kom ialt 20 Gonorrhoepatienter til Behandling, hvoraf kun 1 — een — selv havde henvendt sig til Lægen. Overmaade mange Gonorrhoetilfælde bliver kun lejlighedsvis konstaterede, først og fremmest vel fordi Patienterne i mange Tilfælde slet ikke opfatter de (særlig for Kvindernes Vedkommende) ofte lidet mærkbare Symptomer som egentlige Sygdomstegn. Yderligere kommer saa hertil den i Befolkningen almindelige seksuelle Liberalitet og endelig ogsaa Kommunikationsvanskelighederne for baade Lægers og Patienters Vedkommende, hvilket alt tilsammen lægger næsten uovervindelige Hindringer i Vejen for Gonorrhoens effektive Bekæmpelse i Grønland.

Det store Antal gifte Personer mellem Patienterne besværliggør yderligere Smittekildernes Opsporing, idet disse Patienter i Almindelighed viser sig meget lidt tilbøjelige til at afgive nogen Oplysning, som kan tænkes at ville medføre Forstyrrelser enten i deres egne eller i andre Familiers indre Forhold, i hvilke Forhold de i hvert Fald ikke ønsker at give fremmede noget nærmere Indblik.

Résumé: Forekomsten af Gonorrhoe i Grønland nævnes først 1864. I de følgende 50 Aar er Smitte udefra flere Gange

[1]) 56.

paaført den grønlandske Befolkning, uden at Sygdommen dog rigtig slog Rod i denne. I Aaret 1913 begyndte imidlertid en større Epidemi i Julianehaab Distrikt, og siden har Gonorrhoen været endemisk i Grønland og findes nu (1938/39) i samtlige vestgrønlandske Distrikter indtil Upernavik mod Nord; i Øst-Grønland er Lidelsen endnu ikke iagttaget. Til Tider har der i visse Distrikter været et meget betydeligt Antal Patienter (indtil 9 Gange Forholdstallet i det egentlige Danmark); som karakteristiske Træk kan nævnes det omtrent lige store Antal mandlige og kvindelige Patienter, samt blandt de mandlige Patienter de mange ældre gifte Mænd; karakteristisk er ogsaa de mange inficerede Smaapiger. Hvad Sygdomsforløbet angaar, er de faa Komplikationer hos de kvindelige Patienter særlig bemærkelsesværdige; men i det hele synes det berettiget at tale om et som Regel forholdsvis let Forløb.

Syfilis (*Syphilis*).

Syfilis forekommer ikke i Nutidens grønlandske Befolkning.

1829 skriver Manicus: »I Grønland, d. e. blandt de Indfødte, har aldrig Lepra existeret, og maaskee i Følge deraf, har Syphilis ikke udbredt sig, uagtet den oftere med de engelske Skibe er tilført, og Levemaaden er Udbredelsen af hver Smitte overordentlig gunstig. — — Syphilis har i den senere Tid to Gange været indført til det nordre Inspectorat med engelske Skibe, men udbredte sig ikke til andre end de 2 angrebne Fruentimmer, som fik ondartet pustuløst Udslet, af dem kaldet Killevikpok (uhelbredelig Fnat), og hvoraf den Ene døde med Tæring efter 10 Aars Sygdom«[1]).

Diagnosen synes tvivlsom; men Formodningen om de engelske Skibe som en særlig truende Smittefare er ikke uden Interesse. For den danske Besejlings Vedkommende var der allerede 1806 truffet forskellige Foranstaltninger, saaledes som følgende Uddrag af et i nævnte Aar udstedt Cirkulære vil vise: »Foruden, at der herfra er taget de Præcautioner, som Omstændighederne tillade, for at forebygge, at der ey blandt Skibenes Mandskab antages nogen med venerisk Smitte befængt, har man tillige ved Instructionen giort det til en Pligt for Skipperne, at naar den nævnte Sygdom skulde paa Reysen formærkes hos nogen af Mandskabet, skal han strax ved Ankomsten paa enhver Havn i Grønland underrette Stedets Bestyrer derom, og saalænge Skibet er i Grønland, holde den Syge under Arrest paa Skibet. — — Det til Colonien antagne Mandskab har man i lige Henseende foranstaltet undersøgt af en Læge«[2]).

---

[1]) 35, pag. 66, Anm. og pag. 84, Anm.

[2]) 92, Direktions-Cirkulære af $^{12}/_{4}$ 1806.

Selv med den omhyggeligste Udførelse og Efterlevelse af disse Foranstaltninger maa det dog betragtes som uundgaaeligt, at syfilitiske Patienter nu og da maa være kommet i Berøring med den grønlandske Befolkning. At dette er sket, sandsynliggøres yderligere ved de ikke sjældne Formodninger, der ses at have foreligget om saadanne Patienters Tilstedeværelse, saaledes: »en hertil kommen Tømmermand er frisk venerisk«, »hvorvidt Larsens Sygdom er af syphilitisk Natur«, »en Bødker, der skal være i temmelig betydelig Grad belagt med Syfilis«, »en udsendt Baadsmand skal være befængt eller belagt med Syphilis«, »Petersen skal undervejs have lidt af et syphilitisk Tilfælde« o. s. v., alle Udtrykkene forekommende i Henvendelser i Aarene 1828—1849 fra Inspektøren i Nord-Grønland til Lægen i samme Landsdel[1]). Naar det i Beretningen om Sundhedskollegiets Forhandlinger 1852 meddeles, at der Aaret før er forekommet et Tilfælde af Syfilis i Julianehaab Distrikt, har dette formentlig ligeledes været hos en tilrejsende Europæer[2]).

Endnu 1864 kan LANGE da skrive: »Mærkeligt er det, at Syphilis aldeles ikke forekommer i Grønland, men der er ingen Tvivl om dette Faktums Rigtighed, og det vil forekomme os mindre besynderligt, naar vi erindre, at det Samme jo er Tilfældet paa Island. Til Forklaring heraf er der ikke Andet for end at antage, at Grønlænderne ere i Besiddelse af en lignende Immunitet for den syphilitiske Smitte som Islænderne, thi Leilighed til at smittes mangler dem ikke. Grønland besøges nemlig hvert Aar ikke alene af danske Skibe, ved hvis Afgang herfra der jo nu tages endeel Forsigtighedsregler for at hindre smitsomme Sygdommes Medbringelse; men der gaaer neppe noget Aar hen, uden at flere især af de nordligere Kolonier i kortere eller længere Tid have betydelige Indkvarteringer af Mandskaberne fra forliste engelske og amerikanske Hvalfangere, ikke at tale om adskillige extraordinære Besøg, der i Aarenes Løb ere blevne Landet tildeel. Da nu Prostitutionen saavel iland som ombord i Skibene drives med en Ugenerthed, der overgaar al Beskrivelse, saa kan det ikke vel tænkes, at der i Løbet af snart halvandet Aarhundrede ikke skulde have været rigelig Leilighed for Grønlænderne til at paavirkes af den syphilitiske Gift«[3]).

Først ved Kryolithbrudets Oprettelse ved Ivigtût (eller maaske ved dette Bruds Besejling) indførtes Syfilis i den grønlandske Befolkning. I Aaret 1872/73 iagttog Lægen ved Ivigtût friske Tilfælde af Syfilis hos (4 Minearbejdere samt hos) 2 grønlandske Tjenerinder og 3 af disses Børn og det følgende Aar ligeledes hos (2 Arbejdere,) 1 Tjenerinde og 1 Barn[4]). 1874 indberetter Lægen i Julianehaab efter egen Undersøgelse, at »hele det ved Bruddet tjenende kvinde-

[1]) 36, Indgaaede Skrivelser af $^{12}/_{7}$ 1828, $^{10}/_{10}$ 1830, $^{2}/_{8}$ 1836, $^{19}/_{7}$ 1840 og $^{10}/_{7}$ 1849.

[2]) 37, 1853, pag. 46.

[3]) 27, pag. 42.

[4]) 86, pag. 351.

lige Personale tilligemed dets Afkom havde været behandlet for Syphilis af Kryolithselskabets private Læger i de sidste 2 Aar, men frembød ikke længere noget Tegn paa konstitutionel Lidelse«[1]).

1874/75 diagnosticeredes frisk Syfilis hos et Barn ved Arsuk, og ligeledes 1875/76 hos tre Børn i en enkelt Husstand blandt Grønlænderne i Nærheden af Ivigtût. »I de følgende Aar fra 76—81 vedblive vel Tjenerinderne og Børnene ved Ivigtut af og til at faa Udbrud, mest af tertiære Former, men Tyngdepunktet for Sygdommen er nu rykket til Arsuk, hvorfra Patienter i stigende Tal søge til Ivigtut for at behandles. — — I 79 udtalte Lægen i Ivigtut, at henved en Trediedel af Befolkningen i Arsuk var smittet, hvilket dog sikkert har været meget for højt anslaaet. I 80—82 synes Tilfældene at have kulmineret, idet da henimod 20 grønlandske Patienter behandledes for Syfilis i Ivigtut. — — Da alle Grønlænderne (paa to nær, Forf.) i 81—82 vare flyttede til Arsuk, og Samkvemmet mellem dem og Ivigtuts Beboere (samt med det øvrige Grønland, Forf.) hindredes, bliver det fra den Tid kun i Arsuk, at Syfilis spiller en Rolle. Fra 1882 har der med større og mindre Mellemrum været ansat Læge ved Arsuk. I Lægernes Indberetninger opføres kun meget faa Tilfælde af Syfilis; mest tertiære og kongenite. — — Under hele Epidemien er der behandlet ialt ca. 50 Grønlændere for Syfilis; af disse Tilfælde falde de 20 i Tiden 1872—77, 20 i Aarene 1878—83; fra 1884—90 er der 10 Tilfælde, og siden 1890 er ingen Tilfælde optraadte«[2]).

Ovenstaaende Oversigt stammer fra Helms, som var Læge i Ivigtût 1890—91 samt Læge i Arsuk Sommeren 1893, i hvilken Tid han to Gange undersøgte hele Befolkningen for Syfilis, hvorom han nærmere har meddelt: »Ved disse Undersøgelser fandtes ikke hos nogen Udbrud af frisk Syfilis eller sikre Tegn paa nylig overstaaede syfilitiske Lidelser. — — Blandt de 50 Tilfælde, jeg har samlet (Oplysning om), findes ikke en eneste Primæraffektion omtalt, i hvert Tilfælde kun en ganske enkelt. Jeg tror, at jeg ved Sygehistorierne vil kunne godtgøre, at omtrent Halvdelen af Tilfældene ikke have været Syfilis. — — *Syfilis insons* synes at være forekommet meget hyppig forholdsvis. — — Af de 50 Grønlændere, paa hvem der (ialt) er diagnosticeret Syfilis, ere de 25 døde; jeg har Dødsaarsagerne for næsten dem alle, men kun hos et Barn anføres Syfilis som Dødsaarsag. En voksen Kvinde skal være død af syfilitisk Kakeksi forbunden med stærk fremskreden Ftisis, Alkolisme og Erysipelas faciei. — — Jeg mener, at — — der for Tiden ingen som helst friske Tilfælde findes, og at smittende (primære, sekundære, kongenite) Tilfælde ikke længere kunne ventes«.

---

[1]) 37, 1875, pag. 447.
[2]) 63, pag. 269.

Tiden har givet HELMS Ret i denne Formodning.

Uden for Ivigtûtegnen er Syfilis ikke iagttaget i Grønland. Ganske vist omtaler KREBS en Familie, der »kort før min Ankomst til Grønland (1889) indtraf til Arsuk fra det nordligere Grønland (saavidt jeg husker fra Holstejnsborgs Distrikt), fordi et af Familiens Medlemmer havde paadraget sig Syfilis paa sin tidligere Boplads«[1]), ligesom ogsaa KIÆR nævner dette Tilfælde: »at en Familie med Medlemmer lidende af Syfilis i 1887 kom til Nord-Grønland fra Syd-Grønland, men atter evakueredes dertil«[2]); men den daværende Læge ved Arsuk mente ikke, at nogen af denne (oprindelig ved Holsteinsborg hjemmehørende) Familie led af Syfilis[3]) (hvorimod Familiens mandlige Overhoved havde en tuberkuløs Spondylitis)[4]).

1895 undersøgte JØRGENSEN samtlige tilstedeværende Personer ved Arsuk, ialt 39 mandlige, heraf 18 voksne, samt 43 kvindelige, hvoraf 33 voksne, og »fandt ikke ved denne Undersøgelse Tegn paa tilstedeværende eller nylig overstaaet Syfilis, hverken sekundære eller tertiære Former, heller ikke Syfilis congenita«[5]). Tre Aar senere foretog MELDORF en tilsvarende Undersøgelse og erklærede derefter: »Der findes endnu ved Arsuk Spor af gamle forløbne Tilfælde af Syfilis — — derimod saas intet frisk Udbrud af Syfilis, primært, sekundært, ja end ikke noget tertiært Tilfælde ved Undersøgelsen«[6]).

De senere Aar har bragt enkelte Meddelelser om de længst levende af Patienterne fra den beskrevne Epidemi. I Medicinalberetningen for 1909 omtales saaledes 1 Tilfælde af tertiær Syfilis ved Ivigtût (hos den i 1882 dér tilbageblevne grønlandske Tjenerinde)[7]). I Beretningen for 1914 skriver BARCHALIA: »Af de 3 tertiære Syfilitikere ved Arsuk døde inden Udgangen af 1914 en 63aarig Mand, medens 2 Kvinder paa henholdsvis 48 og 45 Aar lever«[8]). 15 Aar senere (1929) meddeler BØRRESEN

[1]) 93, pag. 397.

[2]) 10, pag. 439.

[3]) 7, 1895, pag. 229.

[4]) Det bør maaske ogsaa her oplyses, at der flere Steder i fremmed Faglitteratur findes Beretninger om Forekomst af Syfilis i Grønland. Saaledes hos REY (1880): »De arktiske Dele af Nord-Amerika er ikke forskaanede for Syphilis. ... I Grønland har BELLEBON og GUÉRAULT konstateret denne Sygdoms Forekomst paa nogle af Pladserne ved Kysten; Hvalfangerne har udbredt den blandt Kystbefolkningen; men det synes, som om Sygdommen endnu ikke har naaet de Stammer, som lever i det Indre af Landet« (94, pag. 678). GUÉRAULT er formodentlig identisk med den af v. BISCHOFF citerede GUERAULD, hvis Paastand om den hos Eskimokvinderne i Vintertiden og under Trangsperioder udeblivende Menstruation jeg andensteds har nævnt (28, pag. 27, Anm.).

[5]) 7, 1897, pag. 230.

[6]) 7, 1900, pag. 237.

[7]) 7, 1912, pag. 257.

[8]) 7, 1917, pag. 204

efter Undersøgelse af praktisk talt alle Personer i Frederikshaab Distrikt (ca. 1000 Personer), at der blandt den 171 Individer store Befolkning ved Arsuk fandtes 3 gamle Syfilitikere, nemlig 2 Kvinder (utvivlsomt de samme som de lige ovenfor nævnte) paa 60 og 70 Aar samt 1 Mand paa 58 Aar[1]). Endelig har Tandlæge P. O. Pedersen endnu 1935 ved Arsuk truffet den yngste af de nævnte Kvinder, en nu 66aarig Kvinde med lues III[2]).

De anførte Oplysninger omfatter, hvad der foreligger om Forekomst af Syfilis i Grønland. Som foran nævnt har der adskillige Gange været Mulighed for Smitteoverførelse til den grønlandske Befolkning; ved Afslutningen af Ivigtût-Arsuk-Epidemien har saaledes Lindemann meddelt: »at Syfilis atter iaar[3]) (1887) har været bragt hertil (Julianehaab) med en af Matroserne paa Barkskibet«[4]), og Meldorf skriver: »I August 1901 rejste forliste Søfolk fra et amerikansk Kryolitskib langs Kysten af den sydlige Del af Frederikshaab Kolonidistrikt, og ved Ankomsten til Ivigtut viste en af Mandskabet sig at være lidende af frisk, smittefarlig Syphilis. Han havde passeret og overnattet ved adskillige grønlandske Pladser undervejs«[5]).

Det er da ikke underligt, at Spørgsmaalet om en for den grønlandske Befolkning racebetinget, særlig ringe Modtagelighed over for Syfilis oftere har været fremme. Herved maa dog for det første bemærkes, som allerede Lorentzen har anført 1894, at »selv om man holder sig til de 25 Tilfælde (som Helms, se ovenfor, vil begrænse Ivigtûtepidemien til, Forf.) — og dette er dog i alle Tilfælde et Minimumstal — er dette dog en ret artig Procentmængde imellem en Befolkning paa 100—150 Mennesker igennem 22 Aar. Nogen nedsat Modtagelighed tyder dette ikke paa«[6]).

Men dernæst foreligger der adskillige Beretninger om udbredt Forekomst af Syfilis blandt andenstedsboende Eskimoer. Saaledes meddeler Smith, der 1866/67 overvintrede med Hvalfangerskibet »Diana« blandt nordamerikanske Eskimoer paa 71°31′ n. Br.: »Syphilis var indført af europæiske Sømænd og havde ved det frie seksuelle Samkvem imellem Eskimoerne faaet en betydelig Udbredelse«[7]). Blandt Eskimoerne i Labrador indførtes Syfilis 1902 af to indfødte, som var blevet inficerede under et Ophold i Chicago, hvortil de med flere af deres Landsmænd var blevet førte af en Impressario som Publikumsattraktion; efter deres Hjemkomst bredte Sygdommen sig hurtigt blandt deres Omgivelser. Suk, som besøgte Labrador 1926, meddeler, at han fandt Syfilis i fortsat Tiltagen blandt de indfødte (nøjere Talangivelser findes dog ikke ud

[1]) 56, 175—15, 1930.
[2]) 57, pag. 127.
[3]) Fremhævet af Forf.
[4]) 52, Skrivelse fra Lægen i Julianehaab af $^{22}/_{9}$ 1887.
[5]) 95, pag. 200.
[6]) 96, pag. 305.
[7]) 97, pag. 859.

over Meddelelse om 9 nærmere beskrevne tertiære Tilfælde) og med et Forløb ganske som det andensteds almindelig kendte[1]).

Med disse Beretninger in mente forekommer det mig sandsynligst, at Bekæmpelsen af Syfilisepidemien ved Ivigtût og den hidtil iøvrigt vellykkede Forebyggelse af Sygdommens Optræden i Grønland maa

Fig. 12. 45aarig Kvinde af ren eskimoisk Afstamning med Gummata. Nordkysten af Labrador. 1926. V. Suk phot.

kunne tilskrives de af de forskellige Instanser herfor trufne Bestemmelser og ydede Arbejde.

Résumé: Syfilis kendes i Grønland med Sikkerhed kun fra en lille til Egnen om Ivigtût lokaliseret og til Tidsrummet 1872—1890 begrænset Epidemi, efter hvilken nogle faa tertiære Tilfælde har kunnet følges lige til de sidste Aar.

Spedalskhed (*Lepra*).

Der findes ingen sikker Efterretning om Forekomst af Spedalskhed i Grønland.

[1]) 98.

Egede'rne og flere andre af de første grønlandske Kolonisatorer har dog berettet om Sygdomstilfælde, som af dem blev opfattede som Spedalskhed, og nogle af disse Meddelelser skal her gengives.

Fra Eqaluit, syd for Godthaab, skriver saaledes Hans Egede i Juli 1722: »Der jeg kom der, laae et armt Menniske paa Græsset, og saae meget ilde ud over sit hele Legeme af Saar og Skab, og havde Anseende, som det var Spedalskhed. — — Hvordan det siden blev med disse stackels Mennesker, fik jeg icke at høre«[1]). Ogsaa i sin Grønlandsbeskrivelse (1741) skriver Hans Egede: »Mig er og forekommet nogle faa, som have været ligesom Spedalske«, og han tilføjer: »dog der hos merkeligt, at endskiønt de omgaaes med andre Karske, ja ligge hos dem, saa blive de dog ikke af dem befængde og amstukne«[2]).

Paul Egede omtaler $^{15}/_{8}$ 1739 fra Nye Nouk (d. e. den nuværende Boplads Nûk ved Nivâkfjorden i Egedesminde Distrikt): »en Spedalsk Qvinde som sad for sig selv — — forlat af hendis Egne, som væmmedis ved hende«[3]), ligesom v. Osten under $^{21}/_{9}$ 1742 beretter: »I disse Dage har jeg seet en grønlandsk Mand, som havde og det første jeg kom hid, en Slags Spedalskhed, at Øjenbrynne vare snehvide og det øvrige Skurv var hvidt, og derfor maatte ligge ene for sig, fra Kone og andre Venner, hvilken da havde vegret sig for at bruge mine Medikamenter; men nu er han af sig selv — — restitueret«[4]).

Dalager nævner 1752 blandt »de Sygdomme, som ere giængse iblandt Grønlænderne — — Udslæt over heele Legemet, som ligner efter Beskrivelsen Spedalskhed«, og han giver derefter følgende nærmere Oplysninger herom: »Udslæt over heele Legemet begynder først med en u-ordentlig Kløe i Kroppen, derpaa brekker det ud med smaa røde Prikker, og endelig formeeres til heslige Saar. Endeel blive vel igien restituerede, dog efterlader samme en bestandig Blaahed i Huden. Andre maa plages dermed til deres Døds-Dag. Ellers treffer denne Svaghed kun meget faa, hvorover Patienten er desto meere undseelig«[5]).

1765 omtaler Cranz Forekomsten af to Slags Udslet blandt Grønlænderne: »Det andet Udslet er Spedalskhed med hvide, materiefyldte Saar og Skorpe over hele Kroppen. Dette Udslet er smitsomt og varer som oftest lige til Døden. Dog skal det hjælpe noget, naar man kradser Skorpen af med Høgefjer. Saadanne Folk maa bo for sig selv. Denne Sygdom hersker ogsaa langs Kysten af Norge og paa Færøerne og skal komme af den megen Fiskespisen«[6]).

Hos Glahn (1771) findes følgende: »Foruden de opregnede Sygdomme, er og Spedalskhed. En Spedalsk heeder paa Grønlandsk pupiksok af verbo pupikpok er spedalsk, hvis thema er Pupik Spedalskhed«[7]).

[1]) 25, pag. 58.
[2]) 33, pag. 66.
[3]) 2, pag. 118.
[4]) 44, 2. Bd., pag. 376.
[5]) 58, pag. 9.
[6]) 47, pag. 298.
[7]) 31, pag. 63.

Fremstillingen synes overbevisende; men jeg maa her oplyse, at Ordet pupik egentlig betyder en Svamp, en Paddehat, og at den intime Kender af det grønlandske Sprog, S. KLEINSCHMIDT, meddeler, at Glosen »bruges maaskee om flere ualmindelige Hudsygdomme, navnlig om et tørt, askefarvet Udslæt over hele Legemet, som ansees for uhelbredeligt og langsomt udtærer de dermed Befængte«[1]). De paagældende Hudsygdomme er altsaa af danske Lægmænd opfattede som Spedalskhed, og den grønlandske Glose er derfor taget i Brug i Bibeloversættelserne, saa at f. Eks. allerede FABRICIUS (1804) har Glosen: pupærsarpoq, renser en af sin Spedalskhed[2]). I sig selv betegner Pupik aabenbart overført fra Paddehat en halvkugleformet Dannelse; i Sammensætningen: pupigdlak bruges det saaledes den Dag i Dag som Betegnelse for »Blegner« paa Tungen. Det er imidlertid indlysende, at den Omstændighed, at den grønlandske Benævnelse for en Hudsygdom er blevet anvendt af danske Lægmænd som en formentlig dækkende Betegnelse for Spedalskhed, intet som helst siger om Forekomst af Spedalskhed i Grønland.

Endelig skriver GRAAH (1832): »Et Slags hvidt Udslet, lignende Norges Kystboeres Spedalskhed, som ogsaa er temmeligt almindeligt paa Grønlands Vestside, kiende Østlændingerne ikke, formodentlig fordi de ingen Sild eller Angmaksetter nyde«[3]).

Som det vil ses, findes der ingen som helst Sikkerhed for, at det i noget af de nævnte Sygdomstilfælde har drejet sig om Spedalskhed, medens de nærmere anførte Oplysninger i flere af Tilfældene endda ganske udelukker denne Diagnoses Rigtighed. MANICUS meddeler da ogsaa 1829, at Lepra aldrig har eksisteret blandt den indfødte Befolkning i Grønland[4]), og LANGE skriver yderligere 1864: »Meget gamle og monstrøse Former (af Hudsygdomme) have undertiden kunnet antage et Udseende, der har forekommet mindre kyndige Iagttagere som Spedalskhed, og det var derfor tidligere antaget, at denne Sygdom forekom temmelig almindeligt i Grønland. Efter alle nyere Angivelser kan det nu vistnok antages for sikkert, at den virkelige Spedalskhed aldrig sees der, og at de herhen regnede Tilfælde, hvor undertiden næsten hele Legemet kunde være dækket af sammenhængende Saar og Skorper, fordetmeste ere fremkomne ved Kombination af adskillige forskjellige kroniske Hududslet«[5]). LANGE's Meddelelse er optaget i HIRSCH's meget anvendte Haandbog[6]); alligevel kan man ogsaa derefter i fremmede Publikationer træffe Meddelelser om Forekomst af Lepra i Grønland. Saaledes skriver BABES i sin Monografi om Lepra: »I Nordamerika forekommer Lepra selv i det høje Nord, hvor navnlig Grønland (og Østkysten af Labrador) rummer et mindre Antal leprøse«[7]). Denne Oplysning uddybes yderligere

[1]) 99, pag. 303.
[2]) 77, pag. 390.
[3]) 83, pag. 136.
[4]) 35, pag. 66, Anm.
[5]) 27, pag. 37.
[6]) 100, 2. Bd., pag. 19.
[7]) 101, pag. 27.

i det Afhandlingen ledsagende Kort over Spedalskhedens Fordeling paa Jordkloden; Skraveringen viser her Forekomsten af Lepra i Grønland begrænset til Julianehaab Distrikt og i et Mængdeforhold under 1:50.000 Indbyggere. Det nævnte Distrikt havde imidlertid paa det paagældende Tidspunkt (1901) kun en Befolkning paa ialt 2700 Individer.

Denne og lignende Meddelelser har dog foranlediget TREBITSCH til dels at forhøre sig hos MELDORF, som i 1901 var Læge i Julianehaab, dels selv 1906 at undersøge Spørgsmaalet paa Strækningen fra Frederikshaab til Upernavik. Han meddeler, at MELDORF havde oplyst ham om aldrig at have iagttaget Spedalskhed i Grønland, og han tilføjer: »Jeg selv har ikke fundet et eneste Tilfælde af Lepra. — — Der findes ikke Lepra i Grønland«[1]).

Résumé: Spedalskhed vides aldrig at være forekommet i Grønland.

F. Dyriske Snyltere *(Zooparasitter).*

Ved dyriske Snyltere forstaar man Dyr, som midlertidigt eller blivende opholder sig paa eller i andre Dyr, af hvis Væv de ernærer sig. I det følgende anvendes af praktiske Grunde en Inddeling efter Snylternes Opholdssted i de to Grupper: Ektoparasitter (som alle er Leddyr, hørende til enten Insekternes eller Edderkoppernes Klasse) og Entoparasitter (som alle er Orme, henholdsvis Bændel- eller Spolorme).

Udvendige Snyltere *(Ektoparasitter).*

Insekter (*Hexapoda*).

Lus (*Pediculus capitis & corporis*) er almindelige Snyltere hos den indfødte Befolkning overalt i Grønland.

Lus fandtes i Grønland før Kolonisationens Begyndelse i 1721; saaledes skriver HANS EGEDE allerede det følgende Aar: »Og det som icke er det ringeste, er man og ilde plaged af Luus, som Grønlænderne have nok af, og rigelig kand meddeele andre, naar man kommer dem for nær«[2]). Hans Søn, PAUL EGEDE, har da ogsaa i sin Ordbog 1750 den grønlandske Glose for Lus: Komák[3]), hvilket Ord imidlertid anvendes om flere overfladiske Snyltere, selv om det ganske vist hyppigst anvendes om Lus, »som i disse Egne er Menneskets Snyltedyr fremfor andre« (KLEINSCHMIDT)[4]). PAUL EGEDE har imidlertid yderligere Glosen Erkek, en Gnid (et Luseæg), et Ord, som ikke har anden Betydning, og som tilstrækkeligt viser Lusenes almindelige Forekomst fra gammel

[1]) 102, pag. 216 ff.
[2]) 25, pag. 71.
[3]) 103, pag. 93.
[4]) 99, pag. 192.

Tid i den eskimoiske Befolkning[1]). FABRICIUS omtaler i sin Naturhistorie 1780 *Pediculus humanus*, som »opholder sig i meget rigelig Mængde paa Grønlændernes Hoved og i deres Tøj. — — De spises af Grønlænderne og anses for velsmagende (ut delicatus)«[2]).

I Forhold til Lusenes store Udbredelse og almindelige Forekomst i Grønland omtales de paafaldende sjældent i den grønlandske medicinske Litteratur. HELMS meddeler dog 1892, at »i Arssuk og vel i hele Grønland lider den allerstørste Del af Befolkningen (dog især Kvinder og Børn) af Pediculosis capitis & corporis. Herved fremkaldes talrige Hudlidelser, Papler, Vesikler, Pustler, Exkoriationer og Ulcerationer med efterblivende Ar og Pigmenteringer. — — Universal indolent Glandelsvulst fremkaldes selvfølgelig herved og findes hos den langt overvejende Del af Befolkningen«[3]). Ogsaa JØRGENSEN taler i sine Beretninger fra Julianehaab baade 1894 og 1895 om Pedikulosen, saaledes 1895 om »de konstante hyppige — — parasitære Dermatoser navnlig Pediculosis«[4]).

Fra 1896 findes følgende Skildring af Entomologen FR. MEINERT: »Grønlænderne have fra Arilds Tid af været bekjendte som svært befængte med disse Snyltedyr, saa at deres Overførelse til Grønland i alt Fald maa være sket førend Landets sidste Opdagelse og Kolonisation. LUNDBECK har iøvrigt kunnet konstatere Forekomsten saa vel af en mørk som af en lys Form, og at den lyse Form holdt sig, i alt Fald fortrinsvis, til Kroppen af Grønlænderne«[5]).

Fra Øst-Grønland skriver POULSEN 1898/99: »Da enhver Grønlænder huser uendelige Mængder af Lus, kan det ikke forundre, at Kradsninger og deraf følgende ekzematøse Hudlidelser er almindeligt forekommende«[6]), og endelig nævner TREBITSCH fra sin Grønlandsrejse i 1906, at han »fandt mange Tilfælde af Pediculosis corporis og P. capitis — — hyppigt kombinerede med Ekzem«[7]).

Som jeg andensteds har meddelt, findes der efter mit Skøn nutildags Lus i mindst to Trediedele af Hjemmene i Vest-Grønland, sjældnest hos de voksne Kvinder, noget hyppigere hos Mændene, men allerhyppigst hos Børn af begge Køn og ganske særligt hos Børn i Skolebarnsalderen[8]). Det er for alle Ektoparasitters Vedkommende en Kendsgerning, at deres Værter ved stadig Husen af samme Art opnaar en betydelig subjektiv Tolerans over for den paagældende Snylters Virkninger, og dette Forhold maa vel formodes at være den væsentligste Aarsag til den grønlandske

[1]) I denne Forbindelse skal yderligere nævnes, at den grønlandske Glose for Handlingen: at klø sig, kumigpoq, almindeligt antages at være afledet af Ordet kumak, en Lus.

[2]) 104, pag. 215.

[3]) 7, 1895, pag. 226.

[4]) 7, 1897, pag. 229.

[5]) 105, pag. 176.

[6]) 5, pag. 149.

[7]) 102, pag. 220.

[8]) 18, pag. 195.

Befolknings gennemgaaende ringe Aktivitet for at frigøre sig for Pedikulosen.

Résumé: Pedikulosen er en gammelkendt Lidelse i Grønland, og den har endnu den Dag i Dag en meget stor Udbredelse i den indfødte Befolkning.

Fladlus (*Phthirius pubis*). Den eneste foreliggende Meddelelse om Forekomst af Fladlus hos den indfødte Befolkning i Grønland findes hos MEINERT, som skriver: »Det er vistnok først i de senere Aar, at den har faaet Fodfæste i Grønland. Efter mundtlig Meddelelse (til LUNDBECK, 1889, Forf.) fra Lægen ved Kryolithbruddet Ivigtut, Hr. Krebs, findes den nu ved Arsuk, og det antages, at det er Matroserne paa de amerikanske Skibe, der anløbe denne Plads for at hente Kryolith, der have bragt dem ind i Landet. Det er navnlig »Blandingerne«, som ere befængte med disse Dyr; Fuldblods-Grønlænderne mangle saa vel Skamhaar som Axelhaar, saa de vel alene af den Grund maa antages for at være immune«[1]).

RUDOLPH anfører i sin Beretning 1844/45 et Tilfælde af Morpiones; Patienten maa antages at have været en nylig ankommen Europæer[2]).

Selv har jeg truffet *Phthirius* i et Par Tilfælde hos Søfolk i grønlandsk Havn; derimod aldrig hos nogen i Grønland bosat, hverken blandt de indfødte eller de indvandrede. Heller ikke af Kolleger, som jeg har forespurgt, har jeg kunnet faa Oplysning om nogen saadan Forekomst. Ved Arsuk har Dr. MATHIASSEN paa min Anmodning særlig eftersøgt denne Snylter; han har November 1939 (i Anledning af en Gonorrhoepidemi) kunnet undersøge omtrent Halvdelen af de voksne Personer ved nævnte Sted, men har ikke fundet Fladlus hos nogen af de undersøgte. Paa Forespørgsel blev en 30aarig, imbecil Mandsperson af Pladsfællerne angivet som husende Morpioner; Undersøgelsen viste dog kun en meget rigelig Forekomst af Kroplus, og en efterfølgende Bestemmelse paa Universitetets Zoologiske Museum i København af en Del af de hos den paagældende Person fundne Snyltere har yderligere fastslaaet disses Identitet med *Pediculi corporis*.

Résumé: Fladlus skal være iagttaget overført til Personer af Blandingsracen ved en enkelt Plads i Syd-Grønland; det er tvivlsomt, om disse Snyltere nu (1939) forekommer nogensteds i Grønland.

Væggetæge (*Cimex lectularius*) omtales første Gang som forekommende i Grønland af LUNDBECK fra Holsteinsborg, Juni 1890: »Fra Grønlænderhytterne fik jeg endvidere som ny for Faunaen Sengetægen,

[1]) 105, pag. 176.
[2]) Her efter 88, pag. 44.

Acanthia lectularia. Den er sandsynlig indført, men har nu i alt Fald levet i Landet i en Aarrække«[1]). Som jeg andensteds har udtalt, har Væggetægen i Aarenes Løb faaet fast Fodfæste i Grønland (i 1935 fandtes den saaledes i næsten en Trediedel af Husene ved Holsteinsborg); den har dog ikke vundet nogen større Udbredelse i Landet[2]), idet dens Forekomst uden for Holsteinsborg hidtil kun er bemærket ved Kolonipladsen Frederikshaab (i en halv Snes Huse) samt ved Udstedet Prøven (2—3 Huse)[3]). MELDORF bemærker udtrykkelig, at han aldrig har iagttaget denne Snylter i Julianehaab Distrikt[4]).

Résumé: I Forhold til Pedikulosen spiller Cimikosen en saa ringe Rolle i Grønland, at det er karakteristisk, at Paavisningen af Tægen i sin Tid skete ved en Zoolog paa et midlertidigt Studieophold og ikke ved en af Landets faste Læger.

Edderkopper (*Arachnoidea*).

Fnatmidden (*Sarcoptes scabiei*) forekommer i visse Egne af Grønland hos mange af de indfødte.

Allerede de første Læger efter Kolonisationens Begyndelse omtaler Forekomsten af Fnat i Grønland. Saaledes skriver v. OSTEN $^{21}/_{9}$ 1742: »Nogle Grønlændere havde scabiem humido-malignam, og er denne den gængseste Sygdom, jeg endnu har merket attakere Grønlænderne«[5]). Ogsaa BRASEN, som opholdt sig i Grønland 1767/68, siger: »Ofte har jeg truffet — — et Udslet, som lignede Fnat«[6]). En overvejende Sandsynlighed for, at det i alt Fald i en stor Del af disse Tilfælde virkelig har drejet sig om Fnat, fremkommer ved FABRICIUS' bekendte Skildring af, hvorledes han i Aarene 1768—73 i Frederikshaab Distrikt selv saa Grønlænderne uddrage Midden af Fnatblærerne[7]) (en Færdighed, som paa nævnte Tidspunkt var gaaet i Glemme i Europa, hvor Sygdommen opfattedes som Udslag af en konstitutionel Lidelse).

Hvad Lidelsens Udbredelse angaar, da nævner MANICUS 1829 blandt »de Sygdomme, som ere de herskende iblandt Grønlænderne: Killek, simpel Fnat, men mere pustuløs end hos os«[8]). Ogsaa BLOCH omtaler i sin Indberetning for 1839 de talrige Fnatpatienter i Syd-Grønland, og han fortsætter: »Da de ikke bryde sig om Sygdommen, og aldeles intet gjøre for at undgaae den eller for at blive af med den, har jeg min Nød med den. Deres Grundsætning er: hvad kan det skade?

---

[1]) 106, pag. 129.

[2]) 18, pag. 196.

[3]) Dr. BØJE har velvilligt meddelt mig, at han 1938 personlig har iagttaget Væggetæger i et Par Huse i det ved Udstedet Prøven nærliggende Udsted Sdr. Upernavik.

[4]) 88, pag. 45.

[5]) 44, Bd. 2, pag. 376.

[6]) 107, pag. 334.

[7]) 104, pag. 221.

[8]) 35, pag. 84, Anm.

det kløer blot lidt«[1]) (sammenlign den ved Pedikulosen nævnte Tilvænning).

1843 meddeler Rudolph (Læge i Nord-Grønland): »Fnat (og Bylder) forekom hele Aaret igennem ved alle Steder«[2]). Tilsvarende skriver Lindorff (Læge i Godthaab) 1855: »Vistnok er Fnat almindelig, og da den ændses lidet i Begyndelsen, er Anledningen til Smitte stor. Behandlingen er dertil illusorisk, hvor man ikke har et Sygehus, hvori man kan underkaste hele Familien paa engang Curen (grøn Sæbe) og imedens udlufte og rense deres Klæder. Men de fleste andre Hudsygdomme er ogsaa forstaaede under Navnet Fnat«, og han anfører yderligere »Pastor Mossins Beretning, hvis ene Patient, en Pige paa omtrent 30 Aar, erklærede, at hun havde været saa længe syg, at hun ikke kunde erindre nogensinde at have set sin egen Hud, og noget bedre Bevis paa Svineri og Ligegyldighed med sig selv kan man vel ikke forlange!«[3]). To Aar senere oplyser han hos Rink (1857): »Af Hudsygdomme ere over Halvdelen af Tilfældene Fnat; men ved den forsømte Pleie og utrolige Ligegyldighed faae Hudsygdommene undertiden saadan Overhaand, at der, idet flere Sygdomsformer blande sig sammen, fremkaldes en Tilstand, som man i daglig Tale kunde fristes til at kalde Spedalskhed, om den end aldeles ikke er den derved betegnede bestemte Sygdom«[4]).

I det mellemliggende Aar blev der fra den grønlandske Administrations Side truffet den Foranstaltning, som jeg andensteds[5]) har omtalt, at der »til hver Colonie udsendes 2 Tdr. grøn Sæbe i Ottinger for efter Inspecteurens og Lægens Skjøn — — at benyttes til Fnatpatienter«, hvilken Udsendelse fandt Sted over hele Vest-Grønland, »skjønt vi ikke have Anledning til at antage, at Fnatsygdommen er saa udbredt blandt de Indfødte i Nordgrønland, som denne Sygdom endnu viser sig haardnakket og almindelig blandt de Indfødte i Sydgrønland«[6]).

1864 giver Lange følgende nærmere Redegørelse for Forekomsten af Fnat i Vest-Grønland: »Den almindeligste af alle grønlandske Hudsygdomme er vistnok Fnat, hvormed i mange Egne sikkert den langt overveiende Deel af Befolkningen er befængt. Jeg har, da jeg paa alle Steder, hvor jeg kom hen, foretog Vaccination, hvortil som oftest baade Børn og Ældre indstillede sig, ofte havt saa at sige hele Befolkningen paa en Plads under Hænderne, og har saaledes kunnet forsikkre mig om, at paa de fleste Steder næsten alle Indbyggerne vare fnattede i høiere eller ringere Grad, medens jeg til Gengjæld paa andre, rigtignok kun

[1]) 37, 1841, pag. 419.
[2]) 92, Skrivelse fra Lægen i Nord-Grønland af $^{30}/_{6}$ 1843.
[3]) 52, Skrivelse fra Lægen i Godthaab af $^{17}/_{4}$ 1855.
[4]) 30, III, pag. 260.
[5]) 18, pag. 134.
[6]) 92, Skrivelse fra Direktøren for Den kongl. Grønlandske Handel af $^{24}/_{4}$ 1856.

faa, Steder fandt hele Befolkningen fri for denne Sygdom; det sidste var navnlig Tilfældet paa enkelte Steder, hvis Befolkning udmærkede sig ved Velstand og navnlig var i Besiddelse af Sommertelte, hvor Urenligheden og Sammenpakningen er meget mindre end i Vinterhusene, der af den fattigere Deel af Grønlænderne, der ikke have Skind til Telte, beboes hele Aaret rundt. Det er mig forsikkret, at den saakaldte Skorpefnat ogsaa undertiden skal forekomme i Grønland, Noget der i og for sig jo ogsaa synes meget rimeligt«[1]).

Fra de følgende Aar foreligger dels en kortfattet Meddelelse hos v. HAVEN (1882) om Scabies som fremherskende blandt Hudsygdommene[2]), dels en fra de tidligere noget afvigende Fremstilling af HASTRUP (1886), som udtaler: »Alle ældre Beretninger gaa ud paa, at Scabies tidligere var i høj Grad udbredt i Grønland, saa at endog paa enkelte Pladser hele Befolkningen var mere eller mindre fnattet; min Erfaring gaar for Nord-Grønlands Vedkommende i en modsat Retning, hvad vel utvivlsomt skyldes de i Mellemtiden ansatte Lægers Energi[3]); selv i, med Hensyn hertil, saa berygtede Distrikter som Umanaks og Upernivik, har jeg kun set ganske enkelte Tilfælde af Scabies«[4]). 14 Aar senere gaar KIÆR endnu et Skridt videre, idet han (1900) efter 11 Aars Tjeneste i Nord-Grønland skriver: »Af Scabies tør jeg neppe regne at have set mere end 2 Tilfælde, og vover uden videre at betegne den som saare sjælden i Nord-Grønland for Tiden«[5]).

Forekomsten af 2 Tilfælde i Løbet af 11 Aar rejser uvilkaarlig Spørgsmaalet om disse Tilfældes Oprindelse, og jeg vil i saa Henseende næst efter Muligheden for, at Patienterne kan have været tilrejsende Sydgrønlændere, betragte en Overførelse fra Hundenes Scabies som det sandsynligste. Dels har jeg personlig i 1906, da jeg assisterede Dyrlæge HJORTLUND ved hans Undersøgelser over Skabssygdommen hos de grønlandske Slædehunde[6]), haft Lejlighed til at iagttage Forekomsten i Nord-Grønland af en *Sarcoptes*-Art (som iøvrigt ikke for mine Øjne afveg fra *Sarcoptes scabiei* var. *hominis*), og dels betragtes det i Almindelighed som sikkert, at *Sarcoptes scabiei* var. *canis* lejlighedsvis kan angribe Mennesket[7]). Jeg har da ogsaa selv flere Gange i Aarene 1903—1927 i Umanak Distrikt, hvor Scabies i nævnte Tidsrum ikke var endemisk[8]), staaet over for smaa begrænsede Fnatepidemier, som jeg kun har kunnet forklare mig som tilfældige Androzoonoser, overførte fra »skabede« Hunde.

---

[1]) 27, pag. 38.

[2]) 9, pag. 188.

[3]) Det er i denne Forbindelse ikke uden Interesse at se f. Eks. Inspektøren i Nord-Grønland i Skrivelse af $^{22}/_{3}$ 1822 til Chirurgen i samme Landsdel bemærke, at det har været ham »kjært, at der ved Jacobshavn ikke var nogen Fnatbefængte« (36).

[4]) 24, pag. 781.

[5]) 10, pag. 465.

[6]) 108, pag. 235.

[7]) 109, pag. 333.

[8]) 7, 1916, pag. 206.

Ganske vist har DEICHMANN meddelt, at han i sin grønlandske Praksis har truffet *Sarcoptes scabiei* overalt, snart sporadisk, snart hos næsten hvert Individ paa en Boplads, og at han har konstateret Middens Tilstedeværelse ved Julianehaab, Frederikshaab, Holsteinsborg samt i Ritenbenk og Umanak Distrikter; men nogen Undersøgelse over mulige Varieteter synes han ikke at have foretaget[1]).

En opmærksom Læser af de aarlige Indberetninger fra Lægerne i Grønland fra 1839 til Nutiden vil ikke kunne undgaa at bemærke, at Fnat langt hyppigere omtales af Lægerne i Syd-Grønland end i Nord-Grønland. Af Interesse er fra den nyere Tid særlig tre Beretninger, alle fra Julianehaab Distrikt. Herfra skriver saaledes MELDORF 1899: »Af Scabies ere forholdsvis mange Tilfælde komne til Lægebehandling i 1899. Et Tilfælde af Skorpefnat kom til Behandling her fra Kolonien — — hos en ca. 7 Aar gammel Pige. — — En 45aarig, ugift Grønlænderinde her fra Kolonien — — med et meget udbredt Scabies-Exanthem over Størstedelen af Huden — — bragte (paa Anmodning) nogle Smaapartikler, der ved mikroskopisk Undersøgelse ganske rigtig viste sig at være Sarcoptes-Miden samt Yngel heraf paa forskellige Udviklingsstadier«[2]) (denne hos den grønlandske Befolkning allerede af FABRICIUS omtalte specielle Viden og Færdighed viser sig saaledes bevaret i alt Fald indtil Aar 1900 i Julianehaab Distrikt).

1908 skriver BENTZEN, som to Aar i Forvejen var kommet til Julianehaab efter tidligere fem Aars Lægegerning i Nord-Grønland: »Scabies synes her i Distriktet mere udbredt, end jeg noget steds har set i Nord-Grønland. Ved Iagttagelse af en Del Tilfælde her forekommer to Ting mig at være paafaldende. For det første, at Lidelsen synes mindre smitsom, end man efter Grønlændernes nøje Samliv skulde formode — — ofte ses en eller to af Familien angrebne, medens Resten er fri; for det andet synes Lokalisationerne at være noget anderledes end hjemme. Den ses f. Ex. sjældnere mellem Fingrene, om Haandleddene og paa Brystpartiet, derimod hyppigt paa Forsiden af Laarene eller Knæene hos Kvinderne (paa det Sted, hvor Huden er forholdsvis fri imellem Buxerne og Kamikkerne); paa Fødderne om Anklerne, paa Nates og i det hele mere spredt over hele Kroppen end sædvanlig hjemme. — — Klædedragten spiller her mulig en Rolle, men desuden har jeg ment, at det, at Grønlænderne vasker sig saa lidt, gør Huden mere tør og derfor mindre modtagelig. — — Mangelfuld Aftørring som Kilde til Maceration findes ikke i saa høj Grad i Grønland, fordi daglig Vask af Hænder og Ansigt ikke er almindelig«[3]).

Den tredie af de omtalte Indberetninger — fra LUDVIGSEN 1931 —

[1]) 110, pag. 784.
[2]) 7, 1901, pag. 251.
[3]) 4, 1908—849.

har jeg andensteds[1]) gjort Rede for og skal her blot nævne, at af Befolkningen i Julianehaab Syddistrikt (1107 Individer) var næsten alle blevet undersøgte, og af de undersøgte var 44 % fundne lidende af Fnat. I Forhold til de enkelte Pladsers kulturelle Stade fandtes Scabies hos fra 8 % til 89 % af Pladsernes Beboere, en Fordeling, som i det smaa svarer til Forholdene andensteds i Verden, hvor Scabies overalt har en Udbredelse, der staar i omvendt Forhold til Befolkningens Udviklingstrin.

Hvad Lidelsens Intensitet angaar, da skriver vel TREBITSCH, at han i 1906 i Vest-Grønland fandt mange Tilfælde af Scabies, som »efter mit Skøn hyppigt optræder som S. agria[2]), derimod aldrig som S. norvegica«[3]), men dels er allerede Tilfælde af *Scabies norvegica*, Skorpefnat[4]), nævnte i det foregaaende, dels kan her yderligere gives en Meddelelse om saadanne og andre haardnakkede Tilfælde, idet BØRRESEN i sin Indberetning fra Godthaab Distrikt 1923/24 beretter: »I September-Oktober 1923 havde vi til Behandling 12 Patienter med Scabies — de to med Skorpefnat — fra en Boplads i Godthaabfjorden. — — De var behandlede adskillige Gange tidligere, idet de havde været fnattede i et Tidsrum fra 5—14 Aar; men der var hver Gang kommet Recidiv kort efter. Denne Gang gentoges Behandlingen flere Gange, efter at der sidst var konstateret Midder ved Mikroskopi, for de stærkest angrebne med ialt 17 Kure«[5]).

Ud fra saadanne Erfaringer kan det ikke undre, at den samme Iagttager yderligere kan skrive, som følger: »En under civiliserede Forhold uskadelig Lidelse som Fnat har blandt Grønlænderne med deres mangelfulde Hudpleje kunnet antage ganske uhørte Former. Værst har den sikkert været blandt Brødremenighedens fattige og usselt stillede Medlemmer. — — Flere Personer angives at være døde deraf. Dette lyder ikke usandsynligt for den, der har haft Lejlighed til at iagttage forsømt Fnat med komplicerende Betændelse blandt Grønlænderne«[6]).

I det hele maa der naturligvis ved en kronisk, kløende Lidelse som

---

[1]) 18, pag. 197.

[2]) Agrius er et sjældent benyttet Adjektiv i den medicinske Terminologi og savnes derfor i de fleste Ordbøger. Det skal her oplyses, at det betyder: meget slem, og at det særlig anvendes om forskelligt Udslet (W. A. NEWMAN DORLAND: The american illustrated medical dictionary, pag. 61. Philadelphia & London. 1938.)

[3]) 102, pag. 220.

[4]) Da flere Forskere har antaget, at Skorpefnat skyldes Overførelse af en animalsk Fnatvarietet, særlig af Ulvefnat (se saaledes 111, pag. 48), skal her bemærkes, at Ulve ikke forekommer i Grønland. Andre Iagttagere har da ogsaa formodet, at denne særlige Form for Fnat blot er en invetereret Form af Menneskets almindelige Fnat.

[5]) 4. 1924—836.

[6]) 61, pag. 111.

Scabies foruden med de umiddelbare Gener regnes med Risikoen ved de hyppige Kradsninger og de derved aabnede Indgangsporte for Infektion. Karakteristisk nævner saaledes LAURENT CHRISTENSEN, at under en Erysipelasepidemi i Julianehaab Distrikt 1935/36 »indtraf Extremitetsrosen paafaldende hyppigt hos Personer, der i Forvejen var lidende af Scabies, hvilken Lidelse i flere Egne her er udbredt i de fleste Huse paa Pladsen og trods gentagne Kathiolankure viser sig uhyre vanskelig at udrydde, da Befolkningen er ganske uinteresseret deri«[1]).

Samtlige ovenfor givne Oplysninger om Scabies i Grønland har udelukkende omhandlet den vestgrønlandske Befolkning. Fra Øst-Grønland anfører POULSEN, at han ikke har set Scabies under sit Ophold ved Angmagssalik 1888/89[2]). MELDORF meddeler 1900 efter Undersøgelse af 37 Østgrønlændere et Par Maaneder efter disses Indvandring i Julianehaab Syddistrikt, at »til Scabies — — saas intet Spor«[3]). Saa meget stærkere Indtryk gør det to Aar senere i hans Indberetning for 1902 at læse: »Denne Patient var en af de i Efteraaret 1900 til Vestkysten ankomne Østgrønlændere. Han, der i Efteraaret 1900 — ligesom de øvrige Østlændinge, som jeg da traf umiddelbart efter deres Ankomst fra Østkysten — var fuldstændig fri for Hudsygdomme, viste sig i September 1902 meget stærkt angrebet af Scabies, og efter hans og andres Beskrivelse skal ogsaa de øvrige af hans Landsmænd (bl. a. hans Brødre, Kone og Børn m. fl.), der endnu opholde sig ved Frederiksdal, være angrebne af en fuldstændig tilsvarende, stærkt kløende Hudaffektion, hvilken de altsaa har paadraget sig efter deres Ankomst til Vestkysten«[4]).

BENTZEN har fra et Besøg ved Angmagssalik 1927 det Indtryk, at »Scabies synes ikke særlig udbredt, dog saas to Tilfælde af utvivlsom Fnat«[5]). Ogsaa FABRICIUS HANSEN har i sin tidligere omtalte Indberetning om Lægearbejdet i Angmagssalik i Sommeren 1938 nævnt »enkelte Tilfælde af Scabies«.

Det er saaledes sikkert, at Scabies nu forekommer i Øst-Grønland, om end med begrænset Udbredelse; men nærmere Oplysninger om Lidelsens Oprindelse her foreligger ikke.

Résumé: Scabies er en gammel Lidelse i den vestgrønlandske Befolkning. Det maa efter de foreliggende Beretninger antages, at Lidelsen tidligere har haft en betydelig større Udbredelse end nutildags, da den nærmest maa betegnes som sjælden i Nord-Grønland, hvorimod den endnu er almindeligt forekommende i Syd-Grønland, særlig blandt den primitive

[1]) 112, pag. 95.
[2]) 5, pag. 149.
[3]) 3, pag. 30.
[4]) 4. 1903—611.
[5]) 84, pag. 76.

Befolkning i Landets sydligste Egne. Scabies er ogsaa kendt fra Øst-Grønland.

En Skabmidde (*Psoroptes longirostris*) er en enkelt Gang (1900) fundet af MELDORF hos en Grønlænderinde ved Kolonistedet Julianehaab. Den paagældende Patient led — som Familiens Medlemmer iøvrigt — af en udbredt Dermatose, der klinisk diagnosticeredes som Scabies. MELDORF nævner, at Patienten bl.a. beskæftigede sig med at spinde Hareuld, uden at han dog tør sige noget om, hvorvidt den nævnte Midde overhovedet forekommer hos Harer i Grønland (88, pag. 43). Som almindelig Regel plejer *Psoroptes*-Arterne ellers ikke at overføres til Mennesker (109, pag. 333).

Indvendige Snyltere *(Entoparasitter)*.

Bændelorme (*Cestodes*).

Dibothriocephalus cordatus er den som Tarmparasit hos den grønlandske Befolkning først iagttagne Bændelormeart. LEUKART har givet en indgaaende Beskrivelse af det første kendte Tilfælde, ved hvilket Ormen udskiltes af en gift, 34aarig Grønlænderinde ved Godhavn den 8. Juli 1860[1]). Tilfældet anføres ligeledes hos LÜTKEN[2]), og endnu 1914 kan man hos NEUMANN & MAYER træffe den Oplysning, at »D. cordatus — — hidtil kun er truffet en eneste Gang hos Mennesker, nemlig i Grønland o. s. v.«[3]).

Dette er imidlertid ikke rigtigt. Der findes saaledes — som MELDORF allerede har nævnt 1907[4]) — i Universitetets Zoologiske Museum i København flere Brudstykker af denne Bændelormeart, udskilte af Grønlænderinder og hjemsendte af PFAFF 1868, og senere (1915) har jeg yderligere personlig modtaget et Eksemplar, udskilt af en grønlandsk Dreng[5]) ved Kolonistedet Umanak, hvilket Dyr derefter blev artsbestemt ved nævnte Museums velvillige Hjælp.

Hos andre Pattedyr (Hund, Sæl og Hvalros) er *D. cordatus* oftere iagttaget i Grønland.

Dibothriocephalus latus (den »brede« Bændelorm) er en enkelt Gang ($^{30}/_{9}$ 1901) kvitteret efter dertil sigtende Behandling af en 20aarig, ugift Grønlænderinde ved Kolonistedet Julianehaab (MELDORF); den artsbestemtes af Prof. ZSCHOKKE i Basel[6]).

[1]) 113, pag. 932 ff.

[2]) 114, pag. 72.

[3]) 115, pag. 501.

[4]) 116, pag. 469.

[5]) Da DITLEVSEN 1914 skriver, at »det bør nævnes, at de to hos Mennesket forekommende Arter af Bothriocephaler i Grønland kun er truffet hos Kvinder, aldrig hos Mænd« (117, pag. 1127), skal jeg i denne Forbindelse gøre opmærksom paa, at dette sikkert skyldes det paa det paagældende Tidspunkt endnu meget lille foreliggende Materiale.

[6]) 116, pag. 467 ff.

Dibothriocephalernes Udvikling forudsætter Plerocercoidens Indkapsling i Fisk; de fuldt udviklede Orme træffes derfor næsten udelukkende hos Mennesker eller Dyr i Egne nær ved Hav eller Sø.

Tænier (de saakaldte »smalle« Bændelorme) er andensteds i Verden Menneskets hyppigste Bændelorme, men vides aldrig med Sikkerhed at være iagttagne hos Mennesker i Grønland. Da de paagældende Blæreorme særlig lever hos Svin og Okse, er dette forstaaeligt. v. HAVEN skriver dog 1882: »2 Gange hørte jeg Tale om, at en Tænia var kvitteret; det ene Exemplar saa jeg selv, men lagde ikke Mærke til, om det var en T. solium eller T. mediocanellata«[1]). Sandsynligheden taler dog for, at det har været en *Dibothriocephalus cordatus*.

MELDORF nævner udtrykkelig, at han aldrig har truffet Tænier i Grønland[2]).

Det anførte gælder ogsaa *Tænia echinococcus*, hvilket jeg fremhæver, fordi O. THOMSEN i sin Lærebog 1932 skriver: »Sygdommen (Ekinokokker, Forf.) findes — — særlig, hvor Menneske og Hund lever tæt op ad hinanden (Grønland, Island etc.)«[3]). Som jeg andensteds har gjort opmærksom paa, er der ikke hidtil iagttaget Ekinokoktilfælde i Grønland[4]).

Spolorme (*Ascaridae*).

Ascaris lumbricoides (Spolorm) omtales som forekommende hos Mennesker i Grønland i FABRICIUS' Naturhistorie, hvor han skriver: »Den bor i Menneskenes Tarme; den er sjældnere end Børneormene«[5]). Hvad der ligger til Grund for denne Angivelse, er det nu umuligt at faa oplyst; men der foreligger ikke herudover nogen Meddelelse om Forekomst af *A. lumbricoides* hos Mennesker i Grønland.

Ganske vist skriver LANGE, at »Askarider forekomme særdeles hyppigt«[6]), og denne Udtalelse gengives atter af HIRSCH i følgende Form: »Fra Grønland foreligger der Beretninger om endemisk Optræden af A. lumbricoides«[7]), men Meddelelsen beror paa en Misforstaaelse, fremkommet ved Forveksling med *Ascaris vermicularis*, med hvilket Navn LINNÉ betegnede Børneormen, som nu i Almindelighed benævnes *Oxyuris vermicularis*, og til hvilken LANGE sigter (se nedenfor).

v. HAVEN (Nord-Grønland 1876—1881) siger, at »A. lumbricoides mindes jeg — — ikke at have iagttaget eller hørt Tale om«[8]), og MELDORF (Julianehaab Distrikt 1897—1903) »har aldrig truffet A. lumbricoides i Grønland«[9]). Selv har jeg heller ikke set *A. lumbricoides* i Grøn-

[1]) 9, pag. 188.
[2]) 116, pag. 472.
[3]) 118, II, pag. 440.
[4]) 18, pag. 193.
[5]) 104, pag. 272.
[6]) 27, pag. 55.
[7]) 100, II, pag. 210.
[8]) 9, pag. 188.
[9]) 116, pag. 465.

land, og jeg føler mig ikke overbevist om, at Arten nogensinde er blevet iagttaget hos den indfødte Befolkning.

En anden *Ascaris*-Art (*A. maritima*) nævnes af LÜTKEN som »engang opgylpet af en grønlandsk Dreng« (114, pag. 28), og MELDORF meddeler yderligere, at der paa Univ. Zoolog. Museum findes et Eksemplar af *A. mystax*, der i Følge de ledsagende Oplysninger skal være ophulket af en Grønlænderinde ved Godhavn $^{22}/_{3}$ 1862 (116, pag. 466).

Oxyuris vermicularis (Børneorm) forekommer almindeligt udbredt hos den indfødte Befolkning i Grønland.

Dette Forhold har utvivlsomt været saaledes ogsaa i meget gammel Tid; HANS EGEDE meddeler i Grønlandsbeskrivelsen 1741: »Naar Børnene plages af Orme, da stikker Moderen s. v. Tungen i Arsen paa dem, for at døde dem«[1]), og PAUL EGEDE har i sin Ordbog (1750) den endnu anvendte grønlandske Glose Koártet med Oversættelsen vermiculæ in ano[2]). 1780 skriver FABRICIUS i sin Naturhistorie: »Ascaris vermicularis. Den bor i Børnenes Tarme. Jeg har set Mødrene befri deres Børn for disse Orme ved at rense Børnenes Endetarm med en Naal«[3]).

Som det vil ses, anvender FABRICIUS Slægtsbetegnelsen *Ascaris*, og ogsaa PROSCH skriver i sin Indberetning for 1861: »Ascarider er Grønlænderbørnene meget plaget af, og bruger Mødrene at stikke en Stump Spæk op i Rektum«[4]). Naar da LANGE (1864) som ovenfor nævnt meddeler, at »Askarider forekommer særdeles hyppigt«, kan der ikke være Tvivl om, at han dermed har ment Oxyurer, hvis Forekomst i Grønland han ellers ikke omtaler.

Senere (1882) siger v. HAVEN, at »Oxyurus vermicularis er meget almindelig«[5]), og ogsaa KIÆR (1900) betegner *Oxyuris verm.* som »en ganske overordentlig hyppig Lidelse, baade hos voksne og Børn«[6]). Endelig skriver MELDORF 1907: »Oxyuris vermicularis forekommer vistnok meget almindelig hos Grønlænderne paa hele Landets Vestkyst, saavel hos voksne som hos Børn. Jeg har set den adskillige Gange i grønlandske Patienters Afføring, og ikke faa Grønlændere, jeg udspurgte i denne Henseende, forsikrede bestemt, at de smaa hvide Orm forekommer hos en stor Mængde Mennesker (voksne og Børn) der i Landet og ofte i betydeligt Antal i Afføringen hos det enkelte Individ. — — Grønlænderne søger — efter min Erfaring — sjeldent eller aldrig Lægens Raad for deres Oxyurer«[7]).

Ogsaa jeg har ofte iagttaget Oxyurer i grønlandske Patienters Afføring, og jeg har desuden ofte modtaget Anmodning om Midler mod Børneorm, særlig til Børn, langt sjældnere til voksne. I Tilfælde, hvor

[1]) 33, pag. 67.
[2]) 103, pag. 90.
[3]) 104, pag. 271.
[4]) Her efter 116, pag. 466.
[5]) 9, pag. 188.
[6]) 10, pag. 465.
[7]) 116, pag. 464.

et Barn har Oxyurer, vil man som Regel desuden finde Orm hos dets Søskende.

Praktisk talt er der hos den grønlandske Befolkning ikke andre Tarmsnyltere end Børneormene, og jeg gør opmærksom paa, at ganske vist er disse til Gengæld almindeligt forekommende, men at deres Udbredelse — navnlig blandt voksne — dog paa ingen Maade kan taale Sammenligning med f. Eks. Lusenes Udbredelse.

Trichocephalus dispar (Piskeorm). Naar denne Snylter omtales her, beror dette paa, at jeg 1912 efter Anmodning fra Prof. Fibiger sendte 25 Prøver af Faeces fra Grønlændere (af begge Køn og i alle Aldersklasser) i Umanak Distrikt til Danmark til Undersøgelse for Forekomst af *Trichocephalus*. Om denne Undersøgelse har N. R. Christoffersen i sin Disputats 1913 meddelt: »Hos ingen af disse fandtes Trichocephalusæg, heller ikke ved Sedimentering. ... Af andre Parasiter fandtes kun *Oxyuris vermicularis* (Parasiten selv, ikke Æggene) hos en enkelt Patient, medens jeg slet ikke fandt Ascaris. ... Det maa altsaa indtil videre vedblive at være tvivlsomt, om *Tricocephalus dispar* overhovedet forekommer i Grønland« (119, pag. 50). Jeg henleder her Opmærksomheden paa den relativt sjældne Forekomst (1—25) af *Oxyuris* i de undersøgte Faecesprøver; da Børneormene først udtømmer deres Æg uden for Tarmkanalen, særlig i Folderne om Anus, træffes Æggene som bekendt kun undtagelsesvis ved Undersøgelser af Faeces.

Résumé: Ormesyge (*Helminthiasis*) foraarsages i Grønland næsten udelukkende af Børneorm. Disse Orm fordrer ikke egentligt Værtsskifte, og de maa antages at være hjemmehørende blandt den eskimoiske Befolkning fra meget gammel Tid. Foruden Børneorm kendes nogle faa Tilfælde af Forekomst af Dibothriocephaler, særlig af *D. cordatus*, samt et Par Tilfælde af Askarider. Tænier vides derimod ikke hidtil at være iagttagne hos nogen grønlandsk Patient.

G. Sygdomme med uensartet, tildels ukendt, Ætiologi, ordnet efter de angrebne Organer.

Sygdomme i Aandedrætsorganerne (*Morbi organ. respirat*).

Sygdomme i Næsen.

Næseblod (*Epistaxis*) forekommer med stor Hyppighed blandt den indfødte Befolkning i Grønland.

Allerede Hans Egede beretter 1741: »De ere meget Blodrige, derfore bløde de oftist Næsebloed«[1]). Senere findes Næseblod flere Gange omtalt i Lægeberetningerne, saaledes af Prosch fra Julianehaab Distrikt 1855: »Næseblod forekommer meget almindeligt blandt Grønlænderne«[2]).

[1]) 33, pag. 67.

[2]) 37, 1858, pag. 68.

Fra indeværende Aarhundrede meddeler TREBITSCH (1907), at *Epistaxis* forekommer med usædvanlig Hyppighed blandt Eskimoerne. Under hans omtrent 14 Dage lange Rejse i Robaad med 15 Mands Besætning blev *Epistaxis* iagttaget mindst een Gang om Dagen. Han antager, at Locus Kieselbachii i særlig Grad er irriteret hos Eskimoer, maaske ved Berøring med Fingrene; muligvis er denne *Epistaxis* dog i en Del af Tilfældene et tidligt skorbutisk Symptom[1]). Videre meddeler FREUCHEN fra Thule 1915: »En overordentlig almindelig Lidelse — om man kan betegne med dette Udtryk, hvad Befolkningen selv for det meste lader ganske uænset — er de hyppige Næseblødninger. Der findes næppe et Individ i Stammen, uden at hans Næse af sig selv bløder mindst hver 4de eller 5te Dag. I Reglen varer det ved i ca. $^1/_2$ Time«[2]). Fremdeles findes hos BICHEL (1920): »Grønlænderne er i det hele taget meget tilbøjelige til at faa *Epistaxis* dog — — mest i Maanederne Marts og April — — ovenpaa Mørketiden med dens hyppige Halvsult«[3]).

Under sit Ophold ved Angmagssalik 1936/37 har HØYGAARD i nogen Grad beskæftiget sig med Forekomsten af *Epistaxis* og meddeler herom: »Neseblødning var også hyppig i Angmagssalik og syntes, likesom lungeblødningene, fortrinsvis å optre om vinteren og våren. Jeg undersøkte i flere tilfelle hemoglobinprocenten ved neseblødning, men fant ikke som RABINOWITCH i Canada (The Canad. med. Ass. J. 1936:34:487) en sammenheng mellem neseblødning og hyperhemoglobinemi. — — Det ligger nær å anta at tilbøieligheten til neseblødning har en felles årsak med tilbøieligheten til hemoptyser, at slimhinden i respirasjonstractus skulde være lett vulnerabel. I et tilfelle har jeg påvist skorbut samtidig med sterk neseblødning«[4]).

Mine egne Erfaringer falder i det væsentlige sammen med det anførte. Ogsaa under forskellige Sygdomme er *Epistaxis* en ofte forekommende og ikke sjældent en alvorlig Komplikation i Grønland; jeg har set Patienter dø af ustandselig *Epistaxis*, en enkelt Gang i de første Aar af mit Grønlandsophold under Skørbug, i de senere Aar et Par Gange under Tyfus. Over for selve Blødningen har jeg haft mest Nytte af Kalkbehandling; dette stemmer godt med den foran (Side 22) citerede Udtalelse af HROLV i dennes Indberetning fra Sukkertoppen Distrikt 1930: »Børnene paa Sanatoriet har hele Vinteren faaet Kalkmedicin — — derefter har Næseblod været næsten ukendt blandt Børnene, hvorimod dette tidligere var en daglig Begivenhed«[5]).

Résumé: Næseblod forekommer paafaldende hyppigt i den grønlandske Befolkning, og der er fremsat forskellige Formodninger om de særlige Aarsager til denne Hyppighed.

[1]) 120, pag. 1408.
[2]) 6, pag. 1104.
[3]) 121, pag. 1164.
[4]) 75, pag. 1654.
[5]) 4, 1931. 19—15.

Om Forekomst af adenoide Vegetationer, se foran (Side 14).

Høfeber (*Rhinitis anaphylactica*) vides ikke hidtil at være iagttaget i Grønland, vel nok paa Grund af den næsten støvfri Luft (al Bebyggelse i umiddelbar Nærhed af Havet og de overvejende Vindretninger ind og ud ad Fjordene). Heller ikke Tilfælde af Asthma som idiosynkratisk Reaktion er mig bekendte fra Grønland.

Det forekommer mig naturligt her at give et Par Oplysninger om den grønlandske Befolknings Lugtesans. Det er en almindelig Opfattelse, at primitive Racer skulde have en betydelig skarpere Lugtesans end de højere kultiverede Racer. Jeg har dog aldrig kunnet konstatere noget saadant for Eskimoernes Vedkommende; men jeg ved, at efter gamle Polareskimoers Udsagn betragtes det blandt nordamerikanske Eskimoer som en Kendsgerning, at de nærboende Indianerstammer er i Besiddelse af en skarpere Lugtesans end Eskimoerne selv. Ved enkelte Lejligheder har jeg ment, at der vist alligevel var noget om en Overlegenhed paa Grønlændernes Side sammenlignet med den ariske Race; men det har hver Gang vist sig, at det drejede sig om en for de paagældende Personer ganske uvant Lugt, over for hvilken jeg selv og mine Omgivelser var tilvænnede og sløvede (et Fænomen, som jo er velkendt f. Eks. ved »Hospitalslugt«, »Staldlugt« o. s. v.).

Nogen Afvigelse fra den ariske Races normale Vurdering af behagelige eller ubehagelige Lugtindtryk har jeg heller ikke kunnet konstatere.

Som jeg andensteds (18, pag. 139) har nævnt, er Kysset i Grønland erstattet af en Besnusning, og Kærtegnet maa i denne Form formodes ligesom at skulle indsuge en Del af den anden Person gennem dennes Legemes Uddunstning. At den grønlandske Glose for denne Handling (kunigpâ) almindeligt oversættes baade som: at lugte til, og som: at kysse, kan neppe tillægges nogen Betydning. Den nævnte Glose betyder egentlig: at snuse til, og der findes paa Grønlandsk en hel anden Glose (naivâ) for: at opfatte Lugten.

Hvad Sygdomme i Respirationsorganerne iøvrigt angaar, da skal her dels henvises til det foranstaaende Afsnit om Tuberkulose, dels til en særlig, følgende Afhandling om de akutte Infektionssygdomme i Grønland.

Blodsygdomme (*Morbi sanguinis*).

v. Haven, Nord-Grønland, udtaler 1882, at »Anæmi er temmelig almindelig hos en stor Del Grønlændere efter den mørke Tid. Klorose forekommer derimod kun sjælden«[1]). I Modsætning hertil har Meldorf i sin Beretning fra Julianehaab 1899 meddelt, at »Chlorose med Bleghed af Hud og Slimhinder, Mathed, Træthed, Hovedpine, Susen for Ørene, Flimren for Øjnene, Cardialgi, Menostasi (ofte i flere Maaneder i Træk eller aarvis), Besvimelser osv. skal — efter hvad jeg fra paalidelig Kilde har erfaret — være meget almindelig blandt de unge grønlandske Piger. Naar Menstruationen saaledes standser hos en ung Grønlænderpige, tror saavel hun som Kammeraterne, at hun er gravid, og hun bliver da

[1]) 9, pag. 189.

drillet meget af de andre unge Piger paa Grund heraf«[1]). Endelig nævner atter SVENDSEN, Egedesminde, 1930 »Mørketiden med dens utvivlsomme Anæmi«[2]).

Nærmere Undersøgelse over dette sidstnævnte Spørgsmaal vides dog ikke at foreligge. Jeg har selv 1902 i Jakobshavn, hvor Solen holder sig under Horisonten i Tiden fra 1. December til 12. Januar, undersøgt Hæmoglobinmængden (GOWER) samt Antallet af røde Blodlegemer (THOMA-ZEISS) hos 24 sunde voksne indfødte (lige mange af begge Køn) uden at finde nogen Forskel ved en Undersøgelse i Slutningen af November og en følgende Undersøgelse i Slutningen af Januar. Selv om jeg paa paagældende Tidspunkt var en ret uøvet Undersøger, og selv om de undersøgtes Antal kun er ringe, vilde en væsentlig Ændring dog neppe være undgaaet min Opmærksomhed. Der fandtes en iøjnefaldende Forskel i Hudfarven paa de undersøgte Individer før og efter Mørketiden; men det lykkedes altsaa ikke at finde nogen dertil svarende Forandring i deres Blodsammensætning.

En Nedsættelse af Hæmoglobinmængden har jeg derimod flere Gange fundet hos 1—2aarige Børn, som endnu ikke var afvænnede fra deres Moder. Et særlig udtalt Eksempel paa saadan Hypohæmoglobinæmi meddeler E. RASMUSSEN i sin Beretning fra Sukkertoppen for 1938/39: »En Dreng paa 2 Aar havde udelukkende levet af Modermælk; han havde Anæmia gravis, Sahli 23 %, blev indlagt paa Sygehuset og fik almindelig Mad og Jærn, hvorefter han kom sig fuldstændig«[3]).

Af det under Tarmsnylterne oplyste vil det forstaas, at Dibothriocephalusanæmi ikke er kendt i Grønland.

NORMAN HANSEN skriver 1911: »Eskimoerne har stærk Tilbøjelighed til at bløde; Tilbøjeligheden grænser til *Hæmophili*«[4]). Heri er jeg ikke enig med Forfatteren; Tilbøjeligheden til Hæmoptyse og Epistaxis er udførligt omtalt i det foregaaende; men om nogen almindelig Forlængelse af Koagulationstiden forekommer der mig ikke at være Tale i Grønland. Jeg har saaledes aldrig (skorbutiske Patienter fraregnede) haft nogen særlig Vanskelighed ved Hæmostasen hverken ved Læsioner eller ved operative Indgreb hos den grønlandske Befolkning.

1926 har BAY-SCHMITH meddelt følgende Standardtal for normal Sænkningshastighed hos den eskimoiske Befolkning i Grønland:

Hos 23 raske eskimoiske Kvinder ..... 19,4 mm i 1 Time
— 22 — — Mænd ..... 14,3 - - - —

Ved eskimoiske Individer forstaar BAY-SCHMITH saadanne, som er uden europæisk Blod i alt Fald i de to nærmest foregaaende Generationer (122, pag. 881).

[1]) 7, 1901, pag. 256.
[2]) 67, pag. 1227.
[3]) 56, 1939, 275—24.
[4]) 11, pag. 852.

Det følgende Aar skriver han: »Ved mine Undersøgelser i den ublandede Befolkning omkring Kap-Farvel (Julianehaabs Syddistrikt) er det lykkedes mig at finde følgende Egenskaber ved det eskimoiske Blod: 1) den normale B. S. H. (Blodsænkningshastighed) er forhøjet og ligger mellem 28—35 mm for henholdsvis Mænd og Kvinder. . . . Den normalt forhøjede B. S. H. hos Eskimoerne opløser sig i Hastigheder over og under 20 mm. Den første maa antages at bero paa et Overskud af Toxiner, da disse Individer ikke er i Stand til at danne Antitoxiner, og da der næppe kendes nogen anden Aarsag, der kan forklare Fænomenet tilfredsstillende. S. H. under 20 mm kan tilskrives den rent animalske Kost, der er særlig for Eskimoerne« (123, pag. 859 ff.). 1928 præciserer Bay-Schmith atter sin Opfattelse i følgende Ord: »B. S. H. for den raske Eskimo ligger ved 20 mm i Timen og kan stige til 35 mm, uden at han frembyder pathologiske Symptomer« (124, pag. 528).

Heroverfor oplyser Saxtorph i en Indberetning April 1934, at »det viser sig, at Grønlænderne godt kan have de for normale Europæere normalt lave Sænkningstal; det havde jeg egentlig tidligere betvivlet (og andre med mig); men det ses af Fortegnelsen, at flere af de ganske inaktive Tilfælde viser Tal paa 2—3—5 mm (Aflæsning efter 1 Times Forløb). At imidlertid aktiv-tuberkuløse kan have lave Sænkningstal, ses ogsaa her, men det er en Undtagelse. Imidlertid maa man stadig holde paa, at der ogsaa hos tilsyneladende raske Grønlændere ses til Tider forbavsende høje Sænkningstal; om det skyldes, at disse Mennesker trods manglende Tegn til Brystsygdom alligevel skulde være tuberkuløse, vil jeg lade være usagt, men usandsynligt er det ikke« (56, 1932, 513—9).

Endelig har Svendsen 1936 meddelt, at han har undersøgt Blodsænkningen hos 404 voksne Personer (d. e. over 14 Aar) uden Tegn paa nogen Sygdom og fundet Sænkningshastigheden, som følger:

SR i mm i 1 Time	0-5	6-10	11-20	21-30	31-40	41-50	51- mm	Ialt
Ukorrigeret								
»Sunde« Mænd.....	123	66	38	13	5	2	2	249
»Sunde« Kvinder.....	24	52	49	20	5	4	1	155
Korrigeret for Hæmoglobinprocent								
»Sunde« Mænd.....	140	44	34	6	3	0	1	228
»Sunde« Kvinder.....	35	52	42	16	5	4	1	155

Han fortsætter herefter: »Det vil ses, at 61 % af »sunde« Mænd har en korrigeret SR paa 0—5 mm og 56 % af »sunde« Kvinder en korr. SR paa 0—10, hvilket vil sige, at Hovedparten af de undersøgte formodet sunde Personer har Værdier, der i det væsentlige svarer til dem, man anser for normale hos sunde Europæere. . . . En mere indgaaende Undersøgelse med Røntgen, Temperaturmaaling o. s. v. vilde uden Tvivl vise, at adskillige af disse »sunde« Grønlændere har Lidelser, som kan influere paa SR. Jeg mener derfor ikke, at mine Undersøgelsers Resultat støtter Formodningen om en sædvanligvis højere Sænkning hos Grønlænderne. I et ikke ringe Antal Tilfælde er der maalt Sænkninger paa over 100 mm, og det er mit Indtryk, at Grønlænderne m. H. t. SR reagerer meget kraftigt paa Infektioner. Dette viser sig bl. a. ved de daglige Konsultationer under »Forkølelsessygdomme« o. l. . . . En virkelig Redegørelse for Blodsænkningsforholdene hos de grønlandske Eskimoer er jeg efter mine Undersøgelser ikke i Stand til at give, og det har ogsaa ligget uden for Hensigten med mit Arbejde, men man maa haabe, at en saadan Undersøgelse maa blive foretaget for bl. a. at faa paavist, om de af saa mange paaviste højere Sænkninger skyldes racemæssige Ejendommeligheder« (72, pag. 806).

Résumé: Der foreligger ikke Efterretninger om nogen særlig udbredt eller om nogen særlig bemærkelsesværdig Art af Blodsygdomme blandt den grønlandske Befolkning. Blodsænkningshastigheden hos denne Befolkning synes heller ikke at afvige fra samme Forhold hos den ariske Race.

Sygdomme i Kredsløbsorganerne (*Morbi organ. circulat.*).

Hjertesygdomme (*Endocarditis*, *Myocarditis*, *Pericarditis*).

Forekomst af Hjertelidelser i Grønland omtales i Almindelighed ikke af de derværende Læger før indeværende Aarhundrede. Tværtimod siger f. Eks. HASTRUP udtrykkelig 1886: »Jeg har ikke selv set eller nogetsteds funden omtalt Tilfælde af Hjertesygdomme i Nord-Grønland mellem Grønlænderne«[1]), ligesom KIÆR 1900 erklærer ikke at have set Tilfælde af *Mb. cordis* i Nord-Grønland[2]).

Da jeg i 1902 kom til Grønland, fandt jeg dog ikke saa faa ældre Individer med *Degeneratio myocardii*, en Lidelse, som jeg ogsaa senere under mit Ophold i Grønland ofte er truffet paa (se iøvrigt under Arteriosklerose).

Ved den i indeværende Aarhundrede stærkt forøgede Forbindelse med Omverdenen og ved den dermed forbundne større Hyppighed af indførte Infektionssygdomme er Betingelserne for Opstaaen af Hjertesygdomme væsentlig forøgede.

Allerede 1907 skriver saaledes MELDORF: »At Hjærtesygdomme ikke ere ualmindelige i Grønland, hvor Gigtfeberen er saa sjælden, kunde maaske skyldes Influenzaen«[3]). 1923 skriver BØRRESEN fra Godthaab: »Ret hyppigt træffes subfebrile Endocarditer, som kræver langvarig Behandling og er tilbøjelige til Recidiv«[4]). Ogsaa SAXTORPH omtaler faa Aar senere fra Jakobshavn »de paafaldende mange Tilfælde af *Mb. cordis*, der findes rundt i Distriktet og paa selve Pladsen her. Kun et Tilfælde er afgjort en Aortalidelse (uden Nyresygdom eller luetiske Tegn), ellers har de alle været Mitralfejl, oftest kombineret Stenose og Insufficiens. Et Par var fuldstændig inkompenserede (den ene død); men selv om der ikke findes objektive Tegn til Hjerteinsufficiens hos de fleste af Patienterne, har de dog megen Gene af deres Lidelse, der ofte hindrer dem i Arbejde og Fangst«[5]).

Hertil kommer endelig LAURENT CHRISTENSEN's Meddelelse om en Streptokokepidemi i Julianehaab Distrikt 1935—1936, hvori han skriver: »Tilfælde af Pericardieempyem forekom spredt paa de forskellige Pladser

[1]) 24, pag. 781.
[2]) 10, pag. 458.
[3]) 156, pag. 176.
[4]) 4, 1924, 836.
[5]) 4, 1927, 812.

i Distriktet kort efter Influenzaepidemiens Begyndelse; de fleste diagnosticeredes i August og Begyndelsen af September. Ved de senere Tilfælde af Pneumoni fandtes kun 1 Tilfælde af Pericardieempyem ved Autopsi. — — Denne — Komplikation er rimeligvis forekommet i et betydeligt Antal af de Tilfælde, hvor Dødsaarsagen er angivet som Pneumoni, hvilket dels begrundes ved de Tilfælde, der er fundne ved Autopsi eller diagnosticerede in vivo, dels ved Udspørgen af de paarørende (eller Jordemoderen) til de afdøde, naar Lægen ikke har kunnet være til Stede under Sygdommens Kulmination. — — Dyspnoe og Træthed har været bemærket i alle de Tilfælde, hvor der senere fandtes Empyema pericardii. Ingen af disse Patienter klagede over Trykken eller Smerter i Hjerteegnen. Det var forbavsende ved Autopsien at træffe et Empyema pericardii paa 600 til 1000 cm^3 med tykke pseudomembranøse Belægninger af Pericardiet og uden at der havde været Smerter af nogen Betydning. — — I 3 Tilfælde, hvor Diagnosen var stillet in vivo, og hvor jeg i de 2 naaede at gøre Pericardiotomi (men hvor ogsaa mors indtraadte henholdsvis umiddelbart efter og 9 Døgn efter Operationen) fandtes i Pusset Streptococcer i alm. Udstrygningspræparat«[1]).

Under sit Ophold i Upernavik Distrikt 1937/38 saa O. Bøje flere Tilfælde af *Extrasystoli* hos indfødte Patienter. En 38aarig Mand var til Tider stærkt invalideret af Perioder med *Extrasystoli*; han sendtes til København til nærmere Undersøgelse paa Rigshospitalet; men Hjerteundersøgelsen her viste intet abnormt (velvillig Meddelelse til Forf.).

Hrolv har 1931 opført Hjertelidelser paa tredie Plads mellem Dødsaarsagerne i Grønland[2]). Blandt de fra Vest-Grønland i Aarene 1924—1933 opgivne 2613 Dødsaarsager findes 92 Dødsfald ved *Morb. cordis* med følgende Fordeling i Aldersklasserne: Under 1 Aar (555 Individer) 0 Tilfælde; 1—4 Aar (2026 Individer) 1 Tilfælde; 5—14 Aar (3580 Individer) 6 Tilfælde; 15—64 Aar (8808 Individer) 50 Tilfælde, nemlig 29 Mænd og 21 Kvinder; 65 Aar og derover (285 Individer) 35 Tilfælde, henholdsvis 19 Mænd og 16 Kvinder. Dels paa Grund af udeblevne Indberetninger og dels paa Grund af et betydeligt Antal ikke nærmere opgivne Dødsaarsager skal de anførte Tal forhøjes, saaledes som jeg i et tidligere Arbejde har oplyst[3]). Herefter vil Hjertesygdomme vise sig at have medført 9 Dødsfald aarlig pr. 10.000 Individer i Vest-Grønland 1924—1933 (mod f. Eks. i det egentlige Danmark 1933: 14)[4]) og som lige anført med et forholdsvis stort Antal Dødsfald blandt Individerne i de ældste Aldersklasser. Det bør her dog endnu nævnes, at det absolutte Antal af Dødsfald i disse Aldersklasser — som jeg tidligere har meddelt — kun er ringe i Grønland; som særlig illustrerende erindrer jeg om, at Dødsfald over 80-Aars Alderen i Vest-Grønland 1901—30 kun ud-

[1]) 112, pag. 88 ff.
[2]) 125, pag. 95.
[3]) 28, pag. 62 ff.
[4]) 126, pag. 13.

gjorde 0,4 % af samtlige Dødsfald mod tilsvarende 16 % i det egentlige Danmark[1]).

Karsygdomme (*Arteriosklerosis, Hypertensio arterialis*).

SAXTORPH er mig bekendt den første, som har udtalt sig om Forekomsten af vaskulære Lidelser i den grønlandske Befolkning, idet han 1926 har meddelt: »En Sygdom, der ganske sikkert har en langt større Udbredelse end tidligere anet, er *Hypertensio arterialis*, som jeg har truffet i et stort Antal Tilfælde baade hos gamle og hos midaldrende Folk; hos 12 har jeg saaledes maalt Blodtryk paa mellem 200 og 240 mm. Jeg har ikke metodisk undersøgt for denne Sygdom; men naar ældre Folk er kommet til mig med ubestemte nervøse og kardiale Tilfælde, har jeg maalt deres Blodtryk, og meget ofte netop i dettes Forhøjelse fundet Grunden til Symptomerne. Jeg har i de fleste saadanne Tilfælde ogsaa fundet Cor afficeret, rimeligvis p. Gr. af Myocarditis. Kun en ganske enkelt af disse Ptt. har haft svag Albumenreaktion i Urinen«[2]).

Denne Udtalelse bygger som nævnt ikke paa nogen metodisk Undersøgelse; derimod har THOMAS omtrent samtidig undersøgt 142 grønlandske Eskimoer mellem 40 og 60 Aar og fundet Blodtrykket hos disse gennemsnitlig 129/76 mm med et enkelt maksimalt Fund af 170/100. Han erklærer herefter, at Hypertension og dermed forbundne Komplikationer er yderst sjældne hos Eskimoer trods disses udprægede Køddiæt[3]). HOLBECK (Læge i Sukkertoppen 1923—1929) har meddelt, at det systoliske Blodtryk hos Personer mellem 40 og 55 Aar gennemsnitlig var 141 mm hos Mænd og 131 hos Kvinder i Grønland[4]).

Fra 1930 findes fremdeles en Meddelelse fra SVENDSEN, hvori han oplyser: »Jeg har undersøgt Blodtrykket hos 106 Individer, taget i Flæng, og fundet: 120/70 for Alderen 15—30, 137/77 for 30—50 og 167/82 for over 50 Aar. Disse Tal viser maaske en lille, men dog vist ganske uvæsentlig Forhøjelse. 25 af de undersøgte var Phtisikere med tidligere Blodspytning. For dem var Tallene i de samme Aldersklasser: 117/67, 133/72 og 156/82, altsaa en Smule mindre, nærmest normale«[5]).

Et lignende Resultat meddeler HØYGAARD efter sine Undersøgelser ved Angmagssalik 1936/37: »Blodtrykket blev undersøgt hos Størstedelen af Befolkningen, og der blev ikke fundet noget Tilfælde af Hypertension. Derimod var Arteriosclerosis ingenlunde ualmindelig«[6]).

Ogsaa efter mit Skøn er Arteriosklerose en ret almindelig Lidelse i Grønland, særlig i Forhold til Gennemsnitslevealderen for den grønlandske Befolkning. Hvis det kendte Postulat, at et Menneske har sine Arteriers Alder, er holdbart, stemmer dette godt med Grønlændernes

[1]) 28, pag. 32.
[2]) 4, 1927, 812.
[3]) 127, pag. 1559.
[4]) 128, pag. 522.
[5]) 67, pag. 1226.
[6]) 43, pag. 12.

gennemgaaende tidlige Affældighed, hvorom allerede EGEDE SAABYE (Grønland 1770—1778) skriver: »En Mand paa 50 Aar seer almindelig saa affældig ud, som om han var henved de 70«[1]), (se ogsaa senere Side 136 og 150).

Résumé: *Arteriosklerosis* og *Degeneratio myocardii* træffes almindeligt i den grønlandske Befolkning, og Hjertesygdom

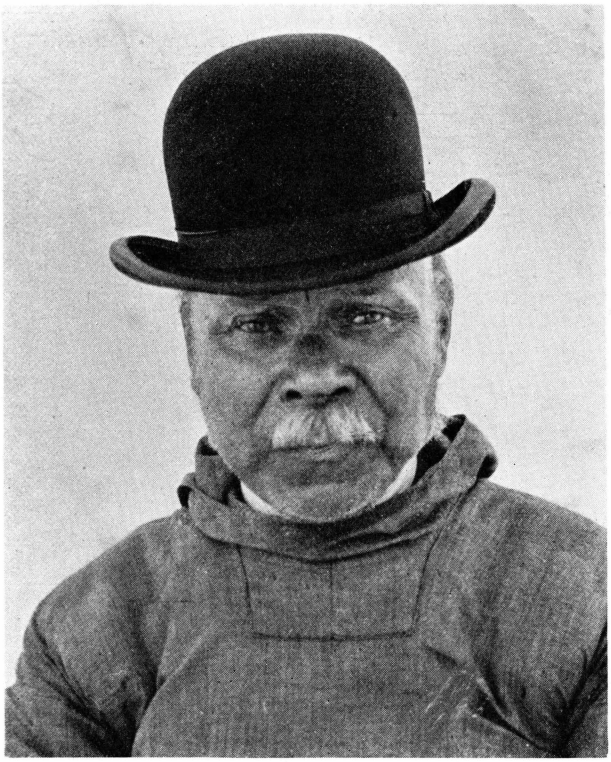

Fig. 13. 65aarig grønlandsk Præst af arisk-eskimoisk Afstamning med betydelig universel Arteriosklerose. Kolonistedet Upernavik. 1906. ALFR. BERTELSEN phot. (Patienten senere død af Haemorrhagia cerebri.)

er ikke nogen sjælden Dødsaarsag, særlig for de ældste Aldersklassers Vedkommende. Afhængig af de ved den efterhaanden stærkt forøgede Forbindelse med Omverdenen hyppigere Infektionssygdomme ses ogsaa en Tiltagen af Klappefejl; under enkelte Epidemier har Betændelse i Hjertesækken været en ikke helt sjælden Lokalisation. Blodtrykkets gennemsnitlige Højde synes ikke at afvige fra det tilsvarende hos den ariske Race.

[1]) 76, pag. 124.

Sygdomme i Fordøjelsesorganerne (*Morbi organ. digest.*).

Mundsygdomme.

KIÆR skriver fra Nord-Grønland 1900: »Pletvis Stomatit (*Aphthe*) er ret almindelig i første Leveaar«[1]), og MELDORF omtaler fra sin Funktionstid i Julianehaab Distrikt 1897—1903 syv nærmere undersøgte Tilfælde af *Stomatitis aphthosa* hos Grønlænderbørn i Alderen 0—2 Aar. Han oplyser desuden, at han aldrig har set *Oidium albicans* i Grønland, skønt hans Opmærksomhed har været henvendt paa denne Svamps eventuelle Forekomst[2]). Den manglende eller i hvert Fald sjældne Forekomst af Trøske (*Soor*) hos Børn i Grønland staar utvivlsomt i Forbindelse med Børnenes sjældne kunstige Opamning og med den ligeledes sjældne Anvendelse af Narresutter. *Aphthe* forekommer derimod, som nævnt af KIÆR, stadig med ret stor Hyppighed og med tilsyneladende sporadisk Opstaaen.

HELMS omtaler 1894 »nogle smaa Epitelfortykkelser paa Tungeslimhinden fra Knappenaalshoved- til Tiøresstørrelse, som findes hos mange Grønlændere, vistnok paa Grund af Brugen af stærk Tobak«[3]). I en samlet Fremstilling af Tobakkens Virkninger i Mundhulen hos Grønlænderne nævner P. O. PEDERSEN 1938 »Leukeratose af palatums Slimhinde, som ses saare almindeligt«, medens »typiske Tilfælde af *leukoplacia oris* — — kun enkelte Gange er iagttaget hos 456 undersøgte Mænd over 22 Aar og slet ikke hos 617 Kvinder over 22 Aar«. Yderligere oplyser han, at »ved Undersøgelserne i det sydlige Vestgrønland 1935 fandtes klinisk sundt gingiva hos 38 af 227 Kvinder over 36 Aar (16,7 %), medens kun 1 af 148 Mænd (0,7 %) i samme Alder og fra samme Egne havde klinisk sundt Tandkød«, og han tilføjer: »Dette Forhold understreger i høj Grad Tobaksanvendelsens medvirkende Betydning for gingiviternes Opstaaen«. Endelig indeholder Fremstillingen en udførlig Skildring af en i Julianehaab Syddistrikt og i Øst-Grønland af P. O. PEDERSEN iagttaget, almindelig forekommende destruktiv Proces i Paradentiet om Underkæbens Molarer, som ofte medfører Tab af en eller flere Tænder (*Paradentitis marginalis toxica*), og som skyldes Brug af en i — hyppigst venstre — *Sulcus alveolobuccalis inferior* anbragt, særlig præpareret Skraa[4]).

Tandsygdomme.

Ved Undersøgelse 1898/99 af 47 ublandede Østgrønlændere (29 voksne Mænd og 11 Kvinder samt 3 Drenge og 4 Piger) fandt POULSEN kun en enkelt carieret Tand[5]). Endnu 35 Aar senere meddeler MEHAUTE fra Scoresbysund, at *Caries dentium* kun forekom undtagelsesvis hos

---

[1]) 10, pag. 464.
[2]) 88, pag. 72 ff.
[3]) 63, pag. 273.
[4]) 129, pag. 394 ff.
[5]) 5, pag. 142.

rene Eskimoer, hvorimod han tilføjer, at Lidelsen var almindelig hos Blandinger[1]) og i flere Tilfælde Aarsag til dyspeptiske Forstyrrelser[2]).

Ved en systematisk Undersøgelse af 526 Kranier med 5752 Tænder (samt 324 løse Tænder) fra gamle Eskimograve i Grønland har P. O. Pedersen 1938 fundet Caries hos fra mindst 0,4 til højst beregnet 2,9 % af de undersøgte Individer og tilsvarende mellem 0,08 og 0,35 % af de undersøgte permanente Tænder (af 156 Mælketænder hos 26 Individer fandtes ingen carieret).

Caries dentium var saaledes en sjælden Lidelse blandt den oprindelige eskimoiske Befolkning i Grønland, og de faa forefundne Tilfælde viser sig at have været Fissurcaries med et mildt, kronisk Forløb[3]).

Fra Slutningen af forrige Aarhundrede foreligger de første Efterretninger om Caries i Grønland; saaledes omtaler Meldorf i sin Beretning fra Julianehaab 1899 16 Tilfælde af *Caries dentis* (med Tandudtrækning)[4]). Paa min Rejse i Vest-Grønland 1902—03 saa jeg ogsaa en Del Caries; jeg har noteret 22 Ekstraktioner af carierede Tænder (ganske overvejende Molarer og Præmolarer) hos 3 Drenge og 5 Piger samt hos 2 Mænd og 12 Kvinder over 15 Aar. Kvindernes Overvægt blandt de voksne Patienter er iøjnefaldende; den yngste Patient var en 3aarig Pige og den ældste en Kvinde paa 46 Aar.

Dog saa jeg unægtelig samtidig en imponerende Række ubeskadigede Tandsæt, og endnu 1907 kan Frisch i en Beskrivelse af en 68aarig Grønlænderinde fra Nûgssuaq (Umanak Distrikt) udbryde: »To og tredive Tænder havde hun, og de sad minsandten ikke og dinglede og daskede i Munden som paa vort hjemlige svage og stærkere Køn, naar den Alder er naaet. — — — Saadanne Tænder som Grønlænderne, det har vi pinedød ikke og faar det aldrig«[5]).

Desværre har Billedet efterhaanden forandret sig; Grønlænderne har i Løbet af de sidste 20—30 Aar faaet Tænder, der nu gennemgaaende er lige saa carierede, som det i Kulturlandene almindeligt ses.

K. Budtz-Jørgensen er den første, som under et Ophold i Grønland 1913/14 har foretaget en systematisk Undersøgelse over Cariesforekomsten hos den vestgrønlandske Befolkning. Hun fandt *Caries dentium* hos 199 af 343 Individer ved Kolonipladserne (58 %), men kun hos 16 af 157 Individer ved Udstederne (10 %). Hun siger herefter: »At Tænderne er saa daarlige ved Kolonierne, skyldes sikkert, at Grønlænderne her er saa blandede med de Danske og arver

[1]) Til nærmere Forstaaelse skal oplyses, at de nævnte Blandinger var tilflyttede fra Vest-Grønland, se senere.

[2]) 48, pag. 492.

[3]) 16, pag. 133.

[4]) 7, 1901, pag. 252.

[5]) 130, pag. 71.

deres mindre Kæber med den uregelmæssige Tandstilling, der prædisponerer til Caries; og at de sælger deres gode nærende Kød og Fisk for at købe Kaffe, The og Tobak, saa de bliver underernærede, hvad Tænderne lider under«[1]).

Byggende paa denne Undersøgelse har jeg 1921 udtalt: »Som formentlig staaende i Forbindelse med Føden skal det anføres, at Tand-

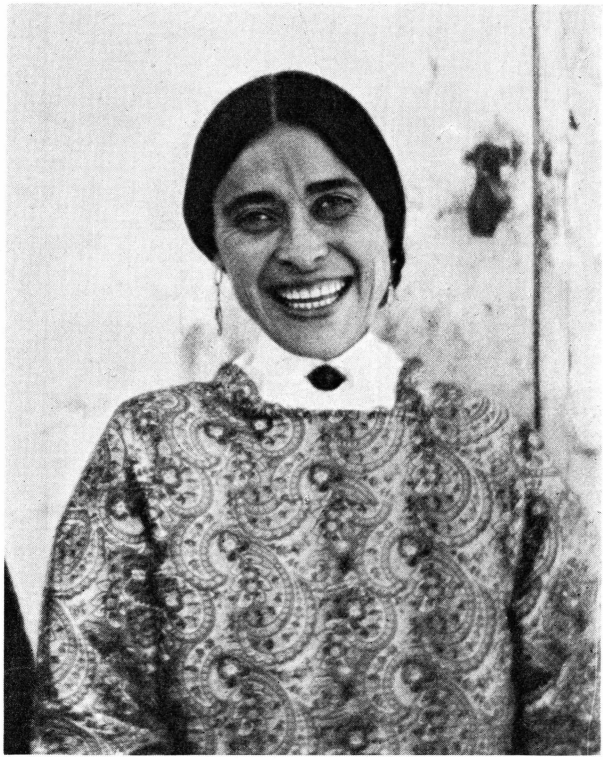

Fig. 14. 27aarig Udstedsgrønlænderinde af arisk-eskimoisk Afstamning med kraftigt og ubeskadiget Tandsæt. Kolonistedet Umanak. 1913. ALFR. BERTELSEN phot.

karies, der i Danmark findes hos 97 % af Befolkningen, i Grønland optræder hos 58 % ved Kolonistederne, men kun hos 10 % ved Udstederne, hvor Livsførelsen i det hele er mindre paavirket af den indførte europæiske Kultur«[2]). Endnu stærkere fremhæver BØRRESEN i en Beretning fra Godthaab 1923 Ernæringens Betydning, idet han skriver: »Det er paafaldende at lægge Mærke til den store Forskel, der er paa Tænderne hos Folkene ved Kolonien, ved Udstederne og ved Bopladserne, idet Tandlidelser er meget almindelige hos de første og meget sjældne hos de sidste, medens Udstedsbeboerne staar midt imellem, men

[1]) 13, pag. 18.
[2]) 60, pag. 622.

nærmest de sidste. Paa Bopladser og ved Udsteder er det almindeligt at træffe Folk med ubeskadigede Tandsæt, hvad der vist er ganske umuligt her ved Kolonien. Der findes her Børn og unge Mennesker, som ikke har en eneste hel Tand i Munden, hvad der jo er saa meget mere uheldigt, som det er saa godt som udelukket for de allerfleste at faa Protese. Tandextraktion er et saa godt som dagligt Indgreb paa Konsultationsstuen. Grunden til den store Forskel er ikke at søge i en slettere Tandhygiejne for Kolonibeboernes Vedkommende; thi den er ens overalt, idet der nemlig slet intet foretages, men skyldes sikkert kun Ernæringen«[1]).

1925 meddeler Budtz-Jørgensen Resultatet af en Undersøgelse over Cariesudbredelsen i Vest-Grønland, foretaget 10 Aar efter hendes første Undersøgelse. Hun finder nu Caries hos 463 af 924 Individer ved Kolonierne (63 % mod 58 % i 1914) og hos 77 af 284 Individer ved Udstederne (27 % mod 10 % i 1914). Hun slutter heraf, at »Kolonierne lever saa nogenlunde paa samme Maade som før, hvorimod Levevisen ved Udstederne maa være bleven betydelig mere forfinet«. Caries fandtes hos 48 % (ens for begge Køn) blandt 248 Drenge og 317 Piger, hos 40 % blandt 275 Mænd og hos 55 % blandt 368 Kvinder[2]).

Et endnu mørkere Billede giver Hrolv 1931, idet han om Forholdene i Vest-Grønland meddeler: »Tandlidelser — caries — er overordentlig hyppig, findes næsten hos alle«[3]).

Krogh-Lund har i Aarene 1931—33 undersøgt Tænderne hos 645 indfødte fra saavel Kolonipladser som Udsteder i Nord-Grønland (66 % af de paagældende Pladsers Befolkning, heraf 103 Drenge under 12 Aar og 176 Mænd samt 114 Piger under 12 Aar og 252 Kvinder) og fundet Caries i en eller som oftest i flere Tænder hos 82 % af de undersøgte. Caries fandtes hos 83 % af de undersøgte Personer med blivende Tænder (Dentes permanentes) og hos 74 % af Personer med Mælketænder (Dentes decidui). For de permanente Tænders Vedkommende fandtes Cariesprocenten svingende fra 10—20 % for 1'ernes Vedkommende til 40—50 % for 6'erne, ensartet i begge Sider af Munden. Særlig Undermunden viste en meget betydelig Forskel i Cariesforekomsten i henholdsvis Fortænder og Kindtænder. For Mælketændernes Vedkommende fandtes Cariesprocenten mellem 20 og 40 % i Overmunden, men i Undermunden mellem 5 og 60 %, idet Undermundens Kindtænder fandtes særlig angrebne. Ved Beregning af Cariesfrekvensen for samtlige Personer med permanente Tænder i Alderen fra 6 Aar opefter fandtes der en jævn Stigning op til 50 Aars Alderen. Herover fandtes en Nedgang, som Krogh-Lund forklarer dels ved, at mange Tænder hos ældre Grøn-

[1]) 4, 1924, 836.
[2]) 14, pag. 350 ff.
[3]) 125, pag. 95.

lændere er ekstraherede, saa at kun de bedste er blevet tilbage, dels ved den i det følgende gengivne Formodning: »Maaske har det ogsaa sin betydning, at disse individer stammer fra en tid, hvor forskellige faktorer, for eksempel kosten, var betydeligt anderledes end nu«[1]).

Atter fra 1935 foreligger en Meddelelse fra K. BUDTZ-JØRGENSEN fra hendes tredie Ophold i Grønland. Fra Kolonistedet Egedesminde, hvor hun 1924 blandt 137 undersøgte fandt en Carieshyppighed paa 68 % af de undersøgte Personer, meddeler hun nu: »Det Resultat, jeg har set her ved Kolonien angaaende Cariesprocenten er »forfærdende«. Man ser næsten ikke mere en fejlfri Tandrække, og kun de, der har faaet plomberet deres 6 Aars Kindtænder, har dem; alle de øvrige har kun Ruiner eller Rødder tilbage, eller de har faaet dem extraherede«[2]).

I samme Aar (1935) foretog P. O. PEDERSEN en omfattende og indgaaende Undersøgelse af Tandorganets Tilstand hos 1479 Personer ved Kolonistedet Julianehaab, 4 Udsteder og 8 Bopladser (d. e. hos ialt 77 % af de ved disse Steder hjemmehørende Mænd og hos 79 % af Kvinderne); i Materialet er alle Aldersgrupper jævnt repræsenterede. Der undersøgtes ialt 5838 Mælketænder og 37.911 blivende Tænder. Om Undersøgelsens Resultat vil nedenstaaende skematiske Oversigt give en Række Oplysninger[3]).

	Caries fandtes 1935 i Julianehaab Distrikt blandt 1000 undersøgte Individer hos følgende Antal Individer				Caries fandtes 1935 i Julianehaab Distrikt blandt 1000 undersøgte Tænder i følgende Antal Tænder			
	m. permanente Tænder		med Mælketænder		permanente Tænder		Mælketænder	
	Mænd	Kvinder	Mænd	Kvinder	Mænd	Kvinder	Mænd	Kvinder
Bopladser.....	318	444	288	462	34	62	96	117
Udsteder.....	612	727	585	774	99	150	246	279
Kolonisted	833	905	911	898	221	338	468	531
Ialt...	574	679	552	691	106	165	231	271

I samtlige Grupper ses saaledes en betydelig — tildels en meget betydelig — Stigning i Cariesforekomsten fra Bopladser over Udsteder til Kolonistedet. Til nærmere Forstaaelse af Carieshyppighedens Størrelse ved dette sidstnævnte Sted skal her oplyses, at hos de derværende Børn (ialt 89) i Alderen 6—13 Aar fandtes Caries i 54 % af Drengenes og i

[1]) 131, pag. 157 ff.
[2]) 132, pag. 807.
[3]) Efter 16, pag. 145 ff.

69 % af Pigernes Mælketænder samt i 27 og 29 % af deres permanente Tænder, medens de tilsvarende Tal blandt jævnaldrende Børn i danske Landsbyskoler i Følge en Undersøgelse fra Omegnen af Maribo 1936 viser sig at være 54, 57, 23 og 26 %[1]).

Med en enkelt (og sikkert uvæsentlig) Undtagelse findes Kvindernes Tænder i alle Grupper mere angrebne end Mændenes. Der findes en bemærkelsesværdig Forskel i Antallet af carierede Tænder i de forskellige Aldersgrupper, idet de yngre Individer overalt har mere Caries end de ældre; eksempelvis findes af de permanente Tænder hos Mænd ved Kolonistedet godt 25 % angrebne i Aldersklasserne 6—35 Aar, men kun 8 % hos Mænd over denne Alder.

P. O. Pedersen oplyser yderligere, at det »gaar som en rød Traad gennem Materialet, at den hos Grønlands Styrelse ansatte, lønnede Del af Befolkningen ved de forskellige Steder har større Cariesfrekvens end Fangerbefolkningen ved de samme Steder, som endnu i større eller mindre Grad ernærer sig ved oprindeligt eskimoisk Erhverv«, og han tilføjer: »Det er i alle Henseender de Grønlændere, som har forandret deres Levevis mest i Retning af den moderne europæiske Civilisation, specielt paa Ernæringens Omraade, som Sygdommen har hjemsøgt mest og angrebet haardest«[2]).

Om Sygdommens Karakter oplyser Pedersen (efter Referat af H. Schou)[3]), at den nuværende Befolkning i Vest-Grønland lider af *Caries acuta*, undertiden opstaaet paa Glatflader, hvor selv den egentlige danske Befolkning endnu i Almindelighed er forskaanet for denne Lidelse[4]).

1937 har P. O. Pedersen foretaget en supplerende Undersøgelse i Øst-Grønland, hvor 95 % af Befolkningen over $1^1/_2$-Aars Alderen (860 Østgrønlændere samt 55 tilflyttede Vestgrønlændere) blev undersøgt (5100 Mælketænder og 17.917 blivende Tænder). Omstaaende følger en skematisk Oversigt svarende til den ovenfor anførte.

Skemaet viser i det hele Tændernes betydelig bedre Tilstand i Øst-Grønland end i Vest-Grønland; iøjnefaldende er desuden den meget store Forskel paa Tændernes Tilstand ved Bopladserne og ved Kolonistedet Angmagssalik og ikke mindst de meget smaa Tal for Caries i Mælketænder ved Bopladserne i Øst-Grønland.

---

[1]) 133, pag. 269 ff.

[2]) 134, Nr. 3, pag. 7.

[3]) 135, pag. 108.

[4]) I et senere Arbejde (P. O. Pedersen: Rapport over Ekspedition til Vestgrønland 1939. Tandlægebladet, 1940, pag. 287. København. 1940) betoner Forfatteren dog Vanskeligheden ved at bedømme den cariøse Proces' Udbredelseshastighed efter en paa et tilfældigt Tidspunkt forefunden Tilstand. Flere af de cariøse Processer, som i 1935 var bedømte som særdeles akutte, viste sig 1939 at have holdt sig ganske stationære gennem de forløbne fire Aar.

	Caries fandtes 1937 blandt 1000 undersøgte Østgrønlændere hos følgende Antal Individer				Caries fandtes 1937 blandt 1000 undersøgte Tænder hos Østgrønlændere i følgende Antal Tænder			
	m. permanente Tænder		med Mælketænder		permanente Tænder		Mælketænder	
	Mænd	Kvinder	Mænd	Kvinder	Mænd	Kvinder	Mænd	Kvinder
Bopladser.....	43	46	7	8	3	6	7	2
Scoresbysund.....	235	426	296	154	26	51	96	30
Angmagssalik.....	432	511	421	476	56	90	146	159
Ialt...	113	154	91	86	12	22	35	26

Ogsaa i dette Materiale findes de fleste angrebne permanente Tænder hos Personer i Aldersklasserne 6—35 Aar; over denne Alder er Caries sjældnere; eksempelvis fandtes Caries overhovedet ikke hos nogen ved Bopladserne hjemmehørende østgrønlandsk Mand over 36 Aar[1]).

De to Undersøgelsesrækker forekommer mig med stor Tydelighed at vise ikke blot Ernæringsforholdenes[2]) Betydning for Cariesforekomsten, men tillige, at det specielt er Ernæringen under Opvæksten, som er den i saa Henseende afgørende Faktor.

Af Tandsygdomme ud over Caries omtaler P. O. PEDERSEN »en Række forskellige Beskadigelser i de haarde Tandvæv, som alle maa føres tilbage til den til Misbrug grænsende kraftige Brug af Tænderne ved Tygning og som Redskab, som Eskimoerne i Naturtilstanden udsætter deres Tandsystem for. Det drejede sig i Hovedsagen om voldsomt Slid (de gamle Eskimoer har antagelig Verdens mest slidte Tænder), Brud af iøvrigt sunde Tænder og Betændelse i Kæben umiddelbart omkring Tænderne«[3]). Saaledes er i gamle, gravfundne Eskimokranier *Paradentitis apicalis* et almindeligt Fund, opstaaet dels ved Fraktur af Tænderne, dels — men sjældnere — ved en Abrasion, som har aabnet Cavum pulpae; en Del af Tænderne er derved gaaet tabt. Medens de nævnte traumatisk betingede Lidelser i Tænderne og i disses Omgivelser nutildags er blevet langt sjældnere ved de europæisk paavirkede Handelspladser i Grønland, træffes de derimod endnu almindeligt blandt Befolkningen ved de fjernere Bopladser[4]). I denne Forbindelse synes det mig karakteristisk, at medens en carieret Tand paa Grønlandsk kun kan

[1]) 16, pag. 150 ff.

[2]) Om de i indeværende Aarhundrede indtraadte Ændringer i Ernæringen i Vest-Grønland henvises til 18, pag. 88 ff.

[3]) 134, Nr. 4, pag. 11.

[4]) 15, pag. 59 ff.

betegnes ved en — utvivlsomt ret ny — Orddannelse ud fra det Ord, som betegner et rørformet Hul, findes der derimod et eskimoisk Stamord kingeq som særlig Benævnelse for et ved en Tands Bortfald fremkommet Hul i Tandrækken.

Ved Røntgenundersøgelse af Underkæbens Molarer i de gamle Eskimokranier har PEDERSEN i et stort Antal Tilfælde fundet anselige

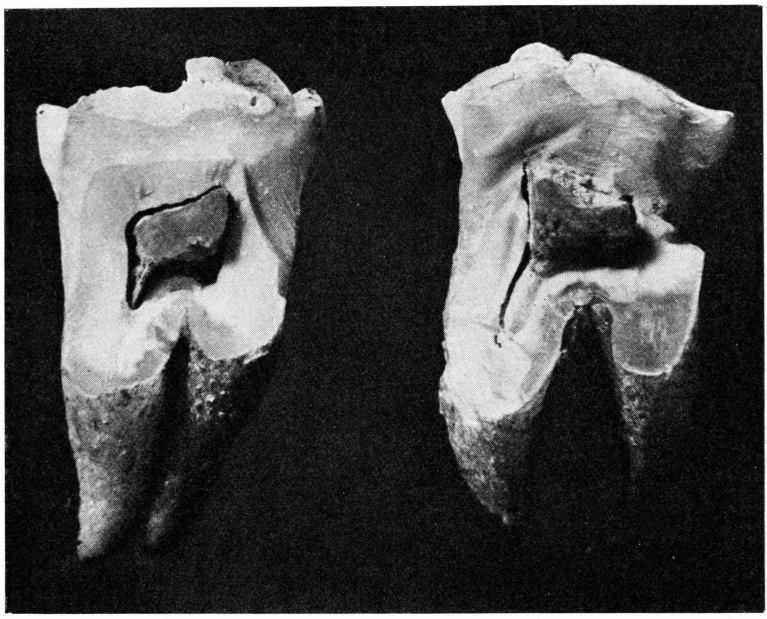

Fig. 15. Dentikler i to Undermundsmolarer fra Cranium af voksen ublandet Eskimo, Gravfund fra Umanak Distrikt. Universitetets normal-anatomiske Institut, København, Samling A. BERTELSEN. P. O. PEDERSEN praeparav. et phot.

Konkrementer (Dentikler) i Tændernes Pulpahule, i visse Tilfælde saa store, at de fyldte hele Cavum pulpae[1]).

Supplerende bør det endnu oplyses, at BUDTZ-JØRGENSEN 1925 erklærer aldrig i sin 2aarige Praksis i Vest-Grønland at have truffet en Grønlænder med Alveolær-Pyorrhé[2]). Ogsaa P. O. PEDERSEN meddeler[3]), at han ikke har konstateret *Paradentosis* hverken hos de 1634 undersøgte nutidige Vestgrønlændere eller ved Undersøgelsen af de 525 forhistoriske Eskimokranier[4]). Jeg skal i Modsætning hertil oplyse, at jeg

[1]) 16, pag. 131.

[2]) 14, pag. 350.

[3]) 134, Nr. 4, pag. 12.

[4]) I en under nærværende Afhandlings Trykning fremkommet Redegørelse omtales »de paradentale Vævs enestaaende Vitalitet« hos Østgrønlænderne. »Der forekommer overhovedet ikke generaliserede Paradentoser« (FRODE HILMING & P. O. PEDERSEN: Om paradentale Forhold og Abrasion hos recente østgrønlandske Eskimoer, pag. 441. Tandlægebladet, 1940, pag. 421. København. 1940.)

har iagttaget flere Tilfælde af Alveolær-Pyorrhé blandt de faatallige i Grønland levende Europæere.

Mavesygdomme.

Af Meddelelser om Ventrikelfunktionen hos Grønlændere foreligger der mig bekendt kun en enkelt Oplysning fra BØRRESEN, Godthaab, 1928/29, hvorefter: »Ewalds Maaltid hos 23 Personer med gastriske Gener viste *Achyli* i 7 Tilfælde, *Hypochyli* i 7 Tilfælde, *Hyperaciditet* i 1 Tilfælde og normale Tal hos de øvrige 9«[1]).

Ellers findes der om Ventrikellidelser en Meddelelse fra POULSEN, Angmagssalik, 1898/99, hvori han skriver, at »akutte Katarrher i Mave (og Tarm) er almindelige hos større Børn og hos Voksne; de opstaar ikke sjældent som Husepidemier og skyldes vist som Regel Nydelsen af helt eller delvis raaddent Sæl- eller Hajkød«[2]) (sammenlign det Side 31 ved Forgiftninger allerede meddelte). I Medicinalberetningen 1912 fra Julianehaab Distrikt omtaler endvidere BENTZEN »en tiltagende Hyppighed af kronisk Mavekatarrh og dens formentlige Forbindelse med den Forandring, at Rugbrød, bagt i selve Kolonien, har afløst de tidligere benyttede Skibsbrød og Skonrogger som dagligt Næringsmiddel«[3]).

1880 meddeles i Indberetningen fra Godthaab, at »Mavekatarrh med *Hæmatemesis* forekom af og til i Løbet af Vinteren som Følge af grove Diætfejl«[4]); men ellers siger v. HAVEN udtrykkelig 1882: »Jeg tror ikke, at man hos Grønlændere, som leve paa Landets Vis, nogensinde finder *Ulcus ventriculi*«[5]), ligesom KIÆR 1900 oplyser, at han aldrig har set Hæmatemese i Nord-Grønland[6]). Heller ikke jeg har nogensinde truffet *Ulcus ventriculi* hos nogen Grønlænder, og Lidelsen anses jo i det hele for sjælden blandt de saakaldte Naturfolk. Lidt paradoksalt kan det vist siges, at lige saa hyppigt som Hæmoptyser forekommer i Grønland, lige saa sjældent træffes Hæmatemeser.

G. CHRISTIANSEN omtaler fra Umanak 1928 »en Del Kvinder med *Ptosis ventriculi*«[7]); denne Lidelse har jeg ligeledes ret ofte iagttaget i Grønland, sammenlign ogsaa Oplysningerne Side 8 om Grønlændernes i det hele svage Bugvæg (med den hyppige Forekomst af umbilikale Hernier).

Tarmsygdomme.

Uhensigtsmæssig Ernæring foraarsager et ikke ringe Antal Tarmlidelser i Grønland. Allerede v. OSTEN skriver 10. Oktober 1742: »Ad-

[1]) 4, 1929, 968.
[2]) 5, pag. 148.
[3]) 7, 1914, pag. 202.
[4]) 7, 1887, pag. 217.
[5]) 9, pag. 189.
[6]) 10, pag. 464.
[7]) 4, 1929, 1512.

strictio alvi[1]) er ellers almindelig Skrællingesyge af de mange Krækkebær, de spise og aldrig Salt, men usaltet Kjød og Fisk fornemmelig«[2]). I Medicinalberetningen 1887 omtales Tarmkatarrh som den overvejende Dødsaarsag blandt Børnene ved de tyske Missionspladser i Syd-Grønland som Følge af Børnenes uhensigtsmæssige Ernæring[3]). Ogsaa KIÆR oplyser fra Nord-Grønland 1900: »Tarmkatarr hos Børn uden for de epidemiske er almindelig. Ikke sjælden vil Aarsagen jo vise sig at ligge i uhensigtsmæssig Ernæring paa Grund af Mastit hos Moderen. Med Hensyn til Diæten er Lægen overfor disse Tarmkatarrer uheldig stillet, især hvis det i Øjeblikket er vanskeligt at skaffe lidt Ammehjælp paa Pladsen«[4]).

Derimod siger POULSEN (der som ovenfor nævnt omtaler akutte Tarmkatarrher hos større Børn og Voksne i Øst-Grønland, foraarsagede ved raaddent Kød), at i Øst-Grønland synes »Fordøjelsesbesværligheder hos Smaabørn, der er saa almindelige og ofte saa farlige hos os, kun at forekomme forholdsvis sjældent, hvad der har sin naturlige Forklaring i, at enhver Moder dér som en Selvfølge ammer sit Barn. — — Diegivningen udstrækkes som Regel over en længere Tid, lige til det 3. eller 4. Aar, men da ganske vist suppleret med anden Føde. Det virker ofte forbavsende at se, hvad der bydes saadan en lille Grønlændermave; jeg tror saaledes, at Sælkød og Spæk kun vilde passe slet for europæiske Etaars-børn. Jeg kan huske, at jeg har set en Dreng paa 3 Aar den ene Dag die sin Moder og et Par Dage derefter ryge paa sin Faders Pibe«[5]).

Kronisk Obstipation er utvivlsomt den hyppigste Tarmlidelse i Grønland. Jeg har 1904 omtalt den som en meget almindelig Lidelse hos de nordgrønlandske Kvinder og formodet, at den foraarsagedes ved de paagældendes overvejende Kødernæring[6]). Efter de sidste Tiaars Omvæltning i de grønlandske Ernæringsforhold siger imidlertid BØRRESEN i sin Beretning fra Godthaab 1928: »En her i Landet meget almindelig Lidelse er Obstipation, hyppigst i stærk Grad. Det er næppe Kosten alene, der er Aarsag hertil. — — Langt rimeligere forekommer det mig at sætte denne Tilbøjelighed i Forbindelse med den ringe Motion, de fleste lidt ældre Grønlændere faar, navnlig Kvinderne, som lange Perioder

[1]) Udtrykket er her formentlig ensbetydende med Kolik. Om det almindelige intense Tarmarbejde hos den oprindelige Befolkning i Grønland vidner det eskimoiske Stamord: quluavoq, som betyder: det rumler i hans Mave, og som utvivlsomt er et Onomatopoietikon. Det er iøvrigt ogsaa karakteristisk for Livet mellem Grønlænderne, at der i deres Sprog findes et særligt Stamord (tupípoq) for at faa noget siddende fast i Halsen, saa at man kvæles eller er lige ved at kvæles deraf.

[2]) 44, II, pag. 379.

[3]) 7, 1890, pag. 219.

[4]) 10, pag. 465.

[5]) 5, pag. 147.

[6]) 7, 1906, pag. 285.

igennem kun færdes i deres Hus og i den nærmeste Del af Kolonien, resp. Bopladsen. Lidelsen er da ogsaa særlig udbredt blandt Kvinderne«[1]). Fra Øst-Grønland meddeler MEHAUTE 1934, at Obstipation ogsaa dér er almindelig blandt de voksne[2]).

I Forhold til den kroniske Obstipations hyppige Forekomst synes

Fig. 16. Ublandet Østgrønlænderinde med diende toaarig Dreng. Kolonistedet Angmagssalik. 1917. S. VESTMAR, f. BUGGE, phot.

jeg, at Tyktarmskatarrh (*Colitis*), som i Europa er saa almindelig en Komplikation til Obstipationen, egentlig maa siges at forekomme ret sjældent i Grønland.

Endnu sjældnere forekommer Blindtarmsbetændelse (*Appendicitis*). I ca. 20 Aars praktisk Lægevirksomhed i Grønland har jeg truffet *Appendicitis* 3 Gange blandt indvandrede Europæere, men samtidig kun 2 Gange blandt det næsten et halvt hundrede Gange saa store grønlandske Klientel. Heri er dog intet enestaaende; i en Samleoversigt over Hyppigheden af *Appendicitis* forskellige Steder i Verden bemærker saaledes

[1]) 4, 1929, 968.
[2]) 48, pag. 492.

Petrén 1911: »Appendicitis er langt sjældnere blandt Asiens og Afrikas Folk end blandt de europæiske Kulturfolk«[1]). Han beregner den aarlige Forekomst af *Appendicitis* i Syd-Sverige til ca. 2 ‰ af Befolkningen (samme Resultat, som f. Eks. Kraft 1929 kommer til for Danmarks Vedkommende)[2]), og man kan i Sammenligning med disse Tal — ligesom Hrolv 1931[3]) — kun betegne Blindtarmsbetændelse som en meget sjælden Lidelse i Grønland, et Forhold, som i alt Fald ikke stemmer med den af flere Forskere formodede Sammenhæng mellem *Appendicitis* og Kødernæring. Her skal ogsaa erindres om, at der, som jeg tidligere har meddelt, i Tiden 1924—33 kun er anmeldt 1 — eet — Dødsfald af Blindtarmsbetændelse i samtlige vestgrønlandske Lægedistrikter[4]).

Fra denne som Helhed sjældne Forekomst af *Appendicitis* i Grønland danner dog *Appendicitis* i Julianehaab Distrikt i det sidste Tiaar en paafaldende Undtagelse. Saaledes er der paa dette Distrikts to Sygehuse i Aarene 1934, 35 og 36 foretaget 57 Appendektomier, deraf de 16 under akut *Appendicitis*[5]). Da Distriktets gennemsnitlige Befolkning i disse Aar har været 3770 Individer, vil altsaa alene Antallet af opererede akutte Appendicitistilfælde svare til 1,4 ‰ p. a. af Befolkningen, og Hyppigheden af Appendicitistilfælde i det hele vil saaledes — naar Hensyn tages til de særlige Kommunikationsvanskeligheder og til andre Forhold, som besværliggør hurtig Lægehjælp i Grønland — neppe ligge væsentligt under Hyppigheden i Nord-Europa. Jeg kan ikke finde nogen rimelig Aarsag til, at Julianehaab Distrikt paa denne Maade afviger fra de øvrige grønlandske Distrikter, og nøjes derfor med at konstatere Forholdet; for alle Tilfældes Skyld skal jeg dog meddele, at det ved de 3 første Appendicitispatienter, som vides indlagte paa Julianehaab Sygehus (1928), udtrykkelig er anført, at de paagældende var stærkt europæisk-blandede, og at de »i hele deres Tilværelse havde levet paa dansk Kost«[6]).

Angaaende Tarmtuberkulose og Tarmparasitter henvises til de Side 58 og Side 94 ff. givne Oplysninger.

Leversygdomme.

Da det er en almindelig Antagelse, at en overvejende animalsk Ernæring ved sit Cholesterinindhold disponerer til Galdestensdannelse, skal jeg her oplyse, at Galdesten (*Cholelithiasis*) er en sjælden Lidelse blandt den indfødte Befolkning i Grønland, hvorimod Lidelsen er paafaldende almindelig blandt de i Grønland levende Europæere (se Side 205).

---

[1]) 136, pag. 608.
[2]) 137, pag. 1172.
[3]) 125, pag. 95.
[4]) 28, pag. 70.
[5]) 4, Indberetningerne fra de paagældende Sygehuse i de nævnte Aar.
[6]) 7, 1930, pag. 164.

Résumé: Tandcaries var næsten ukendt i den oprindelige grønlandske Befolkning; men Lidelsen har i den sidste Menneskealder haft en stadig voksende Udbredelse i Grønland, indtil den nu forekommer ved Kolonistederne med en Hyppighed, der er omtrent som i det øvrige Danmark, hvorimod Tallet endnu ligger betydeligt lavere ved Udsteder og ved Bopladserne især. Det er tvivlsomt, om *Paradentosis* overhovedet forekommer blandt den grønlandske Befolkning. *Stomatitis aphtosa* træffes hyppigt hos Smaabørn i Grønland. Fraregnet Mavekatarrher, foraarsagede ved uhensigtsmæssig Føde, er Mavelidelser ellers som Helhed sjældne i Grønland; ganske særlig er *Hæmatemesis* et sjældent Symptom. Kronisk Obstipation er en almindeligt forekommende Lidelse, særlig blandt de ældre Kvinder; Blindtarmsbetændelse er meget sjælden, dog med Julianehaab Distrikt som en særlig lokal Undtagelse i de senere Aar. Der er kun iagttaget ganske enkelte Tilfælde af Galdesten i den grønlandske Befolkning.

Sygdomme i Urinorganerne (*Morbi organ. uropoëtic.*).

Nyresygdomme.

Der foreligger kun ganske enkelte Oplysninger om Forekomst af Nyresygdomme i Grønland, og Erfaringerne herfra støtter i alt Fald ikke de ofte fremsatte Formodninger om en overvejende Kødernærings uheldige Indvirkning paa Nyrefunktionen.

Smaaepidemier af *Nephritis* er et Par Gange iagttagne, men vil finde deres Omtale under de akutte Infektionssygdomme; her skal dog oplyses, at Nyrebetændelse saa godt som aldrig er iagttaget i Grønland som Komplikation ved de Scarlatinaepidemier, der er kendte fra dette Land.

Ellers meddeler f. Eks. KIÆR 1900, at han under 11 Aars Praksis i Nord-Grønland kun har truffet 2 Patienter med *Nephritis*[1]), ligesom SAXTORPH 1936 siger: »Akut Nyrebetændelse er en ret sjældent optrædende Sygdom i hvert Fald her i Lægedistriktet; jeg har i de foregaaende 12 Aar af min Tjenestetid med Sikkerhed kun konstateret 1 Tilfælde af akut Glomerulonephritis«[2]).

Tilfælde af periodevis, kortvarig *Hæmaturi* iagttages ikke helt sjældent. MELDORF har givet en indgaaende Skildring af 7 Tilfælde, i hvilke *Hæmaturi* i de fem Tilfælde var kombineret med *Coliuri*. Han skriver: »Kun hos 2 Patienter lykkedes det at paavise Konkrementer i Urinen, men Sandsynligheden taler ikke desto mindre for, at *Nephrolithiasis*

[1]) 10, pag. 465.
[2]) 138, pag. 994.

maatte være den til Grund liggende Aarsag«[1]). Ogsaa jeg har set adskillige ganske lignende Tilfælde af periodevis *Hæmaturi*; men jeg er ikke saa sikker paa, at det i dem alle — eller blot i Flertallet af dem — har drejet sig om *Nephrolithiasis*. Det har forekommet mig, at til denne Diagnose har Urinen dels været for normal imellem og dels for stærkt blodtilblandet under Blødningerne, samtidig med at Nyrekolikker kun har været lidet udtalte eller endog helt har manglet.

Om Nyretuberkulose, se foran (Side 58) om Tuberkulose.

Blæresygdomme.

I strenge Kuldeperioder forekommer ofte en udtalt Irritationstilstand af Urinblæren, særlig hos de grønlandske Kvinder. Klager over nakineq, Vanskelighed — og Smerte — ved Vandladning, fører meget ofte disse Patienter til Læge, uden at det ved Urinundersøgelse er muligt at paavise nogen til Grund liggende Lidelse, specielt nogen Infektion. Særlig synes der heller ikke at være nogen Forbindelse med *Coliuri*, som ovenfor er nævnt, og som ogsaa er en almindelig udbredt Lidelse blandt Kvinderne.

Blæresten (*Calculus vesicae*) er ikke almindeligt forekommende i Grønland; men sikre Tilfælde kendes, som ogsaa operative Indgreb for disse. Saaledes har Saxtorph 1930 efter Sectio alta fjærnet to Calculi vesicae af Størrelse mellem Hassel- og Valnød fra en 32aarig Mand ved Jakobshavn (privat Meddelelse til Forfatteren, se dog ogsaa 4, 1931, 19—11).

Idet der angaaende Gonorrhoe skal henvises til den foranstaaende Fremstilling (Side 69 ff.), skal her blot tilføjes, at der ikke hidtil vides at være iagttaget noget Tilfælde af Urinrørsforsnævring (*Strictura urethrae*) hos Patienter i Grønland.

Résumé: Nyrerne hos den grønlandske Befolkning synes ikke at tage Skade af en overvejende Kødernæring, og Nyrebetændelse er en sjælden Sygdom i Grønland. *Hæmaturi* er et ret hyppigt Symptom og er neppe i alle Tilfælde afhængig af tilstedeværende Nyresten. *Coliuri* forekommer meget almindeligt, særlig blandt Kvinderne; stærk Kulde synes ofte at afføde en særlig Irritationstilstand af Urinblæren. Der kendes enkelte Tilfælde af Blæresten hos Grønlændere.

Sygdomme i Kønsorganerne (*Morbi organ. genital.*).

Hos Mænd.

Under Misdannelser er givet Oplysning om den hyppige Forekomst af forskellige mindre Abnormiteter ved *Urethra*.

[1]) 88, pag. 102.

Prostatahypertrofi ses meget sjældent i Grønland. Kongestioner til Prostata af seksuel Oprindelse, hvilke almindeligt antages at være prædisponerende, er neppe sjældnere i Grønland end andensteds i Verden; men Lidelsen synes i det hele at være sjælden uden for den ariske Race.

For Fuldstændigheds Skyld skal i denne Sammenhæng anføres, at KIÆR omtaler Forekomsten af *Hydrocele testis* hos et Par af sine ældre grønlandske Patienter[1]).

En vis praktisk Betydning kan formentlig tillægges en Oplysning om, at subkroniske Epididymiter, som efter saavel deres Opstaaen som deres Forløb ikke kan have været hverken tuberkuløse eller gonorrhoiske, ikke helt sjældent er iagttagne baade af mig personlig og af andre grønlandske Læger i Følge disses mundtlige Meddelelser til mig.

Hos Kvinder.

Det synes naturligt her at samle de væsentligste foreliggende Meddelelser om Menstruationen hos de grønlandske Kvinder.

Det første mig bekendte Sted, hvor Menstruationen omtales, er hos P. EGEDE, som under 16. December 1737 oplyser: »Det er brugeligt hos endeel Giffte, at toe deres Legemer efter at de have haft deres Menstrua, paa det deres Mænd ikke skulle døe« (2, pag. 72). I sin grønlandske Ordbog (1750) anfører P. Egede ikke mindre end fire forskellige grønlandske Gloser for Menstruation, nemlig atavok med Oversættelsen: har sine menstrua (Ordet: atavoq, som P. EGEDE ogsaa oversætter som: hænger ved, kendes nu — 1939 — kun i denne sidstnævnte Betydning); dernæst aunârpok: bløder, bruges ogsaa om menstruerede Kvinder (Glosen: aunârpoq, ordret: det bløder, er nu den om Menstruationen almindeligst benyttede Glose); for det tredie: tikipanga: det gaaer mig efter Quinders Skik (Glosen: tikípânga, anvendes stadig i denne Betydning, ordret: nu er det kommet hos mig) og endelig for det fjerde tukéjarpok: har Rachels Syge, som hun havde, da hun sad paa sin Faders Afguder[2]) (Glosen tûkaiarpoq betyder egentlig: Harpunspidsen slipper løs, hvorved Blodet strømmer ud af Saaret. I Betydningen: Menstruationen, dog vist særlig den første Menstruation[3]) har Ordet utvivlsomt været anvendt, men forstaas nu neppe af ret mange), se 103, pag. 22, 26, 185 og 191.

v. OSTEN omtaler $^{8}/_{9}$ 1742: »en grønlandsk Jomfru syg af . . . obstructio mensium« (44, Bd. II, pag. 375). Noget overraskende efter det oplyste virker det, at ZIMMERMANN 1764 kan erklære, at »i Grønland har Kvinderne slet ingen Menstruation« (139, Bd. II, pag. 411). Denne Udtalelse fremkalder da ogsaa allerede det følgende Aar en Korrektion fra CRANZ (se 28, pag. 27, Anm. 4), samt senere (1778) følgende Oplysninger fra GLAHN: »De faar i Reglen deres Blødninger første Gang mellem det 15. og det 17. Aar og har dem endnu mellem det 40. og det 50.« (140, pag. 37).

HANNOVER har (1865) ved Hjælp af fire Kolonibestyrere og to herrnhutiske Missionærer indsamlet Oplysning om Menstruationen hos ialt 40 Kvinder i Syd-

[1]) 10, pag. 468.

[2]) 1. Mosebog, Kap. 31, Vers 34 og 35. (Forf.).

[3]) Saaledes FABRICIUS, 1804: »Faaer den maanedlige Reenselse første Gang (et Fruentimmer); Blodkilden aabnes hos hende« (77, pag. 497).

Grønland. Han anfører, at »de grønlandske Fruentimmer, som ellers ere frie nok, i Henseende til Menstruationen ere meget tilbageholdende og tause«. Han mener dog at kunne fastslaa, at Menstruationen hos 34 ublandede Grønlænderinder var begyndt i en Alder af 13,9 Aar og hos 6 Blandinger i en Alder af 15,3 Aar, samt at Menstruationens Gennemsnitsvarighed kan sættes til 3 Dage (141, pag. 54 ff.). Samtidig oplyser STENDER i Medicinalberetningen for Syd-Grønland 1864: »Hvad Menstruationen angaaer, da indtræder den hos de mere ublandede Grønlænderinder sædvanligt med det 15.—16. Aar, er i Regelen noget sparsommere end hos Europæerinderne og varer sjelden længere end 2—3 Dage, ofte ikke saa længe« (37, 1866, pag. 505). 1882 meddeler v. HAVEN fra Nord-Grønland: »Af 100 unge Grønlænderinder var Menstruationen ... i de 88 Tilfælde indtraadt mellem 15 og 17 Aars Alderen. I Reglen ophører Menses omkring det 40de Aar, kun sjældent højere op i 40 Aars Alderen. Menstruationen er vist næsten altid regelmæssig og af Middelstyrke og Middelvarighed. ... For Menostasi er jeg bleven konsulteret en halv Snes Gange« (9, pag. 186).

1907 har jeg offentliggjort Resultatet af en Undersøgelse over Tidspunktet for den første Menstruations Indtræden. Hos 127 i Aarene 1904, 05 og 06 fødende Kvinder i Umanak Distrikt var Menstruationen begyndt i en Alder af gennemsnitlig 15 Aar og 5 Maaneder; 42 af de 127 Kvinder syntes at være ublandede Eskimoer; hos disse var Tidspunktet 15 Aar og 6 Maaneder (142, pag. 542). Dette sidste Tal ligger saaledes betydeligt over det af HANNOVER opgivne, men er i god Overensstemmelse baade med GLAHN's, STENDER's og v. HAVEN's Tal samt med HOLM's Opgivelse fra Øst-Grønland, hvor »Børnene gaa i Hus og Telt fuldstændig nøgne, hvilket de vedblive med, indtil de næsten ere voxne. Først da i omtrent 16 Aars Alderen anlægges Natit; »thi da skamme de sig for at gaa fuldstændig nøgne«« (17, pag. 92)[1]).

Jeg har i et tidligere Afsnit omtalt forskellige foreliggende, fejlagtige Meddelelser om de eskimoiske Kvinders Menstruation (28, pag. 27). En Del kan føres tilbage til Meddelelser fra Lægerne G. M'DIARMID og F. A. COOK (sidstnævnte særlig kendt for hans Paastand om i 1908 at være naaet til Nordpolen), hvilke henholdsvis paa Ross's anden Rejse og paa PEARY's første Nord-Grønlands Ekspedition har haft deres Ophold blandt Eskimoerne paa Boothia-Halvøen og ved Kap York. De paagældende Undersøgeres videnskabelige Stræben forudsat er det iøvrigt let at forstaa, at dels Sprogvanskeligheder i Forbindelse med Kvindernes ovenfor nævnte Tilbageholdenhed over for netop dette Emne (en Tilbageholdenhed, som endnu den Dag i Dag i udtalt Grad findes blandt de vestgrønlandske Kvinder) og dels et Fejlskøn over de paagældende Kvinders Alder (over hvilken der paa Tidspunktet for de omtalte Besøg overhovedet ikke fandtes Optegnelser af nogen Art) har maattet give deres Beretninger Gætteriets Karakter. Tilbage bliver saa det Faktum, at disse — og andre — rejsendes løse Skøn over intime Forhold hos fremmede Folkeslag Gang paa Gang og med en ofte paafaldende Mangel paa Kritik ses at være akcepteret af Læserne som et fuldgyldigt videnskabeligt Materiale.

Forekomsten af *Atresia vaginae* etc. er nævnt under Misdannelser, og Forekomsten af Ovariecyster og af Fibromyomer i Livmoderen under Nydannelser; maligne Svulster i de kvindelige Genitalia er kun iagttagne i Grønland i et meget begrænset Antal.

[1]) Fra Labrador foreligger en Redegørelse fra J. LUNDBERG, Nain, 1843, hvorefter Gennemsnitsalderen for Menstruationens Begyndelse hos 16 derboende eskimoiske Kvinder var 15 Aar og 11 Maaneder (143, pag. 61).

BENTZEN skriver i sin Beretning fra Julianehaab Distrikt 1914: »De fleste Ældre lider altid af stærk *fluor albus*«[1]; men denne Udtalelse stemmer ikke med min Erfaring, hvorefter Forekomsten af Fluor albus nærmest er sjældnere i Grønland end i Danmark.

I Afsnittet om Gonorrhoe er det nævnt, at saavel *Bartholonitis gon.* som *Salpingitis gon.* er paafaldende sjældne Komplikationer hos de grønlandske Patienter.

Systematiske Undersøgelser over Svangerskabsintoksikationer foreligger ikke. BØRRESEN anfører 1936, at »*Eclampsi* — — er i hvert Fald ikke ualmindelig i Nutiden«[2]; jeg finder yderligere Anledning til at bemærke, at Fødekrampe (*Eklampsia parturientium*) forholdsvis ofte er iagttaget blandt de faatallige europæiske Kvinder i Grønland.

Tilfælde af Forliggende Moderkage (*Placenta praevia*) ses, maaske nærmest med overraskende Hyppighed. Da Lidelsen fortrinsvis forekommer hos mangegangsfødende, ligger Forklaringen dog formentlig i dette Forhold.

Om Forekomsten af Aborter henvises til en tidligere given Redegørelse (28, pag. 15).

Hvad Fødsler angaar, vil jeg tro, at den første, mere indgaaende Meddelelse om dette Emne findes hos HANS EGEDE i hans Grønlandsbeskrivelse (1741), i hvilken han beretter: »Deres Qvinder ere meget haardføre og udviise en ungemeen Styrke i deres Børne Fødsel; thi strax efter Fødselen kand de sidde og giøre hvad de vil og haver at bestille; dog hender det endeel at de og maa sætte Livet til der over. Dagen efter at de have giort Barsel, gaar de ud og forretter deres Gierninger« (33, pag. 81). Denne Beretning falder nøje sammen med v. OSTEN's Optegnelser, hvor han under $^{11}/_{3}$ 1744 noterer: »En Barselkone var i stor Nød og halvdød af Hæmorrhagia uterina, retentis secundinis, nato et salvo infante. Hun var ad tactum dødkold og klagede over en stor Kulde, døde og om Natten.« Han tilføjer: »Det træffer ellers just ikke ofte ind, at Barselquinder døe i Grønland, da de i Almindelighed have let ved at føde og ere haardføre, saa de ikke sjelden kunne gaae ud Dagen efter Fødselen, ja vel samme Dag« (44, 3. Bd., pag. 156).

En Menneskealder senere oplyser GLAHN (1771): »Fruentimmeret i Grønland haver ey i Almindelighed saa lette Fødsler, som man meener, og at de skulde ... føde uden Smerte, er en blot Digt. De ere gemeenligen i Barnsnød fra 12 til 24 Timer og ofte meget længere, da de finde saa heftige Smerter, som Fruentimmeret i Europa. Efter Barselsengen komme de sig meget hastig« (31, pag. 169). Faa Aar efter (1778) skriver han yderligere: »Jeg, som har haft baade Lyst og Lejlighed til at skaffe mig nøjere Kendskab til disse Ting, er overbevist om, at det er helt og fuldt urigtigt, naar nogle tro, at de grønlandske Kvinder føde smertefrit«, men han tilføjer dog: »Sædvanligvis er deres Fødsel let, og endnu har aldrig noget Snørliv misdannet en Grønlænderindes Bækken« (140, pag. 39 ff.). Ogsaa EGEDE SAABYE omtaler fra sit Ophold i Nord-Grønland 1770—78 sine Erfaringer, som følger: »Deres Fødseler ere sædvanligen lette; dog er undertiden Vanskelighed og Nød for-

[1]) 7, 1917, pag. 199.
[2]) 61, pag. 113.

haanden, som fordrer Præstens Nærværelse[1]). ... Naar det varede længere end sædvanligt, kom Manden ilende til mig med disse Ord: »Præst! kom op! min lille Kone skal føde, men der er ikke Vei.« ... End under de haardeste Veer høres ingen lydelig Klage; kun nu og da et Suk« (76, pag. 118).

LERCH, som (1823) har affattet den første Vejledning for Fødselshjælp i Grønland, skriver i denne: »Da Grønlænderinderne, formedelst deres Levemaade og Klædedragt, langt fra ikke ere underkastede de Besværligheder i Barselsengen, som Europæerinderne, hvilke tildeels have deres Oprindelse af Fødselsdelenes urigtige Beskaffenhed og af Fosterets forkeerte Leie: saa hjelper Naturen den meste Tid sig selv, naar den kun ikke forstyrres i sine Forretninger. Vel kan det hænde sig, at Fødselen undertiden, formedelst Fosterets urigtige Leie, kan gaae noget i Langdrag, eller blive haard; men den gaaer dog tilsidst almindelig for sig ved Naturens egne Kræfter, naar man kuns lader den Tid, og ikke ved Vold forstyrrer den« (144, pag. 33). Det vil bemærkes, at LERCH som Aarsag til vanskelige Fødsler kun nævner Uregelmæssigheder hos Fosteret, hvorimod han ikke omtaler noget Misforhold hos Mødrene.

I en Omtale (1868) af Fødslerne hos amerikanske Eskimoer siger SMITH da ogsaa: »Jeg kunde ikke erfare, at nogen eskimoisk Kvinde nogensinde var død i Barselseng eller havde haft særlige Vanskeligheder under Fødslen; deres paafaldende brede og dybe Pelvis maa da sikkert ogsaa lette Fødslen« (97, pag. 858). Tilsvarende meddeler POULSEN fra Øst-Grønland 1898/99: »Da jeg aldrig har hverken set eller hørt om noget Tilfælde af Rachitis, kan jeg ikke tro, at rachitiske Bækkenforandringer kan forekomme som Aarsag til mekaniske Misforhold ved Fødslen« (5, pag. 150). Omvendt — men i Realiteten det samme — siger MEHAUTE fra Scoresbysund 1932/33: »De normalt forløbende Fødsler viser, at Rachitis maa være af en sen Dato i denne Egn« (48, pag. 492).

I Medicinalberetningen for Syd-Grønland 1864 skriver STENDER: »Grønlænderinden overstaar i Almindelighed Fødselen med stor Lethed; hun staaer for det meste op samme Dag, hun har født, og Lochierne ophøre gjerne 2—3 Dage efter Fødselen« (37, 1866, pag. 505).

Fødslens Varighed sætter KOPPEL (Godthaab, 1904) til »i Reglen 6—10 Timer« (146, pag. 24). Nu er det som bekendt vanskeligt at udtale sig med større Nøjagtighed om en Fødsels Varighed, særlig fordi det er saa vanskeligt at fastslaa det egentlige Tidspunkt for Veernes Begyndelse. Jeg skal dog her nævne, at jeg i 1907 har fundet 10 Timer som Gennemsnit for den af Jordemødrene opgivne Tid ved 125 Fødsler i Nord-Grønland, og at en Varighed over 12 Timer kun fandtes opgivet for ca. en Femtedel af de nævnte 125 Fødsler (142, pag. 568).

---

[1]) Denne Henvendelse til Præsten er overensstemmende med den senere af Inspektøren i Nord-Grønland udfærdigede Instrux for Gjordemødre i Grønland (se f. Eks. 92, Skrivelse af $^{14}/_{2}$ 1822 til Kjøbmanden i Ritenbenk, og optrykt i 144, pag. 61 ff.), hvori det hedder: »Naar Barselkonerne i lang Tid ikke kunne føde, eller Fostrene ikke kunne komme frem, skulle Jordemødrene gaae til Præsten, Kjøbmanden eller Assistenten, hvem af Herrerne de først kunne faae i Tale, for at høre sig for, hvorledes de have at forholde sig med de Fødende, og for at hente de Lægemidler, som Barselkonerne skulle bruge.« Efter EGEDE SAABYE (se ovenfor) var den sædvanlige Behandling da »hver halve Time Essentia dulcis, som undertiden befordrede Fødselen. Men i yderste Nød ... 30 Draaber Enebær-Olie i Vand, hvorpaa stærke, varige Veer fulgte, og derpaa Fødselen, uden onde Følger for Moder og Barn«. Om Fødselshjælpen i Grønland, se iøvrigt 145.

I et tidligere Afsnit har jeg oplyst, at 1,3 % af de fødende i Vest-Grønland i Aarene 1901—30 er døde i Barselseng, samt at Dødeligheden har været 4 Gange saa stor for ugifte som for gifte Mødre. I Aldersklasserne 20—39 Aar har Død i Tilslutning til Fødsel udgjort omtrent en Sjettedel af samtlige Dødsfald; mindst Halvdelen af de paagældende Dødsfald indtraadte inden 3 Dage efter Fødslen[1]).

Allerede dette sidstnævnte Faktum sandsynliggør, at Dødsfaldene i Barselseng for en stor Del har været foraarsagede af Blødning under eller efter Fødslen. Overensstemmende hermed findes da ogsaa f. Eks. hos JØRGENSEN i hans Indberetning fra Julianehaab Distrikt 1896: »Blødninger under og navnlig kort efter Efterbyrdsperioden med Ophobning af Blodet i Uterus ere meget hyppige, hvad der skyldes Jordemødrenes Ligegyldighed, idet de kategorisk (konstant? Forf.) undlade at overvaage Uterus' Kontraktionstilstand«[2]). I min Beretning fra Umanak 1906 har jeg ogsaa anført det som »sandsynligst, at langt det overvejende Antal af Dødsfald i Barselseng i Grønland ikke foraarsages af Barselfeber, men af Blødning«[3]), og hertil slutter sig yderligere BØRRESEN 1936: »Efter min personlige Erfaring tror jeg ligesom Bertelsen, at de fleste Dødsfald i Barselseng skyldes Forblødning«[4]).

Ligesom ved den (ovenfor nævnte) relativt store Hyppighed af Forliggende Moderkage hos fødende Grønlænderinder antager jeg, at de mangegangsfødendes forholdsvis store Andel i samtlige Fødsler er en væsentlig Aarsag til den hyppige Forekomst af atoniske Blødninger, og at der i alt Fald ikke er Grund til at anse disse for beroende paa noget særligt Anlæg hos Racen.

Om Barselinfektioner oplyser LANGE 1864, at »Barselfeberen spiller en meget underordnet Rolle i Grønland«[5]), en Udtalelse, som naturligvis maa ses i Sammenhæng med Barselfeberens endemiske Optræden i Datidens Fødselsanstalter.

Under Streptokokepidemier i Grønland (hvorom nærmere i en senere Afhandling) har Barselfeber flere Steder haft en næsten universel Optræden. Saaledes oplyses i Medicinalberetningen fra Nord-Grønland 1844 (fra en Rosenepidemi ved Jakobshavn): »Samtidig med Rosen herskede — — en peritonitis, der — — angreb alle de 6 Koner, der da fødte, uagtet de forløstes let og uden Kunsthjelp, og hvoraf de 4 døde«[6]), ligesom det i Beretningen for 1875/76 (Rosenepidemi i Julianehaab Distrikt) meddeles: »Værst var Underlivsbetændelsen, der tillige angreb og bortrev alle de Barselkoner, den traf paa sin Vej, ved Nanortalik alene 4 paa een Gang«[7]). Selv har jeg 1915 haft en tilsvarende rystende Oplevelse; under en Rosenepidemi i Umanak Distrikt i nævnte Aar forefaldt der

[1]) 28, pag. 59 ff.
[2]) 4, Indberetning fra Julianehaab Lægedistrikt af $^{31}/_{3}$ 1896.
[3]) 7, 1908, pag. 269.
[4]) 61, pag. 113.
[5]) 27, pag. 52.
[6]) 37, 1845, pag. 57.
[7]) 37, 1878, pag. 604.

spredt i Distriktet alene i Maj Maaned 4 Dødsfald af Bughindebetændelse blandt de ialt 8 i denne Maaned fødende Kvinder. Til Sammenligning anfører jeg Antallet af Fødsler i Umanak Distrikt i Aarene 1914, 1915 og 1916 samt i Parenthes Antallet af Dødsfald i Tilslutning til Fødslerne i de samme Aar: 49 (0), 56 (7!) og 60 (2).

Infektioner ved Fødslen med mindre virulente Betændelsesbakterier er naturligvis heller ikke ukendte i Grønland; de omtales bl. a. af JØRGENSEN i hans Beretning fra Julianehaab 1895: »Specifike Kvindesygdomme ses kun sjældent heroppe og nærmest kun i Tilslutning til Puerperiet. Selve Fødslerne forløbe som Regel let«[1]).

Betændelse i diegivendes Bryster (*Mastitis*) er en meget almindelig Lidelse i Grønland, som jeg dog ikke mindes at have set omtalt før i en Beretning fra JØRGENSEN for Julianehaab Distrikt 1896, i hvilken han siger, at »for Mastitis, der i det hele er ret hyppig heroppe, har Halvdelen af samtlige Barselkvinder i Aaret (formentlig dog kun ved selve Kolonistedet, Forf.) været behandlede«[2]). 1900 betegner KIÆR for Nord-Grønlands Vedkommende Mastitterne som »yderst almindelige og af ret alvorlig Betydning, mindre maaske for Moderen, end fordi de opstaaende Vanskeligheder for Diegivningen ere overmaade uheldige[3]) i et Land, hvor der ikke haves Adgang til gode Surrogater for Modermælken«[4]). Lidelsen træffes ogsaa almindeligt blandt de primitive grønlandske Eskimoer; FREUCHEN siger saaledes 1915, at han blandt Kap York Eskimoerne »særlig har set Tilfælde af Betændelse i Brystet hos diegivende Kvinder«[5]), og MEHAUTE betegner 1934 *Mastitis* som hyppig under Laktationen blandt Befolkningen ved Scoresbysund[6]).

Résumé: Om Sygdomme i Kønsorganerne kan oplyses, at Prostatahypertrofi er en sjælden Lidelse i Grønland. Subkroniske Epididymiter, som hverken er af gonorrhoisk eller af tuberkuløs Oprindelse, er ikke helt sjældent iagttagne. Som Uregelmæssigheder ved Fødslerne maa nævnes den ret hyppige Forekomst af Forliggende Moderkage samt — særlig — af atoniske Blødninger efter Fødslen. Barselinfektioner antager under visse Streptokokepidemier en stor Udbredelse og en

[1]) 7, 1897, pag. 229.

[2]) 7, 1898, pag. 254, Anm.

[3]) Sammenlign BENTZEN, Nord-Grønland, 1900: »Det store Antal Dødsfald i den spæde Barnealder skyldes for en Del den Omstændighed, at der savnes et passende Næringssubstrat (surrogat? Forf.) for Modermælken, hvor denne unddrages Barnet ved Moderens Død, eller naar Mælkesekretionen standser, f. Eks. ved Mastitis« (7, 1902, pag. 250).

[4]) 10, pag. 443.

[5]) 6, pag. 1107.

[6]) 48, pag. 492.

meget alvorlig Karakter. Mastitter er meget almindelige under Diegivningen.

Sygdomme i de endokrine Kirtler (*Morbi secretionis internae*).

Da de til denne Gruppe hørende Sygdomme som Helhed er sjældnere forekommende, og navnlig da deres Paavisning som Regel kræver særlige Undersøgelsesmetoder, er det forstaaeligt, at vor Viden om deres Forekomst i Grønland er stærkt begrænset.

Af Skjoldbruskkirtlens Sygdomme findes 1 Tilfælde af *Morbus Basedowi* nævnt i Medicinalberetningen for 1903 (Nord-Grønland)[1]), og enkelte senere Tilfælde er ogsaa kendte; saaledes skriver HERTZ 1929: »Et Tilfælde af Mb. Basedowii med moderat Exopthalmus saa jeg i Egedesminde«[2]). Ogsaa Tilfælde med mikroskopisk verificeret Diagnose af ved Operation fjærnet Væv af Struma basedowiana er mig bekendte.

Den endemiske Kretinisme er som Side 22 nævnt ukendt i Grønland.

Et Tilfælde af Sukkersyge (*Diabetes mellitus*) omtales blandt de 1909/10 paa Julianehaab Sygehus behandlede Patienter[3]), og nogle faa Tilfælde vides ogsaa senere at være komne til Behandling.

Dværgvækst (*Nanismus*) er en universel Væksthæmning, der som Regel først kommer til Udvikling efter Fødslen, og som derfor ikke regnes til Misdannelsernes Gruppe. Der foreligger adskillige Meddelelser fra Lægmænd om Dværgvækst i Grønland; saaledes nævner C. E. JANSSEN $^{6}/_{9}$ 1844 »en Dværgjomfru«[4]) ved Kolonistedet Holsteinsborg; G. HOLM nævner $^{2}/_{8}$ 1884 fra Østkysten »en Mand, som var Dværg«[5]) o. s. v. Selv saa jeg paa min Rejse i Vest-Grønland 1902—03 mindst 4 Personer med Dværgvækst, men iøvrigt tilsyneladende normalt proportionerede. I et Privatbrev af $^{11}/_{4}$ 1928 har P. HOLBECK fra Sukkertoppen Lægedistrikt omtalt 2 Dværgsøstre ved Holsteinsborg, af hvilke den ene (26 Aar gml.) maatte forløses ved Kejsersnit; Moderen vejede umiddelbart før Operationen 36,6 kg, Barnet (en Pige) 3000 g, og dets Længde var 49 cm.

Jeg har i det hele det Indtryk, at Dværgvækst forekommer med usædvanlig Hyppighed blandt den grønlandske Befolkning; men jeg tør paa den anden Side ikke afvise den Tanke, at dette Indtryk maaske skyldes Fænomenets Iøjnefaldenhed sammen med Forholdenes Overskuelighed i Grønland.

Résumé: Der er i Grønland kun paavist nogle faa Tilfælde af Forstyrrelser i de endokrine Kirtlers Sekretion, saaledes

[1]) 7, 1905, pag. 253.
[2]) 12, pag. 806.
[3]) 4, 1910. 1202.
[4]) 147, pag. 50.
[5]) 148, pag. 87.

nogle Patienter med *Morb. Basedowi* og med *Diabetes*. Dværgvækst synes at forekomme med en Hyppighed, som maaske lejlighedsvis fortjener lidt nærmere Opmærksomhed.

Muskel-, Knogle- og Ledsygdomme (*Morbi muscul., ossium et articulat.*).

En af de ældste Meddelelser om Lægevirksomhed i Grønland er givet af v. OSTEN i følgende Ord: »Den 19. Maj (1743) smurde jeg en

Fig. 17. Den ene af de i Teksten (Side 126, Lin. 28) omtalte Dværgsøstre af arisk-eskimoisk Afstamning; til Sammenligning en nordeuropæisk Mand (Højde: 178 cm). Kolonistedet Sukkertoppen. 1925. O. HAGERUP phot.

Jomfrues Lænder mod Værk«[1]). Sandsynligheden taler for, at det i det paagældende Tilfælde har drejet sig om en rheumatisk Muskellidelse.

I LANGE's bekendte Fremstilling af Sygdomsforholdene i Grønland udtaler han (1864): »Man træffer temmelig hyppigt paa Folk, der lide af vage rheumatiske Smerter i Lemmerne«[2]), og v. HAVEN (Nord-Grønland 1882) giver følgende yderligere Oplysning om dette Emne: »Rhev-

[1]) 44, 3. Bd., pag. 149.
[2]) 27, pag. 41.

matiske og rhevmatoide Smerter navnlig over Lænderne og i Armene ere meget almindelige, især hos Kvindekjønnet, men deres Klædedragt disponerer ogsaa særlig hertil«[1]). Ogsaa LINDEMANN meddeler (1883) fra Julianehaab Lægedistrikt, at »lette rheumatiske Tilfælde udgjorde en Fjerdedel af alle de Sygdomstilfælde, der kom under Behandling«[2]).

Fremdeles siger HASTRUP (Nord-Grønland 1886): »De kroniske reumatiske Lidelser høre til de almindeligst forekomne Sygdomstilfælde«[3]), og KIÆR omtaler fra samme Distrikt 1898 »Betydningen af de hyppigt tilbagevendende rheumatiske Affektioner for Beboernes Erhvervsdygtighed«[4]), samt giver 1900 efterfølgende Redegørelse for de paagældende Lidelser: »Grønlænderne ere yderst tilbøjelige til at søge Raad for reumatiske Lidelser. Hyppigst drejer det sig om en Lumbago, om Smerter i Partiet mellem Skulderbladene (særdeles almindeligt; Regionen har særligt Navn paa Grønlandsk), Smerter i M. st.-cl.-m., i et eller andet Led, især Skulderen; endvidere hos adskillige Patienter, mest ældre Kvinder, i Tidens Løb om en kronisk artroitisk Tilstand med Smerter, Stivheder og Deformiteter i Egnen af forskellige Led. — — Der bestaar utvivlsomt en Forbindelse mellem atmosfæriske Indflydelser og visse Smertefornemmelser; det er ikke mindre almindeligt i Grønland end i Evropa, at den indfødte forudsiger den eller den Vind efter en eller anden lokal Smertefornemmelse. — — Betingelserne for Opstaaen af reumatiske Lidelser synes at være udbredt til Stede, i hvert Fald for saadanne, der kunne henføres under Begrebet kronisk Reumatisme«[5]).

Samtidig omtaler MELDORF fra Julianehaab Distrikt »de som sædvanlig almindeligt udbredte rheumatiske Lidelser«[6]), hvilke han nærmere karakteriserer som »afebrile Lidelser, dels Muskelaffektioner med forskellig Lokalisation, staaende i Forhold til Vejrforandringer, dels kroniske monoartikulære Lidelser«[7]), og han finder det »mere end sandsynligt«, at Aarsagen hertil skal søges i »uheldige klimatiske Forhold og Mangel paa tilbørlig Forsigtighed — — saaledes naar Kvinderne ikke sjældent om Vinteren i 10°—20° Kulde gaa udenfor Huset for at besørge et eller andet, kun iførte Kamiker, Benklæder og Chemise. — — Gennemvaade Klæder tørres tit paa Kroppen, og ofte ere Fangerne udsatte i lang Tid — frivillig eller ufrivillig — for Indvirkning af stærk Kulde og Blæst«[8]).

Da jeg i 1902 kom til Grønland, var det mig ogsaa snart paafaldende, hvor stort et Antal Patienter, der henvendte sig til mig med Klager over smertefulde Lidelser i Muskler, Led (og Nerver), Lidelser, som jeg uvidende saavel om deres Oprindelse som om deres pathologisk-anatomiske Billede allerede af rent praktiske Grunde maatte sammenfatte under Begrebet: rheumatiske Lidelser. I Indberetningen for 1904 har

[1]) 9, pag. 187.
[2]) 7, 1888, pag. 214.
[3]) 24, pag. 781.
[4]) 7, 1900, pag. 226.
[5]) 10, pag. 457 ff.
[6]) 7, 1902, pag. 263.
[7]) 7, 1901, pag. 255.
[8]) 149, pag. 356.

jeg søgt at forklare dette store Antal Patienter — over Halvdelen af samtlige Henvendelser — dels med den Omstændighed, at Grønlænderne først og fremmest søger Læge for at blive befriede for Smerter og herunder ogsaa for »Gigtsmerter«, medens andre Symptomer ikke afficerer (i alt Fald 1904: ikke afficerede) dem i tilnærmelsesvis samme Grad, og

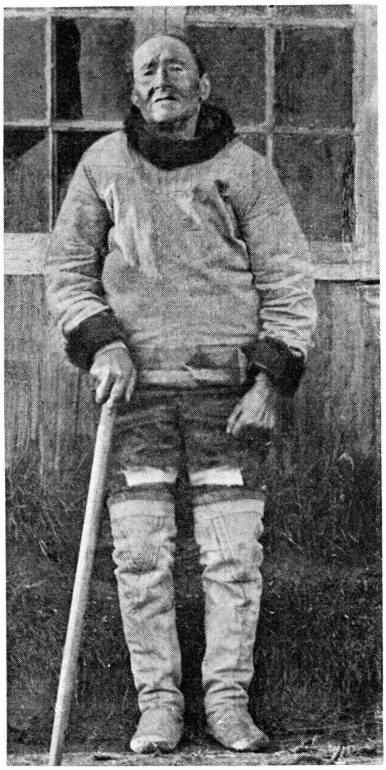

Fig. 18. 72aarig Grønlænderinde af arisk-eskimoisk Afstamning med vedholdende »rheumatiske« Smerter i Lændemuskulaturen. Kolonistedet Holsteinsborg. 1902. C. WAGNER phot.

dels i de særlige klimatiske Forhold, som Landet udsætter sine Beboere for[1]). Jeg antager da ogsaa stadig, at Kulde, Fugtighed og Blæst, den ofte mangelfulde Paaklædning og endelig ogsaa den yderst ujævne Varmefordeling i Husene i Vintertiden[2]) er væsentlige Aarsager til den stadig overordentlig almindelige Forekomst af disse plagsomme og invaliderende Sygdomstilfælde. Om det overdrevne Muskelarbejdes mulige Betydning for disse Lidelsers Hyppighed i den grønlandske Befolkning mangler jeg personlig nærmere Indsigt.

[1]) 7, 1906, pag. 283.
[2]) 18, pag. 44.

Ogsaa i Medicinalberetningen for 1921 omtales »Muskelrheumatisme som en meget almindelig Sygdom i Upernavik Distrikt«[1]), og senere har O. BØJE, som har været Læge i dette Distrikt 1937/38, velvilligt overladt mig den følgende Redegørelse for sine Iagttagelser over disse Forhold.

»Liposer (ømme Konsistensforandringer i Fedtvævet), som man træffer saa hyppigt i et dansk Klientel, saa jeg overhovedet ikke i Upernavik, hvilket hænger sammen med, at der i Upernavik blandt den indfødte Befolkning kun var en eneste Adipositaspatient (sammenlign Side 21). Bemærkelsesværdigt var det ogsaa, at man aldrig saa de mere eller mindre udtalte, kroniske Stasetilstande i det subkutane Væv, som man saa hyppigt ser i Danmark, særlig hos Kvinder. Mon ikke Grønlændernes cutane og subcutane Vascularisation gennemgaaende er bedre end vor?

Derimod kunde mange af Grønlændernes Klager over »Gigt« henføres til Myoser, som forekom meget hyppigt, hvilket ikke er underligt i Betragtning af deres haarde legemlige Arbejde, ofte udført i koldt Vejr. Myoserne sad ofte i Skulderbæltets og Overarmens Muskler, maaske som Følge af den anstrengende Kajakroning. — — Jeg kan dog ogsaa nævne f. Eks. en Jordemoderelev, som fik sin Myose i Skulderen, da hun skulde lære at bruge en Skurebørste; andre fik Myoser i Lumbalregionen.

»Gigt« i Leddene viste sig dels som *Polyarthritis*; saaledes fandtes der en Familie, hvor baade Faderen og hans Sønner havde en ret alvorlig Polyarthrit (muligvis P. chr. rheum.).

Flere af Ledlidelserne viste sig at kunne bedres, ja, helbredes ved Massage og Sygegymnastik. En 44aarig Sælfanger var næsten helt stiv i alle Led og laa som et Brædt paa Briksen; han kunde saaledes ikke en Gang føre Haanden op til sin Mund. Det lykkedes efter 173 Behandlinger igen at faa ham saa førlig, at han atter kunde køre Slæde og gaa paa Jagt efter de paa Isen liggende Sæler. Maaske drejede det sig i dette Tilfælde om en lettere Polyarthritis med svære sekundære periarticulære Forandringer, fordi Patienten havde faaet Lov til at ligge ubevægelig i saa lang en Tid.

Iøvrigt har jeg ikke Indtryk af, at de rheumatiske Ledlidelser var særlig udbredte; ogsaa Arthroser var relativt sjældne.

Tendovaginitis crepitans saa jeg flere Gange, oftest i Underarmen og særlig hos Arbejdere, som pludselig blev sat til et for dem uvant Arbejde.«

Tendovaginitis eller *Tenosynovitis* (Seneskedebetændelse) er allerede nævnt af KIÆR som »overmaade hyppig saavel i Haandleddets som i Fodleddets Muskler«[2]). Om man her staar over for en større Hyppighed end den ogsaa uden for Grønland almindelige, er jeg dog ikke sikker

[1]) 7, 1924, pag. 245.
[2]) 10, pag. 467.

paa. Lidelsen benævnes paa Grønlandsk qalerángueq ɔ: det er, som om der laa noget oven paa Senerne.

Den relative Sjældenhed af sværere Ledlidelser (de tuberkuløse, hvorom Side 56 ff., undtagne) nævnes ogsaa af v. HAVEN, som siger: »Arthritis forekommer sjældent i Nordgrønland. Jeg har kun set et eneste Tilfælde af *Arthritis deformans*«[1]). Paa samme Maade beretter G. CHRISTIANSEN 1939 efter 10 Aars Lægevirksomhed i Grønland: »Jeg mener ikke at have set *Arthroitis deformans* hos »rene« Grønlændere, og der findes kun et utvivlsomt Tilfælde her (d. e. i Umanak Distrikt, Forf.) hos en Grønlænder, hvis Bedstefader var dansk og selv havde ovennævnte Lidelse. »Muskelgigt« er derimod hyppig, oftest lokaliseret til Lændemuskulaturen og Nakkemuskulaturen«[2]).

Røntgenundersøgelse af Leddene har jeg kun set omtalt hos HØYGAARD (Angmagssalik 1936/37), som meddeler følgende herom: »Da Ledsmerter er almindelige blandt Eskimoerne ved Angmagssalik, har jeg foretaget Røntgenundersøgelse af Knoglesystemet hos en Del af Befolkningen. Forsaavidt jeg kan udtale mig efter det foreliggende Materiale, træffes Arthroser kun forholdsvis sjældent som Aarsag til disse Smerter, hvorimod der hos en Del, ogsaa yngre Personer, fandtes en Osteochondritis. Blandt Kvinderne fandtes nogle Tilfælde af Kienbøck's Sygdom i os lunatum«[3]).

Paa dette Sted kan maaske endnu tilføjes, at Platfod (*Pes planus*) ikke er almindelig blandt Grønlænderne trods disses oprindelige, blødsaalede Fodtøj. Dette Resultat er ogsaa S. HANSEN kommet til under sine anthropologiske Undersøgelser i Vest-Grønland 1885 og 1888, og han nævner, at det formentlig skyldes, »at Grønland er et Klippeland, der frembyder fortrinlige Betingelser for en fuld og harmonisk Udvikling af alle Fodens Egenskaber uden at tillade nogen Slappelse af dens Ledforbindelser. Fodformen er derfor ogsaa smuk og naturlig, uden den Forkrøbling af Tæerne, der er den sædvanlige Følge af Civilisationen«[4]).

Résumé: Kroniske, saakaldte rheumatiske Muskel- og Ledlidelser forekommer almindeligt i Grønland og er ved deres Smertefuldhed stærkt generende for Befolkningen, ligesom de ofte nedsætter dens Arbejdsevne. En nærmere Undersøgelse viser i mange Tilfælde Lidelsernes Karakter som Myoser eller — sjældnere — Arthroser; Arthriter træffes kun sjældent. Seneskedebetændelse er almindeligt forekommende. I nogle Tilfælde har Røntgenundersøgelse vist en *Osteochondritis*, og i enkelte Tilfælde er Kienbøck's Sygdom paavist. Foddeformiteter er sjældne.

[1]) 9, pag. 188.
[2]) 56, 1939, 275—17.
[3]) 43, pag. 13.
[4]) 160, pag. 200.

Nerve-, Rygmarvs- og Hjernesygdomme (*Morbi systematis nervosi*).

Nervesygdomme.

Af de saakaldte Nervesmerter (Neuralgier), blandt hvis Lejlighedsaarsager klimatiske Indvirkninger som Kulde, Fugtighed og Blæst synes at være særlig virksomme, er den om Nervus ischiadicus lokaliserede Smerte (*Ischias*) den i Grønland — ganske som andensteds — hyppigst forekommende. Adskillige Patienter klager over let tilbagevendende Ischiassmerter som Følge af lokal Afkøling, hvilken formodede skadelige Faktor man selvfølgelig i Grønland — som under de rheumatiske Muskellidelser omtalt — hyppig vil udsættes for. Ischias forekommer i Grønland, ganske som ellers, med højst forskellig Intensitet.

Blandt andre Neuralgier maa særlig Intercostalneuralgier nævnes som ligeledes almindeligt forekommende blandt den grønlandske Befolkning.

Lokal Sensibilitetsnedsættelse træffes bl. a. ikke sjældent ved de sværere Ischiastilfælde; en særlig Form for Anæstesi nævner KIÆR som »ret almindelig i Forløbet af Armnerver, maaske mest hos ihærdige Kajakfangere«[1]).

Af perifere Lammelser (Pareser) antages i særlig Grad den ensidige Facialisparese at kunne opstaa med »Træk« som ætiologisk Faktor. Det kan da ikke undre, at KIÆR ogsaa omtaler »Paralyse af N. facialis hos Kajakfangere, reumatisk opstaaet. Forløbet lejlighedsvis haardnakket, efterladende Bevægelsesdefekt«[2]). Denne Udgang af Lidelsen erindrer jeg dog ikke at have bemærket i noget af de iøvrigt ikke særlig mange Tilfælde, som jeg har haft til Behandling.

Saavel for Neuralgiernes som for Paresernes Vedkommende bør det nævnes, at Tilfælde af toksisk Oprindelse (Alkohol, Bly m. m.) ikke forekommer i Grønland.

Toniske Muskelkontraktioner med intensiv Smertefuldhed (*Crampi*) er overordentlig almindelige, særlig som Lægkramper (*Crampi surae*). Disse Lægkramper fremkaldes meget almindeligt ved de ofte kolde Sengklæder, hyppigt ogsaa ved den stærke Plantarfleksion af Foden, som er nødvendig for at faa de tætsluttende grønlandske Skindstøvler trukket af Benene. Allerede FABRICIUS anfører i sin Ordbog (1804) Udtrykket: Niungoara kellulerkàu, det er: Krampen trækker i mit Been[3]). Nutildags bruges om Lægkrampe almindeligt det tilsvarende qilussôrpunga (Syd-Grønland) eller qilussivunga (Nord-Grønland).

---

[1]) 10, pag. 464.
[2]) 10, pag. 464.
[3]) 77, pag. 188.

Rygmarvssygdomme.

Den hyppigste egentlige Rygmarvssygdom i Grønland er uden Tvivl den saakaldte Børnelammelse (*Poliomyelitis anterior epidemica*), hvilken Lidelse vil blive nærmere omtalt i et følgende Afsnit om de akutte Infektionssygdomme. Der er ikke mange Distrikter i Grønland, hvor

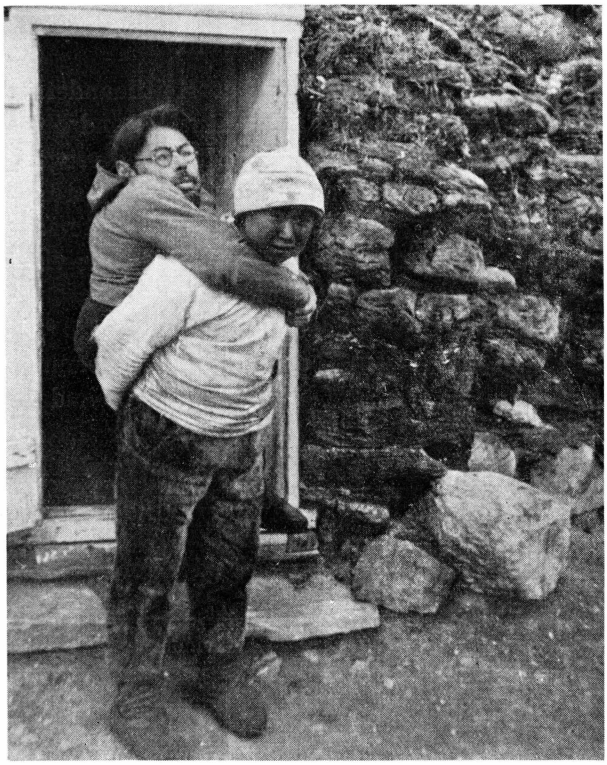

Fig. 19. 38aarig grønlandsk Skolelærer af arisk-eskimoisk Afstamning med Parese af Underekstremiteterne efter Spondylitis tuberculosa. Bopladsen Umánatsiaq, Umanak Distrikt. 1939. G. Christiansen phot. (Patienten bæres daglig til og fra sit Arbejde i Skolen af den største og kraftigste af Eleverne.)

man ikke vil træffe en eller flere Personer med lamme, slappe og atrofiske Ekstremiteter som Følge af overstaaet Anfald af Børnelammelse.

Den næst hyppigste Form for Rygmarvslidelse i Grønland er Kompressionspareserne ved Rygradstuberkulose (*Pareses e spondyl. tub.*). Forekomsten af Rygradstuberkulose er omtalt Side 56 ff., hvortil skal henvises.

En Kvinde med Rygmarvstæring (*Tabes dorsalis*), som skulde være iagttaget i Sukkertoppen Distrikt, omtales af Bentzen i hans Beretning fra Julianehaab 1927[1]), uden at det dog har været mig muligt nogen-

[1]) 4, 1928, 368.

steds at finde nærmere Oplysning om dette Tilfælde. En anden Kvinde nævnes af BØRRESEN 1930 ved Arsuk som »gammel Syfilitiker med lysstive Pupiller«[1]). Om der har været andre Tegn paa *Tabes* hos paagældende, oplyses ikke. Imidlertid er der jo ialt kun iagttaget et ringe Antal Patienter med Syfilis i Grønland (se Side 77 ff.), saa der har kun været Mulighed for Opstaaen af ganske enkelte Tilfælde af *Tabes*.

Hjernesygdomme.

Da det er en almindelig Antagelse, at Kejthaandethed (*Laeochiri*) forekommer med større Hyppighed hos Naturfolk end hos Kulturfolk[2]), har jeg 1923 i Umanak Distrikt foretaget en Undersøgelse over Forekomsten af denne Abnormitet i den 1233 Individer store Befolkning i Alderen over 5 Aar[3]). Som det almindeligst konstaterede fælles Træk hos de kejthaandede i Grønland kan nævnes, at de alle viste sig at holde Kniven i venstre Haand, naar de skulde skære.

Der fandtes ialt 36 kejthaandede, svarende til 2,9 % af de undersøgte Personer, hvilket iøvrigt paa det nærmeste er samme Udbredelse, som er fundet mellem Kulturfolk. 44 % af de kejthaandede havde nærstaaende kejthaandede Slægtninge (d. v. s. en eller flere af deres Forældre, Forældres Forældre eller Søskende, egne Søskende eller egne Børn); særlig hyppig fandtes de kejthaandedes Mødre ogsaa at være kejthaandede.

De kejthaandede var efter Køn og Alder fordelte, som følger:

Aldersklasser (Grupperne er samlede med saa ligeligt et Individindhold som muligt)	Mænd			Kvinder			Begge Køn		
	Ialt undersøgte	Heraf kejthaandede	%	Ialt undersøgte	Heraf kejthaandede	%	Ialt undersøgte	Heraf kejthaandede	%
5—15 Aar.....	182	13	7,1	175	3	1,7	357	16	4,5
15—25 —	166	5	3,0	168	6	3,6	334	11	3,3
25 Aar og derover[1]).	260	5	1,9	282	4	1,4	542	9	1,7
Ialt...	608	23	3,8	625	13	2,1	1233	36	2,9

[1]) Der fandtes ingen Personer over 80 Aar.

Naar Forholdet mellem kejthaandede Mænd og Kvinder er som 2:1, ses dette at være betinget af Forholdet i Barneaarene. I den voksne Alder er Forekomsten derimod ens hos de to Køn, hvilket forudsætter

[1]) 56, 1930, 175—15.
[2]) Se saaledes 150, pag. 141.
[3]) 151.

en sukcessiv Aftagen i Mændenes Kejthaandethed, formodentlig dels ved Efterligning af Omgivelserne og dels ved den Opdragelse, som Brug af de højrehaandede Personers Redskaber giver. Derimod betragtes Kejthaandethed ikke i Grønland som nogen uheldig eller blot nogen komisk Egenskab, og Forældrene søger ikke at rette Abnormiteten hos deres Børn. Barnet selv, som tidlig opdager, at det er anderledes end

Fig. 20. Kajakken til venstre tilhører en kejthaandet Sælfanger, se Harpunens Placering paa Kajakkens venstre Side. Kolonistedet Umanak. 1923. Alfr. Bertelsen phot.

andre Børn, men som ikke derfor føler sig ringere, sætter en Ære i at vise, at det kan udrette sit Arbejde paa sin egen Maade, men lige saa godt som de andre. Skrivning som Undervisningsfag spiller ikke en saa fremtrædende Rolle i Grønland, at Faget i højere Grad kan paavirke et kejthaandet Barn til større Anvendelse af den højre Haand ogsaa til anden Brug.

Det grønlandske Sprog indeholder et Par umiskendelige Beviser for, at et betydeligt Flertal af Eskimoerne fra de ældste Tider har været højrehaandet. For det første betegnes nemlig den højre Arm med Ordet: talerpik, hvilket ordret betyder: den egentlige Arm, og for det andet

betegnes Siden til højre for Kajakken som: den rette Side (illorraq), medens Siden til venstre kaldes: den forkerte Side (ínardluk), Ord, som udtrykker henholdsvis Letheden eller Vanskeligheden ved at harpunere de til højre eller til venstre for Kajakken opdukkende Sødyr.

Om andre mindre, funktionelle cerebrale Anomalier kan jeg bl. a. oplyse, at Stammen (*Dysarthria syllabaris*) træffes almindeligt i Grønland; allerede CRANZ omtaler 1752 en Grønlænder, som stammede stærkt[1]). I 1913 har jeg beregnet Forekomsten af stammende Personer til 18 $^0/_{00}$ af Befolkningen i Umanak og Upernavik Distrikter (ialt 2300 Individer); samtidig fandt jeg Øjesitren (*Nystagmus*), som jo ogsaa er en central Nervelidelse, hos 8 $^0/_{00}$ af den samme Befolkning[2]) (se nærmere herom Side 155).

Af alvorligere Hjernelidelser maa først og fremmest nævnes den tuberkuløse Hjernehindebetændelse (*Meningitis tuberculosa*), som er nærmere omtalt under Afsnittet om Tuberkulose (Side 56). Andre Former for Hjernehindebetændelse træffes lejlighedsvis, hyppigst vel udgaaende fra Ørebetændelser eller som en særlig Lokalisation under en pyæmisk Tilstand, saaledes som disse Tilstande navnlig kendes fra de i Grønland oftere iagttagne Streptokokepidemier. Ogsaa meget alvorlige Epidemier af epidemisk Hjerne-Rygmarvsbetændelse (*Meningitis cerebro-spinalis epidemica*) er kendte fra Grønland; de vil blive omtalte i det følgende Afsnit om de epidemiske Sygdomme i Grønland.

Tilfælde af *Encephalitis* synes ligeledes at være iagttagne med epidemisk Optræden[3]).

Af akut optrædende Hjernelidelser, som ikke skyldes Bakterieangreb, er i Grønland som andensteds Hjerneblødning (*Hæmorrhagia cerebri*) den hyppigst forekommende. KIÆR siger, at »Apopleksi er en ikke ganske ualmindelig Dødsmaade, ligesom den ogsaa forekommer og overstaas med Defekt i de motoriske Funktioner. I det hele maa man sige, at Befolkningen, særlig den mandlige Del, ældes tidlig, i alt Fald med Hensyn til Erhvervsevne«[4]). Denne sidste Udtalelse stemmer godt med, hvad jeg tidligere har anført under Omtalen af Arteriosklerose (se Side 104); naar Hensyn tages til det ringe Antal Mennesker, som i Grønland naar til en højere Alder, ses ogsaa Hjernearteriosklerose forholdsvis hyppigt i Grønland.

Et enkelt Tilfælde af medfødt spastisk Hjernelammelse (*Paraplegia spastica congenitalis*) har jeg truffet, nemlig hos den i sin Tid i Danmark vel kendte Polareskimo, Osarqaq, hvis »krumme Ben og uhyggeligt skelende Øjne« omtales af MYLIUS-ERICHSEN, der ogsaa fortæller, at »hans Landsmænd har ham til Bedste for hans Udseendes Skyld«[5]).

[1]) 47, pag. 759.
[2]) 152, pag. 369.
[3]) 7, 1939, pag. 213.
[4]) 10, pag. 461.
[5]) 51, pag. 503 ff.

Kiær nævner et Tilfælde af »funktionel Paraplegi hos en ung, kraftig Mand; efter ca. 2aarig Bestaaen Udgang i Helbredelse«[1]). Personlig har jeg set og fulgt et ganske tilsvarende Tilfælde i Umanak Distrikt.

Sammesteds har jeg ogsaa truffet en ældre Kvinde af blandet arisk-eskimoisk Afstamning, lidende af Skælvelamhed (*Paralysis agitans*);

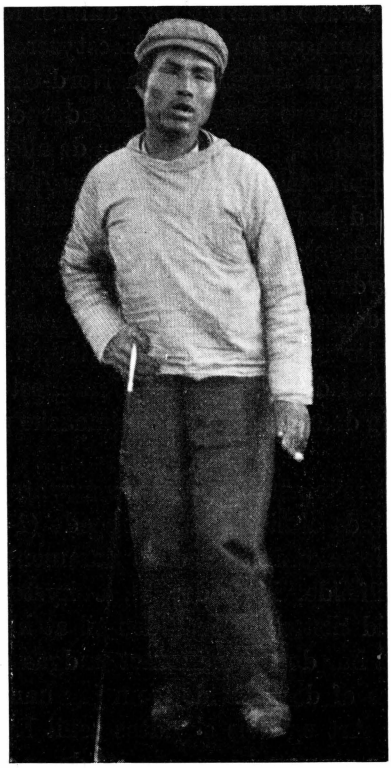

Fig. 21. Kap York Eskimoen Osarqaq efter hans Danmarksophold i Aarene 1904—06. Kolonistedet Godthaab. 1906. C. Wagner phot. (Iøvrigt henvises til hosstaaende Tekst.)

Hrolv omtaler 1927 ligeledes en 50aarig Kvinde i Upernavik Distrikt som næsten fuldstændig Invalid af denne Lidelse[2]), og endnu flere Tilfælde er mig bekendte.

Tilfælde af Ligfald (*Epilepsia*) omtales allerede af Hans Egede 1741, idet han meddeler: »De som boe langt under Nord ere og ofte ælendelig plagede af — — Epilepsie &c«[3]). Cranz taler 1763 om en Mand, som »kort i Forvejen ved en voldsom Forskrækkelse havde faaet

[1]) 10, pag. 464.
[2]) 66, pag. 872.
[3]) 33, pag. 66.

den faldende Syge«[1]). Som et Tegn paa Lidelsens almindelige og gammelkendte Forekomst i den grønlandske Befolkning kan det nævnes, at HOLM 1888 fortæller om Angmagssalik-Eskimoerne, at »Folk, der ere tilbøjelige til at faa Epilepsi, som Amulet bære en Rævesnude«[2]).

Af Udtalelser fra Læger i Grønland kan nævnes, at LANGE meddeler, at »Epilepsi undertiden anføres som Dødsaarsag«[3]), medens KIÆR skriver, at »Epilepsi er en Lidelse, der træffes ret hyppigt«[4]). I Medicinalberetningen for Julianehaab Distrikt 1899 anfører MELDORF, at »Epilepsi omtales i flere Indberetninger fra Udstedsbestyrere o. a.«[5]). Det følgende Aar skriver BENTZEN i sin Beretning fra Nord-Grønland: »Denne Sygdom (Epilepsi) synes at være meget stærkt udbredt, langt stærkere end jeg tidligere har set fremført, saa at man paa de aller fleste større Pladser gærne kan opspørge Epileptikere (hyppig naar Anfaldene ere sjældnere, søge de ikke selv Raad hos Lægen). Hvor stærkt udbredt Sygdommen er, kan jeg endnu ikke opgive bestemt, men jeg antager, at der findes ca. 50 Personer i Nordgrønland (ialt 5100 Beboere), lidende af denne Sygdom. Dens Optræden viser de samme Karaktermærker som hjemme, hvorfor jeg ikke tvivler om, at den er identisk med virkelig Epilepsi; Arveligheden er stærkt udpræget. — — Den eneste Forskel er, at Prognosen synes betydelig daarligere her oppe (maaske paa Grund af daarligt gennemført Kur)«[6]).

En saa hyppig Forekomst som den her nævnte (ca. 1 %) ligger ikke lidt over den andensteds almindeligt beregnede (1—3 ‰), og Tallet er da muligvis til Dels fremkommet ved en Sammenlægning af forskellige uensartede Krampetilfælde, herunder bl. a. hysteriske Krampeanfald. Jeg mangler imidlertid tilstrækkelig Viden til at kunne udtale mig med Sikkerhed herom. Det har dog ikke kunnet undgaa min Opmærksomhed, at paafaldende mange af de Tilfælde, som jeg har haft til Behandling, dels var af psykogen Art og dels skyldtes senil Epilepsi, og jeg mener yderligere at burde gøre opmærksom paa, at de andensteds ikke sjældne Faktorer, Alkoholisme og Syfilis hos Forældrene, i alt Fald ikke kan foreligge i Ætiologien ved Epilepsi i Grønland.

Résumé: Af Nervelidelser er særlig Neuralgier almindelige i Grønland og træffes meget ofte lokaliserede om Nervus ischiadicus. Lægkramper forekommer med stor Hyppighed. En særlig Undersøgelse har vist, at Kejthaandethed ikke er mere udbredt i den grønlandske Befolkning end i Kulturlandene, og det grønlandske Sprog sandsynliggør, at Forholdet har bestaaet saaledes uforandret fra de ældste Tider.

[1]) 107, pag. 17.
[2]) 17, pag. 118.
[3]) 27, pag. 54.
[4]) 10, pag. 463.
[5]) 7, 1901, pag. 257.
[6]) 36, Indberetning til Sundhedskollegiet af 28. Maj 1901.

Stammen er en almindelig Anomali. Hjernearteriosklerose og Apopleksi er begge almindelige Lidelser blandt den ældre Del af Befolkningen. *Paralysis agitans* forekommer ikke helt sjældent. Tilfælde af Epilepsi træffes hyppigt, maaske endda hyppigere end andensteds sædvanlig.

Sygdomme i Sanseorganerne (*Morbi organorum sensoriorum*).

Øjensygdomme.

Forskellige Øjensygdomme forekommer med stor Hyppighed i den grønlandske Befolkning, og flere af disse Lidelser har ved deres lette Iagttagelighed vakt Opmærksomhed allerede hos de første af de Forfattere, som har skildret Befolkningens Tilstand.

Saaledes skriver Hans Egede i Grønlandsbeskrivelsen 1741: »Øynenes Svaghed — — foraarsages af de skarpe Foraars Vinde, Sneen og Iisen, som hæftig skiær i Øynene«[1]), og Dalager siger omtrent samtidig (1752): »Øyne-Svaghed er fornemmelig blandt Mandfolkene gandske epidemisk, udi de tvende Foraars-Maaneder, May og Junii; Thi da skal man neppe finde een iblandt ti, som haver sunde Øyne. — — Endeel Grønlændere blive saa miserable, at de mange Dage iblandt ikke kand lukke Øynene op, og altsaa ikke forhverve noget. Og endskiønt at denne Svaghed kand være farlig nok, tracterer de den dog med Latter og Foragt«[2]).

Der kan neppe være Tvivl om, at der herved er Tale om en navnlig ved det stærke Lys foraarsaget *Conjunctivitis*, der snart (og særlig i Nord-Grønland) viser sig som den akutte, yderst smertefulde Sneblindhed (*Conjunctivitis erythematosa*), snart (og særlig i Syd-Grønland) antager en ved svagere, men gentagne Irritamenter vedligeholdt, mere kronisk Karakter.

Ogsaa Cranz (1765) taler om disse Tilfælde med følgende Ord: »Om Foraaret, i Maj og Juni, bliver deres Øjne ofte røde og rindende af den skarpe Blæst og af Solens blændende Skin paa den smeltende Sne og Is, saa at de ofte end ikke kan aabne dem. Nogle beskytter sig herimod ved en — — Skærm«[3]).

Den nære Sammenhæng mellem Sneblindheden og den ligeledes af Lyset fremkaldte mere langvarige *Conjunctivitis* er allerede bemærket af Rink (1857); han omtaler saaledes »den blændende Virkning af Solstraalerne, som reflekteres af Sneen, og som hos Alle frembringer mere eller mindre Øienbetændelse, der kan gaae over til en fuldkommen temporær Blindhed, den for Polarlandene eiendommelige Sneeblindhed«[4]).

[1]) 33, pag. 66.
[2]) 58, pag. 9.
[3]) 47, pag. 297.
[4]) 30, I, pag. 119.

I Medicinalberetningen for Julianehaab 1855 skriver PROSCH: »Katarrhalske Øienbetændelser have været meget almindelige. Skjøndt de herske hele Aaret igjennem blandt Fangerne, sjelden blandt Fruentimmerne, er det især om Foraaret, naar Grønlænderen tager paa Klapmydsefangst og idelig færdes mellem Storisen, at han er plaget af dem. I Regelen ere Tilfældene dog mindre betydelige.« Samme Aar meddeler

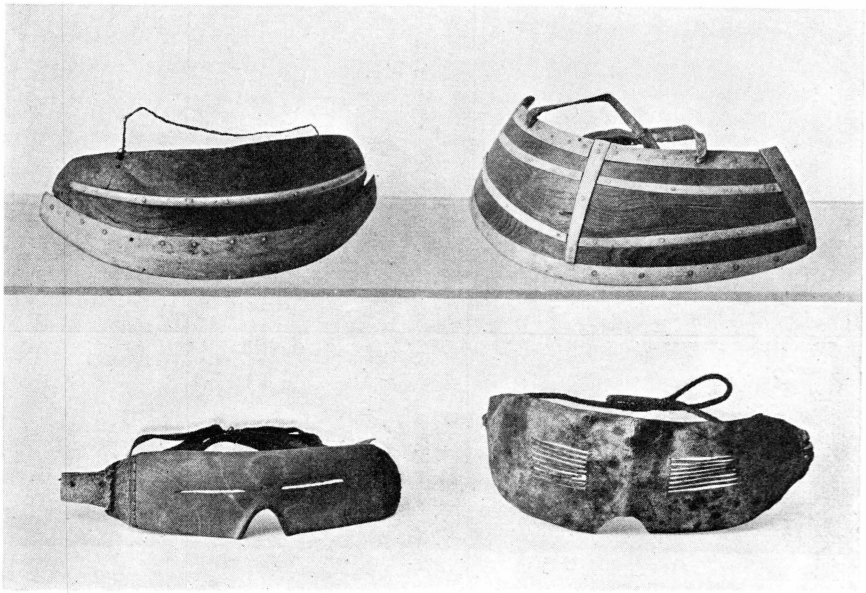

Fig. 22. Gamle Øjenskærme og Spaltebriller fra Vest-Grønland. Etnografisk Samling, Nationalmuseet, København.

yderligere PFAFF fra Nord-Grønland, at »i Foraaret herskede Øienbetændelser paa Grund af den stærke Lysbrydning paa Sneen«[1]). Ogsaa i Medicinalberetningen for 1870 omtales Øjensygdomme i det paagældende Aar som langt hyppigere og heftigere end ellers i Nord-Grønland »paa Grund af det vedvarende Isslag«[2]) (Islæg? Forf.). v. HAVEN beretter fra Nord-Grønland 1882, at »Conjunctivitis er temmelig almindelig som Følge af Kulden og Gjenskinnet fra Sneen«[3]), og KIÆR omtaler (1900) Sneblindhed som forekommende »ikke sjælden om Foraaret hos Individer, der have vist Ligegyldighed med at bruge Snebriller«[4]). Ogsaa MELDORF skriver 1904: »Vind og Vejr, Sol og Is har Betydning som Aarsagsmomenter. Navnlig naar Solen skinner paa den hvide Is og Sne, lide Øjnene let af det stærke Lys«[5]).

[1]) 37, 1858, pag. 67 ff.
[2]) 37, 1872, pag. 586.
[3]) 9, pag. 188.
[4]) 10, pag. 466.
[5]) 149, pag. 355.

Et Eksempel paa Opstaaen af Sneblindhed anfører han i sin Indberetning fra Julianehaab 1902: »Nogle Tilfælde af Sneblindhed (*Conjunctivitis erythematosa*) indtraf den 23. Juli hos Fangere her fra Kolonien, der hele Dagen, medens de vare paa Sælfangst, havde færdedes i det den Dag meget varme og blikstille Solskinsvejr imellem de tætte Storismasser paa Fjorden. Medens de i deres Kajakker roede imellem Isen, havde de mærket Smerter i Øjnene; men de kunde dog se at ro hjem til Kolonien. I Løbet af Natten forværredes Tilstanden ret betydeligt, og Dagen efter kunde

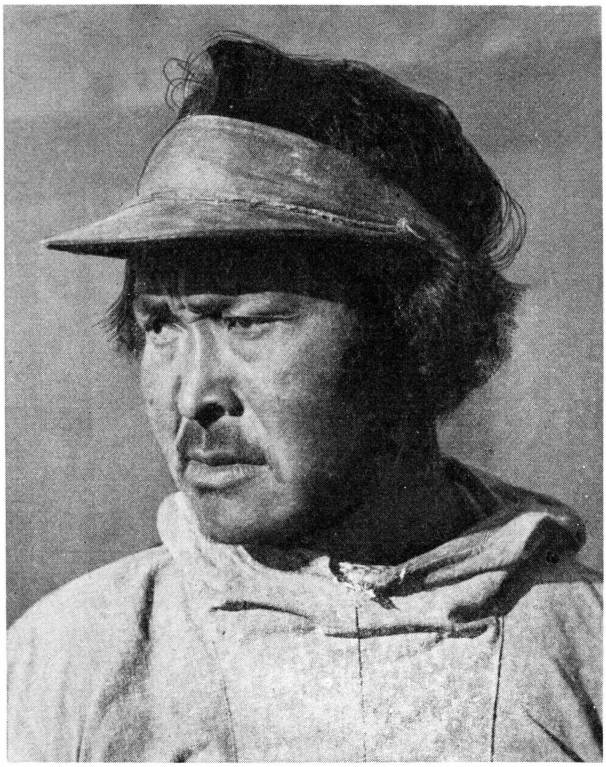

Fig. 23. Grønlandsk Baadfører med en af de i Nutiden almindeligst anvendte Øjenskærme (Generaltakstens »Kasketskygge«). Udstedet Kangâmiut, Sukkertoppen Distrikt. 1933. P. HANSEN phot.

Øjnene aldeles ikke taale at blive udsatte for Lys. Udsattes de for Lysets Indvirkning, indfandt der sig stærke jagende og skærende Smerter, Taareflod m. m.; Conjunctivae vare injicerede, røde og svulne« (4, 1903, 611).

Sygdomsbeskrivelsen er karakteristisk med den ved Sneblindhed typiske Latenstid og med den meget stærke Lyssky. Patienten kan se; men han kan ikke taale at se.

Atter 1921 nævnes Lysets irriterende Virkning paa Conjunctivae i Grønland, idet ROHLEDER meddeler fra Upernavik: »Jeg har behandlet mange chroniske Conjunctiviter, der sikkert for en stor Del skyldes, at

de benyttede Snebriller er af røgfarvet Glas og uden Sidestykker og derfor ikke beskytter Øjnene tilstrækkelig«[1]).

Fra forskellig Side er udtalt Formodning om en Sammenhæng mellem A-avitaminose og Sneblindhed; men HØYGAARD har i alt Fald ikke kunnet konstatere nogen saadan Forbindelse ved Undersøgelser over Sneblindhed blandt Angmagssalik-Eskimoerne 1936/37[2]).

Foruden Lyset nævner — som ovenfor anført — baade EGEDE og CRANZ og senere MELDORF tillige Vinden som Kilde til Irritation af Conjunctivae. Hertil ønsker jeg af egen Erfaring yderligere at føje Læsionerne ved det af Vinden oppiskede Havvand og ved de fygende, haarde og kolde Snekrystaller.

Men ogsaa indendørs Faktorer udøver deres uheldige Indvirkning paa Øjnene i Grønland. JØRGENSEN meddeler i sin Beretning fra Julianehaab 1895, at »blandt Øjenlidelserne ere katarralske Slimhindeaffektioner de mest fremtrædende, og en ældre indfødt med helt normal Conjunctiva hører absolut til Sjældenhederne; at disse Conjunctiviter navnlig findes hos de ældre Individer, har sikkert sin nærmeste Grund deri, at disse gamle ere henviste til at tilbringe den allerstørste Del af Døgnet paa Briksen i Husene, udsatte for den idelige Irritation af Tranos og Kakkelovnsrøg (Lyngrøg)«[3]).

MELDORF uddyber yderligere dette Forhold i følgende Skildring: »Hytterne ere ofte opfyldte af en for Slimhinderne stærkt irriterende Lyngrøg samt af Tranos fra Lamperne, der ved at virke til Stadighed selvfølgelig let vil medføre Irritation og katarralske Tilstande af Øjets Slimhinde.« Han mener iøvrigt, at Konjunktiviterne for en stor Del maa tilskrives Mangel paa Renlighed, ligesom stærk Brug af Snustobak efter hans Skøn »let fremkalder Irritationstilstande af Øjets Slimhinde«[4]). Ogsaa BICHEL, som (1920) meddeler, at »langt flere Grønlændere gaar med stærkt udtalt kronisk Konjunktivitis, end man er vant til at se hos Folk hjemme«, søger Aarsagen hertil baade i »det stærke Sollys med den blændende Refleks fra Sneen i Foraarstiden og i manglende Ansigts- og dermed Øjenvask«[5]).

Fra manglende Renlighed som Aarsagsmoment er Springet ikke langt til de bakterielt betingede Conjunctiviter. Om saadanne skriver LANGE 1864: »De aarlige Influenzaepidemier medføre overordentligt almindeligt Betændelser af Øiets Bindehud, der i Reglen synes at være temmelig lette, men som ved deres saa hyppige Gjentagelse have gjort røde Øine med fortykket, ujevn Konjunktiva meget almindelige blandt Grønlænderne. Skylden for disse Øienbetændelser kastes i Reglen, ogsaa af Lægerne, paa Solens stærke Skin paa de udbredte Sne- og Is-

[1]) 4, 1922, 1287.
[2]) 43, pag. 12.
[3]) 7, 1897, pag. 229.
[4]) 149, pag. 356.
[5]) 121, pag. 1165.

flader; men dels er det vel meget tvivlsomt, om denne Aarsag just skulde kunne bevirke denne Art af Øienlidelser; dels er det, efter hvad jeg har kunnet bringe i Erfaring, utvivlsomt, at Øienbetændelserne indfinde sig epidemisk og samtidigt med den regelmæssige Influenzaepidemi«[1]).

Jeg maa hertil sige, at jeg i Aarenes Løb har oplevet talrige Epidemier af akutte Luftvejsaffektioner i Grønland, herunder ogsaa adskillige Influenzaepidemier, og at jeg ofte saavel under disse sidstnævnte som ogsaa under flere af de andre Epidemier har set *Conjunctivitis* som Lokalisation, men altid kun i katarrhalsk Form, af kort Varighed og uden Følger af nogen Art. Jeg er her i Overensstemmelse med KIÆR, som ud fra sin Erfaring udtrykkelig siger, at »Øjenbetændelse som Manifestation af Influenza synes mig ikke at spille nogen stor Rolle«[2]).

Derimod er specifikke Epidemier af *Conjunctivitis* flere Gange iagttagne i Grønland. Saaledes meddeler JØRGENSEN i Beretningen for Julianehaab 1896: »I Oktober-November angrebes saa godt som hele Befolkningen (navnlig den mandlige Del) paa en enkelt Plads (Sydprøven) af epidemisk optrædende Konjunktiviter, ledsagede af stærk Rødme og Svulst af Palpebrae, rigelig sero-purulent Conjunctivalsecret og for flere Tilfældes Vedkommende af haardnakket recidiverende Hordeola«[3]).

Særlig fra Eftersommeren 1912 erindrer jeg en næsten pandemisk Forekomst af *Conjunctivitis* i Nord-Grønland. Baade BARCHALIA og jeg har nævnt Epidemien i vore Indberetninger for det paagældende Aar fra Egedesminde, Christianshaab, Jakobshavn, Ritenbenk og Umanak Distrikter. BARCHALIA skriver: »Den var af meget smitsom Natur, angreb særlig Børn og yngre Individer. Efter et Par Dage med stærk Svulst af Øjenlaagene, rigelig Sekretion og stærk Lysskyhed tabte Tilfældene sig oftest paa 12—14 Dage uden at efterlade sig videre Gêner«[4]).

Et yderligere Eksempel paa epidemisk Optræden af *Conjunctivitis* er meddelt af BAY SCHMIDT i hans Indberetning fra Julianehaab 1922: »I Oktober indtraf der en Del Tilfælde af Konjunktivitis ved Kolonien og i Distriktet, der nærmest havde Karakter af en Epidemi. I Løbet af 2—3 Dage var det enkelte Tilfælde overstaaet, ytrede sig imidlertid ret voldsomt med Taareflod, stærk Irritation af Konjunktiva palpebralis og Svulst af Øjelaag. Mig bekendt udviklede der sig ingen Komplikationer«[5]).

Der er ikke foretaget bakteriologiske Undersøgelser ved nogen af de nævnte Epidemier. I det hele foreligger der kun meget faa Meddelelser om bakteriologiske Undersøgelser ved Conjunctiviter i Grønland. MELDORF har undersøgt 22 Tilfælde af *Conjunctivitis* ved Juliane-

[1]) 27, pag. 35.
[2]) 10, pag. 466.
[3]) 7, 1898, pag. 252.
[4]) 4, 1913, 955 og 1888.
[5]) 4, 1923, 880.

haab i Aarene 1900—03; han mener, at kun 10 af de nævnte Tilfælde var foraarsagede af Bakterier, der i 5 Tilfælde fandtes at være »Pneumokokker eller Varieteter af saadanne« og i de resterende 5 Tilfælde »Kokkobaciller (maaske *Bact. coli comm.*)«[1]). Om Forekomsten af *Conjunctivitis gonorrhoica* i Grønland er der gjort Rede foran (Side 74). Morax-Axenfeld's Diplobacil er først paavist i Grønland af HERTZ 1926; den er nu fundet »i ret talrige Tilfælde — — udbredt over hele Grønland«[2]).

Ved denne sidstnævnte Bacil er Øjenlaagsranden som bekendt altid medinddraget i Lidelsen. I det hele forekommer Blephariter meget almindeligt i Grønland, og deres Forekomst har vist endda været endnu almindeligere i ældre Tid. I alt Fald skriver POUL EGEDE $^{8}/_{5}$ 1737: »Thi mand kand neppe (ved Disco) see en Grønlænder som jo er suur-Øyet, hvilket foraarsages af den megen Iis som ligger her baade Vinter og Sommer, og skiær i Øynene naar Solen stikker der paa«[3]), og ogsaa GLAHN beretter 1771, at »man seer hver anden gammelagtig Grønlænder med suure Øyne«[4]).

I Medicinalberetningen for Julianehaab 1851 nævner HAALLAND »Blepharo-Adenitis, som fremkaldes ved det raae, ustadige, fugtige Klima, som ogsaa derved, at Grønlænderen maa søge sit Erhverv baade paa og imellem Isen, hvoraf her findes en Mængde i Farvandet hele Aaret rundt. Den uafladelige Stirren paa Isen er meget anstrængende for Øjnene«[5]), og han omtaler atter Lidelsen i RINK's Grønlandsbeskrivelse 1855 som »et meget udbredt og for mange Grønlændere besværligt Onde, nemlig Betændelse af Øienlaagsranden, der som oftest medfører Tab af Øienhaarene og bestandigt Taareflod«[6]).

I de følgende Aar finder man *Blepharitis* nævnt af LANGE (1864) som »meget hyppig«[7]), af KIÆR (1900) »man møder jevnlig Individer med — — Blefaritis marginalis — — hyppigst blandt Kvinderne«[8]), af MELDORF (1904) »hører til de hyppigst forekommende Sygdomme hos Grønlænderne«[9]) og af HERTZ (1929) »almindelige hos Grønlænderne«[10]).

En Antydning af Lidelsens Hyppighed finder man yderligere i MELDORF's Indberetning fra Julianehaab 1899, hvori han oplyser, at af de Øjensygdomme, som han i det paagældende Aar havde haft til Behandling, fandtes 18 Tilfælde af *Blepharitis*, 6 af *Conjunctivitis*, 4 *Keratitis*, 4 *Seq. keratitidis*, 3 *Cataract* og 2 *Pterygium*[11]).

For at opnaa en nærmere Viden om Lidelsens Udbredelse foretog jeg i Aarene 1902 og 1903 en Inspektion af den samlede Befolkning ved

---

[1]) 88, pag. 46 ff.
[2]) 12, pag. 805 og 56, 1928, 485.
[3]) 2, pag. 62.
[4]) 31, pag. 62.
[5]) 37, 1855, pag. 46.
[6]) 30, II, pag. 65.
[7]) 27, pag. 54.
[8]) 10, pag. 466.
[9]) 149, pag. 355.
[10]) 12, pag. 805.
[11]) 7, 1901, pag. 254.

nedennævnte Steder og skal her gengive Resultatet af denne Undersøgelse.

Tid	Sted	Undersøgte Antal Mænd over 15 Aar	Antal Mænd med Blepharitis	Procentvis Beregning	Undersøgte Antal Kvinder over 15 Aar	Antal Kvinder med Blepharitis	Procentvis Beregning
Septbr. 1903	Lichtenau	29	0	0	39	0	0
August 1903	Julianehaab	87	0	0	102	6	6
August 1902	Sukkertoppen	60	0	0	82	11	13
Septbr. 1902	Holsteinsborg	54	3	6	69	13	19
Oktbr. 1902	Egedesminde	32	0	0	39	0	0
Januar 1903	Christianshaab	19	0	0	26	1	4
April 1903	Ritenbenk	31	2	6	36	1	3
April 1903	Umánatsiaq	16	3	19	15	3	20
Marts 1903	Ikerasak	31	1	3	39	4	10
	Tilsammen...	359	9	3	447	39	9

Af ialt 590 Børn (under 15 Aar) fandtes kun 2 — to — med *Blepharitis* (0,3 %). Undersøgelsen viser saaledes, at *Blepharitis* i Grønland — som allerede Kiær har henledet Opmærksomheden paa — overvejende forekommer hos voksne Personer og især hos Kvinder.

Fra et Par af Stederne foreligger Optegnelser over de af mig undersøgte Kvinders Alder. Ved Julianehaab viste samtlige Kvinder med *Blepharitis* sig at være i Alderen 45—64 Aar, i hvilken Aldersgruppe hver femte Kvinde, nærmere 6 af 29, var lidende af *Blepharitis* (21 % mod 0 % under den nævnte Alder); ved Ikerasak og Umánatsiaq havde ialt 4 Kvinder af 14 over 45 Aar *Blepharitis* (29 %) mod 3 af 40 under denne Alder (8 %); ingen Kvinde i Alderen 15—24 Aar fandtes lidende af *Blepharitis*. For de øvrige Steders Vedkommende har jeg desværre mistet Optegnelserne over Aldersfordelingen; kun fra Holsteinsborg foreligger endnu Oplysning om Alderen for 9 af de 13 Kvinder med *Blepharitis*, henholdsvis 32, 47, 51, 52, 57, 60, 65, 72 og 79 Aar; d. e. 8 af 9 Patienter var over 45 Aar. Det anførte vil være tilstrækkeligt til at vise, at Lidelsen i Grønland, saaledes som Glahn siger, er de »gammelagtiges« Lidelse.

Blandt Mænd fandtes *Blepharitis* i et forholdsvis større Antal kun ved Bopladsen Umánatsiaq. Det absolutte Antal her — 3 Personer, alle over 35 Aar — er dog meget lille, og Lidelsen hos disse kan maaske dels føres tilbage til Undersøgelsestidspunktet (April med denne Maaneds overvældende Lys) og dels til det primitive Standpunkt (ogsaa hvad

Renlighed angaar), som netop denne Befolkning paa Undersøgelsens Tid endnu befandt sig paa.

Ved de ovenfor omtalte, særlig af Lyset fremkaldte Conjunctiviter ses ofte en Opsvulmen af Conjunctiva (*Chemosis*), strækkende sig tværs over Øjet fra den ene Øjekrog til den anden, kun afbrudt af Hornhinden, og i Bredde svarende til den tilknebne Øjenlaagsspalte. De samme Aarsager, som fremkalder dette Ødem, er formentlig ogsaa virksomme ved Dannelsen og Væksten af det saakaldte *Pinguecula* og *Pterygium*.

Om disse degenerative Dannelsers almindelige Forekomst i Grønland vidner allerede HANS EGEDE's Oplysninger fra 1741: »Naar nogen faaer dumme Øyne, at der legger sig ligesom en Hviide derover, da giør de en liden Krog af en Synaal, og Krøger i den, og saa med en Kniv flaar Huden eller hinden af, saa skal de bliver gode igien«[1]). Tilsvarende meddeler DALAGER 1752: »Paa andre bliver Øyet gandske bedekket med en Hinde, hvilken de ogsaa ofte med en Kniv rive lykkelig af«[2]).

1900 siger KIÆR fra Nord-Grønland, at »Pterygion-Dannelser ere yderst almindelige«[3]), medens HERTZ 1929 skriver, at »Pterygium havde jeg ofte Lejlighed til at se i Sydgrønland; i Nordgrønland saa jeg det ikke«[4]). Senere skriver HERTZ i en Rapport til Grønlands Styrelse 1938: »Pterygium er hyppigst i Sydgrønland; hos Mænd og Kvinder i lige Grad i de forholdsvis faa Tilfælde, jeg har set.« Af hans Rapporter fra Aarene 1926, 1928, 1932 og 1938 fremgaar det, at af ialt 87 voksne mandlige Øjenpatienter i Syd-Grønland fandtes 8 med *Pterygium* mod 1 af 96 i Nord-Grønland; ligeledes 6 af 79 kvindelige Patienter i Syd-Grønland mod 1 af 52 i Nord-Grønland[5]).

H. FRANDSEN har 1935 omtalt Lidelsens Forekomst hos 4 af 16 mandlige Øjenpatienter i Syd-Grønland (i Alderen 27, 42, 43 og 55 Aar), hvorimod den ikke fandtes hos nogen af 7 samtidige kvindelige Patienter. Dr. FRANDSEN har yderligere antydet en Forklaring paa Lidelsens Opstaaen, som følger: »Paa Grønland iagttager man meget ofte let Irritation af Conjunctiva ogsaa hos danske, der ellers ikke plejer at have injicerede Øjne, paa Grund af Irritation af Lyset fra den lavtstaaende Sol med Reflex fra Havet. Der ses let Chemosis, Fortykkelse og Injektion af Conjunctiva bulbi særligt i en horizontal Stribe i Midten af Øjenspalten paa samme Maade, men mere udtalt end det, man finder sammen med Hemeralopi i Danmark. Ogsaa hos de grønlandske Mænd, særligt Sælfangerne, der færdes meget i Kajak, stærkt udsat for Lyset baade direkte fra Solen og ved Reflex fra Havet, ses i paafaldende Grad Injektion og Fortykkelse af Conjunctiva bulbi, ofte ledsaget af Pterygion,

[1]) 33, pag. 67.
[2]) 58, pag. 10.
[3]) 10, pag. 466.
[4]) 12, pag. 806.
[5]) 56, 1928, 485 og 1938, 26—3.

der strækker sig ind paa Cornea i forskellig Grad. Jeg kunde tænke mig, at denne Pterygiondannelse hos Sælfangerne maaske kan forklares som en Beskyttelsesforanstaltning for Øjet mod det stærke Lys, idet de paagældende Mennesker maaske har været lidende af Hemeralopi efter den lange mørke Vinter, under hvilken Ernæringen sædvanligvis er ensartet og ofte mangelfuld«[1]).

Efter mine Iagttagelser forekommer *Pterygium* i Grønland langt hyppigere hos Mænd end hos Kvinder, saaledes 1902 ved Sukkertoppen — i større eller mindre Grad — hos 7 af 60 voksne Mænd, men kun hos 1 af 82 Kvinder. Lidelsen forekommer, som ogsaa HERTZ siger, langt hyppigere i Syd- end i Nord-Grønland og er vel nærmest at betragte som en professionel Lidelse for Kajakroere. Det største *Pterygium*, som jeg har set, har jeg truffet hos en 54aarig Sælfanger ved Ritenbenk, paa hvis venstre Øje jeg fjernede et *Pterygium*, hvis Spids strakte sig ind over to Trediedele af Corneadiameteren, medens det højre Øje var ganske frit.

Som omtalt i Afsnittet om Tuberkulose (Side 50 og 55) træffes »skrofuløse« Øjenlidelser almindeligt i Grønland. JØRGENSEN omtaler i sin Beretning fra Julianehaab 1895 »de saavel hos voksne som hos Børn, navnlig om Foraaret næsten epidemisk optrædende flyktænulære Conjunktiviter og Keratiter«[2]), og KIÆR siger ligeledes 1900, at »flyktænulære Keratiter optræde i Enkelttilfælde og i Smaaepidemier«[3]). HROLV nævner 1927 »de ret hyppige scrophuløse Øjenlidelser, som næppe sjældent efterlader blivende Spor, f. Eks. Hornhindepletter«[4]), og SVENDSEN omtaler ogsaa »de talrige grønlandske Børn, der kommer til ambulant Behandling med deres Phlyctæner«[5]). HERTZ oplyser 1929, at han fandt phlyctænulære Lidelser hos 4 af ialt 11 Børn, som henvistes til ham for Øjensygdomme[6]). Personlig har jeg ogsaa haft adskillige Tilfælde af Kerato-conjunctivitis phlyctaenularis til Behandling hos Børn i Grønland (se f. Eks. Fig. 9), om end aldrig — saaledes som JØRGENSEN og KIÆR taler om — med noget, som kunde minde om en epidemisk Optræden. Snarere vil jeg, naar Hensyn tages til det udpræget tuberkuløse Milieu, til de almindelige hygiejniske Mangler og til den meget udbredte Pedikulose, sige, at man i Grønland træffer færre Patienter med flyktænulær *Keratitis*, end man paa Forhaand ud fra Erfaringerne i Europa vilde forvente.

Andre Former for *Keratitis* træffes, men med ringere Hyppighed. LANGE taler 1864 om Forekomsten i Grønland af »Keratitis med paafølgende blivende Fordunkling af Cornea«[7]), uden at det er muligt at vide, hvilke Former han dermed hentyder til; det er dog en Selvfølge,

[1]) 50, pag. 95.
[2]) 7, 1897, pag. 229.
[3]) 10, pag. 466.
[4]) 66, pag. 871.
[5]) 67, pag. 1226.
[6]) 12, pag. 805.
[7]) 27, pag. 54.

at f. Eks. de tidligere nævnte meget almindelige Conjunctiviter og Blepharo-Conjunctiviter ikke helt sjældent kombineres med *Keratitis*.

KIÆR siger, at han ikke i Grønland har set *Ulcus serpens* i denne Lidelses karakteristiske Form[1]), hvorimod NORMAN-HANSEN anfører *Ulcus corneae serpens* paa første Plads blandt Blindhedsaarsagerne i Grønland[2]). Jeg skal komme tilbage til dette sidste Emne; her mener jeg kun at burde sige, at der ikke efter min Erfaring kan tillægges *Ulcus serpens* nogen større Betydning som Blindhedsaarsag i Grønland. Jeg har saaledes aldrig selv set noget typisk Tilfælde af denne Lidelse blandt mine grønlandske Patienter.

Der vides heller ikke at være forekommet Tilfælde af *Keratitis trachomatosa* i Grønland.

Ved den tidligere nævnte Undersøgelse af Øjeneksteriøret hos 1396 Personer i Vest-Grønland 1902—03 fandt jeg udtalte Hornhindepletter (*Maculae et Leukomata corneae*) hos ialt 22 (1,6 %), fordelte, som nedenstaaende Oversigt vil vise.

Sted	Undersøgte Antal Mænd over 15 Aar	Heraf med Hornhindepletter	Undersøgte Antal Kvinder over 15 Aar	Heraf med Hornhindepletter	Undersøgte Antal Børn i Alderen 0-14 Aar	Heraf med Hornhindepletter	Samlede Antal undersøgte Personer	Heraf med Hornhindepletter
Lichtenau.....	29	1	39	4	45	1	113	6
Julianehaab	87	1	102	1	130	0	319	2
Sukkertoppen	60	2	82	2	118	2	260	6
Holsteinsborg.....	54	1	69	0	73	2	196	3
Egedesminde	32	0	39	0	66	1	137	1
Christianshaab....	19	0	26	0	59	0	104	0
Ritenbenk	31	1	36	2	25	0	92	3
Umánatsiaq	16	0	15	0	29	0	60	0
Ikerasak	31	0	39	1	45	0	115	1
Tilsammen...	359	6	447	10	590	6	1396	22

Som nævnt har jeg kun noteret udtalte Hornhindepletter; enkelte Nubeculae er saaledes ikke medtagne i Opgørelsen. Bemærkelsesværdigt synes det store Antal voksne Kvinder med Hornhindepletter (over 2 % af alle undersøgte Kvinder). Forholdet staar vel i nogen Grad i Forbindelse med den tidligere nævnte almindelige Forekomst af Blepharo-Conjunctivitis særlig blandt Kvinderne, idet der formodentlig mellem disse Patienter vil findes en Del, hos hvem Lidelsen er foraarsaget af

[1]) 10, pag. 466.
[2]) 11, pag. 852.

Morax' Bacil. Eksempelvis anfører HERTZ netop, at flere saadanne Patienter, som han havde til Behandling i Grønland, havde Maculae corneae[1]).

Af dybere Øjenlidelser i Grønland kræver det primære Glaukom en særlig Omtale. Mig bekendt er FISCHER-NIELSEN den første, som har

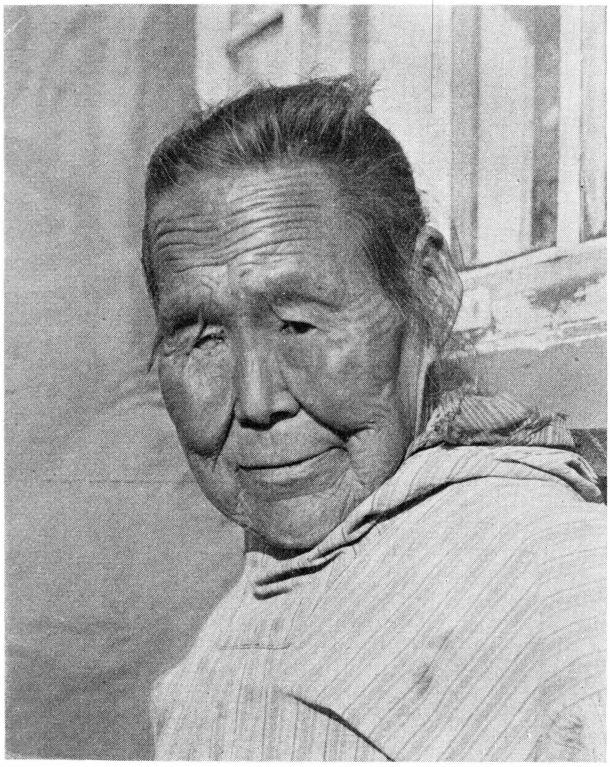

Fig. 24. 65aarig ublandet Grønlænderinde med totalt Corneastaphylom paa højre og med stærkt dilateret Pupil paa venstre Øje (Seq. glaukomat.?). Kolonistedet Julianehaab. 1937. P. HANSEN phot. Bemærk tillige den fastvoksede Lobulus auriculae, smlgn. Fig. 2.

omtalt denne Lidelses Forekomst i Grønland, idet han i sin Indberetning fra Jakobshavn 1909 meddeler: »Et Tilfælde af Glaucoma simplex er observeret«[2]). 1911 anfører NORMAN-HANSEN Glaukom som en hyppig Blindhedsaarsag i Grønland[3]).

Det er dog særlig BØRRESEN, som har fremhævet den nævnte Lidelses Betydning for den grønlandske Befolkning. I sin Indberetning for 1923

[1]) 12, pag. 805.
[2]) 4, 1910, 991.
[3]) 11, pag. 852.

fra Godthaab skriver han: »En Sygdom, der er ret almindelig heroppe, er Glaukom. Der findes (i Godthaab Lægedistrikt) 5 helt blinde som Følge af denne Lidelse. — — Ambulant har jeg behandlet flere Patienter med begyndende Glaukom«[1]). 1926 oplyser han nærmere, at der findes 10 Patienter med Glaukom (hvoraf de 5 er helt blinde) i en Befolkning paa 1250 Individer; Glaukomet plejer i Grønland at manifestere sig omkring 50 Aars Alderen. Der er flest Kvinder mellem de blinde, fordi der er flest Kvinder i den ældre Del af Befolkningen. I de faatallige herrnhutiske Menigheder har der været rig Mulighed for, at Personer med arvelige Lidelser kunde mødes og udbrede en heredofamiliær Sygdom som Glaukom. »Naar der ikke er flere, der faar Glaukom, beror dette formentlig paa, at der er saa mange af Befolkningen, der dør, før de kommer i den Alder, da Glaukomblindheden indtræffer«[2]).

HROLV nævner 1927 2 Tilfælde af Glaukom blandt 1132 Individer i Upernavik Distrikt[3]), og endelig skriver HERTZ 1929: »Glaucom er ikke ualmindeligt. — — Jeg har fundet Glaucom spredt i Grønland, en hyppig Aarsag til Blindhed«[4]). En nærmere Gennemgang af hans Rapporter viser Fund af ialt 9 kvindelige og 2 mandlige Glaukompatienter i Syd-Grønland samt af 1 kvindelig og 2 mandlige Patienter i Nord-Grønland; Patienternes Gennemsnitsalder var 49 Aar. I Rapporten oplyses yderligere: »Glaucoma er hyppigst i Sydgrønland; hos en enkelt Slægt synes der at være Disposition«[5]). Ogsaa min Erfaring gaar ud paa, at Glaukom træffes ofte i Grønland; dog som Regel betydeligt under den Hyppighed, som af BØRRESEN er fundet i Godthaab Distrikt.

Forekomsten af Graa Stær (*Cataracta senilis*) i Grønland synes ikke at afvige væsentligt fra, hvad man træffer andensteds i Verden. LANGE meddeler 1864, at han har set et Par Tilfælde[6]); KIÆR siger dog, at »Catarakter ere ikke meget hyppige; vel i Forhold til, at der findes saa faa i de høiere Aldersklasser«[7]). Lidelsen nævnes nu og da i Aarsberetningerne, men kun lejlighedsvis. Blandt HERTZ' ovenfor nævnte 314 Øjenpatienter over 15 Aars Alderen fandtes 19 Personer med senil Cataract paa forskellige Udviklingstrin; efter sine Rejser i 1926 og 1928 anfører HERTZ: »Nogle faa ensidige Cataracter, kun én egnet til Operation«[8]).

Ved samme Lejlighed nævner HERTZ som en ikke sjælden Aarsag til Synssvækkelse i Grønland de centrale Chorioretiniter. Hans Opgørelse viser ialt 10 Patienter med denne Lidelse (8 Mænd og 2 Kvinder i en Gennemsnitsalder af 54 Aar). Han skriver videre om dette Emne: »Grønlænderne bliver ikke gamle, især ikke Mændene; — — Arteriosclerosen synes at naa dem tidligere end herhjemme«[9]). Denne sidste

[1]) 4, 1924, 836.
[2]) 153, pag. 194 ff.
[3]) 66, pag. 873 ff.
[4]) 12, pag. 805.
[5]) 56, 1928, 485 og 1938, 26—3.
[6]) 27, pag. 54.
[7]) 10, pag. 466.
[8]) 12, pag. 806.
[9]) 12, pag. 805.

Udtalelse vil findes i god Overensstemmelse med, hvad der foran (Side 104) er udtalt om Arteriosklerosen i Grønland.

I denne Forbindelse kan det ogsaa nævnes, at saavel LANGE som MELDORF samstemmende udtaler om Forekomsten af *Arcus senilis* i Grønland dels, at denne Dannelse »forekom mig paafaldende hyppig, endog hos yngre Personer«[1]), og dels, at den »ses hyppigt i forholdsvis tidlig Alder«[2]). Nogen talmæssig Underbyggelse af dette Skøn foreligger dog ikke.

Som Invalider efter Smitsom Hjerne-Rygmarvsbetændelse omtaler HERTZ et Par Personer med Synsnerveatrofi (*Atrophia nervi optici*); ogsaa et Tilfælde af suppurativ *Chorioiditis* anføres som opstaaet i Tilslutning til en Epidemi af nævnte Sygdom[3]).

En særlig Betydning maa der i Grønland tillægges Læsioner af Øjet. v. HAVEN siger rent ud efter 5 Aars Praksis i Nord-Grønland 1876—81, at »dybere Øjenlidelser forekomme næsten kun som Følge af Beskadigelser især ved Kobberhætter«[4]), og ogsaa JØRGENSEN nævner i Indberetningen fra Julianehaab 1895 Læsioner ved frasprængte Fænghættestykker: »Corpora aliena i Form af Knaldhætte-Stykker, der kile sig fast i cornea, træffes som en Slags »professionel« Lidelse ikke saa sjældent«[5]). Som v. HAVEN angiver, var Læsionerne ved disse Splinter dog desværre ofte perforerende og medførte i adskillige Tilfælde — som Kobberstykker intraoculært i det hele plejer — purulente Betændelser i Øjets Indre med paafølgende Atrofi af Bulbus. Ved Ophør af Brugen af Forladevaaben i Grønland[6]) er denne Kilde til Øjenlæsioner nu forsvundet; men endnu 1929 skriver HERTZ dog: »Fænghættelæsioner ved Brug af gamle Bøsser saa jeg Følgerne af — Anophthalmus — i enkelte Tilfælde«[7]). Andre Aarsager til perforerende Læsioner er naturligvis ogsaa kendte i Grønland og forekommer dér den Dag i Dag; særlig erindrer jeg et Par Tilfælde af Atrofi af Bulbus, foraarsagede ved henholdsvis Piskeslag, Stenkast og Hugning af »Lyngkviste« til Brændsel. Ogsaa NORMAN-HANSEN nævner 1911 i Almindelighed Læsionerne som hyppigt forekommende Blindhedsaarsag i Grønland[8]).

Hvad Brydningsanomalier angaar, da synes disse praktisk talt at have været upaaagtede i Grønland indtil Begyndelsen af indeværende Aarhundrede. I 1905 meddeler KIÆR, at »ret mange Fangere — de fleste vare i Egnen af 40 Aar — have fundet sig i høj Grad hjulpne ved Brug af svage Konkavbriller (ca. ÷ 1,25)«[9]). 1911 skriver NORMAN-HANSEN: »Alle Former af Refraktionsanomali forekommer indtil excessiv Myopi; Astigmatisme, især invers, er ikke sjælden«[10]). 1927 omtaler HROLV Brille-

[1]) 27, pag. 55.
[2]) 7, 1901, pag. 254.
[3]) 12, pag. 805.
[4]) 9, pag. 188.
[5]) 7, 1897, pag. 229.
[6]) 18, pag. 187.
[7]) 12, pag. 806.
[8]) 11, pag. 852.
[9]) 4, 1906, 816.
[10]) 11, pag. 852.

bestemmelse til 21 Mænd og 11 Kvinder i Upernavik Distrikt: »Alle Kvinderne var hypermetrope i moderate Grader; af Mændene var de som Handelsbetjente og Kateketer ansatte for største Delen hypermetrope; af Fangerne næsten alle i lettere Grad myope«[1]). En nærmere Redegørelse for disse Forhold findes hos HERTZ: »Hvad Refraktionsanomalierne angaar, er Myopi sjælden. Excessiv Myopi fandtes i ét Tilfælde. Derimod er invers Astigmatisme meget almindelig; det er ligefrem slaaende, hvor hyppigt man træffer den især blandt Fangerne, hypermetropisk og myopisk omtrent lige ofte. Den hypermetropiske opstaar allerede i Trediverne, den myopiske først nær Halvtredsaarsalderen; denne sidste undertiden i Forbindelse med Myopi (sammenlign ovenfor KIÆR og HROLV, Forf.); den første er en ren hypermetropisk Astigmatisme. Astigmatismen — — er en Hornhindeastigmatisme — — omkring 1 Dioptri, og svagest brydende Meridian er som Regel lodret.

Den inverse Astigmatisme er et ikke ukendt Fænomen hos gamle Folk; den erhverves med Alderen. Arvelighed spiller en Rolle. Hos Grønlænderne har sikkert Hovedformen Betydning; Kraniet er højt og smalt, og Øjenhulerne er høje. Hos Kvinderne forekommer invers Astigmatisme kun i faa Tilfælde. Aldersforskellen med Hensyn til hypermetropisk og myopisk Astigmatisme gør sig her ikke gældende. Direkte Astigmatisme — den sædvanlige Form — findes sjældent hos Mændene og er i næsten alle Tilfælde hos Kvinderne myopisk, er heller ikke hyppig her«[2]).

I sine Rapporter tilføjer HERTZ yderligere: »Refraktionsanomalierne som Regel lette Grader. — — Presbyopien opstaar i den sædvanlige Alder«[3]).

Som et Supplement til de givne Oplysninger har jeg foretaget en Opgørelse over det Antal Briller med henholdsvis konkave og konvekse Glas, som er rekvireret af Lægerne i Grønland i Aarene 1931—37 incl. Det viser sig, at af ialt 1126 Par Briller havde 568 konkave og 558 konvekse Glas. Dette Forhold (50,4 og 49,6 %) afviger betydeligt fra det almindelige Forbrug i Europa, hvor kun en langt mindre Del af de solgte Briller har konkave Glas.

Jeg mener dog ikke, at det herefter — saa lidt som efter de ovenfor anførte Oplysninger om Fundet af Refraktionsanomalier hos Patienter i Grønland — er muligt at udtale sig om disse Anomaliers faktiske Fordeling i den grønlandske Befolkning. Systematiske Undersøgelser herover er ikke foretagne, og det konstaterede forholdsvis store Antal Personer med Myopi kan f. Eks. forklares ved, at Myopi virker særligt generende ved de Friluftsbeskæftigelser, som Flertallet af Befolkningen i Grønland ernærer sig ved; derimod har kun faa Grønlændere en Beskæftigelse, hvor svagere Grader af Hypermetropi vil genere i en

[1]) 66, pag. 874.
[2]) 12, pag. 806.
[3]) 56, 1928, 485 og 1938, 26—3.

tilsvarende Grad, og endelig maa Forekomsten af Presbyopi formodes at være begrænset i samme Forhold, som Antallet af ældre Personer i Befolkningen er forholdsvis ringe. Hertil kan maaske endnu føjes den Mulighed, at en yngre emmetrop Person af den ene eller anden Grund ønsker at bære Briller, hvilke Briller da nødvendigvis — da Briller med ufarvede plane Glas ikke findes i de grønlandske Beholdninger — maa have svage konkave Glas, idet han da ved at akkomodere kan neutralisere Glassenes Virkning, hvorimod han straks vil mærke, at hans Synsevne nedsættes ved konvekse Glas.

Undersøgelse af Distinktionsevnen er foretaget af H. Frandsen 1933 hos 23 Øjenpatienter i Godthaab og Sukkertoppen Distrikter[1]). Ved Undersøgelsen fandtes lettere Grader af Mørkeblindhed (*Hemeralopi*) i forholdsvis samme Antal blandt Øjenpatienter i Grønland som i København, medens de mere udtalte Grader forekom med en relativ større Hyppighed i Grønland. Som foran (Side 30) nævnt havde de tre Personer, som viste den største Distinktionsevne, alle deres Hjem ved Udsteder og Bopladser i de nævnte Distrikter. Hos 6 af de 23 Patienter fandtes *Xerosis conjunctivae*[2]).

Derimod vides egentlig Øjentørsot (*Xerophthalmia*) ikke hidtil at være iagttaget i Grønland; specielt har Le Mehaute meddelt, at han ikke saa denne Lidelse under sit Ophold ved Scoresbysund 1932/33[3]).

Meddelelser om systematisk Undersøgelse af Farvesynet hos den grønlandske Befolkning foreligger ikke, fraset, at S. Hansen 1893 har oplyst, at han har »foretaget en Række Undersøgelser efter Holmgrens Methode, uden at det derved er lykkedes at paavise et eneste Tilfælde af Farveblindhed« (160, pag. 244).

Det eskimoiske Sprog indeholder særlige Udtryk som Betegnelse for Farvefornemmelserne Hvidt og Sort (qaqortoq og qernertoq); men saavel Overgangen imellem disse Farver (Graat) som de »kulørte« Hovedfarver benævnes ud fra almenkendte Genstande, ved hvilke de paagældende Farver i særlig Grad gør sig bemærkede, saaledes: Graat (qassertoq, ogsaa støvet), Rødt (augpalugtoq af auk: Blod, med Affikset -palugtoq: det, der ser ud som), Gult (sungarpalugtoq paa samme Maade af sungaq: Galde), Grønt d. v. s. Gulgrønt (qorsorpalugtoq maaske af qôq: Urin) samt Blaat (tungujortoq af tungo: Saft af Mosebølle og Krækkebær, med et Affiks af uvis Betydning).

Denne Benævnelsesmaade for Farverne kan formentlig tages som et Tegn paa, at de forskellige Farvefornemmelser først paa et forholdsvis sent Tidspunkt er begyndt i højere Grad at fange Befolkningens Interesse. Paa samme Maade er Farveglæden formentlig ogsaa af ret ny Dato i Grønland; da Holm opholdt sig blandt Angmagssalik-Eskimoerne 1884/85, anvendte denne Befolkning ikke andre Former for Farvning end Rødfarvning med Blod af Perler, der var fremstillede af Ryghvirvler af Lodder. Til Broderier anvendtes udelukkende Skind i disses naturlige Farver: Hvidt og Brunt, og Holm nævner iøvrigt af Farver, benyttede til Forskønnelse, kun Brugen af nogle Perler, fremstillede af en grøn Sten (17, pag. 66 og 151).

[1]) Om det tilsvarende Forhold i Angmagssalik Distrikt, se foran (Side 30).

[2]) 50, pag. 93 ff.

[3]) 48, pag. 492.

Nogle Eksempler paa Misdannelse af Øjet er givet foran (Side 6 ff.) i den almindelige Oversigt over Misdannelser blandt den grønlandske Befolkning.

Af Lidelser i Øjets Omgivelser er Betændelse i Taaresækken (*Dacryocystitis*) den hyppigst forekommende i Grønland. JØRGENSEN nævner i sin Indberetning fra Julianehaab 1894, at »Taarevejslidelser ikke er sjældne«[1]), og han omtaler det følgende Aar atter »de ret hyppige kroniske Taarevejslidelser«[2]). Omtrent paa samme Tid siger KIÆR i sin Indberetning for Nord-Grønland 1898, at »Taarevejslidelser — — spille en fremtrædende Rolle«[3]). I sine Meddelelser om Sygdomsforhold i Grønland 1900 bemærker KIÆR yderligere: »For absolut afhængig af Mængden af Betændelsesvækkere anser jeg fremdeles den betydelige Hyppighed af Taarevejslidelser. — — De findes overvejende hos Kvinder, der jo leve et Liv langt mere inden Døre end Manden, altsaa i langt livligere Berøring med Kontagier. — — Faktum er det, at Taarevejslidelser er umaadelig meget hyppigere hos Kvinden; ogsaa har jeg truffet Pigebørn i 12—14 Aars Alderen med Lidelsen, næppe nogen Dreng i samme Alder, overhovedet af mandlige Individer mest kun ældre. — — Patienter med kroniske Næselidelser træffes sjælden; akutte Snuer er der jo nok af, men dertil har jeg som Regel ikke set Øjenbetændelse slutte sig, og det vilde da heller ikke stemme synderlig med Prædominiet hos Kvinderne«[4]). Mine personlige Erfaringer tildeler knap Taaresæksbetændelserne en saa fremtrædende Stilling; snarere falder de sammen med HERTZ' Notat fra hans Rejser 1926 og 1928: »Enkelte Taarevejslidelser, især hos Kvinder«[5]).

Af Uregelmæssigheder i Øjenmusklernes Funktion træffes Skelen (*Strabismus*) hyppigt blandt den grønlandske Befolkning. Blandt Klientelet i Umanak og Upernavik Distrikter (2300 Individer) fandtes saaledes 1913 11 Personer med *Strabismus* (5 $^0/_{00}$). FREUCHEN meddeler 1915, at der i den rent eskimoiske Stamme ved Kap York paa ialt 219 Individer fandtes 3 skelende Personer (14 $^0/_{00}$)[6]). Den procentvise Forekomst vil naturligvis med de smaa absolutte Tal variere betydeligt fra Sted til Sted; fra min Rejse 1902—03 erindrer jeg adskillige Pladser helt uden skelende Beboere og som Modsætning hertil f. Eks. Bopladsen Lichtenau med 4 skelende (hvoraf 2 Brødre) i en Befolkning paa ialt 113 Personer (35 $^0/_{00}$). Slægtskab imellem de skelende var i det hele et ikke sjældent Fund; i flere Tilfælde har jeg truffet en af Forældrene og et af Børnene med *Strabismus*; i et enkelt Tilfælde en Mand, hans ene Søn og en anden Søns ene Datter. I næsten alle de af mig iagttagne Tilfælde drejede det sig om *Strabismus concomitans convergens*.

HERTZ omtaler fra sine Rejser: »Nogle Tilfælde af Skelen, ingen

[1]) 7, 1896, pag. 229.
[2]) 7, 1897, pag. 229.
[3]) 7, 1900, pag. 226.
[4]) 10, pag. 443.
[5]) 12, pag. 806.
[6]) 6, pag. 1091.

paretiske«[1]). Da den paralytiske Skelen som oftest foraarsages af Syfilis, er dens Sjældenhed i Grønland forstaaelig. Hvorvidt den har været til Stede under de foran (Side 32 ff.) omtalte Fødemiddelforgiftninger, hvoraf i alt Fald mange maa formodes at have været Botulinusforgiftninger, kan ikke oplyses efter det foreliggende Materiale.

Forekomsten af Øjesitren (*Nystagmus*) er omtalt under Hjernesygdomme (Side 136). 1913 fandtes *Nystagmus oscillatorius* hos ikke færre end 18 Personer i den 2300 Individer store Befolkning i Umanak og Upernavik Distrikter (8 ‰). Lidelsen fandtes betydeligt hyppigere i den eskimoiske Del af Befolkningen (13 ‰) end i den germansk blandede Del (3 ‰); i ét Tilfælde fandtes den sammen med Dværgvækst.

Ved den lille Boplads Umánatsiaq (61 Individer, alle ublandede Eskimoer) fandtes 1 Mand og 3 Kvinder med *Nystagmus*; de to Kvinder var Søstre, og den tredie var deres Moster; endnu en afdød Moster havde haft *Nystagmus*. Ved Kolonistedet Julianehaab fandtes 2 Mænd, Fader og Søn, ublandede Eskimoer, begge med *Nystagmus*; den afdøde Farfader havde ligeledes haft *Nystagmus*. Ved Bopladsen Lichtenau fandtes i en ublandet eskimoisk Befolkning paa 113 Individer 2 Mænd og 1 Kvinde med *Nystagmus*. Lidelsen fandtes i det hele meget ulige fordelt i de forskellige Distrikter i Grønland, men overvejende i den rent eskimoiske Del af Landets Befolkning og i bestemte Slægter inden for denne. De Tilfælde, som jeg har set, skal alle have været medfødte.

Som det vil fremgaa af det foregaaende, er Øjensygdomme almindeligt forekommende Lidelser i Grønland, og mange af dem er af alvorlig Karakter. Da Adgang til Lægehjælp for største Delen af Befolkningen er vanskelig, og da derfor omgaaende Hjælp som Regel er udelukket, vil Øjenpatienter ofte være uheldigt stillede i Grønland, og deres Lidelse vil i ikke faa Tilfælde resultere i Tabet af Synsevnen. Norman-Hansen har 1910 anslaaet Blindekvotienten i Syd-Grønland til 3 ‰ og i Nord-Grønland til 2 à 3 ‰[2]) (mod 0,5 ‰ i det egentlige Danmark). Hrolv beregner 1925 Blindekvotienten i Upernavik Distrikt (1132 Individer) til 9 ‰; men han oplyser samtidig, at han ved denne Beregning har medtaget enhver, »hvis Blindhed er saa udtalt, at han ikke kan klare sig i Livet«[3]), medens den almindelig anvendte Definition for Blindhed er manglende Evne til ved Synets Hjælp at vejlede sig paa ukendt Sted. Hertz finder 1929 for Nord-Grønland en Blindhedskvotient paa 2,6 ‰, men mener iøvrigt selv, at han neppe har faaet samtlige blinde med. Han tilføjer, at han ikke tror, at der findes flere blinde i Syd-Grønland end i Nord-Grønland[4]).

I Medicinalberetningen for den danske Stat 1937 er meddelt en paa

---

[1]) 12, pag. 806.
[2]) 154, pag. 128.
[3]) 66, pag. 873.
[4]) 12, pag. 806.

Sundhedsstyrelsens Foranledning indhentet Opgørelse over Antallet af blinde i Grønland i Aldersklasserne over 16 Aar. Opgørelsen, som gengives i det følgende, viser, at der i Vest-Grønland findes mindst 10 Gange saa mange blinde i de paagældende Aldersklasser som i det egentlige Danmark[1]).

Lægedistrikter	Samlede Antal Beboere	Blinde over 16 Aar
Julianehaab	3768	11
Godthaab	2630	13
Sukkertoppen	2800	6
Egedesminde	2380	10
Jakobshavn	2285	6
Umanak	1462	5
Upernavik	1320	10
Vest-Grønland...	16.645	61

Tallet 61 svarer til 6,6 $^0/_{00}$ af Individantallet over 16 Aar, medens de blinde i Aldersklasserne over 15 Aar udgør 0,6 $^0/_{00}$ i det egentlige Danmark[2]).

Som de hyppigste Aarsager til Blindhed i Grønland nævner Norman-Hansen Ulcus corneae serpens, Glaukom og Læsioner[3]). Hertz skriver mere indgaaende om dette Spørgsmaal: »Maculae corneae, Leucomerne, Staphylomerne, Atrophia bulbi er en frygtelig Svøbe for Grønland; mere end Halvdelen af de blinde skylder disse deres Skæbne. — — En Del af de sidst omtalte Sygdomme er sikkert Udtryk for dybere Lidelser, Iridocyclitis, degenereret Glaucom. — — En tredie Aarsag til Blindhed er de centrale Chorioretiniter«[4]). I Hertz' Rapporter fra hans Rejser findes opgivet Blindhedsaarsag for 29 Personer, hvoraf som de hyppigst forekommende her skal anføres: Leukomer hos 4 Mænd og 5 Kvinder, Glaukom hos 4 Mænd og 4 Kvinder, *Chorioretinitis* hos 3 Mænd, Følger af *Iridocyclitis* hos 2 Mænd og 1 Kvinde samt endelig Synsnerveatrofi hos 2 Mænd[5]). Hvor alvorlige de hyppige Læsioner end i og for sig kan være, rammer de dog sjældent mere end det ene af den tilskadekomnes Øjne.

Résumé: De grønlandske Mænds Udendørstilværelse udsætter deres Øjne for forskelligartet Irritation, hvilket dels

[1]) 7, 1939, pag. 214.
[2]) 155, pag. 13.
[3]) 11, pag. 852.
[4]) 12, pag. 805.
[5]) 56, 1928, 485 og 1938, 26—3.

resulterer i en hyppig betændelsesagtig Tilstand af Conjunctivae, dels — om end langt sjældnere — i Pterygiumdannelser. Paa den anden Side er Kvinderne ved deres huslige Beskæftigelser udsatte for megen Røg, hvis Virkninger sammen med mangelfuld Ansigtsvask gør Blefariter og tildels Dacryocystiter til almindeligt forekommende Lidelser blandt de grønlandske Kvinder, især af de ældre Aldersklasser. Specifikke bakterielle Former for *Conjunctivitis* er iagttagne i Grønland, i nogle Tilfælde med epidemisk Optræden. Flyktænulære Keratiter ses ikke sjældent hos Børn, om end maaske knap saa almindeligt, som man efter Forholdene vilde forvente det. Glaukom træffes i ikke faa Tilfælde, hyppigst inden for bestemte Slægter i Syd-Grønland. Centrale Chorioretiniter er ikke sjældne og findes vist i en forholdsvis tidlig Alder, sammenlignet med Tidspunktet for Lidelsens Forekomst i Europa. Af Brydningsanomalier synes Invers Astigmatisme at forekomme blandt de grønlandske Mænd med en Hyppighed, som betydeligt overgaar den andensteds sædvanlige. Presbyopi opstaar i den samme Alder i Grønland som i Europa. En enkelt Undersøgelse synes at vise, at *Hemeralopi* er almindeligt udbredt i den vestgrønlandske Befolkning, særlig ved Kolonipladserne. Skelen er ikke sjælden. *Nystagmus* forekommer med ret betydelig Hyppighed i bestemte ublandede eskimoiske Slægter. Blindekvotienten er omtrent 3 ‰; de hyppigste Blindhedsaarsager er Leukomer og Glaukom.

Øresygdomme.

Hyppigst og tidligst omtales Øresygdomme i Grønland i Forbindelse med epidemiske Luftvejskatarrher. Cranz meddeler, at »kort efter Skibets Afgang (fra Ny-Herrnhut $^{12}/_{8}$ 1752, Forf.) udbrød der blandt Grønlænderne en Sygdom med stærke Hovedsmerter og med Bryst- eller Sidesting; nogle blev angrebne af heftige Øresmerter, hvorved de hurtigt berøvedes deres Sansers Brug og fik stærke Konvulsioner«[1]).

Den første Distriktslæge i Syd-Grønland, F. Bloch, beretter allerede Aaret efter sin Ansættelse: »Den meste Tid af Sommeren 1839 herskede her meget almindeligt catarrhalske Sygdomme — — ogsaa meget almindeligt Ørepine«. Tilsvarende Bemærkninger findes flere Gange senere i Medicinalberetningerne; udførligere dog først hos Kiær i Indberetningen fra Nord-Grønland for 1889: »Et yderst konstant Symptom foruden og vel i Continuitet af Angina var katarrhalske *Tuba-* og *Otitis-media*-Tilfælde, jevnlig holdende sig udover det akute Stadium

[1]) 47, pag. 751.

af Sygdommen og undertiden optrædende som næsten eneste Symptom.« 1891 meddeler LINDEMANN fra Julianehaab om en lignende Epidemi, at »Komplikationer fra Ørenes Side have været ualmindelig hyppige«[1]).

I sin Monografi om Influenza-Epidemier i Grønland nævner MELDORF som sin Erfaring fra Julianehaab Lægedistrikt (1897—1903): »*Otitis media catarrh. & suppurativa* opstaar ikke sjældent (forplantet til Mellemøret gennem Tuba Eustachii). — — Dette finder sikkert meget hyppig Sted hos Grønlænderne, eftersom chroniske Mellemørebetændelser med seropurulent Udflod gennem Øregangen (*Otorrhoea*) ses saa yderlig almindelig, særlig hos Børnene«[2]). BENTZEN omtaler i sin Beretning for 1908 »en katarrhalsk Epidemi blandt Børnene, der især gav sig Udslag ved en Række Tilfælde af otitis media«[3]). Personlig erindrer jeg særlig to Epidemier i Grønland, som har Interesse i heromhandlede Henseende; en Epidemi i Umanak Distrikt 1915 med det for Streptokokepidemier i Grønland karakteristiske mangeartede Sygdomsbillede, hvorunder ogsaa talrige Tilfælde af purulent Mellemørebetændelse hos Patienter af alle Aldersklasser, og en Influenzaepidemi i Godthaab 1934, hvor *Otitis media* var et næsten konstant Symptom hos Smaabørnene, overvejende i katarrhalsk, men ogsaa i ikke faa Tilfælde i suppurativ Form[4]).

Naar man har oplevet en saadan næsten universel Optræden af *Otitis*-Tilfælde hos Bopladsens Børn, er man ikke utilbøjelig til at formode, at racebetingede anatomiske Forhold maa medvirke til denne Lokalisations overordentlige Hyppighed. Denne Tanke synes mig ogsaa nærliggende, naar man f. Eks. læser KIÆR's Meddelelse om Forekomsten af *Otitis media* hos Børn uden for Epidemier: »Otitis media optræder uhyre almindeligt hos Smaabørn, især i første Leveaar. Jeg anser O. m. for saa almindelig, at jeg skulde tro, at man, kaldet til et Barn, der er stærkt febrilt og uroligt, men hvor man kan udelukke Lidelse af Aandedrætsorganerne — — i 9 af 10 Tilfælde kan forudsige et Øreflod inden 24 Timer eller lidt længere. — — Naar Antallet af døve voksne maa kaldes ringe, synes det, som Otiten i et stort Antal Tilfælde helbredes; ogsaa har jeg otoskoperet Masser af Patienter og fundet Trommehinden intakt.« KIÆR tilføjer dog: »Selvfølgelig træffes ogsaa en Del suppurative Lidelser af Mellemøret i den voksne Alder«, men »det aldeles overvejende Flertal af Ørepatienter i den ældre voksne Alder møde med Tubalidelser. — — Til Tubalidelser er der — — 2 rige Kilder: Tobaksrygning og Influenza. — — Hos et betydeligt mindre Tal er den aktuelle Lidelse Cerumenproppe; maaske har jeg i 10 Aar ikke fjernet mere end et Dusin Stykker«[5]).

[1]) Her efter 156, pag. 212 ff.
[2]) 156, pag.176 og 282.
[3]) 4, 1909, 1757.
[4]) 4, 1916, 1412 og 1936, 19—3.
[5]) 10, pag. 444 og 467.

Jeg har ikke væsentligt at føje til det meddelte. Selv en ringe Nedsættelse af Høreevnen formindsker i betydelig Grad Fangstudsigterne ved den i Nord-Grønland almindelige Glatisfangst (quasaliarneq), ved hvilken Fangstmaade Jægerne opsøger Sælerne ved disses Aandehuller og vejledes dertil ved Lyden af Sælernes Aandedræt. Adskillige Sælfangere har da ogsaa søgt mig med Klage over at være hæmmede i denne Fangst ved en lettere Døvhed, som det i flere Tilfælde lykkedes at hæve ved Behandling af deres Tubakatarrh. Den sparsomme Cerumendannelse hos den mere eskimoiske Del af Befolkningen er ogsaa forekommet mig paafaldende.

I Aaret 1937 fandtes der 13 døvstumme (*Surdomuti*) i den vestgrønlandske Befolkning over 16 Aars Alderen; forholdsvis er dette det dobbelte af det tilsvarende Antal i det egentlige Danmark[1]).

Résumé: Mellemørebetændelser forekommer meget almindeligt blandt grønlandske Smaabørn; særlig under visse Epidemier af Luftvejskatarrh træffes Lidelsen hos næsten ethvert af Epidemien angrebet Barn. Hos voksne er Tubakatarrh den hyppigst forekommende Ørelidelse i Grønland. Der findes et forholdsvis stort Antal Døvstumme i den grønlandske Befolkning.

Hudsygdomme (*Morbi systematis cutanei*).

De parasitære Hudsygdomme foraarsages dels af Dyr og dels af Svampe. De af Dyr foraarsagede er, hvad enten de paagældende Snyltere lever i eller paa Huden, behandlede i det foregaaende Afsnit om dyriske Snyltere (Side 85 ff.).

Af de Hudsygdomme, som foraarsages af Svampe (Dermatomykoser), nævnes mig bekendt Skurv for første Gang som forekommende i Grønland af Missionær N. G. Wolf, Godthaab, der i sin Dagbog under $^{3}/_{12}$ 1809 meddeler, »at en dansk Colonist, som for mange Aar siden er død, er bleven Stamfader til en Mængde Skurvede, som aarligen formere sig«[2]). Sandsynligheden for Diagnosens Rigtighed i dette Tilfælde er for mig blevet styrket ved, at jeg selv fra paalidelig Kilde har erfaret, at Skurv (*Favus*) er bragt til Nord-Grønland paa tilsvarende Maade ved en dansk Haandværker, som i nogle Aar i Midten af forrige Aarhundrede opholdt sig bl. a. ved Pladserne Claushavn og Umanak.

I Medicinalberetningerne omtales for første Gang en Del Tilfælde af Skurv ved Sukkertoppen 1871[3]), hvorefter »den ondartede Skurv (Tinea favosa)« ved Sukkertoppen atter nævnes 1878, dog med Tilføjelse,

[1]) 7, 1939, pag. 214.
[2]) 157, pag. 478.
[3]) 37, 1873, pag. 523.

at Lidelsen ikke har grebet videre om sig[1]). 1895 omtaler JØRGENSEN et Tilfælde af *Favus capitis* ved Arsuk[2]), og dette Tilfælde nævnes atter 1898 af MELDORF, som derefter 1902 konstaterede Tilstedeværelsen af *Achorion Schoenleinii* hos denne Patient[3]). KIÆR oplyser, at han ialt i Tiden 1889—1899 neppe har set mere end 4—5 Tilfælde af *Favus* i Nord-Grønland[4]).

1904 har jeg selv omtalt 4 Patienter med *Favus*, som jeg i det paagældende Aar havde til Behandling i Jakobshavn[5]); det følgende Aar har jeg meddelt, at *Favus* forekom ved et betydeligt Antal Pladser i Umanak Distrikt, men kun med 1—2 Tilfælde ved hvert enkelt Sted[6]). 1913 omtales *Favus* atter som »temmelig stærkt udbredt« ved Sukkertoppen[7]). HROLV skriver 1931, at »Skurv findes spredt overalt i Landet«[8]); Udtalelsen skal dog læses med Eftertryk paa »spredt«; naar man erindrer det nære Samliv inden for de grønlandske Familier, er det i Virkeligheden snarest paafaldende, hvor faa Tilfælde af *Favus* der i det hele findes i de inficerede Distrikter[9]).

I Medicinalberetningen for 1851 omtales Ringorm (*Tinea*) som en almindeligt forekommende Hudsygdom i Syd-Grønland »mest blandt Børn«[10]), medens LANGE 1864 siger, at »Tinea synes at være temmelig sjelden, men ikke ukjendt«[11]). 1894 omtaler JØRGENSEN Forekomsten af *Herpes tonsurans* i Julianehaab Distrikt[12]), og KIÆR siger 1900, at han maa anse *Tinea tricophytina* for hyppigt forekommende i Nord-Grønland[13]). Ogsaa MELDORF har truffet *Herpes tonsurans* hos den grønlandske Befolkning i Julianehaab Distrikt, dog kun i enkelte Tilfælde; 1903 fandt han en *Trichophyton*-Art som Aarsag til en Hudsygdom hos Køerne ved Julianehaab[14]).

Selv har jeg i Grønland set nogle, men ikke mange Tilfælde af Trichophyti, iøvrigt paafaldende hyppigt lokaliseret til Neglene. Jeg kan dog herved ikke se bort fra, at denne Lokalisation ogsaa er særlig iøjnefaldende, og at jeg næsten udelukkende har bemærket Lidelsen ved tilfældig Lejlighed.

Af bakterielle Hudsygdomme skal de af Tuberkelbaciller af-

[1]) 7, 1887, pag. 192.
[2]) 7, 1897, pag. 229.
[3]) 88, pag. 42.
[4]) 10, pag. 465.
[5]) 7, 1906, pag. 286.
[6]) 7, 1907, pag. 265.
[7]) 7, 1916, pag. 205.
[8]) 125, pag. 95.
[9]) Tilsvarende Forhold er dog ogsaa velkendte andensteds, se saaledes f.Eks. fra Norge: »Der pleier ikke være flere skurvede Personer i en Bygd, end at man kjender dem, og spørger jeg efter, hvor mange det kan være, lyder Svaret som oftest paa slet Ingen eller paa en, to, tre Stykker« (E. SUNDT: Om Renligheds-Stellet i Norge, pag. 452. Christiania. 1869).
[10]) 37, 1855, pag. 46.
[11]) 27, pag. 38.
[12]) 7, 1896, pag. 229.
[13]) 10, pag. 465.
[14]) 88, pag. 42.

hængige først omtales. Helms nævner 1894, at »tuberkuløse Lidelser af forskellig Art ere overordentlig hyppige blandt Grønlænderne og kunne vel ved deres Lokalisation i Hud (fremhævet af Forf.) og Knogler af og til simulere Syfilis«[1]). Dette er den eneste mig bekendte Antydning af Forekomst af Hudtuberkulose i Grønland.

At *Lupus vulgaris* ikke er iagttaget i Grønland, er tidligere nævnt (Side 59), ligesom den relative Sjældenhed af Knuderosen (*Erythema nodosum*) er berørt. Jeg har tænkt mig Muligheden af, at det i Vest-Grønland almindelige tidlige Tidspunkt for Førsteinfektionen med Tuberkelbaciller kan være af Betydning i denne Forbindelse; muligvis er Huden i de paagældende Aldersklasser mindre disponeret til netop denne Reaktionsform. Hvad Frostknuder (*Perniones*) angaar, da er det mit Indtryk, at de — alt andet lige — forekommer langt sjældnere hos ublandede Eskimoer end hos germansk blandede, hos hvilke sidste Lidelsen er et almindeligt Sæsonfænomen i Grønland (Forskel i Hudens Vaskularisation?).

Blandt Pyodermierne skelnes mellem de af Streptokokker og de af Stafylokokker foraarsagede Hudlidelser.

Af Streptodermierne forekommer Rosen (*Erysipelas*) sporadisk og ret sjældent i Grønland. Cranz nævner under 10. Februar 1754 et dødeligt forløbende Tilfælde af Ansigtsrosen hos en Grønlænderinde ved Ny Herrnhut[2]). I Medicinalberetningerne anføres Lidelsen flere Gange. Lange meddeler 1864, at »der næsten aarligt anføres Tilfælde fra Nord-Grønland, hvorimod jeg ikke har fundet et eneste Tilfælde nævnet i Indberetningerne fra de to sydlige Lægedistrikter. Den forekommer i Reglen sporadisk og er ganske fareløs«[3]).

Et godt Billede af Lidelsens Forekomst i Grønland giver Oplysningerne om de af Pfaff i Nord-Grønland i Aarene 1854—1876 behandlede Tilfælde af *Erysipelas*, der fordelte sig, som følger:

1854: 1, 1855: 2, 1856: 1, 1857: 2, 1858: 0, 1859: 1, 1860: 0, 1861: 5, 1862: 0, 1863: 0, 1864: 2, 1865: 1, 1866: 0, 1867: 1, 1868: 1, 1869: 1, 1870: 0, 1871: 9, 1872: 2, 1873: 0, 1874: 2, 1875: 1, 1876: 1 Tilfælde[4]).

Lidt nærmere Oplysninger giver Kiær i sin Oversigt over Sygdomsforholdene i Grønland 1900: »Erysipelas spiller som Infektionsform ved Læsioner efter min Erfaring ikke nogen stor Rolle; der gik flere Aar, før jeg traf det første Tilfælde, og jeg har ialt (i 10 Aar) kun set en 3—4. Senere har jeg — spredt — truffet nogle faa Tilfælde af Ansigtsrosen«[5]).

Ogsaa Meldorf skriver 1912: »De Tilfælde af Erysipelas, jeg selv havde Lejlighed til at se i Grønland (6 Tilfælde i 6 Aar, Forf.), var alle

[1]) 63, pag. 273.
[2]) 47, pag. 788.
[3]) 27, pag. 49.
[4]) Her efter 95, pag. 287.
[5]) 10, pag. 445.

sporadiske og af lettere Natur. — — Erysipelas-Tilfældene i Grønland synes at have stor Tilbøjelighed til at recidivere hos den samme Patient«[1]).

Mine egne Erfaringer afviger ikke væsentligt fra det allerede anførte. I et senere Afsnit om Epidemier i Grønland vil der blive gjort Rede for en Række Epidemier af *Erysipelas*, som i Aarenes Løb er forekommet som Led i omfattende og alvorlige Streptokokepidemier.

En anden Streptodermi, Børnesaar (*Impetigo vulgaris*), træffes almindeligt i Grønland. Lidelsen nævnes i Beretningen for Syd-Grønland 1853 som en af de hyppigste Sygdomme hos Grønlænderne »dels fremkaldt, dels befordret ved deres overordentlige Svineri«[2]). LANGE (1864) oplyser blot, at *Impetigo* nævnes som meget hyppig[3]), medens v. HAVEN (1882) udtrykkelig anfører Lidelsen som fremherskende blandt Hudsygdommene i Grønland[4]). KIÆR (1900) omtaler ogsaa *Impetigo* og skriver, »at det langt overvejende Flertal af Tilfælde, hvor Børn møde op med skorpedækkede mindre og — særlig indenfor Haargrænsen — større Hudflader, maa føres tilbage til pustuløse Lidelser — — oftest vel med Pediculi som Lejlighedsaarsag«[5]).

Som Eksempler paa Lidelsens periodiske og derved uensartede Udbredelse skal jeg anføre, at jeg den 2. August 1902 blandt 118 Børn under 15 Aar ved Kolonistedet Sukkertoppen fandt 2 med *Impetigo* (henholdsvis 4 og 6 Maaneder gamle), men den 10. Oktober samme Aar blandt 66 Børn ved Kolonistedet Egedesminde 7 med *Impetigo*, heraf 3 blandt ialt 5 Børn i samme Hus. En endemisk Optræden af *Impetigo* omtales jævnlig, saaledes af SØRENSEN fra Jakobshavn 1917: »I November og December forekom et betydeligt Antal Tilfælde af Impetigo, der er meget almindelig, men af Grønlænderne ikke regnes for noget«[6]). Paa samme Maade meddeler BØRRESEN fra Godthaab 1928: »Som sædvanlig optraadte Impetigo i Vinter- og Foraarsmaanederne her ved Kolonien med næsten epidemisk Karakter blandt Børnene. De fleste kom sig hurtigt, men hos enkelte strakte Behandlingen sig over flere Uger. Ejendommeligt er det at lægge Mærke til denne sæsonagtige Optræden af Impetigo, som paa andre Tider af Aaret er saa godt som ukendt. Paa Distriktets øvrige Pladser er Lidelsen en Sjældenhed«[7]). 1933 meddeler G. CHRISTIANSEN, at den paabegyndte Vaccination ved Umanak har maattet opsættes paa Grund af »en Del Impetigotilfælde blandt Børnene i Oktober, November og December. Sygdommen var langvarig, fordi Børnene smittede hinanden«[8]). Flere lignende Tilfælde kunde anføres.

Fra gammel Tid er *Ecthyma* betragtet som en egenartet Hudsygdom, medens den i Virkeligheden danner en jævn Overgang fra almindelig

---

[1]) 95, pag. 293 ff.
[2]) 37, 1856, pag. 41.
[3]) 27, pag. 38.
[4]) 9, pag. 188.
[5]) 10, pag. 466.
[6]) 4, 1919, 266.
[7]) 4, 1929, 1639.
[8]) 4, 1934, 19—10.

Impetigo og nærmest er at opfatte som en dybereliggende Form af samme Infektion.

Med den almindelige Forekomst af *Impetigo* i Erindring kan det da ikke undre, at ogsaa *Ecthyma* findes omtalt som en af de i Grønland almindelige Hudsygdomme. Den nævnes saaledes af Haalland i Medicinalberetningen for Syd-Grønland 1851 som en af de almindeligste Hudsygdomme samtidig med en Bemærkning om »den slette Hudkultur og Klædedragten, idet Grønlænderne bruge en Pels, sammensyet af Fuglehamme, der sjelden ere udvaskede, nærmest Kroppen«[1]), ligesom Lidelsen atter anføres i Beretningen for Julianehaab Distrikt 1855 som »i høi Grad udbredt«[2]). Lange skriver 1864: »Næst efter Fnat synes Ecthyma at være det hyppigste Hududslet. Jeg har ogsaa paa flere Steder seet den største Deel af Befolkningen, navnlig Børnene, meget rigeligt besatte med Ecthyma-Pustler paa Arme og Been, Noget, de synes at føle sig ligesaa vel med og ligesaalidt søge Raad imod, som Fnattet«[3]).

Senere synes *Ecthyma* sjældnere at blive skelnet fra *Impetigo*; saaledes skriver Meldorf (1904) blot, at »pustuløse Dermatoser (Ektyma og Impetigo) ere yderlig almindelige i Grønland«[4]). I Beretningen for Upernavik Lægedistrikt 1921 nævner dog Rohleder udtrykkelig de »temmelig mange Tilfælde af ectyma (ca. 15—20 Patienter er behandlede i Aarets Løb); — — de stammede alle fra de daarligste, fattigste og mest urenlige Huse, der findes her i Distriktet«[5]).

Af Stafylodermierne har Bylder (*Furunculi*) og Brandbylder (*Anthraces*) fra gammel Tid været almindeligt udbredte i den eskimoiske Befolkning.

Allerede Paul Egede anfører i sin Ordbog 1750 den særlige grønlandske Glose: ajuák, med Oversættelsen: Byld[6]). Dalager oplyser 1752: »Bylder plages de idelig af, hvoraf jeg har seet nogle saa store som en Tallerken, og til hvilke der gaaer meere end eet Aar bort med at læge«, og han tilføjer: »Er det et Mandfolk, som faaer en slem Byld, da, saasnart den brekker, giør han en concav Machine af flættet Straae eller læt Træe, hvorudi han applicerer tvende Remmer, og binder over, paa det Klæderne eller tilfaldende Stød ikke skal irritere Saaret, og derpaa fortsætter sin Fangst«[7]). Paa samme Maade meddeler Glahn 1771: »Bylder ere overmaade giengse og mange døe af dem. De ere gemeenligen meget store og sætte sig som oftest paa farlige Steder«[8]).

Fra Begyndelsen af forrige Aarhundrede (1829) anfører Manicus blandt »de Sygdomme, som — — ere de herskende iblandt Grønlænderne — — Ajuak, plur. Ajusæt, store Bylder, som ere meget almindelige«[9]), og som i alt Fald et Kuriosum kan her nævnes, at Inspektør Fasting

[1]) 37, 1855, pag. 46.
[2]) 37, 1858, pag. 68.
[3]) 27, pag. 38.
[4]) 149, pag. 354.
[5]) 4, 1922, 1287.
[6]) 103, pag. 5.
[7]) 58, pag. 9.
[8]) 31, pag. 63.
[9]) 35, pag. 84, Anm.

omtrent samtidig meddeler om Tilstanden (i November 1830) ved Godhavn, at »de mest herskende Sygdomme ere Bylder og Udslet. — — Der er alene til Byldeplaster, uagtet jeg selv har ladet det smøre, i denne Maaned medgaaet næsten 4 Alen Lærred«[1]). Ogsaa for Østgrønlændernes Vedkommende oplyser GRAAH samtidig (1832): »De ere ogsaa meget plagede med Bylder; men uagtet disse kunne være store og smertefulde, læges de dog snart, og ere sieldent farlige«[2]).

I RINK's Grønlandsbeskrivelse findes (1855) den efterfølgende Meddelelse fra HAALLAND, Julianehaab: »Der forekommer en Mængde Sygdomstilfælde, som meest maae udledes fra den forsømte Hudkultur som ogsaa fra den megen fede Spise[3]), der nydes paa de fleste Tider af Aaret. Disse Sygdomme bestaae meest i forskjelligartede Hududsletter og Furunkler; — — de sidstnævnte forekomme meest hos Kajakroere, meget sjeldent hos Fruentimmer og Børn, hvilket synes at hidrøre fra det stadige Tryk paa visse Dele af Legemet, hine ere udsatte for ved at sidde i Kajakken«. Hertil slutter sig (1857) en yderligere Meddelelse fra LINDORFF, Godthaab: »Skindklæderne og den megen Ureenlighed fremkalde meget hyppige Hudsygdomme. Bylder forekomme meest hos Mændene[4]) og opnaae enorme Størrelser, saa at de ikke sjeldent efterlade Saar paa 6 Tommers Diameter«[5]).

Ogsaa LANGE udtaler sig (1864) om Forekomsten af Furunkler hos den grønlandske Befolkning: »Ganske overordentligt almindelige i Grønland ere fremdeles Furunkler, der dog ikke ere lige hyppige til alle Tider, men synes at have noget Epidemisk i deres Optræden; saaledes saae jeg under hele mit (etaarige, Forf.) Ophold der i Landet, saavidt jeg mindes, ikke en eneste Furunkel. De ere naturligviis i Reglen mere besværlige end farlige; men de kunne dog ikke ganske sjeldent ved at opnaae monstrøse Størrelser og optræde som meget betydelige Anthraces blive alvorlige nok og have i ikke ganske faa Tilfælde endog medført Døden. Grunden til Hudsygdommenes Hyppighed og betydelige Ud-

[1]) 36, Skrivelse fra Inspektøren i Nord-Grønland af $^{29}/_{11}$ 1830.

[2]) 83, pag. 136.

[3]) Om de »interne« Aarsager til Furunkulosen i Grønland er der fremsat forskellige indbyrdes afvigende Formodninger. Jeg har bl. a. fundet en Udtalelse af RUDOLPH, Jakobshavn, 1842, hvori Hovedvægten lægges paa Drikkevandet, »idet dette, enten ved kemisk Forandring, som Mosevand, eller ved for lav Temperatur, som Isvand, synes at virke skadeligt«. 1878 omtaler SCHMEDES, Julianehaab, »de talrige Tilfælde af Furunkler, rimeligvis begrundede i den overvættes Nydelse af Sælhundekjød efter den ualmindelig rige Fangst«, medens i Modsætning hertil IBSEN, Godthaab, 1882, meddeler, at »mange af Beboerne ved Kangeq, hvor Sælhundefangsten slog ganske fejl, plagedes af Bylder«, se 37, 1844, pag. 57 samt 7, 1887, pag. 193 og 1887, pag. 214.

[4]) Heri er intet for Grønland særegent. Furunkler forekommer overalt i Verden langt hyppigere hos Mænd end hos Kvinder.

[5]) 30, II. pag. 65 og III. pag. 259.

vikling i Grønland er ikke vanskelig at finde; mindre maa den vist, som det ofte skeer, søges i Fødemidlernes Beskaffenhed; meget snarere i de Indfødtes betydelige Urenlighed — thi det maa vel nok betragtes som en Undtagelse, at en Grønlænder vasker sig — i deres Ligegyldighed mod Utøi og maaske især i deres Skindklæder og Fugleskindspelse, som, naar de ere i umiddelbar Berøring med Huden nødvendigviis maa frembringe en stadig Irritation af denne. Derfor er det ogsaa efter al Sandsynlighed rigtigt, naar det er bleven mig forsikkret, at Hudsygdommene og navnlig Furunklerne skulle have aftaget ikke lidet, siden de europæiske Tøier almindeligere ere komne i Brug«[1]).

Om de samme Forhold foreligger en Meddelelse fra KIÆR (1900), grundet paa et betydeligt større personligt Kendskab til Emnet: »Blandt inflammatoriske Lidelser drejer det sig hyppigst om Furunkler, enkelte og multiple, mindre og større Konglomerater, indtil fuldstændig antrakoid Udvikling. De forekomme med en saare trættende Hyppighed; trættende kan det ikke undgaa at blive, naar man kun har at henvise til Profylakse med Renlighed, hyppig Skiften Klæder og lign., men især for det sidstes Vedkommende med kun ringe Udsigt til at opnaa noget. — — Selv hvor en »Antraks« har strakt sig for Svulstens Vedkommende over hele Ryggens Bredde hos et aldrende Individ og med kolossalt Substanstab senere, har jeg kun set Helbredelse, medens jeg fra Indberetninger kun mindes 1 Tilfælde af »Brandbyld« opgivet som Dødsaarsag. — — Værd at erindre om, forekommer det mig, at ved Hyppigheden af Furunkler træffes de lejlighedsvis paa mindre sædvanlige Steder, f. Eks. Fingrenes Hud, hvor jeg ikke anser en Forveksling med Panaritium for ligegyldig«[2]).

Om Lidelsens særlige Eksistensbetingelser i den grønlandske Befolkning udtaler MELDORF 1904: »Karbunklerne træffes i alle Størrelser fra de allermindste med ganske faa Perforationsaabninger og gangrænøse Propper og til saadanne, der kunne opnaa en Diameter af indtil 6 Tommer (eller endog mere) og ved deres Henfald danne en uren, tjavset og laset Destruktionsflade, der snart dækkes af slappe, glasagtige Granulationer og ere meget vanskelige at faa lægte og dækkede af Epidermis. De kunne ogsaa medtage Patienten betydelig og kræve aarlig nogle Dødsfald. De største har jeg set mellem Skulderbladene, men de kunne træffes paa næsten alle mulige Steder af Legemet (Underlivet, Ekstremiteterne, Ansigtet osv.) og ere til stor Plage for Grønlænderne. Og da en Del af det meget smitsomme Sekret fra saadanne Bylder af den paagældende Grønlænder ved Hjælp af Fingrene kun flyttes et andet Sted hen paa Legemet eller Klæderne, er det let forstaaeligt, at et saadant Individs og meget ofte de i samme Hytte boende andre Individers Legemer

[1]) 27, pag. 38.
[2]) 10, pag. 441.

næsten bestandig er en Planteskole for disse Bylder. Den mangelfulde Soignering af Legemets Hud og Irritation fra Skindklæderne o. lgn. spiller naturligvis ogsaa en Rolle. Der gøres intet for at dræbe eller varigt fjerne Smitstoffet. Efter hvad jeg fra sikker Kilde har erfaret, skal det være Brug adskillige Steder ved mere afsides liggende Bopladser, at Patienten fylder de største Saar og Hulheder med Græs og Mos. Almindeligt er det, at Bylden dækkes med Ederfugleskind og navnlig Hareskind med den laadne Side indad[1]), hvilket tilskrives en gavnlig Indvirkning paa Betændelsesprocessen«[2]).

For at opnaa en paa visse Fakta bygget Oversigt over Furunkulosens Udbredelse og Betydning i Grønland har jeg undersøgt, i hvor mange Tilfælde Furunkulose (herunder Karbunkler) er anført som Dødsaarsag i de vestgrønlandske Kirkebøger i det tilfældigt valgte Tidsrum 1911—1920 inkl. Selv om de paagældende Indførsler ganske overvejende bygger paa Lægmandsdiagnoser, og selv om et vist (mindre) Antal Dødsaarsager overhovedet ikke er anførte, mener jeg dog, at Undersøgelsen giver forskellige Oplysninger af Interesse.

Registrene viser ialt 17 Dødsfald paa Grund af Furunkulose i Tiaaret 1911—1920 i en Middelbefolkning paa 12.955 Individer. Der døde saaledes kun 1,4 af 10.000 Personer aarligt i Vest-Grønland af Furunkulose imod ca. 30 af Ulykkestilfælde og 100 af Tuberkulose[3]). I de enkelte Aar har Antallet af Dødsfald ved Furunkulose været: 1911: 1 Dødsfald, 1912: 2, 1913: 1, 1914: 2, 1915: 5, 1916: 1, 1917: 1, 1918: 0, 1919: 2 og 1920: 2.

En Sammenligning med GLAHN's ovenfor meddelte Oplysning fra 1771: »mange døe af dem« eller med MELDORF's fra 1904: »de kræver aarlig nogle Dødsfald«, kunde tyde paa, at der med Aarene er foregaaet en Formindskelse i Furunkulosens Udbredelse i Grønland, idet en Formindskelse i Lidelsens Dødelighed neppe er sandsynlig. Den første Formodning støttes desuden ved de paagældende Dødsfalds Fordeling over de grønlandske Lægedistrikter, som her skal anføres.

---

[1]) I en Oversigt over Folkemedicinen i Grønland har jeg 1914 meddelt: »Bylder behandles altid som følger: Man klistrer et Stykke affjeret Maageskind med Dunsiden indad eller et Stykke Renskalveskind, taget fra Dyrets Armhule, hvor Haarene ere kortest, ved Hjælp af Spyt fast over Bylden, indtil den aabner sig«, se 158, pag. 43. 1922 skriver LYNGE fra Sukkertoppen: »Da Befolkningen har for Vane selv at behandle deres Bylder med Ederfugleskind og først møde hos Lægen saa sent som muligt, har her været behandlet en Del svære Tilfælde af Furunkler og Carbunkler, med et Dødsfald af Sepsis (efter en kokosnødstor Carbunkel paa højre Side af Ryggen hos en 43aarig Mand), se 4, 1923, 872. Ved en Fejllæsning er Ederfugleskind i Medicinalberetningen for det paagældende Aar gengivet som Ederfugleskarn (7, 1924, pag. 243).

[2]) 149, pag. 354.

[3]) 28, pag. 66.

Dødsfald paa Grund af Furunkulose 1911—1920 inkl.

Lægedistrikt	Mænd		Kvinder		Tilsammen
	0—14 Aar	15—64 Aar	0—14 Aar	15—64 Aar	
Julianehaab	4	2	..	2	8
Godthaab	..	..	..	..	..
Sukkertoppen	..	..	..	..	..
Egedesminde	..	..	..	..	..
Jakobshavn	1	1	..	1	3
Umanak	1	4	..	..	5
Upernavik	..	..	..	1	1
Vest-Grønland	6	7	..	4	17

Skemaet viser, at Hovedmængden af Dødsfald paa Grund af Furunkulose falder i de to Distrikter: Julianehaab og Umanak. Hvad Julianehaab Distrikt angaar, da oplyser Kirkebøgerne, at af de 8 Dødsfald er de 6 indtrufne i de to kulturelt særlig tilbageblevne sydlige Præstegæld[1]). Om Furunkulosens betydelige Udbredelse netop i disse Egne findes der adskillige Meddelelser i de i Aarenes Løb indkomne Medicinalberetninger fra Julianehaab Lægedistrikt, saaledes for 1888: »I den sydlige Del af Distriktet, hvor den økonomiske Tilstand er daarligst, har Furunculose haft en usædvanlig stor Udbredelse og været Befolkningen til stor Hinder under Udøvelsen af Erhvervet[2]); som Aarsag dertil fremhæves Befolkningens grænseløse Urenlighed. Ved selve Julianehaab Koloni, hvor Befolkningens Vilkaar ikke ere saa slette, have de paagjældende Sygdomme langt mindre Udbredelse«[3]).

Ganske tilsvarende kan jeg oplyse, at af de 5 Dødsfald paa Grund af Furunkulose i Umanak Distrikt 1911—1920, i hvilket Tidsrum jeg selv var Læge i dette Distrikt, forefaldt de 4 ved Pladser, som var særlig lidt paavirkede af europæisk Hygiejnekultur; de to af Dødsfaldene saaledes (1914 og 1919) ved den lille Boplads Umánatsiaq (Rummængde i Pladsens Huse pr. Personenhed 1935: 3,6 m^3 mod i Vest-Grønland gennemsnitlig 8,0 m^3)[4]).

Af de døde var der tre Gange saa mange Mænd som Kvinder. Den

[1]) Se 18, pag. 197.

[2]) Ogsaa Kiær's Erfaringer faar ham til i sin Indberetning 1907 at fremhæve Furunkulosens Betydning som arbejdshindrende Faktor: »Endog mere end af den dog saa udbredte Tuberkulose skulde jeg tro, at Erhvervsevnen influeres af de hyppige betændelsesagtige Lidelser, navnlig Furunkler og udbredte Hud-stafylococlidelser«, se 4, 1908, 1557.

[3]) 7, 1891, pag. 198.

[4]) 18, pag. 23.

gennemsnitlige Dødsalder var 24 Aar for Mændene og 43 Aar for Kvinderne; den laveste Dødsalder for Kvinder var 36 Aar, medens der var 6 Dødsfald paa Grund af Furunkulose blandt Drenge under 15 Aar.

Beretningerne taler ikke sjældent om en epidemisk Optræden af Furunkulose; Lidelsens Betydning for Patienterne synes ret vekslende i de forskellige Aar.

Om nogle særlig ondartede — og atypiske — Tilfælde beretter H. LARSEN fra Jakobshavn 1910: »Om Efteraaret, da Befolkningen begyndte at benytte Skindtøjet, og da Adgangen til Vand blev vanskelig, tiltog Hudsygdommene i en forbavsende Grad, særlig hos Mænd. Dette Faktum skyldes vist nok, at Mændene maa klæde sig særlig varmt paa for at holde ud til at gaa paa Fangst om Dagen. Naar de om Aftenen kom hjem i deres Huse, beholdt de Skindtøjet paa. Da der endnu ikke var nogen streng Kulde, var Husene meget varme, og man saa da Folk sidde inde og svede stærkt. Paa den varme fugtige Hud, som danner en ren Thermostat, er det intet Under, at Bakterierne udvikles og tiltager i Virulens. Resultatet var Masser af ondartede Bylder og Eksemer. Ved selve Kolonien Jakobshavn var der 2 Tilfælde med gangrænøse Karbunkler og universelt pustuløst Exanthem. Begge Patienter døde af Pyæmi til Trods for kirurgisk Behandling af Karbunklerne (efter Kirkebogen: en 25aarig Mand og en 11aarig Dreng, døde henholdsvis $^{23}/_{9}$ og $^{1}/_{10}$ 1910, Forf.). I Rodebay var der 1 Tilfælde med universelt pustuløst Exanthem; denne Patient kom sig. Det var tydeligt, at alle 3 Tilfælde skyldtes en Pyæmi, hvad det universelle Udbrud angaar. For det første fandtes der ikke et Sted, hvor der ikke var Pustler; de stod tæt over hele Kroppen, i Haandflader, Fodsaaler, i Haarbunden og i Ansigtet. Man kunde ogsaa se det af deres explosionsagtige Udbrud«, se 4, 1911, 977.

Bygkorn (*Hordeolum*), der maa betragtes som en mindre Furunkel i en Øjenhaarsæk, er i Sammenligning med andre Furunkler ret sjældent forekommende i Grønland.

Den i Europa yderlig almindelige Stafylodermi, Filipenser (*Acne vulgaris*), træffes kun sjældent i Grønland. Jeg har i en Indberetning for 1905 bemærket, »at jeg endnu efter fire Aars Ophold i Grønland kun har set ét Tilfælde af Acne dissemin. vulg. hos en Grønlænder, og det en meget stærkt blandet, hvorimod de danske heroppe opvise Lidelsen i Form og Udbredelse ganske som i Moderlandet«[1]). Denne Forskel kan formentlig føres tilbage til, at *Seborrhoe* er sjælden hos voksne Eskimoer (hvorimod *Seborrhoea capillitii* hos Smaabørn, det saakaldte Arp, ingenlunde er særlig sjældent forekommende).

Der er vel ingen Tvivl om, at Vorter (*Verrucae*) skyldes en Infektion med et ukendt Virus; de er dog i denne Afhandling af praktiske Grunde omtalte i Afsnittet om Nydannelser (Side 12 ff.).

En nærstaaende Lidelse, *Molluscum contagiosum*, findes først omtalt som forekommende i Grønland af F. JØRGENSEN, der har iagttaget tre Tilfælde ved Julianehaab, 1894: »2 Tilfælde af Molluscum contagiosum

[1]) 4, 1906, 758.

(Diagnosen mikroskopisk verificeret ved Paavisning af Coccidier); begge Patienter vare Tjenerinder hos Danske, hvor der holdtes talrige Høns (Smittens Overførelse fra disse dog ikke bestemt paavist; det er iøvrigt Lægen ubekendt, om lignende Lidelser findes hos Fuglevildt i Almindelighed, med hvilket Grønlænderne jo leve i intim Omgang)«[1]) og 1895: »1 nyt Tilfælde af Molluscum contagiosum kan føjes til de 2 i Fjor nævnte«[2]). 1929 omtaler ogsaa HERTZ *Molluscum contagiosum*, og han tilføjer: »skal være almindelig i Sukkertoppen«[3]).

Af artificielt foraarsagede Hudsygdomme er Lysdermatiter (*Dermatitis e insolatione*) meget almindelige i de første Sommermaaneder i Grønland. Ansigtet er naturligvis særlig udsat; i sværere Tilfælde kan Erythemet minde om *Erysipelas* og føles smertefuldt brændende ved yderligere Insolation. Betingelserne for Lidelsens Opstaaen er ganske som for den tidligere (Side 139 ff.) nævnte *Conjunctivitis erythematosa*; karakteristisk er saaledes en Beskrivelse i Medicinalberetningen for Julianehaab 1899: »Hudløshed af Læberne (Prolabiet) var overordentlig hyppig blandt Grønlænderne i den varme og tørre Periode med stadigt og stikkende varmt Solskin i de første to Trediedele af Juli Maaned. Samtidig henlaa en ret betydelig Del Storis, som Fangerne daglig færdedes imellem«[4]). Ogsaa fra Scoresbysund nævner MEHAUTE Solerythemet som hyppigt i Maanederne April og Maj[5]).

Af de eruptive Hudlidelser omtaler KIÆR 1912 Forekomsten af *Psoriasis* hos en halvvoksen Pige ved Holsteinsborg, en Sygdom, som han ikke tidligere har truffet i Grønland[6]), hvor Lidelsen da ogsaa maa betegnes som sjældent forekommende.

En anden af de eruptive Hudlidelser, Helvedesild (*Herpes Zoster*) har ved sin dramatiske Optræden tidligt tiltrukket sig Opmærksomhed ikke blot hos den indfødte Befolkning i Grønland, men ogsaa blandt de indvandrede Iagttagere. Saaledes meddeler GLAHN allerede 1771: »I visse Distrikter yttrer sig en Sygdom, som Grønlænderne kalde Auinek ɔ: Adskillelse. Den yttrer sig paa Legemet med nogle røde Pletter, dog saaledes, at de ikke komme over det gandske Legeme, men ikkun, som en Tverhaand bred gaae alt videre og videre omkring Livet, til de tilsidst formeere en Skikkelse af et Belte. Tager dette saa stærk Overhaand, at det gandske slutter sig, troe Grønlænderne, at det koster den Syge Livet, da de skal raadne ligesom tvert af, og døe efter nogen Tids Leye, og har just denne Forraadnelse, ved hvilken Kroppen skulde ligesom blive deelt i tvende Deele, givet Sygdommen sit Grønlandske Navn Auinek ɔ: Adskillelse«[7]). Ogsaa PAUL EGEDE udtaler sig 1788 paa meget lignende Maade om *Herpes Zoster*, som han dog siger: »er af de sjeldne«;

[1]) 7, 1896, pag. 229.
[2]) 7, 1897, pag. 229.
[3]) 12, pag. 806.
[4]) 7, 1901, pag. 254.
[5]) 48, pag. 492.
[6]) 4, 1913, 1441.
[7]) 31, pag. 63.

men han synes iøvrigt selv i højere Grad overtydet om, at »naar den faaer Overhaand og gaaer sammen som et Belte, da skiæres Legemet over i tvende Deele«[1]).

Fra Øst-Grønland meddeler GRAAH 1832: »»Auinek« eller »Adskillesen«, en Slags Ringorm midt om Livet, bekiendt under Navn af Brandbælte, har jeg seet Een lide af«[2]). LANGE siger 1864, at »Tilfælde af — — Zona — — omtales temmelig hyppigt rundt om fra alle Distrikter«[3]), og KIÆR betegner (1900) Forekomsten af *Herpes Zoster* som »meget almindelig«[4]).

Personlig har jeg kun set ret faa Tilfælde, en enkelt Gang tre Tilfælde opstaaede kort efter hinanden paa samme lille Boplads. Nogen Forbindelse med Skoldkopper har jeg ikke iagttaget; men jeg undlader ikke her at oplyse, at begge Lidelser fra gammel Tid er hjemmehørende i Grønland.

Medens Skinnebensaar (*Ulcus cruris varicosum*) er en i Europa almindelig Lidelse, træffes de langt sjældnere i Grønland, hvor et af de formodede disponerende Momenter, Graviditeterne, ganske vist ingenlunde er mindre hyppigt end i Europa, men som Regel ledsages af mindre alvorlige Forstyrrelser i Underekstremiteternes Blodforsyning. Denne synes i det hele bedre fungerende hos den eskimoiske end hos den ariske Race, hvortil yderligere kommer, at langvarigt Arbejde i staaende Stilling ikke er almindeligt for Eskimoer.

Blandt Hudens Pigmentanomalier er saavel Pigmentatrofier som -hypertrofier iagttagne i Grønland. GRAAH omtaler i sin Beskrivelse af Rejsen til Øst-Grønland en af de ved Qeqertarssuaq (64° n. Br.) værende Mænd, hvis »hele Legeme var tegnet som et Tigerskind, fuld af brune Pletter og Skiolder«[5]). Selv om Pletterne her udtrykkelig er betegnede som brune, er jeg dog mest tilbøjelig til at tro, at det har drejet sig om et Tilfælde af blandet pletvis Pigmentsvind og Pigmentforøgelse (*Vitiligo*), hvor de omgivende, abnormt mørke Rande ofte tildrager sig Lægmands Opmærksomhed i nok saa høj Grad som de indrammede affarvede Partier. HASTRUP meddeler et Tilfælde af Forsvinden af Hudpigmentet paa Forfladen af Abdomen samt paa Indsiden af begge Femora hos en 24aarig Enke (aldrig gravid), observeret i August 1884 ved Kolonien Upernaviks nordligste Udsted[6]). Ogsaa BØRRESEN har ved Godthaab set et Tilfælde af *Vitiligo* hos en 42aarig Grønlænderinde, formentlig rent eskimoisk, tiltagende i de sidste 20 Aar, og nu indtagende symmetrisk udbredt Halvdelen af Legemsoverfladen, med affarvede Lanugohaar, men med uforandrede Hovedhaar trods meget

[1]) 34, pag. 170, Anm.
[2]) 83, pag. 136.
[3]) 27, pag. 52.
[4]) 10, pag. 458.
[5]) 83, pag. 168.
[6]) 24, pag. 782.

affarvet Capillitium, og han tilføjer: »der findes i Distriktet flere Tilfælde af Vitiligo, men ingen med saa stor Udbredning som hos denne Patient«[1]).

Selv har jeg i Klientelet i Umanak Distrikt truffet en Mand af ublandet eskimoisk Afstamning med udbredt *Vitiligo* over Krop og Ekstremiteter samt — men i mindre Grad — i Ansigtet (af hvilket et Billede

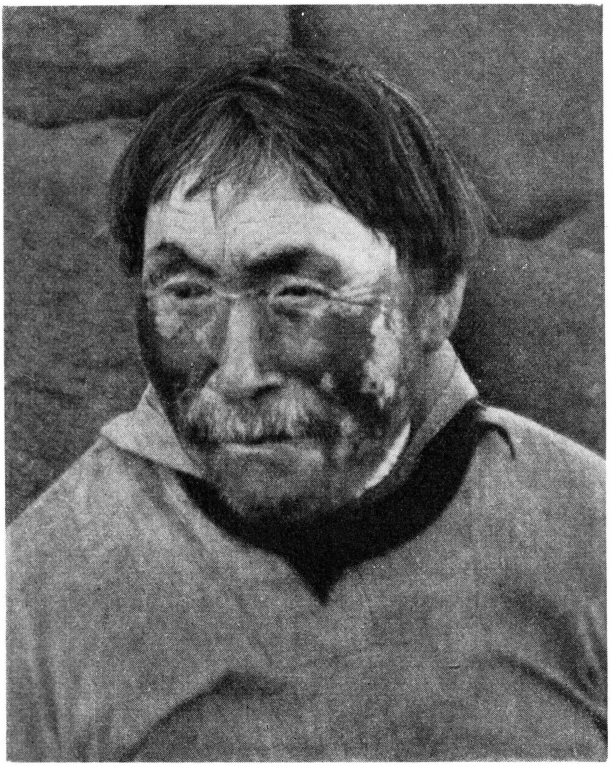

Fig. 25. 61aarig ublandet Grønlænder med Vitiligo. Bopladsen Qeqertat, Umanak Distrikt. 1923. Alfr. Bertelsen phot. (En Del af Hovedhaarene er graanede.)

gengives). Pigmentsvindet var begyndt en Snes Aar, før jeg undersøgte Manden.

Om rene Pigmenthypertrofier skriver Hastrup 1886, som følger: »Ret iøjnefaldende er den særligt i de første Maaneder af første Svangerskab hos de grønlandske Kvinder optrædende stærke abnorme Pigmentering af Huden (*Chloasma gravidarum*) og det ikke blot ved Dannelsen af en meget udtalt Linea fusca og ved brunlig Farvning af Areolae mammae, men særligt ved store brune Pletter i Panden og hyppigt paa Hals, Bryst og Ryg. Det forekommer mig, at jeg kun ganske undtagelsesvis mellem danske Kvinder har set saa stærk Pigmentering og særligt

[1]) 159, pag. 387.

i Panden, som i Grønland betragtes som en Regel og derfor mellem Lægfolk gælder som et særdeles godt Svangerskabstegn«[1]). Jeg er tilbøjelig til at mene, at denne pletvise Hyperkromi fremtræder stærkere hos Grønlænderinder af blandet Afstamning end hos ublandede eskimoiske Kvinder (mulig er den blot mere synlig paa Blandingernes lysere

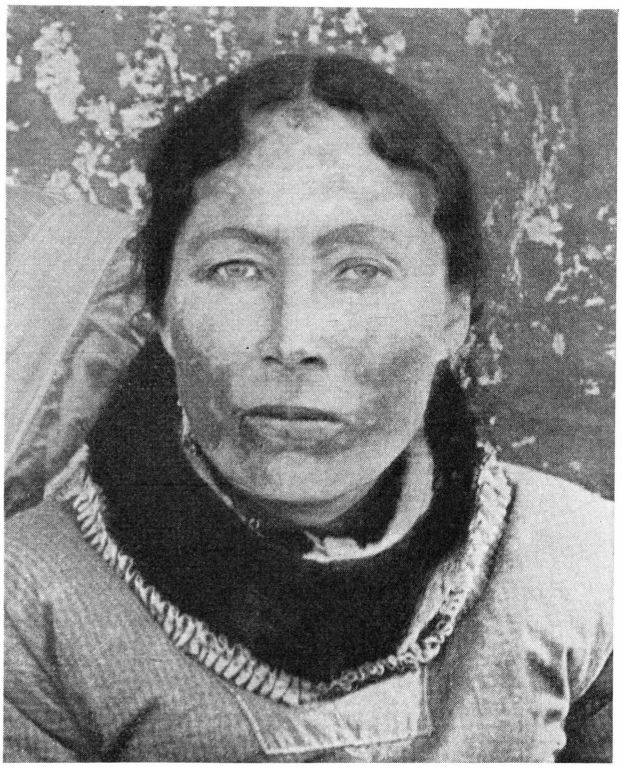

Fig. 26. 26aarig Grønlænderinde af arisk-eskimoisk Afstamning med stærke Chloasmata gravidarum. Udstedet Ikamiut, Christianshaab Distrikt. 1902. R. BENTZEN phot.

Hud), herfra dog undtagen Pigmenteringen af Areolae mammae, som jeg altid har fundet stærkt udtalt ved Graviditet ogsaa hos de rent eskimoiske Kvinder.

Pigmenteringer som Følge af kronisk Pedikulose (en af Formerne for *Chloasma traumaticum*) findes hyppigt hos den grønlandske Befolkning; jeg mindes dog kun at have set disse Pigmenteringer omtalte af HELMS, der advarer mod at forveksle dem med Pigmenteringerne ved syfilitiske Dermatoser[2]).

Fregner (*Ephelides*) iagttages ofte hos de blonde Individer i Blan-

[1]) 24, pag. 782.
[2]) 63, pag. 273.

dingsslægterne, men praktisk talt aldrig hos de stærkere pigmenterede Blandinger eller hos de rene Eskimoer, hvorimod *Lentigines* (d. e. efter Fødslen opstaaede, omtrent linsestore, skarpt afgrænsede, kraftigt og konstant pigmenterede Pletter) forekommer almindelig udbredt baade mellem blandede og ublandede Individer (se Fig. 2). Ved en Stikprøve April 1923 blandt Befolkningen ved Udstedet Ikerasak fandt jeg *Lentigines* (oftest flere hos det enkelte Individ) hos 53 % af samtlige under-

Fig. 27. 22aarig, stærkt fregnet Pige af arisk-eskimoisk Afstamning; til Sammenligning en 17aarig ublandet Grønlænderinde. Udstedet Tasiussaq, Upernavik Distrikt. 1907. Alfr. Bertelsen phot.

søgte (ialt 92 Personer), med tiltagende Hyppighed efter Alderen, nemlig hos 2 af 17 Individer under 10 Aar (12 %), men hos 47 af 75 Individer over 10 Aar (63 %), procentvis lige hyppigt hos de to Køn.

I Modsætning til *Lentigines* er de saakaldte Modermærker (*Naevi pigmentosi*) medfødte partielle Hyperkromier i Huden. Blandt de lige nævnte 92 Individer ved Ikerasak fandtes saadanne Modermærker hos i det mindste 3 Personer, deraf en *Naevus* hos en 30aarig Kvinde af blandet Afstamning og hos hendes 4aarige Søn, hos begge i venstre Regio hypochondriaca.

Andre Former for *Naevi* — *Naevi verrucosi* og *vasculosi* — er omtalte i Afsnittet om Nydannelser (Side 13 og 18).

Det forekommer mig her endnu at burde tilføjes, at der hos Indi-

vider af arisk-eskimoisk Blandingsslægt paafaldende hyppigt ses en uregelmæssig, »skjoldet« Fordeling af Hudpigmentet.

En særlig Hudpigmentering, de medfødte blaafarvede Pletter paa de eskimoiske Børns Lændeparti, har i Aarenes Løb tiltrukket sig en Del Opmærksomhed. Tilsvarende Pletter skal først være omtalte af japanske Forfattere i det 18de Aarhundrede, og de er oprindelig opfattede som særegne for den mongolske Race, hvorfor de har faaet Navnet »Mongolpletter«. Fra Grønland nævnes de første Gang af EGEDE SAABYE[1]), som ofte havde Lejlighed til at se dem, da »Grønlænderinderne ved min Ankomst (1770), efter Skik, fremstillede deres spæde Børn nøgne til Daaben«[2]). Nærmere Undersøgelser har imidlertid vist, at disse Pletter kan træffes hos næsten alle Racer, og at de særlige Pigmentceller, som foraarsager dem, er identiske med Celler, som forefindes hos forskellige Dyrearter, især hos Aber, og hvis Tilstedeværelse derfor maa opfattes som et atavistisk Fænomen[3]).

Den sjældne Forekomst i Grønland af den i Kulturlandene almindelige Fodlidelse, Ligtorne (*Clavus*), er nævnt i det foregaaende (Side 13).

Anomalier i Svedafsondringen hos Eskimoer er mig ikke bekendte; specielt bemærker jeg, at jeg hverken ved egen Undersøgelse eller ved at forhøre mig hos andre Europæere i Grønland har kunnet finde nogen særlig Lugt ved Grønlændernes Sved, medens en for Europæere ubehagelig Svedlugt (*Bromidrosis*) som bekendt anføres som karakteristisk f. Eks. for Individer af Negerracen.

Medens Hudsygdomme, som det fremgaar af det anførte, er meget almindelige og ofte alvorlige Lidelser i Grønland, har Haarsygdomme en langt ringere Betydning. Der er i Afsnittet om Hudsygdomme omtalt *Seborrhoe* i Haarbunden hos Spædbørn, *Impetigo* hos lidt større Børn, *Trichophyti* og *Favus*; langt den almindeligste Haarlidelse i Grønland er dog *Pediculosis capitis* (se Side 85).

Den hos den germanske Race fysiologiske Graanen af Hovedhaarene i den højere Alder (*Canities senilis*) er kun lidet udtalt hos Eskimoer; ogsaa Haaraffald paa Grund af tiltagende Alder træffes kun undtagelsesvis. S. HANSEN skriver saaledes, at det i Grønland er »sjeldent at træffe Individer, som ere skaldede alene paa Grund af Alderdom, og det er da næsten altid et Tegn paa stærk Krydsning«[4]). Et stærkt diffust Haaraffald (*Defluvium capillorum*) har jeg ofte iagttaget i Rekonvalescensen efter *Febris typhoidea*; jeg har aldrig set tilnærmelsesvis saa stærkt et Haaraffald efter nogen anden Infektionssygdom i Grønland.

Den tidligere almindelige Topfrisure hos de grønlandske Kvinder medførte en særlig Form for Skaldethed (af TREBITSCH kaldet *Alopecia*

[1]) Ikke HANS EGEDE, saaledes som RASCH anfører det, 111, pag. 606.

[2]) 76, pag. 136.

[3]) 161.

[4]) 160, pag. 239.

groenlandica)[1]). Den findes f. Eks. omtalt hos S. Hansen (1893), der skriver, at »selv unge Piger meget ofte ere mere eller mindre skaldede, navnlig paa Siden af Hovedet over Ørene, fordi de kæmme Haaret stærkt opad og fæste det saa stramt i den velbekjendte Top, at det efterhaanden rives ud af sit naturlige Leje«[2]). Denne traumatisk frem-

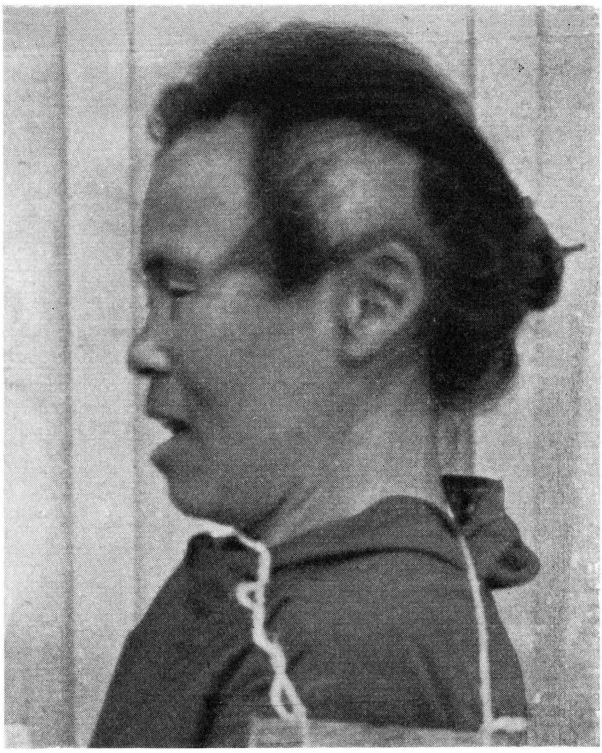

Fig. 28. 57aarig ublandet Grønlænderinde med Alopecia groenlandica. Udstedet Augpalârtoq, Julianehaab Distrikt. 1939. V. Fabricius Hansen phot.

kaldte Skaldethed er blivende trods senere Ændring af Frisuren, saaledes som vedføjede Billede viser.

Résumé: *Favus* forekommer adskillige Steder i Grønland, som Regel dog kun med faa Tilfælde ved det enkelte Sted; Trichophytier ses, men er ikke særlig almindelige. *Erysipelas* er ret sjælden i Grønland. *Impetigo* ses meget almindeligt og undertiden som smaa Endemier; ogsaa *Echtyma* er en ofte iagttagen Hudsygdom. Furunkler og *Anthraces* er almindeligt udbredte i Befolkningen og er af ikke ringe Betydning som mid-

[1]) 120, pag. 1408.
[2]) 160, pag. 239.

lertidig nedsættende de angrebne Individers Arbejdsevne; enkelte Distrikter, hvor det i særlig Grad skorter paa Villie (eller Evne) til Renholdelse af Hud og Beklædning, hjemsøges særlig af disse Lidelser. *Acne* og *Seborrhoe* forekommer neppe i den rene Eskimobefolkning; Arp er dog ikke sjælden hos Spædbørn. Lysdermatiter er en almindelig Sæsonsygdom i Forsommertiden. *Molluscum contagiosum* forekommer i Grønland; *Psoriasis* er set. Helvedesild er velkendt fra gammel Tid, men er ikke særlig almindelig. Skinnebensaar træffes, men ingenlunde som nogen hyppig Lidelse. Enkelte Tilfælde af pletvis Pigmentsvind er kendte; pletvis Pigmentforøgelse er ofte stærkt fremtrædende ved Svangerskab eller af traumatiske Aarsager. Fregner er sjældne, hvorimod *Lentigines* forekommer hos et stort Antal Individer. Ogsaa Pigmentnaevi ses, saavel som andre Naevusformer. *Bromidrosis* er ikke karakteristisk for den eskimoiske Race. *Canities* og *Alopeci* er ikke som hos den germanske Race almindelige Ledsagefænomener for den højere Alder.

Sindssygdomme (*Morbi mentales*).

Ligesom den eskimoiske Race frembyder adskillige iøjnefaldende somatiske Afvigelser fra den ariske Race (eksempelvis i Kranietype, Blodtypegruppering, Hudpigmentering m. m.), saaledes har dens Psyke ogsaa paa mange Punkter sit særlige Præg.

Som karakteristisk er allerede andensteds[1]) (under Omtalen af Kønslivet) omtalt Eskimoernes Impulsivitet; hertil kan yderligere føjes Egenskaber som deres store Suggestibilitet (Grundlag for Shamanismen, de eskimoiske angákut) samt deres Ubestandighed (Aftaler brydes, og Stillinger forlades efter Øjeblikkets Forgodtbefindende). Deres Stemning veksler let; Længsel efter at opleve noget nyt og hidtil uset er et almindeligt Træk (deres velkendte Tilbøjelighed til vidtstrakte Vandringer). Det eskimoiske Folk er Nuets Folk og viser kun ringe Interesse for Fortid og Fremtid; de har let ved at forsone sig med selv den haardeste Lod, som deres ofte svigtende Forsynlighed bereder dem. Deres Intelligens er ujævn (svag særlig over for Regning; selve den eskimoiske Talrække standser ved 20, inuk nâvdlugo, et Menneske til Ende, d. e. samtlige Fingre og Tæer); deres Efterligningsevne er stor, hvorimod de har vanskeligt saavel ved selv at sætte noget nyt i Gang som ved virkelig at fordybe sig i et foreliggende Emne.

Som det vil ses, stemmer mange af de nævnte Egenskaber overens

[1]) 18, pag. 148.

med Træk, der i den ariske Race betragtes som karakteristiske for visse Psykopattyper; i Virkeligheden er disse Egenskaber vel ogsaa hos disse en Arv fra en primitivere Mennesketype.

Hos mange Individer i den eskimoiske Befolkning træffer man en stærk Modtagelighed for og en uhæmmet og voldsom Reaktion ved psykiske Indtryk. Et pludseligt Raab, en Gnist, som springer ud af et Baal, eller en lignende i sig selv ganske uvæsentlig Hændelse kan sætte de paagældende Individer i en Ophidselstilstand, hvori de mister Bevidstheden om de omgivende Forhold. Om Forekomsten af saadanne Affekteksplosioner hos rene Eskimoer oplyser FREUCHEN (1915), at af ialt 219 Personer i Thuledistriktet fandtes der hos mindst 16 »en hyppig periodisk Sindssyge, der giver sig Udslag i momentane Anfald, hvor Patienten i Reglen bliver rasende, ofte løber bort, i de fleste Tilfælde river Klæderne af sig og begaar mærkelige Ting — — fra at slaa sine egne Børn ihjel og til f. Eks. kun at hamre løs paa Tinkopper, men skaane Kopper, som kan gaa i Stykker«[1]). Eksaltationen ender som oftest i en Døs; efter nogen Tids Hvile er Tilstanden atter som før Anfaldet, og den paagældende Person erindrer som Regel intet af det under Anfaldet hændte. Ogsaa BENTZEN beretter paa tilsvarende Maade fra Eskimobefolkningen i Angmagssalikdistriktet om »Anfald af Raseri efter stærkere Affekt, Skræk eller Vrede«[2]).

Ikke sjældent ses Krampeanfald i Tilslutning til Sindsbevægelser, og ogsaa i disse Tilfælde genfindes Misforholdet mellem Aarsag og Virkning; ganske ubetydelige Hændelser kan fremkalde den voldsomste motoriske Uro. K. POULSEN omtaler (1898/99) hysteriske Krampeanfald som almindeligt forekommende hos Østgrønlænderne[3]), og ogsaa KRABBE nævner et saadant Anfald, iagttaget under et Besøg ved Angmagssalik (1906): »Ved et heldigt Tilfælde blev jeg personlig Vidne til, at Patienten (en ung Pige) fik et af sine Anfald, som til min Overraskelse viste sig at være tydelig hysterisk Krampe«[4]). KIÆR omtaler fra Nord-Grønland Anfald af Bevidsthedstab, forbundne med attitudes passionelles hos en ung Mand (og forbigaaende tidligere hos dennes Moder)[5]). Selv har jeg adskillige Gange baade i Syd- og i Nord-Grønland iagttaget dels affektprægede hysteriforme Krampeanfald, dels mere genuin-epilepsilignende Tilfælde med Bevidsthedstab, alt udløst ved henholdsvis Skræk, Vrede eller blot ved Erindringer af ubehagelig Art (se ogsaa Side 138).

En anden — og langt sjældnere — Form for Eskimoernes Saarbarhed og ubeherskede Reaktion giver sig Udtryk i Fjældgængeriet. Den grønlandske Glose for at gaa til Fjælds qivípoq oversættes af PAUL EGEDE (1750): »bliver vred, tager noget ilde op, reyser eller rømmer

[1]) 6, pag. 1093.
[2]) 84, pag. 76.
[3]) 5, pag. 149.
[4]) 4, 1907, 147.
[5]) 10, pag. 461.

bort af Vrede«[1]), og af FABRICIUS (1804): »bliver vred, ærgrer sig over noget, bliver stødt eller fortrydelig, løber til Fjelds af Fortrydelse eller Egensindighed«[2]). Selve Glosens Eksistens i det grønlandske Sprog viser, at saadanne Tilfælde er indtrufne med ikke ubetydelig Hyppighed, samt at Forholdet har været kendt fra gammel Tid. Det ældste Tilfælde af

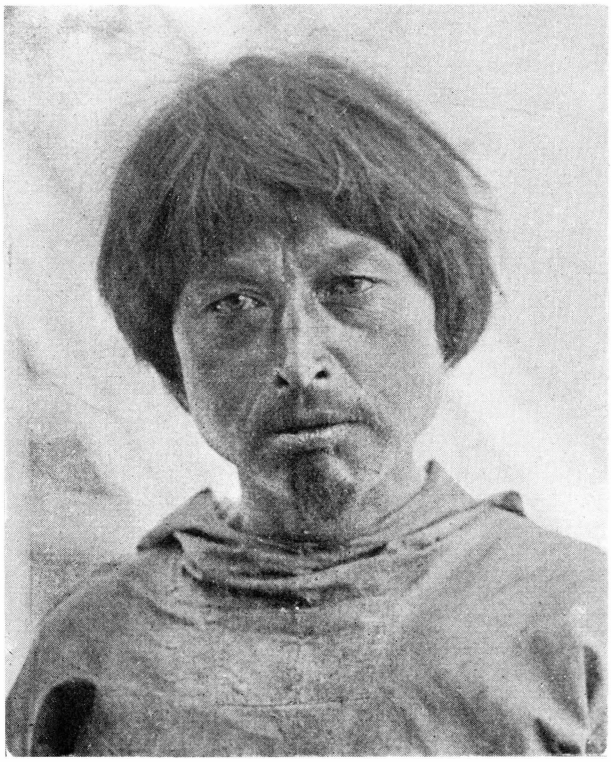

Fig. 29. 38aarig grønlandsk Sælfanger af ublandet eskimoisk Afstamning; Psykopat med ubeherskede Reaktioner. Kolonistedet Sukkertoppen. 1902. ALFR. BERTELSEN phot.

denne Art, som jeg har fundet i Litteraturen, nævnes af NIELS EGEDE (1741), som følger: »Den 29. December kom een Grønlænder fra Iise-Fjorden, han fortalte at for nogle Dage siden, var en Grønlænder gaaet til Fjels, for at blive en Eremit, siden hans Kone elsket en anden Mand«[3]).

I Virkeligheden er en enkelt Persons Bortgang i Vintertiden fra de beboede Pladser i Nord-Grønland ensbetydende med hans snarlige Død; men i Grønlændernes Fantasi overgik Fjældgængeren til en overnaturlig fremtidig Tilværelse. RINK siger: »Anledningen til at blive Kivigtok var

[1]) 103, pag. 89.
[2]) 77, pag. 199.
[3]) 162, pag. 171.

Forurettelse, om end kun med haarde Ord af Slægtninge eller Huusfæller«[1]), og overensstemmende hermed lyder ogsaa Begyndelsen af den — iøvrigt forholdsvis nye — grønlandske Sang, som THALBITZER har oversat, og som skal udtrykke en Fjældgængers Klage: »Saasnart jeg var flygtet, drog jeg ind i Tasermiut-Fjorden, og det ene og alene, fordi min ældste Søster var ond imod mig, ene og alene fordi min ældste Søster altid skændte paa mig«[2]). Naar THALBITZER sammesteds siger,

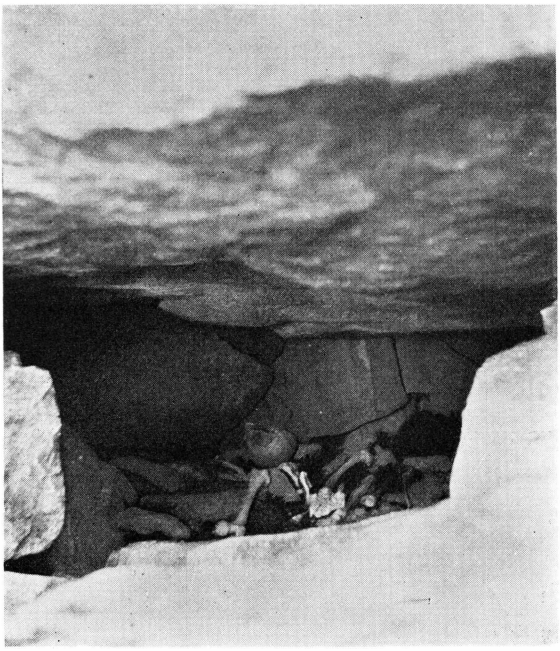

Fig. 30. Grav ved Qivítoqhulen, Udstedet Akugdlît, Christianshaab Distrikt. 1903. C. F. MYHRE phot. (I Litteraturlistens Nr. 165, Bd. 1, Pl. 52, betegnet som selve Qivítoqhulen, men neppe med Rette, se nærmere sammesteds pag. 122.)

at »Qrivittoq-ideen egentlig kun kendes fra Sydgrønland (og måske Labrador)«[3]), stemmer dette ikke med mine Erfaringer fra Nord-Grønland. Talrige Steder betegnes her som tidligere Fjældgængerboer, saaledes — som jeg andensteds har gjort Rede for[4]) — ikke mindre end 15 Steder alene i Umanak Distrikt; i et af disse Tilholdssteder er engang fundet Efterladenskaberne efter en Mand, hvis voksne Sønner jeg personlig har truffet i Distriktet. Et særlig kendt Tilfælde er fremdeles Fjældgængeren fra Akugdlît i Christianshaab Distrikt, hvis Skæbne er beskrevet af E. SKRAM (1885)[5]), HAMMER (1889)[6]) og OSTERMANN (1921)[7]).

[1]) 163, pag. 187.
[2]) 164, pag. 42.
[3]) 164, pag. 40.
[4]) 165, I, pag. 381.
[5]) 166.
[6]) 167, pag. 23.
[7]) 165, I, pag. 122.

KIÆR mener ikke, at man »for at forklare Fænomenet behøver at søge til Patologien«[1]); for mig er der dog ingen Tvivl om, at man i den ariske Race i de fleste Tilfælde vilde betragte Individer med et saa stærkt følelsespræget Handlingsliv og en for Individet selv saa skæbnesvangert svigtende Tilpasningsevne som Psykopater.

Naar Forekomsten af Reaktioner som de forskellige i det foregaaende beskrevne nu sikkert er betydelig sjældnere i Grønland end i tidligere Tid, ligger det nær at antage, at denne Ændring kan være foraarsaget af den efter Kolonisationen opnaaede Kultur. Personlig vil jeg dog lægge Hovedvægten paa Raceblandingen; ariske Individer bærer gennemgaaende med Ro Tilskikkelser, som henriver Eskimoer til ustyrlig Reaktion, og mere eller mindre af denne Selvbeherskelse genfindes hos det arisk-eskimoiske Afkom. Det er neppe alene Visdomstænderne, der — som P. O. PEDERSEN har paavist (se Side 9) — sjældnere mangler hos de blandede end hos de rene eskimoiske Individer.

Som jeg i et foregaaende Afsnit har meddelt, er Ulykkesdødsfald blandt Mænd 13 Gange saa hyppige i Grønland som i det egentlige Danmark. I Aldersklasserne 15—35 Aar bortriver Ulykkestilfælde forholdsvis flere Mænd i Vest-Grønland, end der af alle Dødsaarsager tilsammen dør af Mænd i de tilsvarende Aldersklasser i Danmark, og omtrent 90 % af disse Ulykkesdødsfald foraarsages ved Drukning[2]).

Det er næsten en Selvfølge, at Forhold som disse maa paatrykke den grønlandske Befolkning deres særlige Stempel, og allerede 1752 anfører DALAGER da ogsaa: »Dog troer jeg, det melancholiske er det herskende, som vel reyser sig af den haarde Maade, de skal ernære dem paa, der ikke alleene er saa uvis, men og at de derunder bestandig maa leve og sveve i Livs og Legems Fare — — — da rinder dem vel i Sinde de Besværligheder, Dagen vil føre med sig, og de alligevel maa arbeyde paa maae og faae — — — hos endeel har jeg faaet differente Svar, som alle har udgaaet paa en slags Frygtagtighed over Dagens Hændelser«, og for Kvindernes Vedkommende nævner han: »hertil kommer den bestandige Frygt, de hver eeneste Dag have, at Manden skal omkomme paa Søen, hvilket desværre alt for tit indfalder, og seer man derfore de Grønlandske Koner hver Aften at gaae med et nedslaget Hoved, naar Manden kand blive et lidet ude over den ordinaire Tid«[3]).

Dybt i Eskimoens Sind ruger denne Ængstelse; som et Eksempel andensteds fra skal her anføres det nedenstaaende bevægede og kraftigt malende Udbrud, gengivet som KNUD RASMUSSEN har bragt det fra sit Ophold blandt Eskimoerne i Alaska[4]):

---

[1]) 10, pag. 462.
[2]) 28, pag. 47 ff.
[3]) 58, pag. 24 og 46.
[4]) 168, pag. 372.

»Efteraaret kommer blæsende
med den barske Nordenvind.
Alting slaar den skaanselsløst med Vælde.
Søen truer med at kæntre min Kajak.
Ak, jeg skælver, skælver for, at Storm og Sø
sænker mig i Dybet ned
til Bundens klamme Ler.
Sjældent ser jeg Havblik,
Bølger tumler med mig,
og jeg skælver, skælver for den Stund,
da sultne Maager hakker i mit Lig.«

Paa dette almene Grundlag og blandt talrige Individer med let vakte og voldsomme Sindsbevægelser har en særlig Angstform, Kajakangsten, vakt en Del Opmærksomhed i Grønland ved sin Betydning for Patienterne og navnlig for deres Erhvervsevne. Jeg skal her anføre en enkelt Sygehistorie til Belysning af disse Tilfælde.

M. L., 37 Aar, Sukkertoppen. Arisk-eskimoisk Afstamning. Patienten var tidligere en fremragende Sælfanger og Kajakroer. For 8 Aar siden laa han en Dag i Juli ude ved Middagstid og pilkede Fjordtorsk. Han var ikke længere fra Land, end at dette spejlede sig i det blanke Vand rundt om hans Kajak; det var varmt, Himmelen var klar, og han havde Solen lige i Øjnene.

Han erindrer, at han i den nærmest foregaaende Tid havde tænkt meget paa sin afdøde Fader og paa en Broder, som var druknet det foregaaende Aar. Han har ikke lært at rejse sig ved egen Hjælp efter Kæntring i Kajak, og han er derfor, som han siger, daglig forberedt paa at dø. Han er bange for Døden, da han ikke ved, hvad der kommer af Straf derefter.

Han havde fanget adskillige Torsk, da han igen mærkede, at Pilken tog fat. Da han fik Snøren op, sad der en Søpølse (*Cucumaria frondosa*) paa Krogen; denne Søpølse forekom ham saa uhyggelig, at han med det samme smed den fra sig og kom til at ryste over hele Kroppen. Det var, som om der løb noget varmt ned ad Ryggen paa ham og ud langs med Benene, og han begyndte at svede stærkt. Samtidig fik han stærk Pandehovedpine og saa dansende Pletter over hele Synsfeltet. Omgivelserne forekom ham dobbelte; Kajakspidsen syntes ham dobbelt og utydelig og længere borte end sædvanlig; han havde en Fornemmelse af, at hele Kajakken blev længere. Han syntes ogsaa, at den hældede til den ene Side, hvorfor han selv maatte læne sig over mod den anden. Han sad nu lidt saaledes næsten uden at røre sig; derefter begyndte han at ro med ganske smaa Aaretag ind mod Land, idet han hele Tiden havde en Fornemmelse af, at noget ukendt var ved at komme bag paa ham og vælte ham.

Han raabte over til en anden Kajakroer, som laa i nogen Afstand fra ham, og straks efter, at denne var naaet hen til ham, blev hans Tilstand bedre og kort efter helt som før. Dog flimrede det endnu lidt for hans Øjne, selv efter at han var naaet i Land; her følte han stærk Trang til Afføring. Lidt senere kunde han igen ro ud og fortsætte sit Fiskeri.

Et Aars Tid derefter fik han det næste, lignende Anfald. Han laa denne Gang langt ude til Søs i stærk Søgang, da han med eet blev bange for, at det skulde blæse stærkere op, saa at han muligvis ikke kunde naa tidsnok til Land. Pludselig turde han næsten ikke ro, og Tilstanden udviklede sig ganske som den første Gang.

Senere har han haft mange lignende Anfald, stadig med kortere og kortere Mellemrum. Nogle Gange har han puffet sin Fangeblære ud i Vandet ved Siden af sig, støttet sig til den og vædet sit Hoved med det kolde Havvand. Dette, synes han, har hjulpet ham noget.

Til Fjælds faar han nu let en lignende Fornemmelse som i Kajakken, hvis han nærmer sig Randen af en Skrænt; paa fladt Land kan han nu og da faa en ligesom sejlende Fornemmelse.

Han farer sammen ved enhver uventet Lyd og faar let Hjertebanken; ofte er han nedtrykt og grubler over alvorlige Forhold. Hvis han i nogen Tid ikke har set sine Børn, føler han sig ængstelig for, hvad der vel kan være hændt dem.

Han har næsten aldrig drukket Kaffe, og han ryger og skraar kun maadeholdent.

Hans Ansigt er »nervøst«; der er en Del Tremor af Hænderne. Pulsfrekvensen er let paavirkelig.

Ellers viser den objektive Undersøgelse intet abnormt, og han har ikke selv nogen Klage at fremføre.

Angstanfald som dette har været kendte i Grønland fra meget gammel Tid. PAUL EGEDE anfører i sin Ordbog (1750) Glosen nangiárpok med Oversættelsen: »er bange til Søes eller for at klavre op ad, hvor der er farligt«[1]), og ogsaa FABRICIUS anfører (1804): »er bange, rædes paa farlige Steder (paa Iis; til Søes; paa stejle Klipper)«[2]).

Frygt er en langt ned i Dyreriget kendt Egenskab og nedarves formodentlig til Individets Beskyttelse som en nyttig Advarsel mod truende Farer. I de her omhandlede Tilfælde er der imidlertid Tale om en sygelig Angst, som naar Grader, der ellers ikke kendes hos det paagældende Individ, og som opstaar i Situationer, der vel rummer en vis, men dog som oftest ret ringe Fare. Alligevel skaber Angsten i disse Tilfælde Følelsen af en absolut Hjælpeløshed, og denne Følelse lader sig ikke afvise med Fornuftgrunde, men svinder først samtidig med de Forhold, under hvilke den er opstaaet. Samtidig med de psykiske Udslag afføder Angsten[3]) ogsaa en Række somatiske Symptomer, saasom Skælven, Kraftesløshed, Oppressionsfornemmelse, Hjertebanken, Sved og Fornemmelser af forskellig Art samt kort derefter ofte Kvalme, Opkastning og Afføringstrang.

Ved en Undersøgelse[4]), som jeg i 1902—03 foretog af 60 vestgrønlandske Patienter med Kajakangst, angav en Fjerdedel af disse at have faaet deres første Anfald efter en Forskrækkelse. Snart var Anfaldet opstaaet i umiddelbar Tilslutning til den paagældende Forskrækkelse, hvad enten nu Aarsagen til denne som i den ovenfor anførte Sygehistorie maatte betegnes som i sig selv urimelig (sammenlign Side 177), eller

[1]) 103, pag. 114.

[2]) 77, pag. 275.

[3]) Ordet Angst »har med Føie sit Navn af at giøre Hiertet ængt eller beklemt« (F. P. J. DAHL: Dansk Synonymik, 3. Udg., pag. 71. København. 1872).

[4]) 169.

den virkelig havde haft en vis faretruende Karakter, som ved et i Nærheden kalvende Isfjæld eller lignende; snart var Anfaldet fulgt nogle faa Dage efter et Choc, som den paagældende havde været ude for, f. Eks. ved at miste nære paarørende eller Fangstkammerater ved Drukning.

I mange Tilfælde var Anfaldet begyndt med en udtalt Angstfølelse, Angst enten for at kæntre eller synke eller maaske for, at noget ukendt fremmed skulde faa Kajakken til at kæntre. Mindst lige saa ofte var dog Anfaldet begyndt med abnorme Fornemmelser, hvis Udtydning havde vakt Angsten. Lettest forstaaelig er vist her Betydningen af den ikke sjældne Fornemmelse af, at Kajakken var læk og fyldtes med Vand, en Fornemmelse, som ses at kunne naa en saadan Styrke, at f. Eks. Patienten, da han følte efter, »tydelig syntes at stikke sin Haand halvt ned i Vand og derfor tænkte, at nu gjaldt det blot om hurtigst muligt at komme ind til Land, før han sank. Han roede da alt, hvad han kunde, og naaede ogsaa Land; men Kajakken syntes at være meget tung og at ligge dybt i Vandet. Da han endelig kom ud af Kajakken, saa han imidlertid til sin Forbavselse, at den var tør, og at alt var i bedste Orden.«

Endnu hyppigere er dog en Fornemmelse af, at Kajakken bliver højere eller smallere end sædvanlig (hvilket i høj Grad vilde forøge Faren for Kæntring), eller at den er ved at kæntre eller synke; nogle Patienter har haft en Fornemmelse af, at »noget« i Søen har taget fat i deres Aare, uden at det har været dem muligt at dreje Hovedet for at se, hvad der vel kunde være i Vejen, eller at deres Aare pludselig blev saa underlig let og ubrugelig.

For mange er Anfaldet begyndt med en Følelse af, at deres Ben pludselig blev kolde (hvilket da ofte opfattes som et Tegn paa, at der maa være gaaet Hul paa Kajakken; »saa snart han ror bort fra sine Ledsagere, mærker han, at Bagsiden af Benene bliver kolde som af Vand; ved de første Anfald turde han end ikke stikke sin Haand ned i Kajakken langs med Kroppen, da det forekom ham, at Kajakken laa saa dybt i Søen, at Vandet maatte kunne trænge ind derved«), eller at der med eet stiger en Varmebølge eller en prikkende Fornemmelse fra Fødderne op imod Hovedet.

I næsten alle Tilfælde har Angsten medført Forstyrrelser i Musklernes Innervation. Over Halvdelen af Patienterne angav at ryste stærkt under deres Anfald, i flere Tilfælde, saa at andre tydelig kunde se deres Kajak rokke i Søen; mange følte sig pludselig kraftesløse, som lammede; Armene kunde knap holde Aaren, end sige bevæge den; de paagældende kunde ikke (en enkelt siger: turde ikke) røre sig, ofte ikke engang dreje deres Hoved. En Fjerdedel af Patienterne var under almindelige Forhold i Stand til at rejse sig ved egen Hjælp efter en Kæntring; for enkelte

af disse staar den ubetvingelige Angst, som under Anfaldene behersker dem, da ogsaa som noget ubegribeligt; men de har under Anfaldet næsten alle haft en Følelse af det umulige i at komme paa ret Køl igen, hvis de kæntrede; andre, der er lige saa dygtige Kajakroere, siger, at de under Anfaldene overhovedet ikke har tænkt paa Muligheden af at hjælpe sig selv; deres Tanker har været som lammede; det var, som om de havde »mistet Forstanden«. Angsten kan naa en saadan Intensitet,

Fig. 31. 50aarig fhv. Sælfanger af arisk-eskimoisk Afstamning, som har maattet opgive sit tidligere Erhverv paa Grund af Kajakangst. Kolonistedet Godthaab. 1902. ALFR. BERTELSEN phot. Sygehistorie Nr. 1 i Litteraturlistens Nr. 169. Identisk med den af FRIDTJOF NANSEN (Paa ski over Grønland. Kristiania. 1890. pag. 621 og 666) under Beskrivelsen af hans Vinterophold ved Godthaab 1888/89 afbildede og sympatisk omtalte Storfanger Lars H.

at to af Patienterne har erklæret, at de under Anfaldet har været ved at springe ud i Søen fra deres Kajak.

Det er typisk for Lidelsens psykogene Karakter, at Tilstanden bedres, saa snart Følelsen af Ensomhed, af kun at have sig selv at stole paa, bliver brudt ved, at andre kommer til; ligeledes at Anfaldet gaar over, naar Patienten kommer saa nær ved Land, at han igen føler sig i Sikkerhed. Der er dog ogsaa Tilfælde, hvor Patienterne har været i

Stand til at tage sig sammen og begynde at ro, først ganske smaat, men efterhaanden som Selvtilliden er vendt tilbage, med stadig stigende Styrke og Fart.

Angstanfaldet maa formodes i Hjernen at efterlade en funktionel Beredthed til sin Gentagelse, og Anfaldene vender da ogsaa tilbage Gang efter Gang, med kortere og kortere Mellemrum og med et paafaldende ensartet Præg hos det samme Individ. I en Del Tilfælde udløses Angsten ved Smaaforskrækkelser, ofte ved Tanken om et tidligere Anfald, saaledes f. Eks. ved at nærme sig Pladsen for dette. Patienterne lider under Frygten for at skulle faa deres Angstanfald, og der udvikler sig i det hele en almindelig Ængstelighed hos dem; en af Patienterne kan faa Angstanfald ved fra Land at se andre Kajakker ude i stærk Søgang, en anden kan i sit Hjem faa Anfald blot ved Tanken paa Havet.

Meget almindeligt kombineres Kajakangsten med Angstanfald ogsaa i bestemte andre Situationer, særlig almindeligt (hos mere end 75 % af Patienterne) med Angst under Færdsel paa stejle Fjældskrænter. Enkelte har været lidende heraf allerede, før de blev angst i Kajak; men langt de fleste er blevet det samtidig med eller senere, efter at deres Selvtillid er blevet rokket ved Angstanfaldene under Kajakroningen.

Ved en Undersøgelse 1903—04 viste Antallet af Personer, lidende af Kajakangst, sig at være, som følger:

Distrikt	Blandt de kajakroende Personer i Distriktet fandtes Kajakangst hos følgende Procent
Upernavik	15
Umanak	12
Ritenbenk, Jakobshavn og Christianshaab	12
Godhavn og Egedesminde	13
Julianehaab (1899)[1]	11

[1]) 170, pag. 528.

De noget højere Forholdstal i Nord- end i Syd-Grønland skyldes formentlig en i Nord-Grønland ringere Fortrolighed med og Færdighed i Kajakroningens Kunst; der er i alt Fald i Nord-Grønland en mere begrænset Adgang til Kajakroning, da Havet dér som Regel er islagt i største Delen af den lange Vintertid.

I hele Nord-Grønland fandtes 1904 ialt mindst 130 Personer lidende af Kajakangst, og efter deres Opgivelser var Lidelsen begyndt, som følger:

Af 130 Patienter med Kajakangst var Sygdommen begyndt hos	i Aldersklassen
5	15—19 Aar
11	20—24 —
29	25—29 —
37	30—34 —
25	35—39 —
12	40—44 —
10	45—49 —
1	50—59 —

En skønsmæssig procentisk Beregning (med Hensyn taget til det stigende Antal Personer med Kajakangst, som maa findes i Befolkningens højere Aldersklasser) synes at vise en med Alderen stadig voksende Tilbøjelighed til at angribes af Lidelsen.

18 % af de undersøgte (ialt 131 Personer) angav paa Undersøgelsestidspunktet helt at have maattet opgive at færdes i Kajak; 51 % kunde kun ro i Selskab med andre, medens 31 % endnu kunde færdes alene i Kajak, men med ringere Sikkerhedsfølelse end i tidligere Tid. Svarende til disse tre Grupper havde Lidelsen varet henholdsvis 12, 7 og 6 Aar; Lidelsen ses saaledes at tendere til Forværrelse i sit Forløb.

Kajakangstens almindelige Forekomst blandt de grønlandske Mænd synes mig at tyde paa en vis Primitivitet i den eskimoiske Hjernes Reaktion; i den ariske Race er Angsttilstande som Natteskræk (*Pavor nocturnus*) eller som Tordenskræk (*Astraphobi*) i særlig Grad knyttede til henholdsvis Barneaarene og Kvindekønnet.

Som nævnt har Kajakangst været kendt blandt Eskimoer fra gammel Tid; en særlig karakteristisk Udtalelse findes saaledes hos F. LASSEN (1795): »Endog iblandt ægte Grønlændere gives mange Mandspersoner, der aldrig opnaae Færdighed i at roe og fange i Kajak, ja endog de, der ikke vove sig ud i Kajak formedelst en vis Frygt, der opkommer hos dem, naar de ville fare ud i samme«[1]).

Imidlertid er i Aarenes Løb hos Europæerne i Grønland Forstaaelsen af Kajakangsten undergaaet en Forskydning, idet et enkelt — og i Virkeligheden sjældent forekommende — Symptom, nemlig en Svimlen under Anfaldene, efterhaanden er blevet betragtet som Hovedsymptom, og Lidelsen derefter benævnet Svimmelhed, Kajaksvimmelhed.

Saaledes omtaler LANGE (1864) »Svimmelhed i Kajak«, som han har erfaret skulde være i Tiltagen hos Grønlænderne, og han tilføjer, at ved

[1]) 171, pag. 286.

et overdrevent Forbrug af Kaffe »kan det ikke forekomme os uforklarligt, at Hjertebanken, Svimmelhed o. Lign. findes hyppigt blandt dem«[1]). 1882 skriver v. HAVEN, at »den stærke hollandske Tobak er vist Skyld i, at der forekommer saa mange Tilfælde af Svimmelhed, der berøver mange Grønlændere Evnen til at gaa i Kajak«[2]). Det følgende Aar fremsætter HASTRUP[3]) Formodningen om, at »en for Grønland særlig Sygdom, Svimmelhed i Kajak, er en Art Epilepsi«[4]). 1886 giver han en nærmere Beskrivelse af Tilstanden og gør opmærksom paa, at vel plejer de Danske i Grønland at kalde Tilfældene for »Svimmelhed i Kajak«, men den grønlandske Glose betyder i Virkeligheden »at være angst, ikke svimmel, hvorfor de har en anden Benævnelse«[5]).

F. NANSEN, som overvintrede ved Godthaab 1888/89, meddeler herfra: »En svimmelhed, som de ældre undertiden lider af, og som gjør dem ustøe i kajaken, paastaar de nemlig skal for en del skyldes kaffeen«[6]), og han formoder, at »de dele af nervesystemet, hvoraf ligevægten er afhængig« i saa Tilfælde er komne i Uorden ved Kaffens Giftvirkninger«[7]).

1893 fremsætter K. PONTOPPIDAN ud fra sit Kendskab til den da foreliggende Litteratur om Emnet en Formodning om, at »det, der beskrives som Grønlændernes Kajak-Svimmel«, er et Fænomen, som hører ind under de af Tvangsforestillinger betingede Villieshæmninger. Han gør opmærksom paa, at saadanne Tvangsforestillinger som Regel er ledsagede af Frygt for en eller anden Fare, uden at Farens Art er Individerne nærmere bevidst. PONTOPPIDAN antager, at en nærmere Undersøgelse vil indregistrere »Grønlændernes Kajak-Svimmel« under den andenstedsfra kendte Pladsangst (*Agoraphobi*), en lammende Angst, der opstaar ved Synet af store aabne Pladser, og som skyldes en uafviselig Følelse af det umulige i at passere disse Pladser uden Ledsagelse af andre Personer[8]).

I sine Meddelelser om Sygdomsforholdene i Grønland (1900) udtaler KIÆR sig bestemt mod den af HASTRUP fremsatte Tanke om en For-

---

[1]) 27, pag. 54.

[2]) 9, pag. 190.

[3]) 7, 1888, pag. 212.

[4]) Indberetningens Ordlyd (Rigsarkivet, København): »Jeg har opfattet den som en Art Epilepsi, hvorom, særlig om den epileptiske Aura, dens Symptomer minde meget« (M. HASTRUP, p. t. Upernivik, den 19. August 1884).

[5]) 24, pag. 783.

[6]) Denne Formodning hos Grønlænderne er let forstaaelig; thi i en 1866 paa Grønlandsk trykt »Læsebog for Hjem med Patienter« staar udtrykkelig i Afsnittet om Kajakangst: »De fleste af dem, der begynder at blive angst i Kajak, har faaet denne Lidelse ved at drikke stærk Kaffe« (C. HAGEN: Náparsimassugdlit atuartagagssait, pag. 55. Godthaab. 1866).

[7]) 172, pag. 88.

[8]) 173, pag. 64.

bindelse mellem Kajaksvimmelhed og Epilepsi. Han fremhæver ogsaa, at Benævnelsen: Kajaksvimmelhed »er en ukorrekt Gengivelse af det grønlandske nangiarneq ɔ: Angst; Følelsen, der griber Individet, kan, efter hvad der er forebragt mig, nok sammenlignes med den »Svimmelhed«, der griber nogle ved Randen af en Afgrund, men ogsaa her turde Navnet være unøjagtigt, ikke svarende til f. Eks. Svimmelhed ved Dobbeltsyn«[1]).

Samme Aar fremkom fra MELDORF (Julianehaab) en Artikel om Kajaksvimmelhedens Forhold til Misbrug af Nydelsesmidler, hvori han hævder dens Afhængighed af overdreven Tobaksnydelse. Lidelsen staar for ham som en toksisk Vertigo, og han mener ikke, at der findes noget Grundlag for PONTOPPIDAN's ovenfor anførte Parallelisering af Kajaksvimmelhed med *Agoraphobi*[2]).

PONTOPPIDAN replicerede omgaaende herpaa, og ved Gennemgang af de af MELDORF selv fremførte Kendsgerninger viste han, hvor vanskelig forenelige disse var med Teorien om Lidelsens toksiske Oprindelse, hvorimod den største Del af Materialet netop tydede paa, at »i alt Fald en Del af den grønlandske Kajaksvimmel ikke blot »kan paralleliseres med«, men bliver at indordne under Agorafobiens Begreb«[3]).

I Aarene 1902—03 foretog jeg derefter de Undersøgelser, som resulterede i min i det foregaaende fremsatte Opfattelse af de herhen hørende Tilfældes egentlige Natur. Jeg gjorde opmærksom paa, at der kun sjældent var Tale om nogen Svimlen, hvorimod Angsten prægede samtlige Sygehistorier, hvilke alle syntes mig at kunne samles under een og samme Kategori (se Side 182). Grundlaget for denne maatte da antages at være en sygelig Lethed til Angstanfald, saaledes som denne kendes hos neurastheniske Personer.

Imod denne sidste Bemærkning fremsatte A. JOHANSEN (1905) den Indvending, at »Kajakangst« efter hans Skøn ikke med Nødvendighed maa kræve et neuropatisk Grundlag, men at den synes ham at kunne være en ganske normal Form for Angst, som fremkaldes ved Følelsen af paa det uhyre Hav mere eller mindre at være sat ud af det sædvanlige Forhold til den omgivende Verden. Han tilføjer dog, at »det naturligvis ikke er udelukket, at Fobien kan blive Indledning til nervøse og psykiske Anomalier, eller at den opstaar lettere, mere meningsløst hos nervøst anlagte Personer«[4]).

Imod denne Betragtning har jeg i og for sig intet at indvende; jeg ønsker kun at erindre om, at Kajakangsten Gang paa Gang vides udløst af helt andre og ofte ganske betydningsløse Momenter, samt at — som jeg i det foregaaende har nævnt — den i den eskimoiske Race almindelige

---

[1]) 10, pag. 463.
[2]) 170.
[3]) 174, pag. 65.
[4]) 175, pag. 558.

Tilbøjelighed til stærke Affekter ofte giver Udslag, som inden for den ariske Race vilde blive betragtede som sygelige.

1907 omtaler TREBITSCH Forekomsten af Kajakangst i Grønland, og han tilføjer: »Det forekommer mig ikke usandsynligt, at Aarsagen til Kajakangst som til andre Angstneuroser kan være af seksuel Natur, særlig vel Coitus interruptus, saaledes som af Freud ved andre Angstformer paavist«[1]).

Personlig finder jeg TREBITSCH's Formodning lidet sandsynlig, bl. a. fordi Lidelsens almindelige Begyndelse hos gifte Mænd synes mig at tale derimod, da Konception som Regel ikke søges undgaaet i de grønlandske Ægteskaber.

Endelig har i indeværende Aar (1939) E. VESTERGAARD foretaget en Rejse til Vest-Grønland for at undersøge Kajakangstens Problemer, særlig dens mulige Afhængighed af organiske Nervelidelser. I en til Grønlands Styrelse efter Rejsens Afslutning indsendt Rapport meddeles herefter: »Blandt ialt 37 undersøgte Patienter fandtes Angst tydeligt og bevidst forekommende hos 20, oftest Angst for at vælte eller ubestemt Angst; 7 benægtede Angst, de øvrige 10 vilde ikke benægte »nogen«, men ikke fremtrædende, Angstfølelse. — — — Betegnelsen Kajaksvimmelhed omfatter en meget uensartet Sygdomsgruppe, idet Grønlænderne er tilbøjelige til at kalde ethvert Ildebefindende, naar de ror i Kajak, for Kajaksvimmelhed. Hos flere er der rimeligt organisk Grundlag for et saadant Ildebefindende. Der findes dog en større Gruppe af paafaldende ensartet Karakter; disse Tilfælde ligner mest de af Bertelsen beskrevne Neuroser (i Slægt med Pavor nocturnus). Som Støtte for Neuroseteorien kan anføres, at 4 Patienter kunde faa »tvangsmæssig« Angstfornemmelse ved Synet af Kajak eller Aare, naar de selv gik paa Land. — — Beskrivelsen af selve Anfaldene og de Betingelser, hvorunder de forekommer, henleder endvidere Tanken paa 1) Solstik og 2) Hypoglykæmianfald. — — Der er ikke Grundlag for at anse Kajakangst for en Mb. Menière-lign. Sygdom med evt. Labyrinthødem. »Svimmelhedsreaktionerne« var normale hos alle 37«[2]).

Der findes ikke i denne Rapport fremført noget, som foranlediger mig til at fravige min Opfattelse af den egentlige Kajakangsts psykogene Karakter; tværtimod nævnes her jo en større Gruppe, hvor Tilfældene angives at ligne den af mig beskrevne Lidelse, og som udtrykkelig benævnes Neuroser. Det vanskeliggør iøvrigt i nogen Grad Forstaaelsen, at Lidelsen i Rapporten snart betegnes som Kajakangst, snart som Kajaksvimmelhed, særlig naar det siges, at »Grønlænderne er tilbøjelige til at kalde ethvert Ildebefindende, naar de ror i Kajak, for Kajaksvimmelhed«. Som gentagne Gange i det foregaaende nævnt betyder den

[1]) 120, pag. 1406.
[2]) 56, 1939, 488—4.

Glose, som Grønlænderne i disse Tilfælde anvender, Angst og ikke Svimmelhed, og dette forandrer straks Meningen i væsentlig Grad. Naar Undersøgeren i det hele finder Sygdomsgruppen af »meget uensartet« Sammensætning, maa dette nødvendigvis altid være Tilfældet med en Sygdomsgruppe, hvis Omfang det som i nærværende Tilfælde har været overladt til Patienterne selv at afgrænse. I Virkeligheden betyder det jo kun, at der har meldt sig forskellige Patienter, som har angivet at lide af Kajakangst, uden at det ved Undersøgelsen har været muligt at konstatere dette. I denne Forbindelse vil jeg dog endnu minde om de særlige Vanskeligheder ved at erkende en Neurose, som forekommer hos Personer af en fremmed Race, der kun i ringe Grad er vante til psykisk Selvanalyse, og om hvis Sygdomstilfælde Udredningen gives i et fremmed og i alt Fald for abstrakte Begreber udtryksfattigt Sprog.

I et foregaaende Afsnit om Misbrug af Nydelsesmidler (se Side 38) har jeg omtalt den i den grønlandske Befolkning almindelige Lyst til Beruselse. Grønlænderne opnaar let Velværefølelsen i den »glade« Rus, og der er blandt dem en stærk og udbredt Trang til paa denne Maade at frigøre sig for Dagliglivets Træthed, Angst og Bekymring[1]). Alkoholen gør dem oprømte og lattermilde og tilfredsstiller deres i det hele primitive Livsbegær; under Rusen føler de sig for en Stund som Glædens Gæster og som Beboere af en lykkelig og ubekymret Verden, fri for Kulde, Afsavn og Besvær.

Forekomst af kronisk Alkoholisme blandt Grønlænderne er forebygget ved de for Indførsel og Fremstilling af spirituøse Drikke i Grønland særlig gældende Bestemmelser[2]).

Inden jeg forlader Omtalen af de i den grønlandske Befolkning almindelige psykiske Anomalier, maa jeg endnu nævne forskellige Former for Afvigelse fra det normale Kønsliv. Første Gang Forekomsten af saadanne Afvigelser antydes, er i PEDER OLSEN's Dagbog fra hans Rejse 1751—53, hvor han den 18. Juli 1752 fra sit Samvær med Østgrønlænderne ved Ulineq (ca. 59°50′ n. B. og ca. 43°30′ v. L.) beretter: »Og den Synd, som Paulus ikke vil have nævnt[3]), troer jeg nok, gik i Svang blant Mandkiønnet«[4]).

Den herrnhutiske Mission indrettede for sin Menighed ved Ny

[1]) Et enkelt Eksempel: »Paa vor Reise i Sommeren 1863 langs Kysten traf vi blandt vore Roersker kun paa een ung Pige, som ikke drak Brændeviin, naar hun kunde faae det«, se 38, pag. 211.

[2]) 18, pag. 118 ff.

[3]) PAULUS skriver i Brevet til Epheserne, Kap. 5, Vers 12: »thi hvad der lønligt bedrives af dem, er skammeligt endog at sige«. Hermed er der formodentlig tænkt paa mutuel Masturbation eller maaske snarere paa Coitus analis (Forf.). Det anførte Sted hos PEDER OLSEN findes ikke i L. BOBÉ's Udgave af Dagbøgerne (Litteraturlistens Nr. 82).

[4]) 176, pag. 249.

Herrnhut i Godthaab Distrikt »særegne Chorhuse, hvor de forskjellige Kjøn og Aldere boede sammen, først et Søsterhus 1749, et for ugifte Brødre og Drenge 1753, et lignende for Enker osv.; men da Grønlændernes Levemaade lagde Hindringer i Veien for de ugifte Folks Samboen, og da man opdagede, at Sædeligheden mere hæmmedes end fremmedes der ved, opgav man atter disse Chorhuse«[1]). En herrnhutisk Forfatter anfører herom, at under Brødremenighedens Udsending, M. G. Sternberg's Ophold i Grønland i Aarene 1770—71 opdagedes det, »i hvilken Udstrækning Ukyskhedssynder havde grebet om sig i det skjulte blandt de ugifte Personer af begge Køn, saa at endog Børn var smittede deraf«[2]).

1823 omtales »den i Assistent Walerius' Sygejournal under 5. December 1821 indførte Bekjendelse, som Pigen C. D. havde aflagt for ham paa sit Yderste, tillige med Chirurgus Lerch's Indberetning, som bekræfter, at Onani udbreder sig blandt den opvoxende grønlandske Ungdom af bægge Kjøn«[3]). I denne Anledning fremkommer samme Aar fra Missionskollegiet en Skrivelse, hvori Kollegiet udtaler, at »man længe har befrygtet, at den altfor nøje Omgang, som finder og har fundet Sted imellem de Indfødte og Colonisterne, — — — vilde have flere Onder tilfølge«[4]). Det ses saaledes, at Kollegiets Medlemmer har ment at kunne tillægge den indfødte grønlandske Befolkning deres egne Sædelighedsbegreber, medens de betragtede forekommende Afvigelser fra disse som udgaaede fra de uden for Missionsarbejdet staaende Europæere i Grønland.

Allerede i de gamle eskimoiske Sagn omtales dog f. Eks. Homoseksualitet mellem Kvinder; jeg nævner saaledes Sagnet om Kvinden, som vilde være Mand, hvori det hedder, at Svigermoderen »kaldte hende sin Kone og ved Hjælp af en Kajakstævn gav hun sig Skikkelse af Mandfolk«[5]), og det meget lignende om Svigermoderen, som giftede sig med sin Svigerdatter, »idet hun opførte sig som en Mand og anvendte en Rens Penis«[6]).

At Masturbation ikke er sjælden blandt eskimoiske Kvinder, er uden for al Tvivl; alene fra den lille Kap York Stamme (knap 300 Individer) har jeg modtaget Meddelelse om en ugift, 20aarig Pige, som anvendte et Stykke Remmesæltarm, fyldt med Tørvesmuld, til Masturbation, og om en ældre Kvinde, som paa tilsvarende Maade betjente sig af en sandfyldt Sæltarm[7]).

Paa de danske Deltagere i den 5. Thule-Ekspedition 1921—24 gjorde den blandt amerikanske Eskimoer, maaske i særlig Grad blandt Sæl-

---

[1]) 177, pag. 215.
[2]) 78, pag. 175.
[3]) 92, Skrivelse fra Direktoratet for Den kgl. Grønl. Handel af $^{15}/_{4}$ 1823.
[4]) 56, Skrivelse fra Missionskollegiet af $^{9}/_{4}$ 1823.
[5]) 178, pag. 141.
[6]) 179, pag. 202.
[7]) Velvillig Meddelelse fra d'Herrer, Forfatteren P. Freuchen og Dr. phil. L. Koch.

Eskimoerne ved Boothia Felix Halvøen, almindelig udbredte Sodomi et stærkt Indtryk. KNUD RASMUSSEN skriver herom[1]): »Sæl-Eskimoerne er stærkt seksuelt optagne, og i deres Iver efter at søge Tilfredsstillelse gaar de end ikke af Vejen for Sodomisme. Omgang med Hunde eller dræbte Rener og Sæler er ikke ualmindelig. — — — Det regnedes ikke for nogen Skam, blot man ikke holdt det hemmeligt«[2]). P. FREUCHEN har i et Brev af $^3/_9$ 1922 efter at have nævnt den blandt de amerikanske Eskimoer meget udbredte Perversitet meddelt mig, at han fra en den paagældende nærstaaende Side havde hørt om en Mand, »som var i Besiddelse af den Ærgærrighed, at han ikke vilde dø, før han havde haft Coitus med alle Dyr. — — — Her er endog et Par Kvinder, der har ladet sig bedække af Hunde«. Endnu et Medlem af den nævnte Ekspedition, Forfatteren H. BANGSTED, har udtalt sig til mig overensstemmende hermed. Jeg gør yderligere opmærksom paa det almindelig udbredte eskimoiske Sagn om den hvide Races Oprindelse, hvori denne henlægges til Forbindelsen mellem en eskimoisk Pige og en Hund[3]). Forholdet ses saaledes at være i alt Fald ikke fjerntliggende for den eskimoiske Tankegang.

Ogsaa i vor Tids grønlandske Befolkning er — særlig vist i Syd-Grønland — Tilfælde af Sodomi ikke ukendte (med Hunhunde, Faar, Køer og nyskudte større Sæler).

Ligesom Gonorrhoens Indførelse i Grønland i de senere Aar har afsløret en Del Uregelmæssigheder i de kønslige Forbindelser, hvorom jeg andensteds har gjort nærmere Rede[4]), saaledes er paa samme Maade forskellige Oplysninger fremkomne om de her omhandlede Abnormiteter. Som et Eksempel skal jeg anføre, at der i 1938 paa et af de nordgrøn-

---

[1]) 168, II, pag. 147.

[2]) Man maa i denne Forbindelse erindre, at Eskimoerne lever hele deres Liv for aabent Tæppe; deres Tilværelse ligger fra Undfangelsen til Dødsstunden aaben for Husfællernes Iagttagelse. Alle kender hinanden til de mindste Enkeltheder. I dette nære Samvær kan ingen Hemmeligheder trives, og der taales heller ingen Hemmeligheder. Saa godt som hver tænkelig Foreteelse betragtes som tilladelig og Omgivelserne uvedkommende, blot det ikke forsøges at skjule den. Til Gengæld er der særlig blandt Kvinderne en Jagen efter mulig skjulte Forhold, en udpræget Lyst til at opspore en saadan forargelig Handling, og man hoverer i paakommende Tilfælde over den fundne Fejl og svælger i Bagtalelse den vedrørende. Allerede NIELS EGEDE siger 1769 — og i Hovedsagen gælder hans Ord endnu den Dag i Dag for den grønlandske Befolkning: »Deris Undseelse i Øyne er saa stærk, at ingen af dem tør sige Et ord, men paa Bagen ere de meget sleme at bagtale alle« (N. EGEDE: Een kort og infoldig Beskrivelse over Grønland, 1769. Udg. ved H. OSTERMANN. Meddelelser om Grønland, Bd. 120, pag. 246. København. 1939). En noget lignende Udtalelse findes hos DALAGER (1752): »Løgn og Bagvaskelse regierer fornemmelig hos Fruentimmeret«, se 58, pag. 51.

[3]) Se saaledes 178, pag. 90.

[4]) 18, pag. 149 ff.

landske Sygehuse opdagedes 2 Tilfælde af *Vulvovaginitis gonorrh.*, opstaaede efter Indlæggelsen, hos et Par Piger paa henholdsvis 6 og 10 Aar (se iøvrigt foran Side 73). Ved nærmere Undersøgelse fandtes Smittekilden at være en 17aarig Pige, som var indlagt for en ved normalt Samleje paadraget Gonorrhoe. Hun indrømmede at have masturberet og derefter manipuleret de to Smaapigers Genitalia. Den 10aarige Pige viste sig ved samme Lejlighed allerede i et Par Aar at have haft Samleje saavel med jævnaldrende Drenge som med voksne Mænd[1]).

I de aller fleste Tilfælde af seksuelle Anomalier i Grønland foreligger der neppe nogen dybere begrundet Abnormitet. Som Regel drejer det sig om den almindelige eskimoiske Letpaavirkelighed og Hæmningsløshed; som Knud Rasmussen i ovennævnte Forbindelse siger: »Det opfattedes som et Eksperiment, de fleste skal have prøvet.« Personlig kender jeg blandt begge Køn Eksempler paa praktiseret Homoseksualitet hos Personer, som senere er indgaaede i normale ægteskabelige Forbindelser; nogle enkelte blivende Undtagelser er mig dog ogsaa bekendte.

Medens de i det foregaaende omhandlede Sindsanomalier ganske overvejende giver sig til Kende inden for Følelseslivets Omraade, er Hovedsymptomet ved de i det følgende omtalte Tilfælde den større eller mindre Forstandsmangel (*Oligophreni*). Det er næsten en Selvfølge, at der ikke i Grønland foreligger nogen videnskabelig gennemført Vurdering af Forstandsmanglens Størrelse i de paagældende Tilfælde, saaledes som dette opnaas ved Intelligensundersøgelser i de gamle Kulturlande; i den grønlandske Befolkning anvendes Betegnelsen aandssvag om Individer, som enten i Barnealderen viser sig at mangle den fornødne Forstand til at deltage i den almindelige Undervisning eller tilsvarende senere hen i Livet til at ernære sig ved Landets almindelige Erhverv. Sproget indeholder flere Gloser for Aandssvaghed, bl. a. efter dens Grad, saaledes amigautilik (egentlig: med en eller flere Mangler), nærmest svarende til Begrebet Taabe paa Dansk og pivdlequjâq (den, som ikke har sin Forstand), svarende til Begrebet Idiot. Afgrænsningen mellem disse Grupper er dog flydende, og Benævnelserne anvendes ofte ret tilfældig valgte.

Forekomsten af Aandssvaghed blandt Eskimoer kan følges tilbage til meget gamle Kilder, ikke blot som lige nævnt ved Sprogets særlige Udtryk for disse Tilfælde, men ogsaa ved Sagnenes Beretninger. Af Bedømmelsen i Sagnene ses det, at de aandssvage antoges at være klartskuende over for alle skjulte og tilkommende Ting i samme Forhold, som de manglede Evnen til Opfattelse af det forhaandenværende, og at de derfor som Regel betragtedes som nyttige for deres Pladsfæller.

[1]) Velvillig Meddelelse fra Distriktslæge G. Christiansen, Umanak.

Allerede i det fjerde af Sagnene i RINK's store Sagnsamling omtales saaledes »en Tosse, som vidste Besked om alt«[1]).

Til andre Tider har de aandssvage dog været udsatte for Mishandlinger fra deres Omgivelser, og deres Skæbne har kunnet forme sig haard og grusom. Meget oplysende meddeler NIELS EGEDE (1769) saaledes: »Det hente sig Eengang, at her var en taabelig Dræng paa en 16 ad 17 Aar gamel, den same var i Leeg med nogle andre paa Marken, og da han af taabelighed bar sig naragtig ad, saa i stæden for at rætte ham, hafde de ham til Abe Spil og sloeg med Steen til maals paa ham intil hand døde«[2]).

CRANZ nævner 1765, at man i Grønland »har Eksempler paa Aandssvaghed, men at disse dog ikke er særlig almindelige«[3]). Om en af Konfirmanderne ved Godthaab siger N. G. Wolf $^1/_4$ 1811: »Deels er hun allerede omtrent 19 Aar gammel, deels er hun beviisligen sindssvag. Paul Andersen og jeg har nu i næsten 4 Aar giort os forgieves Umage for at lære hende at læse i en Bog. Bogstaverne, enkelte, kiender hun, men at føie 2 sammen til en Stavelse er hende saa umueligt, som det i dette Øjeblik er mig umueligt at spadsere til Danmark. Ved idelig Forelæsning af hendes Landsmænd har hun da endelig lært at opramse ordo salutis, og paa den er hun antagen«[4]).

Et Eksempel paa familiær Optræden af Aandssvaghed omtales af C. E. JANSSEN, som $^9/_1$ 1848 fortæller, at en Grønlænder ved Sukkertoppen »har fire Børn, af hvilke de tre yngste er halvfjollede, næsten umælende og vanføre«[5]).

CARL LANGE meddeler 1864, at »medfødt Aandssløvhed, altsaa rimeligviis Idiotisme skal efter Hr. Kleinschmidt's Udsagn være i Tiltagende«[6]). Omtrent enslydende skriver HASTRUP 1886, at »Idioti ikke er nogen sjælden Lidelse i Nord-Grønland og efter Alles Mening er i Tiltagende, om end langsomt«[7]).

1913 har jeg oplyst, at de aandssvage udgjorde 3 $^0/_{00}$ af det 2300 Individer omfattende Klientel i Umanak Lægedistrikt, ligelig fordelte mellem den rent eskimoiske og den arisk-eskimoiske Del af Befolkningen[8]). HROLV anfører 1927 fra Upernavik Distrikt paa det nærmeste samme Forhold, nemlig 3 voksne aandssvage i en Befolkning paa ialt 1132 Individer[9]).

Endelig er ved en af Sundhedsstyrelsen 1937 foranlediget Optælling af aandssvage voksne Personer i Vest-Grønland følgende Oplysninger fremskaffede[10]).

---

[1]) 178, pag. 57.
[2]) 180, pag. 245.
[3]) 47, pag. 297.
[4]) 157, pag. 494.
[5]) 147, pag. 203.
[6]) 27, pag. 54.
[7]) 24, pag. 783.
[8]) 152, pag. 369.
[9]) 66, pag. 872.
[10]) 7, 1939, pag. 214.

Lægedistrikt	Antal Personer over 16 Aar med paa Grund af Aandssvaghed nedsat Erhvervsevne i Aaret 1937
Julianehaab	6
Godthaab	3
Sukkertoppen	6
Egedesminde	3
Jakobshavn	1
Umanak	3
Upernavik	4
Thule	1
Ialt Vest-Grønland	27

Sammenlignet med Forholdene i det egentlige Danmark er Tallet i Vest-Grønland 2,8 ‰ (altsaa meget lig de af Hrolv og mig opgivne) mod 1,8 ‰ i Danmark; selv om Tallene af forskellige Grunde ikke er fuldt sammenlignelige, viser de dog klart det betydelige Antal aandssvage i den vestgrønlandske Befolkning.

Da det eskimoiske Sind som paavist paavirkes lettere, men til Gengæld ogsaa trættes hurtigere end Sindet hos Flertallet af den ariske Races Individer, kan det ikke undre, at psykogene Sindssygdomme udgør en betydelig Del af de i Grønland almindeligere forekommende Sindslidelser.

I det store og hele vil disse Sindssygdomme næsten altid vise sig at være en overdreven Udvikling af de paagældende Individers ogsaa tidligere bestaaende sjælelige Ejendommeligheder, som er blevne aktiverede ved Oplevelser af voldsom og som Regel ubehagelig Karakter; Patienterne formaar med eet ikke længere at følge den normale Reaktion over for deres nye sjælelige Vanskeligheder.

Allerede under Omtalen af Kajakangsten har jeg nævnt denne Lidelses Sammenhæng med Patienternes Tvangsforestillinger. Som særlig typisk for Tvangstankens Karakter kunde saaledes en enkelt af disse Patienter endog faa Angstanfald i sit Hjem blot ved at tænke paa Havet; Vestergaard nævner tilsvarende tvangsmæssig Angstfornemmelse, opstaaet ved det blotte Syn af en Kajakaare. Men ogsaa Tvangstanker af helt andet Indhold har jeg truffet blandt mine Patienter med Kajakangst; en af Patienterne følte saaledes en konstant Angst for at skulle tage sig af Dage ved Hængning, saa at »han tilsidst ikke turde have sin eneste (og for hans Erhverv absolut uundværlige) Harpunrem i sit Hus, men forærede den bort«.

Som et ikke uinteressant Eksempel paa psykogene Psykoser i Grøn-

land og disses Indvirkning paa den omboende Befolkning skal her gengives et Uddrag af de foreliggende Beretninger om Profeten Habakuk's Optræden i Sukkertoppen Distrikt (Oplysninger, indsamlede blandt Grønlænderne i nævnte Egn)[1]).

»Ved Evighedsfjorden boede der for ikke saa helt mange Aar siden en Mand ved Navn Habakuk; han havde en Broder, som stammede. Engang, da de havde fanget en Hvidhval, morede Børnene sig med at kaste til Maals med Pile efter et Rygstykke af Hvalen. Habakuks Datter stod lige over for de kastende, og det hændte da, at en af dem kun strejfede Maalet, hvorefter Kastepilen fløj videre og ramte Barnet ved dets Næse. Habakuk maatte selv trække Pilen ud, hvorefter Barnet straks døde af Forblødning. Samme Vinter mistede Habakuk endnu et Barn, og han blev meget sørgmodig derover. Hans Kones Navn var Maria Magdalena, men man kunde endnu ikke mærke noget paa dem; de var blot bedrøvede.

I Foraaret (1790, Forf.) drog Pladsens Folk paa Rensjagt ind i Fjorden og lod Maria Magdalena blive tilbage. Habakuk havde en Slegfredkone; hende tog de med. Imidlertid opholdt Maria Magdalena sig i det forladte Hus og led af Skinsyge og stor Bedrøvelse. Engang havde hun da en Drøm[2]) om, at et Menneske stod uden for Huset og talte ind til hende om dem, som var paa Rensjagt, og fortalte om deres Tankeløshed. Da nu Rensjægerne kom tilbage, og de alle igen var samlede med Maria Magdalena, fortalte hun dem sin Drøm, og alle Mændene undredes over, hvor nøjagtigt hun i Drømmen havde set, hvad de havde foretaget sig under Rensjagten.

Om Efteraaret fortalte Habakuk sin Kone, at han havde en Slegfredkone, hvorover hun blev meget vred af Skinsyge, og om Aftenen sagde hun til sin Mand: »Men jeg vil tage en Dansker til Slegfredmand, naar vi flytter herfra«. Med disse Ord stod hun op og gik ud, medens Habakuk slet ikke kunde røre sig. Da Maria Magdalena var kommet udenfor, saa hun to Mennesker, som hun straks genkendte. Det var Ole og hans Kone, som var døde for lang Tid siden. De sagde til hende: »Maria Magdalena, i din Opvækst var dit Hjerte smukt; men nu er Du som bundet og bastet; vil Du virkelig lade dit Legeme bruge af dem, som ikke er dine Landsmænd?« Da de to talte saaledes, kunde hun ikke forstaa dem; men de fortsatte: »For et Øjeblik siden sagde Du, at Du vilde tage en Dansker til Slegfredmand«. Da hun hørte dette, erindrede hun sine Ord og gik atter ind i Huset, hvorefter Habakuk igen kunde røre sig og stod op.

Det følgende Efteraar, da de flyttede ind i Vinterhus, var de endnu meget sørgmodige. En Aften gik to af Husfællerne ud af Huset, og de saa da to Skyer staa over et af Fjældene, den ene mørk og den anden lys, samtidig med at de hørte Salmesang. Ogsaa inde i Huset kunde de høre noget; de hørte det banke paa Husets Tag, og i det samme sprang Maria Magdalena op og satte sig skælvende paa sin Hovedpude, skar Tænder og rystede over hele Kroppen. Fra dette Øjeblik begyndte Pladsfællerne at tro paa hende.

Samme Efteraar viste det sig, at Habakuk's Slegfredkone var frugtsommelig. De sagde da, at »hun var frugtsommelig ved Den Hellige Aand, og hvis det blev en Dreng, skulde han kaldes Kristus«. Men det blev nu en Pige.

Desuden sagde de, at ingen maatte hekse. En Kvinde, som de ansaa for at være Heks, var dog ikke mere bange for de mange Mænd, som kom og tog fat i

---

[1]) 178, pag. 318 ff.

[2]) Drømme spiller i det hele en stor Rolle for Grønlænderne, og Drømmenes Indhold optager dem stærkt. Allerede CRANZ taler om »Drømmene, som er meget hyppige og livfulde hos Grønlænderne, ja, ofte helt uforstaaelige« (47, pag. 257).

hende, end at hun rolig saa op imod Himlen. Da de vilde dræbe hende, greb hun i sin Blusehætte, fandt sin Snusdaase og tog sig en Pris, hvorefter hun lagde Daasen paa Plads igen. Endelig greb de hende i Struben og vilde kaste hende i Vandet; Habakuk sendte da Bud, at naar de kastede hende ud, skulde de ikke sige andet end: »Du beder for vore Synder!« Dette raabte de ogsaa alle, idet de kastede hende i Havet.

Ofte maatte de gætte Gaader. Saaledes spurgte Habakuk engang: »Hvem ligner den sagtmodige?«, og da en af Mændene sagde: »Et stort Dyr«, svarede

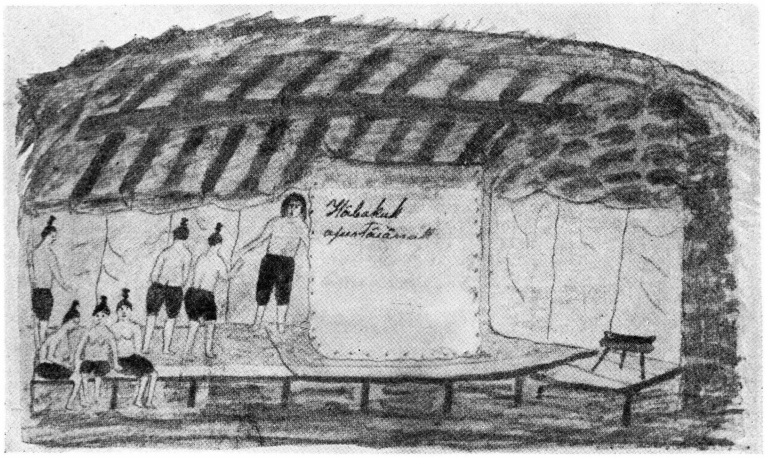

Fig. 32. Habakuk renser Kvinderne for deres Synd. (Grønlænderen) K. KREUTZMANN del. Udstedet Kangâmiut, Sukkertoppen Distrikt. 1915. (Her efter O. ELGSTRÖM: Moderna Eskimåer. Stockholm. 1916.)

Habakuk paa Dansk: »Ja, ja, ja!« Der var da en af Tilhørerne, som pludselig fik de andre til at bryde ud i Latter; men efter at de alle havde let en Tid, begyndte de lige saa pludselig at græde, og da der var nogle, som ikke kunde faa Taarerne frem, sagde de andre: »Naar Du lægger Hovedet tilbage og gaber, saa kommer Du til at græde«. Medens de nu alle græd, trykkede en af dem lidt paa Øjnene og begyndte at le, hvorved de alle brød ud i Latter. Saaledes kunde de undertiden blive ved den hele Dag.

Der fortælles, at hvergang en af Sælfangerne havde fanget, gav han Habakuk af sin Fangst, og hvis nogen kastede fejl af en Sæl, begyndte han at græde, fordi han var bange for, at Habakuk skulde skænde paa ham. Mange af Mændene fik Navn efter Himlens Beboere; naar saaledes han, som hidtil havde heddet Mathæus, kom hjem med en Sæl paa Slæb, da kunde man høre Raabet: »Jesus kommer bugserende, Jesus kommer bugserende med sin Fangst!«

Engang forsamlede Habakuk dem alle og holdt Forhør for at erfare, hvorledes de var. Han pegede da blindt imellem dem og udsagde, hvem Gud syntes bedst om. Men Kvinderne behandlede han særskilt, idet han tog dem bag ved et Forhæng i Hjørnet paa Briksen. Han lod alle Konerne sidde i en Række, og idet han stak Hovedet frem fra Forhænget, vinkede han med Haanden ad dem, som han fandt kønnest, kaldte dem til sig og skjult bag Forhænget rensede han dem for deres Synder. Der var nogle iblandt dem, som syntes godt om det, og som talte indbyrdes om, hvad han havde gjort ved dem. Engang lod han ogsaa alle Pigerne stille sig op i en Række langs Væggen for at undersøge, hvorledes de var. Han befølte dem alle, idet de maatte staa oprejste med Ansigtet vendt imod ham«.

Jeg har gengivet ovenstaaende Beretning saa udførligt, fordi den trods sine Mangler synes mig at give en Række interessante Oplysninger om Hovedpersonerne, saaledes om Aarsagsmomenter til deres Psykose, om Affekteksplosioner, om dramatiske Hallucinationer, om Brug af »fremmed« Sprog, om seksuel Ekscederen o. s. v., samt ikke mindst om Omgivelserne, om den uhyre Suggestibilitet og Impulsivitet hos disse, som Gang efter Gang har ladet lignende psykotiske Smaaepidemier udvikle sig i Grønland.

Jeg har andensteds[1]) samlet Beretninger om en Del af de mest kendte Patienter, som har været betragtede som Profeter eller som djævlebesatte i Grønland, og jeg har gjort opmærksom paa den yderst forskellige Behandling, som bliver disse to Grupper af Patienter til Del. Man vil konstant træffe Profeten som det beundrede Centrum for en større eller mindre tilbedende Kreds (eksempelvis paastod i Vinteren 1853/54 en ung Mand ved Frederiksdal at have Syner og Samtaler med Frelseren. Han antog derefter Navnet Gabriel og samlede en Kreds om sig, blandt hvilke han sluttede Ægteskaber og udførte andre gejstlige Handlinger. — — Juleaften 1874 oplæste den grønlandske Kateket (d. e. Degn) i Kirken ved Tasiussaq et Tillæg til Juleprædikenen, skrevet efter Diktat af den dér optrædende »Jomfru Marie«. — — 1902 erklærede den grønlandske Degn i Sukkertoppen, at »han ikke formaaede at yde en bestemt derværende kvindelig Patient nogen Trøst, da ikke blot han, men vel ogsaa de øverste af Præsterne i Danmark maatte forstumme over for hendes Ord«. Befolkningen ræsonnerede som Helhed saaledes: »Hvorfor skulde ikke ogsaa Grønlænderne være Guds udvalgte Folk, og hvorfor skulde der ikke kunne opstaa Profeter imellem os?«).

Er Patientens Tale derimod uforstaaelig, end sige hvis han nævner den onde Aand, gribes Omgivelserne af Rædsel; Patienten bliver da forsømt eller direkte mishandlet.

Om de oprindelige Østgrønlændere meddeler HOLM (1888): »Døden paaskyndes ikke vilkaarligt, undtagen naar Patienten bliver sindssyg, d. v. s. taler i Vildelse. — — I saa Tilfælde bindes han med Hænder og Fødder udstrakt paa Brixen eller Gulvet og knebles. Han faar intet at spise og drikke, og undertiden lægges store Sten paa den syges Bryst. Saaledes bliver han liggende, til han dør«[2]). Fra sit Ophold mellem Kap York Eskimoerne 1903—04 fortæller MYLIUS ERICHSEN: »En Moder, der var Enke, dræbte sin trettenaarige Søn, fordi han var bleven gal, troedes besat af en ond Aand. Moderen lagde en Rem om Drengens Hals og trak til. »Var det ikke tappert gjort,« sagde Bopladsfællerne senere til mig, »for hun er jo da kun en Kvinde«[3]).

[1]) 152.
[2]) 17, pag. 104 og 137.
[3]) 181, pag. 20.

Fra det tidligt koloniserede Vest-Grønland findes i Tilføjelserne til Julianehaab Mandtalsliste af $^1/_7$ 1805 følgende Skildring: »En Mand fra Lichtenau har i nogle Aar til Anseende været vanvittig imellemstunder; dette tiltog stærkt afvigte Sommer, og i August mistede han ganske Forstanden, foer dog i Kajak, ja, endog fangede. En Dag hiemkommen tager han sin yngste Søn, i 4de Aar, ved Haanden, gaaende i Marken at plukke Bær; men ene kom han tilbage, og da man spurgte ham om Barnet, svarede i Vildelse. Drengen blev eftersøgt og fundet, slaget til Døde med en Steen, afbidt den ene Finger og bidt i den anden. Manden blev nu aldeles vild, truede at giøre ligesaa ved Konen. Tvende Grønlændere kom til Hielp, fik ham bundet og al Magt betaget; imidlertid stak og ridsede hans ældste Søn, en Dreng i 12. Aar, ham i Ryggen med en Kniv, som ingen blev vaer, førend Blodet strømmede, og Konen endte hans Elendighed ved at qvæle ham med en Kobberem«[1]).

Denne Holdning kan følges helt ned til vor Tid. Naar saaledes KLÆR i Medicinalberetningen for Nord-Grønland for 1890[2]) meddeler, at »Befolkningen, vistnok paavirket af overtroisk Frygt, fremkaldt af den Syges af Hallucinationer dikterede Udtalelser, ombragte den Syge — — bl. a. vidnende om, hvor lidt europæisk Indflydelse i Virkeligheden er trængt i Dybden«, saa drejede det sig i dette Tilfælde om Kateketen ved Diskofjorden i Godhavn Distrikt, der i det nævnte Aar ombragte sin egen delirerende Datter med Karbolsyre.

MELDORF nævner for Aaret 1900 et Par Tilfælde fra Julianehaab Distrikt, det ene: »En 50aarig Mand med Meningitis tuberculosa; i flere Dage »vild i Hovedet« og ingen kjendt. — — Rundt om ham (paa Brixen, Væggen og Stolperne, der bare Taget, og særlig ved Patientens Hoved) havde Stedets Kateket med Kridt tegnet en Mængde Kors for herved at skræmme den onde Aand bort, hvoraf Patienten efter Grønlændernes Formening var besat«; det andet: »18aarig Mand, Meningitis tuberculosa. — — Imod Slutningen af November tog hans Vildelse til og gik over til komplet Galskab; han var fuldstændig ustyrlig. Dagen før han døde (3. Decbr., Forf.), forlangte Grønlænderne Karbolsyre for at dræbe ham med, da de var angst og bange for ham. — — De (ogsaa Moderen, der var ugift) skal have været meget bange for at være hos ham, og den sidste Dag, han levede, skal saaledes alle — ogsaa Moderen — have forladt Huset om Eftermiddagen og ladet ham alene tilbage paa Brixen. Da man hen ad Mørkningen kom tilbage for at se til ham, var han død«[3]).

I Medicinalberetningen for Egedesminde Distrikt 1918 meddeler J. BICHEL: »En Puerpera døde ved Qipingassoq under en akut Psykose

[1]) Velvillig udskrevet og meddelt mig af tidligere Førstepræst i Grønland H. OSTERMANN.

[2]) 36.

[3]) 59, pag. 270 ff.

om Morgenen Kl. 7, som jeg efter Nabokommunens Tilkaldelse ankom om Eftermiddagen samme Dag. — — Liget var ved min Ankomst surret med Kobberem og Kotøjr[1]) til Briksen i et tomt Hus uden Vinduer, men fuldt af Hunde. Man havde anset hende for »djævlebesat« (blandt Konens mange Vrangforestillinger forekom ogsaa den, at hun havde været til Alters hos Djævelen) og paa forskellig Vis søgt at uddrive den onde Aand. Man tænkte da ogsaa at begrave hende uden for den sædvanlige Begravelsesplads, efter at en Mand fra en Nabokommune havde fraraadet den oprindelige Plan at sænke Liget i Havet, hvilket han formente kunde skade Fangsten«[2]).

Sindssygdomme i Grønland synes mig kun i ringe Grad at afvige fra de tilsvarende i det egentlige Danmark; som jeg andensteds har nævnt, overraskedes jeg nærmest ved det Fællespræg, som de sindssyge Patienter frembyder, over den Ensartethed, som i Almindelighed findes f. Eks. i Tvangstanker og i Vanvidsideer hos Patienter paa dog saa vidt forskellige Kulturtrin[3]).

Derimod er Omgivelsernes Reaktion over for de sindssyge i Grønland, som det vil være fremgaaet af det foregaaende, stærkt afvigende fra den tilsvarende Reaktion i det nutidige Danmark. Den europæiske Kultur har imidlertid kun et Par hundrede Aar bag sig i Grønland, og mange Steder et endnu langt kortere Tidsrum; gennemgaaende leves der i en helt anden Tidsalder i Grønland end i Danmark. Den grønlandske Befolkning staar — formentlig ogsaa af racemæssige Aarsager — Naturtilstanden nærmere end den nordeuropæiske, og dens store Suggestibilitet, dens ringe Refleksionsevne og dens livlige Fantasi træder netop stærkt frem i Forholdet til de sindssyge Patienter.

Jeg skal kortelig nævne, at foruden de psykogene Psykoser forekommer naturligvis i den grønlandske Befolkning — som ogsaa meddelt i Eksempler — symptomatisk Sindssygdom og Sindssygdom efter Hjernehenfald. Af Patienter med endogene Sindssygdomme har jeg hyppigst truffet Patienter med manio-depressiv Psykose; *Schizophreni* er i alt Fald ikke almindelig.

I Følge Forholdenes Natur kan Sindssygdomme efter Syfilis og efter Intoksikationer udelukkes.

I et foregaaende Afsnit af dette Arbejde har jeg meddelt, at »i samtlige mig bekendte Tilfælde af Selvmord i Grønland har Selvmorderen været sindssyg«[4]). I Perioden 1901—30 udgjorde de registrerede Selvmord i Grønland 0,3 p. a. pr. 10.000 Personer; men forskellige Forhold sandsynliggør dog et noget højere Forholdstal. De smaa Tal tillader ikke nærmere Slutninger; jeg skal kun gøre opmærksom paa, at 50 %

[1]) Skal være: Hundelænke. (Forf.)
[2]) 4, 1919, 746.
[3]) 152, pag. 361.
[4]) 28, pag. 58.

af Selvmordene (saavel for Mænd som for Kvinder) forefaldt i Aarets første Kvartal.

Résumé: Den eskimoiske Race er præget af Impulsivitet, Suggestibilitet og Instabilitet; dens Begavelse er ujævnt fordelt paa de forskellige Intelligensfelter. Hos mange af dens Individer træffer man en voldsom Modtagelighed og en uhæmmet Reaktion over for i sig selv uvæsentlige Hændelser; næsten uden Grund opstaar en Ophidselsestilstand med helt eller delvist Bevidsthedstab hos de paagældende, i nogle Tilfælde med affektprægede Krampeanfald. Et særligt — men ingenlunde almindeligt — Udtryk for Eskimoernes Saarbarhed og svigtende Tilpasningsevne er den i Litteraturen oftere nævnte Fjældgang.

Dybt i Eskimoens Sind ruger Frygten for Død ved Ulykkestilfælde, særlig ved Drukning; hos en 12—15 % af kajakroende Mænd i Vest-Grønland træffes en sygelig Angsttilstand, Kajakangsten, som i højere eller ringere Grad berøver Patienterne Evnen til at færdes i Kajak. Der findes i Befolkningen en almindelig Lyst til Beruselse; men administrative Forholdsregler forhindrer kronisk Alkoholisme. De ogsaa andensteds kendte seksuelle Anomalier forekommer almindeligt allerede hos den rene eskimoiske Befolkning; som Regel synes de at kunne føres tilbage til den typiske eskimoiske Letpaavirkelighed og Hæmningsløshed; dybere begrundede Abnormiteter træffes derimod sjældent.

Aandssvaghed har været kendt i Grønland fra de ældste Tider; der findes et ikke ubetydeligt Antal aandssvage i den nutidige vestgrønlandske Befolkning (2,8 ‰ af alle Personer over 16 Aar mod 1,8 ‰ i det egentlige Danmark).

Af Sindssygdomme er de psykogene Sindssygdomme de i Grønland hyppigst forekommende. Allerede Kajakangsten er nøje knyttet til Tvangsforestillinger; men Tvangstanker træffes i det hele med ret stor Hyppighed. Selve Sindssygdommene i Grønland frembyder næsten ganske de samme Træk som de tilsvarende Lidelser i det egentlige Danmark; men da Omgivelserne i Grønland er saa suggestible, opstaar der her let psykotiske Smaaepidemier omkring de enkelte sindssyge Patienter. Befolkningen er lige ukritisk over for Patienter, som erklærer at være særlige Redskaber for Gud, og over for andre, i hvis Fantasier Djævelen er den fremherskende Faktor — i det første Tilfælde beundrende, i det andet rædselsfyldt.

Mishandling af delirerende Patienter er forekomne i Vest-Grønland lige til den allersidste Tid. Den europæiske Kultur i Grønland er endnu ung, og den eskimoiske Race har en livlig Fantasi og kun en ringe Refleksionsevne. Det synes imidlertid, at noget af den ariske Races Evne til større Selvbeherskelse kan spores hos Efterkommerne af de arisk-eskimoiske Forbindelser.

I det overvejende Antal af de iøvrigt faatallige Selvmord i Grønland maa den paagældende antages at have været sindssyg.

H. Sygdomsbilledet blandt Europæerne i Grønland.

De i Grønland boende Europæere er praktisk talt alle indvandrede i 20-Aars Alderen og forlader som Regel atter Landet senest ved det 60. Aar; de i Grønland fødte europæiske Børn forlader næsten alle Grønland senest ved deres 12. Aar. Mændene er — og særlig har været — langt stærkere repræsenterede end Kvinderne (eksempelvis 1901: 203 Europæere af Mands- mod kun 69 af Kvindekøn). Alle voksne europæiske Mænd er ansatte enten i Statens eller i statskontrollerede Selskabers Tjeneste, og deres Kaar maa betegnes som over Middel i det egentlige Danmark.

Som tidligere (Side 23) i denne Afhandling nævnt anførte HANS EGEDE Scorbut som den egentlige Svaghed for Europæerne i Grønland[1]); alene i Vinteren 1728/29 døde 40 Europæere ved Godthaab af Scorbut. Hans Søn PAUL EGEDE meddeler under $^{26}/_{2}$ 1737 fra Christianshaab: »De andre Colonier Folk vare næsten alle af Skiørbug haardt angrebne, og Tænderne i Munden paa dem sad saa løse at mand kunde tage dem ud med Fingerne«[2]). Det er i det hele nærmest en Undtagelse at træffe en Beretning om Europæernes Færden i gamle Dages Grønland uden ogsaa at finde Skørbug nævnt deri som en konstant Fare i alt Fald i Vintermaanederne. Her skal anføres nogle Meddelelser fra EGEDE SAABYE (1770—78), som indeholder forskelligt af Interesse i denne Henseende: »Provianten var et Aar gammel i Landet, inden vi maatte bruge den. En Forsigtighed, som betryggede for Mangel, om et Skib forliste; men hvis Følge var, altid gammel og ofte slet Føde. Et Aar især var Brødet (Skonroggene) indeni saa fuldt af Edderkopper og Spindelvæv, at vi stedse maatte have en Fjærevinge ved Haanden, naar vi spiste. Smørret var ofte uspiseligt; Mastesmør vilde det have været i Fædrenelandet. Flesk og Kjød var og tit, efter Talemaaden dér »som en Dukat«, d. e. harskt og gult. Kun Sult og Vane hjalp til at faae det

[1]) 33, pag. 31.
[2]) 2, pag. 52.

ned. Til Lykke spiste vi sjelden af disse to sidste Artikler[1]), fordi de foraarsagede Skjørbug«[2]). KRAGH (1818—28) omtaler »Skjørbugen, som næsten alle Danske mere eller mindre lide af, og som jeg i Særdeleshed var plaget af hele min Tid i Grønland«[3]); ØSTERGAARD (1833—41) kalder Skørbug »en næsten almindelig Sygdom for alle Danske«[4]) i Grønland, og ogsaa JANSSEN nævner $^{17}/_{1}$ 1845 »den for alle Danske her i Landet fælles Fjende: Skørbugen«[5]) (se yderligere foran Side 23 ff.).

Kunde Forholdene saaledes være vanskelige for de enkelte europæiske Familier ved Kolonierne i Grønland, forværredes de yderligere i højeste Grad, naar Europæerne et enkelt Sted samledes i større Antal. Der opstod nemlig derved et Misforhold over for den Hjælp, som de paagældende kunde opnaa fra Egnens altid ret faatallige nationale Erhververe, af hvis Jagt deres Ernærings Kvalitet i saa høj Grad var afhængig.

Et særlig alvorligt Eksempel paa Skørbugens Hærgen under saadanne Forhold meddeler LANGE fra Ivigtût, hvor i Vinteren 1862/63 ikke færre end 14 af ialt 22 danske Arbejdere bortreves af Skørbug[6]). Ogsaa i Vinteren 1866/67 angrebes alle Arbejderne ved Ivigtût af Skørbug. Den følgende Vinter forekom endnu 11 Tilfælde; 1868/69 saas vel endnu nogle, men som Resultat af de forbedrede Forplejningsforhold

[1]) For gifte Embedsmænd (iøvrigt uanset Familiens Størrelse) var det daværende aarlige Deputat: 53 kg saltet Flæsk, 104 kg saltet Okse- eller Lammekød, 72 kg Smør, 52 kg Tørfisk, 105 l gule Ærter, 228 l Byggryn, 274 kg Skonrogger, 3 Tdr. Malt og $4^{1}/_{2}$ kg Humle; Portionerne udvejedes som Regel hver fjortende Dag. For Koloniernes danske Haandværkere og Matroser var Forplejningen dog endnu enklere; en til Spisetaksten af $^{23}/_{5}$ 1771 vedføjet Spiseseddel angiver saaledes (her efter 182, pag. 105) Kosten, som følger:

	Morgen	Middag	Aften
Søndag.....	Brendeviin	Flesk, Erter	Erter
Mandag	Grød (NB. uden Mælk, Forf.)	Grød	Grød
Tirsdag	Grød	Erter	Erter
Onsdag	Grød	Grød, Fisk	Grød
Torsdag	Grød	Kiød, Erter	Erter
Fredag.....	Grød	Grød	Grød
Lørdag.....	Grød	Grød	Grød

For mange Europæere synes det — og i særlig Grad vist i ældre Tid — at have været vanskeligt at vænne sig til det nationale grønlandske Fødemiddel, Sælkødet. Saaledes skriver FUNCH (1830—37): »Ved Umanak maa man den første Deel af Aaret enten holde sig til det salte Kjød, eller ogsaa vænne sig til Sælhundekjødet, hvilket for os altid blev en ubehagelig Ret, skjøndt vi ofte maatte være glade ved at faae dette«, se 183, pag. 55.

[2]) 76, pag. 127.

[3]) 184, pag. 25.

[4]) 185, pag. 205.

[5]) 147, pag. 94.

[6]) 27, pag. 40.

dog kun milde Tilfælde. Det følgende Aar forekom Skørbug slet ikke ved Ivigtût, og senere er kun enkelte og lette Tilfælde iagttagne. FANØE, som 1877 har meddelt denne Oversigt over Skørbugens Optræden i de første Aar efter Minearbejdets Begyndelse ved Ivigtût, slutter, som følger: »Faren for Gentagelse af de tidligere store Epidemier af Scorbut

Fig. 33. Ivigtût. 1933. ALFR. BERTELSEN phot.
Under Nødstilstanden ved Ivigtût i Vinteren 1862—63 skal særlig den ene af de ved Brudet ansatte grønlandske Tjenerinder have ydet det syge danske Mandskab en opofrende Pleje og Hjælp. (Emnet er novellistisk behandlet af C. M. NORMAN-HANSEN: Fra Volga til Umanak. København. 1932, pag. 95 ff.). Der sikredes herefter den paagældende Kvinde livsvarigt Ophold ved Kryolithbrudet, og hendes Gravsten paa Ivigtût Kirkegaard bærer nu følgende Indskrift: »Her hviler Gamle MARIE, † 13. Februar 1912. Hun var Kryolithbrudet i henved 50 Aar en trofast og opofrende Tjenerinde«.

er næppe stor, medens dog de af og til opstaaende Tilfælde minde om, at det fremdeles er nødvendigt at tage Hensyn til denne Sygdom«[1]).

Denne sidste Sætning har den Dag i Dag Gyldighed overalt i Grønland; men Forebyggelsen er unægtelig i meget væsentlig Grad lettet ved

[1]) 86, pag. 355.

Sygdommens Erkendelse som C-avitaminose. Endnu 1900 kunde eksempelvis KIÆR skrive fra Jakobshavn: »Ogsaa hos danske i Grønland, især Damerne, er Scorbut ikke ualmindelig; i disse Tilfælde kan Grunden ikke søges i Diætmangler, om end periodevis fersk Kød kan være vanskeligt at erholde; mere maaske i Mangel paa Bevægelse; men: Sygdommen er en Vintersygdom, maaske mest knyttet til Februar-Marts Maaned, og er jeg mest tilbøjelig til at søge Grunden i »den mørke Tids« Indflydelse, derfor til i første Linie som Modmiddel at anbefale Bevægelse i fri Luft, vel at mærke omkring Kl. 12 Middag«[1]).

Rachitis hos danske Børn i Grønland er omtalt i Afsnittet om Ernæringssygdomme (Side 29). Ikke uden Interesse er yderligere FR. C. C. HANSEN's Paavisning af rachitisk deforme Skeletdele fra Nordbogravene ved Ikigait (Herjulfsnæs); HANSEN tillægger selv de rachitiske Bækkenforsnævringer en væsentlig Betydning for denne første Kolonisations Uddøen[2]). For Forebyggelse af *Rachitis* i vore Dages Grønland gælder naturligvis en tilsvarende Betragtning som ved Skørbug anført.

Europæerne i Grønland er i Sammenligning med den omboende grønlandske Befolkning kun sjældent lidende af Tuberkulose. Som en karakteristisk Undtagelse maa det dog nævnes, at det sidste Tiaar har bragt et bemærkelsesværdigt Antal Tilfælde af Tuberkulose blandt de danske Sygeplejersker, opstaaede under disses Gerning i Grønland. Som et Bidrag til Profylaksen tilbydes det paa Sundhedsstyrelsens Foranledning fra næste Aars Begyndelse (1940) enhver udrejsende Europæer i Tilfælde af negativ Tuberkulinreaktion at blive calmettevaccineret paa Statens Seruminstitut. Angaaende Tuberkulosens Forekomst under Nordbokolonisationen, se Side 41.

Da Kønssygdomme praktisk talt har været ukendte i Grønland indtil de to sidste Tiaar, er det en Selvfølge, at de heller ikke har kunnet præge de derboende Europæeres Sygdomsbillede.

Den Ernæring, som er den almindelige for Europæerne i Grønland, og som gennemgaaende er rigere baade paa Protein og paa Fedt end Ernæringen for Personer i tilsvarende Stillinger i det egentlige Danmark, foraarsager ikke sjældent forskellige Mave- og Leverlidelser, ligesom Galdesten træffes paafaldende hyppigt blandt Danske i Grønland (se ogsaa Side 117).

Langt mindre almindeligt, men dog sikkert med større Hyppighed end i Danmark forekommer Nyrebetændelser og Nyresten.

Fødsler har ikke sjældent haft et skæbnesvangert Forløb hos europæiske Kvinder i Grønland. Det er karakteristisk, at BØRRESEN blandt ialt 15 Dødsfald for europæiske Kvinder i den herrnhutiske Menighed i Grønland i Tiden 1742—1899 har fundet ikke færre end 8

[1]) 10, pag. 459.
[2]) 62, pag. 363.

Dødsfald i Tilslutning til Fødsler[1]). I flere Tilfælde er det mig bekendt, at danske Kvinder er døde i Barselseng af *Eklampsi.*

Rheumatiske Lidelser er — særlig i Form af Muskelrheumatisme — meget udbredte blandt Europæerne i Grønland. De klimatiske Forhold, som jeg tidligere (Side 129) har omtalt som en sandsynlig Aarsag til den almindelige Forekomst af rheumatiske Lidelser i den grønlandske Befolkning, maa formodentlig have samme Betydning ogsaa for Europæernes Vedkommende. Ikke blot udsætter den udendørs Færden de paagældende Personer for det ublide Klimas direkte Paavirkning; men ogsaa under det indendørs Ophold skorter det ofte paa fornøden Beskyttelse mod Kulde og Træk. Det er nu ganske vist 100 Aar siden, at FUNCH om Præsteboligen i Umanak kunde sige: »Selv i Værelset, hvor man har Varme, ere alle Sømhoveder overtrukne med Iis, og ligeledes sætter sig Iis bag alle Meubler«[2]), og Billighed fordrer desuden, at det stærkt fremhæves, at Boligforholdene for Europæerne i Grønland siden den Tid — og ikke mindst i de senere Aar — er blevet overordentlig forbedrede; men endnu findes der dog adskillige Steder Boliger, som neppe yder deres Beboere et helt forsvarligt Ophold. Dog er det mit Indtryk, at Hovedmængden af de rheumatiske Lidelser hos Europæere i Grønland paadrages uden for Hjemmene, nemlig enten paa Rejser i Baad eller med Slæde eller ved Ophold i de uopvarmede Butiks- og Lagerbygninger, alt efter hvad de enkelte Personers forskellige Tjenestepligter udsætter dem for.

Selv om nærværende Afhandling ikke omfatter de i Grønland forekommende akutte Infektionssygdomme, synes det mig dog ønskeligt her bl. a. af Hensyn til saadanne Lidelsers ellers ikke ualmindelige Følgetilstande at nævne, at de akutte Infektionssygdomme som Helhed angriber Europæerne i Grønland betydelig sjældnere end den egentlige grønlandske Befolkning. For adskillige af de nævnte Sygdommes Vedkommende gælder det, at de i Europa er saa udbredte, at Størstedelen af Befolkningen dér inficeres af dem allerede i Barneaarene og derved erhverver en vedvarende Immunitet, medens for andres Vedkommende gentagne Anfald efterlader en relativ Immunitet, som gør de indvandrede kendelig mindre modtagelige for de paagældende Infektioner i alt Fald i de første Aar af deres Ophold i Grønland. Dette er en gammel Erfaring; allerede i Cirkulære fra Inspektøren i Nord-Grønland af $^{15}/_{2}$ 1786 nævnes det saaledes: »Europæerne ved ethvert Etablissement bør saa meget hellere gaa de syge til Haande i alt, hvad de formaae, som dette paaligger dem baade som Christne og fordi Erfarenhed har lært, at de blandt

[1]) 61, pag. 117.
[2]) 183, pag. 57.

Indbyggerne gængse Sygdomme ikke — saavidt jeg hos ældgamle Folk har kunnet udspørge — anstikke Europæerne«[1]).

Ligesom jeg ovenfor har udtalt mig om Sammenhængen mellem det grønlandske Klima og den blandt Landets Beboere, herunder ogsaa Europæerne, almindelig forekommende Muskelrheumatisme, saaledes maa jeg yderligere nævne, at det i Perioder intense og stærkt reflekterede Sollys let medfører Sneblindhed for Europæerne ganske paa samme Maade som for Grønlænderne tidligere anført (Side 139 ff.). Ogsaa en Del Forfrysninger af forskellig Grad er selvfølgelige Virkninger af Klimaet for de til Grønland indvandrede Europæere, ligesom i det hele Traumer, bl. a. Frakturer og Luksationer, ikke sjældent rammer dem under deres Færden (særlig hyppigt iøvrigt under Skiløb) i det ofte meget ujævne Terræn.

I denne Sammenhæng kan jeg yderligere meddele, at af de i Tidsrummet 1721—1908 i Den Kongelige Grønlandske Handels Tjeneste i Grønland ansatte overordnede Tjenestemænd, ialt 330 Personer, af hvilke 29 endnu fandtes i Funktion ved Undersøgelsens Afslutning 1908, vides 13 (d. e. 4 % af det samlede Antal, men ikke mindre end 17 % af de i Funktion i Grønland i det hele døde) at være forulykkede i Grønland — eller paa Rejse dertil eller derfra —, nemlig 9 ved Drukning, 2 ved Vaadeskud, 1 ved Nedstyrtning og 1 ved Ihjelfrysning[2]).

Som illustrerende Eksempler skal jeg her anføre de nærmere Dødsaarsager for de danske Tjenestemænd eller disses paarørende, som i Perioden 1931—1940 er omkomne ved Ulykkestilfælde i Grønland.

Dato	Stilling	Alder	Dødsmaade
1932, $^{29}/_{9}$	Kolonibestyrer	50 Aar	Druknet ved Skonnertforlis mellem Upernavik og Godhavn
— —	Foregaaendes Hustru	54 —	do. do.
— —	Deres Datter	19 —	do. do.
— —	Styrmand, Fartøjsfører	38 —	do. do.
1933, $^{7}/_{8}$	Sygeplejerske	26 —	Druknet under Spadseretur paa Isen ved Angmagssalik
1936, $^{29}/_{2}$	Fg. Assistent	23 —	Druknet under Slædekørsel paa Isen ved Egedesminde
— $^{14}/_{6}$	Faareavlsbestyrer	55 —	Død i umiddelbar Tilslutning til Kæntring med en Pram i Havnen ved Julianehaab
1937, $^{28}/_{9}$	Fg. Assistent	23 —	Druknet ved Kæntring af en Skydepram i Farvandet ud for Godthaab

[1]) 92, nævnte Skrivelse, 3. Post, 1. a.
[2]) 186.

LANGE meddeler 1864, at »blandt Europæerne i Grønland ere Sindssygdomme ganske paafaldende hyppige, rimeligviis paa Grund af det ofte meget isolerede og ikke sjeldent næsten ganske ubeskjæftigede Liv, de føre«[1]). Udtalelsen har utvivlsomt, saavel hvad angaar Sindssygdommenes Hyppighed som deres overvejende Karakter af Isolationspsykoser, passet godt til det datidige (og til det endnu tidligere) Sygdomsbillede blandt Europæerne i Grønland; men i vor Tid er disse Forhold undergaaede en stor Forandring. Isolationen er nu langt mindre fremtrædende, og Arbejde skorter det sjældent paa.

Alligevel sætter Opholdet i Grønland stadig sit Præg paa mange af de dér boende Europæeres Psyke; den grønlandske Natur afviger stærkt fra den for de fleste Europæere oprindelig tilvante, og mange af de indvandrede paavirkes utvivlsomt deraf.

I Litteraturen findes i denne Forbindelse f. Eks. den grønlandske Naturs Ro og Stilhed anførte som væsentlige Faktorer. JANSSEN bemærker saaledes $^{6}/_{10}$ 1844 fra Holsteinsborg, at »denne dybe Fred fremkalder lettest en vis Længsel og Vemod og andre sygelige Sindsstemninger«[2]), ligesom FRISCH 1907 omtaler »den mærkværdige Stilhed, saa stor, saa ubetinget, at den næsten virker som noget positivt. — — Denne dybe Ro i Naturen her oppe er af forskellig Betydning for de Danske. De, der kan taale den, faar deres Nerver i en Orden som aldrig før — de andre — bør helst tage hjem saa snart som muligt«[3]). Tilsvarende beskriver HUTTON (Labrador, 1912) sit Indtryk ved Havets Stivnen i den begyndende Vinterkulde: »Det varede noget, før jeg forstod, at Stilheden trykkede mig. Vi var blevet saa vante til Tidevandets Lyd i Strandkanten og til Bølgernes Brusen i Bugten, saa at den fuldstændige Tavshed nu virkede som en Pine. Jeg tror, at det var min første Oplevelse af absolut Stilhed. — — Da jeg om Aftenen klatrede op ad Fjældet, følte jeg mig uhyggelig til Mode; der var ikke saa meget som et Vindpust; det var, som om jeg var ganske alene i en froststivnet Verden, og jeg følte det som en hel Befrielse, da en Hund begyndte at gø et Sted nede ved Bopladsen og herved atter gav mine Øren noget at beskæftige sig med«[4]).

I Nord-Grønland maa ogsaa regnes med Paavirkningen fra Vinterens Mørke; karakteristisk er saaledes den efterfølgende Skildring fra LINDHARD (1910): »Vinteren i sig selv, det indesluttede Liv, den relative Uvirksomhed og først og fremmest Mørket viste sig at have en ret betydelig psykisk Virkning paa Alle (d. v. s. Medlemmerne af »Danmarks-Ekspeditionen 1906—08«, Forf.). — — Man kunde sidde længe, slap og ørkesløs og stirre ud i Rummet, før man fattede en Beslutning om at gøre dette eller hint; men det kostede som Regel adskillige nye

[1]) 27, pag. 54.
[2]) 147, pag. 69.
[3]) 130, pag. 47.
[4]) 187, pag. 56.

Beslutninger og en meget stor Kraftanstrengelse at gaa over til Handling. Stemningen var labil, irritabel; dog var der en utvivlsom Tendens til Depression«[1]). I Modsætning hertil skildrer Kock (1913) Virkningen af Solens Tilbagevenden: »Et Fællesskab i Karakter og Livssyn skabte i Forbindelse med vort fælles Maal et stærkt Kameratskabsforhold, som bar os glat ud over alle Mørketidens Vanskeligheder. Og dog var der en stor Forandring at spore, da Solen kom igen efter at have været borte i næsten fire Maaneder. Jeg mærkede det hos mine Kamerater (d. e. Medlemmerne af »Den Danske Ekspedition tværsover Nordgrønland, 1912/13«, Forf.) paa den voksende Arbejdslyst, paa den større Meddelsomhed og paa den hyppigere og glade Latter. Men først og fremmest mærkede jeg det paa mig selv. I Vinterens Løb var jeg ofte mismodig og tvivlede stærkt om at slippe godt fra den lange Rejse tværs over Grønland. — — Men næppe viste Solen sig paany, saa svandt enhver Frygt«[2]).

Endelig skal her ogsaa nævnes Virkningen af de ganske vist forbigaaende, men sine Steder hyppig tilbagevendende Føhnstorme, under hvilke mange Europæere føler sig trætte og mismodige, medens andre klager over Hovedpine og Svimmelhed; v. Haven meddeler saaledes 1882 fra Nord-Grønland, at »den ofte aldeles brat indtrædende Sydost-Vind virker ubehageligt, navnlig deprimerende paa Sindet«[3]).

Der er i det hele ingen Tvivl om, at de fremmedartede og overmægtige Naturforhold i Grønland indvirker stærkt paa mange af de indvandrede Europæere. Dette gælder saaledes baade Ensomheden og Stilheden saavel som Polarnattens Mørke; det gælder fremdeles den nære Kontakt med de voldsomme Naturkræfter, som Europæerne i Grønland kommer ud for, ikke mindst under de ikke altid ufarlige Rejser.

Til denne Omgivelsernes direkte Paavirkning kommer for mange yderligere en stærk Følelse af Hjemlandets Fjærnhed og af det fremmede Milieu og Sprog, dertil Mangel paa passende Afveksling og Adspredelse, Længsel efter Børnene, som ofte maa opdrages langt fra deres Forældre, samt endelig for enkeltes Vedkommende Misbrug af Alkohol, fra hvilket Nydelsesmiddel Europæerne i Grønland ikke er saa stærkt afskaarne som den indfødte Befolkning.

Desuden maa det naturligvis altid haves i Erindring, at Europæerne i Grønland — som Udvandrere i Almindelighed — repræsenterer et særligt Udsnit af deres Hjemlands Befolkning og som Helhed vil være karakteriserede bl. a. ved en vis større Uro og Eventyrlyst. Uligevægtige Personer vil træffes hyppigere blandt Udvandrerne end i Moderbefolk-

[1]) 55, pag. 338.
[2]) 188, pag. 147.
[3]) 9, pag. 189.

ningen, et Forhold, som f. Eks. under de store Vanskeligheder for de danske i Grønland særlig i ældre Tid har givet sig Udslag i et betydeligt Antal Selvmord (endnu i Aarene 1931—40 2 Tilfælde af Selvmord blandt de danske Tjenestemænd i Grønland). I denne Forbindelse kan man heller ikke helt se bort fra, at i visse Tilfælde har en i andre Hensyn begrundet Hjælpsomhed, f. Eks. over for Efterkommere af tidligere i Etaten veltjente Personer, undtagelsesvis bevæget Myndighederne til Anbringelser i Grønland, uden at de paagældendes Kvalifikationer altid har forekommet fuldtud at svare til det, som ellers kræves til Ansættelse i disse Stillinger.

Naar det da ofte, og som det forekommer mig med en vis Ret, er blevet hævdet, at de i Grønland fødte europæiske Børn ikke sjældent har vist sig senere at have vanskeligt ved at konkurrere med ellers ligestaaende, men i Europa fødte Personer, maa derfor i hvert enkelt Tilfælde Muligheden for en Belastning fra Forældrenes Side tages med i Betragtning.

BENTZEN meddeler 1900 i sin Medicinalberetning for Nord-Grønland, at han har set mindst 2 Tilfælde af Epilepsi, opstaaede hos Danske efter et mangeaarigt Ophold i Grønland[1]). Selv har jeg ligeledes et Par Iagttagelser, som kunde tyde paa, at Livet i Grønland ikke er helt uden Indflydelse i saa Henseende.

I det store og hele synes man dog ved Bedømmelsen af Europæernes almindelige Sundhedstilstand i Grønland at kunne slutte sig til den efterfølgende Udtalelse af CRANZ fra 1765: »Ellers er her i Grønland en rigtig sund, ren og let Luft, hvori man med gode, varme Klæder, en maadeholden Levevis og den fornødne Motion kan holde sig rask og frisk«[2]). Mange europæiske Familier har ved Afslutningen af deres Ophold i Grønland med HANS EGEDE ($^{16}/_{7}$ 1729) kunnet udbryde: »GUD til Ære og Lov kand jeg sige, at Grønland for mig og mine har været et sundt Land«[3]).

Résumé: Ukendskab til Aarsagerne til Skørbug og *Rachitis* har i mange Aar hindret Forebyggelsen og Bekæmpelsen af disse mellem Europæerne i Grønland ofte iagttagne Sygdomme. Der findes fra ældre Tid en Mængde Meddelelser om Dødsfald paa Grund af Skørbug blandt Indvandrerne, og endnu for en Snes Aar siden forekom mere eller mindre alvorlige Skørbugstilfælde næsten aarlig i mange af de danske Familier, særlig i Nord-Grønland. I Sammenligning hermed har *Rachitis* aldrig, bl. a. paa Grund af det forholdsvise

[1]) 7, 1902, pag. 252.
[2]) 47, pag. 60.
[3]) 25, pag. 275.

Faatal af Børn i Indvandrerbefolkningen, kunnet faa en Betydning, som tilnærmelsesvis har kunnet sidestille den med Skørbugen. Ved de senere Aars rigelige Forsyning med Vitaminpræparater er det imidlertid opnaaet, at Avitaminoser nu neppe forekommer blandt de tilflyttede Europæere med større Hyppighed i Grønland end i de paagældendes Hjemland. I Forhold til den indfødte Befolkning lider Europæerne i Grønland sjældent af Tuberkulose; fra denne Regel danner de danske Sygeplejersker, som da ogsaa færdes i særdeles smittefarlige Omgivelser, dog en karakteristisk Undtagelse. Den for Europæerne i Grønland almindelige, meget protein- og fedtrige Ernæring er maaske Aarsag til, at forskellige Mave- og Leverlidelser (herunder Galdesten), Nyrebetændelser og Nyresten forekommer paafaldende almindeligt iblandt dem; Ernæringen er muligvis ogsaa Aarsag til de forholdsvis hyppige Tilfælde af Fødekrampe blandt danske Kvinder i Grønland. Det strenge grønlandske Klima maa antages at medvirke til den udbredte Forekomst af Muskelrheumatisme blandt Europæerne, paa ganske samme Maade som for den indfødte Befolkning omtalt. Opholdet i Grønland medfører iøvrigt let traumatiske Lidelser, saasom Sneblindhed, Solerythemer, Forfrysninger, Frakturer m. m.; ikke faa Europæere er omkomne i Grønland ved Ulykkestilfælde, som oftest ved Drukning. Af særlig Betydning for Europæernes Sundhedstilstand i Grønland er yderligere den Indflydelse, som Landet udøver paa deres Psyke. Afstanden fra Moderlandet, det tvungne Samvær med de faatallige andre Europæere, Manglen paa Adspredelser, en periodevis Uvirksomhed, de ofte ikke ufarlige Rejser, Omgivelsernes umaalelige Størrelse og Vælde, Stilheden og Mørket samler sig alt til Paavirkning af deres Sind. I sig selv udgør Udvandrerne et særpræget Udsnit af deres Hjemlands Befolkning; uligevægtige Personer vil altid forekomme i et forholdsvis betydeligt Antal iblandt dem, og deres psykiske Reaktion over for de forskellige nævnte Faktorer vil ikke helt sjældent overskride det normale Sindslivs Grænser.

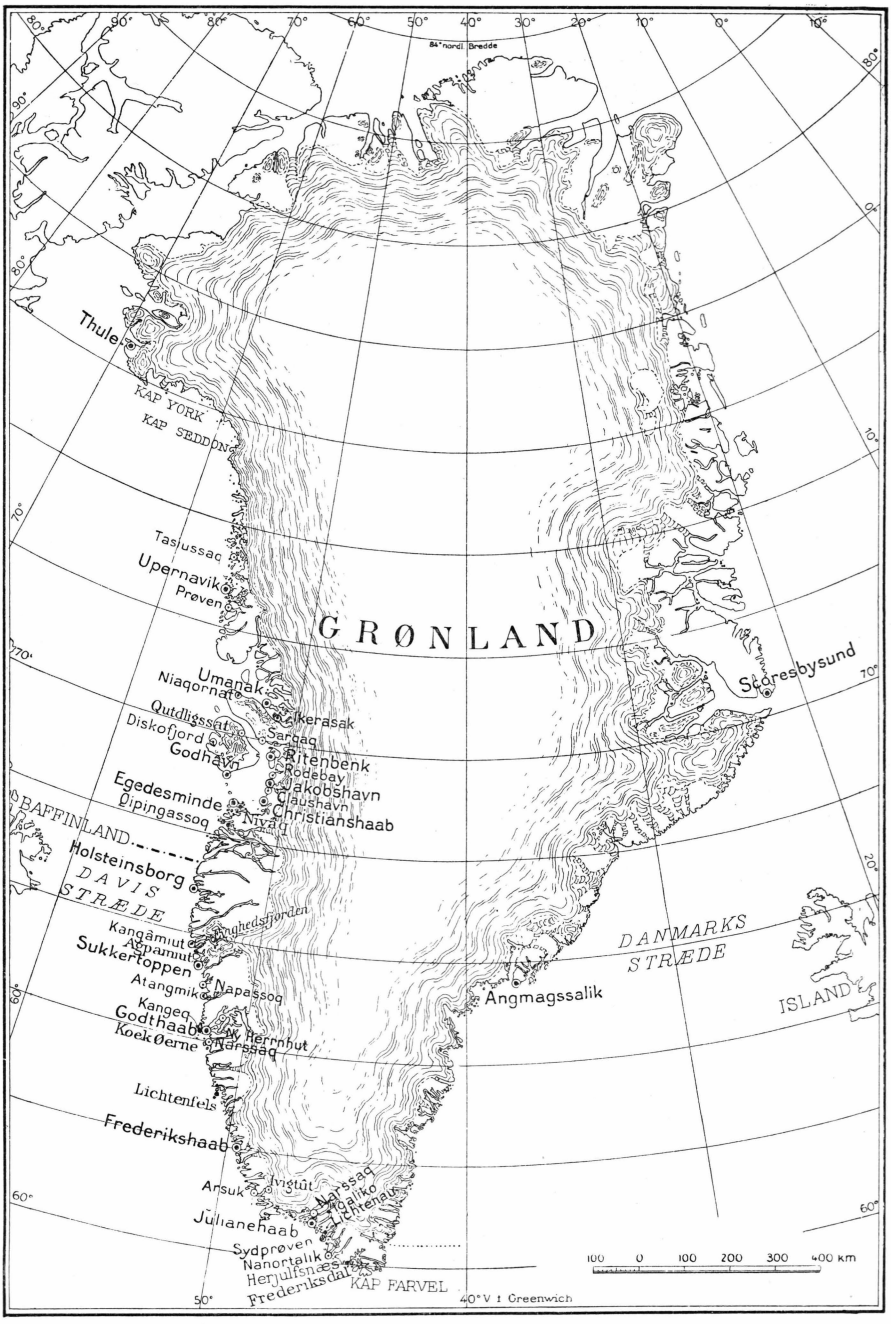

Kort over Grønland med de væsentligste af de i Afhandlingen nævnte Lokaliteter.

—·—·—·— Grænse mellem Syd- og Nord-Grønland.
..... — — Syd- og Øst-Grønland.

RÉSUMÉ IN ENGLISH

In the following is given, in greatly simplified form, a survey of the usual disease prevalence among the native population of Greenland, together with some concluding remarks respecting the corresponding conditions among Europeans in that country.

Most of the commonly known forms of malformation have been observed in Greenland, and a few, which have been the object of special investigation, such as hypospadias, have been found to occur with a frequency unusual elsewhere. Also the neoplasms, both benign and malignant, that are common in other countries are found among the population of Greenland, and do not seem either in frequency, localisation, growth or otherwise to present marked variations from conditions elsewhere.

Of diseases due to faulty nutrition, almost the only ones found among the Greenlanders are deficiency diseases, partly in the form of general undernourishment due to insufficient calorie supply, partly in the form of scurvy due to insufficient C-vitamin content of the available food. In recent years there are seen, too, not a few cases of rickets, attributable to the fact that nowadays Greenland infants are rather often kept alive on artificial nourishment; something which only twenty or thirty years ago was a rare exception. In South Greenland, widespread food poisonings—probably botulinus poisonings—are frequent, while in North Greenland they are practically unknown. The mortality from this source is so great that in South Greenland it is for females the most frequent, for males the second in frequency, of all causes of death by misadventure. In some districts, chronic nicotinism is common both among men and women; chronic alcoholism, on the other hand, is safeguarded against by administrative measures.

The occurrence of tuberculosis among the native population is mentioned already a few years after the beginning of European colonisation (1721), and the course of the disease shows that it must already then have been known for long among the Eskimos. To-day it is by far the most prevalent of chronic diseases in Greenland. Systematic

examinations show stethoscopically observable pulmonary changes of probably tuberculous nature in 15 per cent. of the population. The incidence increases with the age factor, and is among adults somewhat higher in females than in males. Tuberculosis of bones and joints is found in 1 per cent. of the population. Tuberculous meningitis is very common; on the other hand, intestinal tuberculosis and tuberculosis of the lymphatic glands are remarkably rare, and lupus is unknown so far. Tuberculin tests show widespread infection already in the first years of life. Tuberculosis constitutes the commonest cause of mortality among the native population (in West Greenland, the yearly death rate from this source during the period 1924—1933 was 9.6 in the 1000). The average duration of life for tuberculosis patients in Greenland seems to be 16 to 17 years. Nearly all investigators state that under the original conditions of life in that country the course of the disease is mild and slow, while nowadays not a few severe, open cases, running a speedy course, are seen, perhaps owing to the in newer times often unsatisfactory conditions of alimentation. A special characteristic of pulmonary tuberculosis in Greenland is the great frequency of hemoptyses.

Gonorrhea is first mentioned in Greenland in 1864. In the following fifty years the disease was several times introduced into the country from outside, but without gaining a firm foothold there. In 1913, however, a considerable epidemic broke out in the Julianehaab district, and since then gonorrhea has remained endemic in Greenland, and is now (1939) found in all the western districts south of Upernavik. In East Greenland the disease has not been observed so far. In some districts the number of patients has at times been considerable,—up to as many as 9 times the usual percentage incidence in Denmark proper. It is characteristic of the occurrence of the infection in Greenland that nearly as many female cases as male have been observed, and also that many of the male patients have been elderly, married subjects. Characteristic, too, is the very considerable number of little girls infected. The course of the disease seems on the whole to be rather mild. A particularly noticeable feature is the rarity of complications in the female patients. Syphilis is known in Greenland only from a small epidemic in the district around Ivigtût in the years 1872 to 1890, a few tertiary cases from which it has been possible to follow up,—one, at least, being still alive as late as in 1935. Leprosy has, in spite of statements to the contrary never been known to occur in Greenland.

Of parasites, lice have always been very common, and are so still, among the native population. Crab-lice are stated to have been observed in a single locality in South Greenland, but it is doubtful whether the animal now (1939) exists in the country. Bedbugs were introduced into Greenland probably in the latter half of the last century and have

since then gained a foothold in several localities; still, their spread is comparatively limited. Scabies is an old affection among the population of West Greenland. From the existing reports it must be supposed that the disease was formerly a great deal more widespread than to-day. In North Greenland it must be considered as fairly rare, while in South Greenland it is still common, specially among the primitive population of the southernmost districts. Also in East Greenland some cases have been observed. Pinworm (*oxyuris vermicularis*) is very common among the Eskimos, among whom this parasite must be supposed to have existed since very ancient times. The occurrence of some species of ascarides is known only from a few, incidental observations. Of intestinal parasites, besides pinworm, are known also some cases of tapeworm (transmitted from fish), specially of *diphyllobotrium cordatum*. Tæniæ, on the other hand, have never so far as known been observed in any Greenlander.

Nosebleed is remarkably frequent among the Greenlanders; a fact for which no absolutely satisfactory explanation has yet been found. The olfactory sense does not seem to be more strongly developed in the Eskimos than in individuals of the Aryan race.

No form of blood disease is particularly prevalent or noticeable among the Greenlanders. There does not seem to be any difference in blood sedimentation rate between the Eskimo race and the Aryan, and also the average height of the blood pressure seems to be the same in the two. Arteriosclerosis and myocardiac degeneration are common, and heart disease a not uncommon cause of death, specially among the oldest age groups. In connexion with the in recent years increasing frequency of infectious diseases introduced from the outside there is noticed also an increase of valvular disorders; during some streptococcus epidemics pericarditis has been a rather frequent localisation.

Among the original population of Greenland, dental caries was almost unknown, but in the last generation this affection has become increasingly common. In the chief settlements it is now almost as frequent as in Denmark, while in the outlying settlements and specially at the hunting stations ("bopladser") it is as yet considerably less frequent. It is doubtful if paradentosis exists at all among the Greenlanders. Aphthous stomatitis is common in little children. The use of chewing-tobacco is often the cause of gum lesions. With the exception of catarrhal gastritis due to inappropriate food, gastric affections are otherwise rare in Greenland; specially is hematemesis a symptom seldom observed. Chronic obstipation is common, specially in elderly females. Appendicitis is rare, though in that respect an exception must in recent years be made as regards the Julianehaab

district. Of gallstones, only a few cases have been observed among the Greenlanders.

There is no support for the supposition that the original, almost exclusive flesh diet should have a harmful effect on the kidneys of the Eskimos. Nephritis is a rare disease among them. Hematuria is often seen; in some, but certainly not in all, cases due to renal calculus. Coliuria is very common, specially among the women. Intense cold often produces a curious state of irritation of the urinary bladder. A few cases of vesical calculus have been observed.

Also hypertrophy of the prostate is rare in Greenland. Cases of subchronic epididymitis, which were neither of gonorrheal or tuberculous origin, have been observed not infrequently. Of complications in connexion with childbirth must be mentioned the rather frequent occurrence of placenta prævia. Another, particularly common and often serious, is atonic postpartum hemorrhage. It may be noted that the childbed mortality is four times greater for unmarried women than for married. During some streptococcus epidemics cases of puerperal septicemia have been numerous and have run a very severe course. Cases of mastitis during the period of suckling are common.

Of disturbances in the function of the endocrine glands only few cases are known from Greenland; thus a few cases of Basedow's disease and of diabetes. Cases of dwarfism seem to be remarkably common.

Chronic, so-called rheumatic, affections of muscles and joints are common, and are on account of their painfulness a great trouble to the people by the considerable extent to which they often reduce their capacity for work. Most of these cases prove to be muscular alterations; more rarely it is a question of arthrosis or, more rarely still, of arthritis. Tendinous synovitis is very common. In a few cases, osteochondritis has been demonstrated. Deformities of the feet are very rarely found among the Greenlanders.

Of nervous diseases, neuralgias are common in Greenland, and are there, as elsewhere, very often localised about the sciatic nerve. Leg-cramps are extremely common. Lefthandedness is not more common among Greenlanders than among civilised peoples, and this seems to have been so from the oldest times to which investigations respecting this anomaly can be carried back. Stammering is a common defect. In the older age groups, cerebral arteriosclerosis and cerebral hemorrhage are of frequent occurrence. Paralysis agitans is not infrequently met with. Epilepsy seems to be fairly common.

The outdoor life of the male Greenlanders exposes their eyes to irritation of various kinds, which often results in an inflammatory condition of the conjunctivæ or—though far more seldom—in

pterygium formations. The women, on the other hand, are in their domestic occupations exposed to a great deal of smoke, the effect of which, in conjunction with their habitual negligence in the matter of face-washing, makes blepharitis, and to some extent dacryocystitis, common affections, specially among the older ones. Also specific bacterial forms of conjunctivitis have been observed, in some cases in epidemic form. Phlyctenular keratitis is not seldom seen in children, though perhaps not as often as one might expect from the conditions obtaining. Glaukoma is found not infrequently; most often among the members of certain families in South Greenland. Central chorioretinitis is not uncommon, and is found perhaps at a less advanced age than is usually the case in Europe. Of abnormalities of refraction, inverse astigmatism seems to be considerably more common than is generally the case elsewhere. Presbyopia sets in at the same age as in Europe. From a single investigation that has been made, it seems that hemeralopia is common among the West Greenlanders, specially in the chief settlements. Strabismus is not uncommon. Among the members of some pure-blooded Eskimo families, nystagmus is rather common. The number of blind is about 3 per 1,000 of the population. The most frequent causes of blindness are leucoma and glaucoma.

Otitis media is common among the little children, specially during certain epidemics of acute catarrh of the air passages. Among the adults, tubal catarrh is a frequent affection. The number of deaf-mutes among the Greenlanders is comparatively great.

Favus occurs in several places, but as a rule only with a few cases in each locality. Cases of trichophytosis are seen, but are not particularly common. Erysipelas is rather uncommon. Impetigo is very common, and sometimes occurs in the form of small epidemics. Also ecthyma is often observed. Furunculi and carbuncles are common, and are of no small significance by the way in which they temporarily reduce the working capacity of the affected individual. In some districts, where the inhabitants lack either the will or the possibilities for keeping their skin and clothes properly clean, these affections are particularly prevalent. Acne and seborrhea are probably unknown among pure-blooded Eskimos, but *pityriasis capitis sebacea* in infants is not uncommon. In early summer, actinodermatitis is a common seasonal disease. *Molluscum contagiosum* occurs, and also psoriasis has been observed. *Herpes zoster* is well known since ancient times, but is not particularly common. *Ulcus cruris varicosum* are found, but are by no means a common affection. A few cases of macular achromatosis are known; macular hyperchromatism is often very marked during pregnancy or from traumatic causes. Freckles (*ephelides*) are rare, but

lentigines are seen in a great many individuals. Also pigmented moles are seen, as well as other forms of nævus. Bromidrosis is not typical for the Eskimo race. Canities and alopecia are not, as in the Germanic race, habitual accompaniments of advanced age.

Psychically, the Eskimo race is characterised by impulsiveness, suggestibility and instability. Its intelligence is uneven, as applied to the different fields. In many individuals one finds an immense sensitivity and an unrestrained reaction even to happenings in themselves without the slightest importance. The most insignificant causes may produce a state of extreme agitation, with complete or partial loss of consciousness, sometimes with convulsions of an emotional character. A special, though by no means usual, expression for the extreme sensitivity of the Eskimos, and for their lack of ability to adapt themselves, is the "taking to the hills" often mentioned in the literature.

The fear of death by misadventure, specially by drowning, is deep-rooted in the Eskimo mind. In 12 to 15 per cent. of the men in West Greenland who go to sea in kayaks there is found a pathological state of fear ("kayakophobia"), which to a greater or lesser extent deprives these patients of the ability to go out in these light boats. There is among the people a general lust for intoxication, but administrative measures prevent chronic alcoholism. Sexual aberrations like those that are found elsewhere are common already among the people of pure Eskimo race, and may as a rule, it seems, be attributed to the ready impressibility and lack of restraint which are such outstanding Eskimoic characteristics. More deeply motivated sexual aberrations are, on the other hand, rarely met with.

Imbecility has been known in Greenland since the oldest times. Among the population of West Greenland to-day, the number of feeble-minded is comparatively large,—2.8 per 1,000 of all persons above the age of sixteen; as against 1.8 per 1,000 in Denmark. Of mental diseases, the psychogenic are the most frequent. Already the "kayakophobia" is closely related to imperative ideas, and, altogether, fixed ideas in various forms are rather often met with. The mental diseases in themselves present almost exactly the same traits in Greenland as in Denmark; but owing to the ready suggestibility of the Eskimo mind it easily happens in Greenland that small psychotic epidemics break out among the entourage of a single mental case. The people are equally uncritical in regard to patients who believe themselves to stand in a special relation to God, and to those in whose phantasies the Devil is the dominant figure;—in the one case admiring, in the other full of fear.

Cases of maltreatment of delirant patients have occurred in West Greenland up to most recent times. European culture is still very

young in Greenland, and the Eskimo has a lively imagination, but his faculty of reasoning is slight. Still, it seems as if some of the greater capacity for self-control possessed by the Aryan race can be noticed in the descendants of miscegenation between the latter and Eskimo race.

Suicide is rare among the Greenlanders, and in most of the few cases that have occurred the person in question must be supposed to have been of unsound mind.

With regard to the disease prevalence among Europeans in Greenland the following can be stated.

For many years, ignorance of the causes of scurvy and rickets made it difficult to combat or prevent those diseases, which were frequent among the Europeans in Greenland. There are numerous reports from earlier times of deaths from scurvy among the immigrants, and even as late as some twenty years ago more or less serious cases of that disease occurred almost every year in many of the Danish families, specially in North Greenland. As to rickets, that disease has never been of a significance even approximately comparable to that of scurvy; one reason, among others, being the relatively small number of children among the immigrant population. Thanks to the in recent years abundant supply of vitamin preparations, avitaminoses are now, however, probably not more frequent among the Europeans in Greenland than in the countries from which they came. Compared with the natives, the Europeans rarely become sufferers from tuberculosis. A characteristic exception to this are the Danish sick-nurses, who are, of course, by the very nature of their work and surroundings, particularly exposed to infection. Various stomach- and liver affections, including gallstones, as well as nephritis and renal calculus, are noticeably common among the Europeans, possibly because their usual diet in Greenland is very rich in proteins and fats. This may be the cause, too, of the comparatively many cases of eclampsia among Danish women there. That muscular rheumatism is exceedingly common among the Europeans, just as we have seen it to be the case among the natives, may be supposed to be due in part to the severity of the climate. Besides, life in Greenland easily exposes to traumatic affections such as snow-blindness, sun-erythemas, congelations, fractures, etc., and not a few Europeans have lost their life there as the result of accidents, oftenest by drowning. Another factor which has a particularly significant influence on the health of Europeans in Greenland is the psychical effect which the country itself has on them. The great distance from the mother-country, the forced association with the few others of their race, the inevitable periodical idleness, the often dangerous voyages, the immeasurable vastness and grandeur of the surroundings, the silence

and the darkness,—all these together inevitably affect their psyche. The emigrants represent in themselves a type in many respects apart from the average of their countrymen at home. There will always among them be a comparatively large number of individuals more or less lacking in mental poise, and the reaction of these to the factors just mentioned will not infrequently go beyond the bounds of normal, sane mentality.

Der er ved Udarbejdelsen af foranstaaende Afhandling benyttet Oplysninger fra:

1. G. Meldorf. Medfødte Misdannelser m. m. hos den grønlandske Befolkning. Meddelelser om Grønland. Bd. 34. pag. 77. København. 1910.
2. P. Egede. Continuation af Relationerne betreffende den Grønlandske Mission etc. 1734—1740. København. 1741.
3. G. Meldorf. Fra en Vaccinationsrejse i Egnen omkring Kap Farvel i Efteraaret 1900. Meddelelser om Grønland. Bd. 25. pag. 13. København. 1902.
4. Sundhedsstyrelsens Arkiv. København.
5. K. Poulsen. Contributions to the anthropology and nosology of the East-Greenlanders. Meddelelser om Grønland. Bd. 28. pag. 131. København. 1909.
6. P. Freuchen. Om Sundhedstilstanden blandt Polareskimoerne. Ugeskrift for Læger. 1915. pag. 1089. København. 1915.
7. Medicinalberetning for Kongeriget Danmark 1878—1904. Medicinalberetning for den danske Stat. København. 1905—. (De under Teksten hertil henvisende Aarstal angiver Beretningernes Trykningsaar.)
8. P. Børresen. Medfødt, udbredt Anomali af Grønlændernes Penis. Ugeskrift for Læger. 1930. pag. 1227. København. 1930.
9. Chr. v. Haven. Nosografiske Bemærkninger om Grønland. Ugeskrift for Læger. 1882. pag. 185. København. 1882.
10. H. Kiær. Meddelelser om Sygdomsforhold i Grønland. Ugeskrift for Læger. 1900. pag. 409, 433 og 457. København. 1900.
11. C. M. Norman-Hansen. Ophthalmologiske Iagttagelser hos et arktisk Folk. Hospitalstidende. 1911. pag. 852. København. 1911.
12. V. Hertz. Meddelelser om Øjensygdomme i Grønland. Ugeskrift for Læger. 1929. pag. 805. København. 1929.
13. K. Budtz-Jørgensen. Et Aar som Tandlæge i Grønland. Det grønlandske Selskabs Aarsskrift 1920—21. pag. 17. København. 1922.
14. K. Budtz-Jørgensen. Fra mit andet Ophold i Grønland som Tandlæge. Tandlægebladet. 1925. pag. 338. København. 1925.
15. P. O. Pedersen. Dental condition among the West Greenlanders in former times as well as nowadays. Arpa internationale. Tandlægebladet. 1937. pag. 58. København. 1937.
16. P. O. Pedersen. Foreløbig Meddelelse om Undersøgelser over Tandorganets Tilstand hos ca. 3500 Grønlændere. Tandlægebladet. 1938. pag. 127. København. 1938.
17. G. Holm. Ethnologisk Skizze af Angmagsalikerne. Meddelelser om Grønland. Bd. 10. pag. 43. København. 1888.
18. A. Bertelsen. Sundhedsvilkaarene i Grønland. Meddelelser om Grønland. Bd. 117. Nr. 2. København. 1937.

19. A. BERTELSEN. Om Forekomsten af cancer i Grønland. Hospitalstidende. 1904. pag. 209. København. 1904.
20. G. MELDORF. Über das Vorkommen von Geschwülsten bei der Bevölkerung in Grönland. Nordiskt medicinskt Arkiv. 1907. Afd. II. Nr. 10. pag. 1. Stockholm. 1907.
21. A. BERTELSEN. Lidt om grønlandsk medicinsk Terminologi. Hospitalstidende. 1915. pag. 1186. København. 1915.
22. J. FIBIGER. Cancerkomitéens Undersøgelser over Forekomsten af Kræft og andre Svulster i Grønland. Beretning om den almindelige danske Lægeforenings Cancerkomité's Virksomhed 1912—1921. pag. 39. København. 1922.
23. W. MEYER. Adenoide Vegetationer, deres Udbredelse og Alder. Hospitalstidende. 1895. pag. 145. København. 1895.
24. M. HASTRUP. Bidrag til Nord Grønlands Nosografi. Hospitalstidende. 1886. pag. 758 og 779. København. 1886.
25. H. EGEDE. Omstændelig og udførlig Relation angaaende den grønlandske Missions Begyndelse og Fortsættelse. København. 1738.
26. J. BICHEL. To Tilfælde af fibromyoma uteri i Fødsel. Ugeskrift for Læger. 1919. pag. 226. København. 1919.
27. C. LANGE. Bemærkninger om Grønlands Sygdomsforhold. Bibliothek for Læger. 1864. pag. 15. København. 1864.
28. A. BERTELSEN. Grønlands Befolkningsstatistik 1901—30. Meddelelser om Grønland. Bd. 117. Nr. 1. København. 1935.
29. J. FIBIGER. Über das Vorkommen von Krebs und Geschwülsten in Grönland. Zeitschrift für Krebsforschung. Bd. 20. Hæfte 3. pag. 148. Berlin. 1923.
30. H. RINK. Grønland, geografisk og statistisk beskrevet. København. 1857.
31. H. C. GLAHN. Anmærkninger over de tre første Bøger af Hr. DAVID CRANZES Historie om Grønland. København. 1771.
32. A. BERTELSEN. Animalske antiscorbutica i Grønland. Hospitalstidende. 1911. pag. 537. København. 1911.
33. H. EGEDE. Det gamle Grønlands nye Perlustration. København. 1741.
34. P. EGEDE. Efterretninger om Grønland. København. u. A. (1788? Forf.).
35. C. MANICUS. Historiske Bemærkninger over Rheumatalgi og nogle beslægtede Sygdomme. Bibliothek for Læger. 1829. 11. Bd. pag. 43. København. 1829.
36. Jakobshavn Lægedistrikts Arkiv.
37. Det kgl. Sundhedskollegiums Forhandlinger. Bibliothek for Læger. 1841—42. Supplement til Bibliothek for Læger. 1843—52. Det kgl. Sundhedskollegiums Aarsberetning. Supplementbind til Bibliothek for Læger. 1853—77. København. (De under Teksten hertil henvisende Aarstal angiver Beretningernes Trykningsaar.)
38. E. BLUHME. Fra et Ophold i Grønland 1863—64. København. 1865.
39. E. HORNEMANN. Hygieiniske Bemærkninger (særlig om Skørbugen) i Anledning af Skibet »Vega«s Ishavs-Expedition i 1878—79. Hygiejniske Meddelelser. 3. R. 1. Bd. pag. 59. København. 1882.
40. Folketællingen i Grønland den 1. Oktober 1880. Særtryk af Statistiske Meddelelser. 3. R. 6. Bd. København. 1883.
41. Indberetning fra Sundhedsstyrelsens Formand Dr. G. TRYDE om en Inspektionsrejse i Grønland. Sundhedsstyrelsens Aarsberetning for 1923. pag. 1. København. 1924.
42. A. H. MEYER. Barlows Sygdom. København. 1901.
43. A. HØYGAARD. Some investigations into the physiology and nosology of Eskimos from Angmagssalik in Greenland. Skrifter om Svalbard og Ishavet. Nr. 74. Oslo. 1937.

44. I. A. von Osten. Anstilte Iagttagelser i Grønland 1742—44. Samleren. II & III. København. 1788—89.
45. J. Collin. Efterretninger om Grönland. Uddragne af Collegial-Acter af Aarene fra 1798 til 1807. Det skandinaviske Litteraturselskabs Skrifter. 1809. pag. 173. København. 1809.
46. F. Johnstrup. Gieseckes mineralogiske Reise i Grønland. København. 1878.
47. D. Cranz. Historie von Grönland. Barby og Leipzig. 1765.
48. P. J. Le Mehaute. Quelques considérations sur la nosologie des Esquimaux du Groenland oriental. La Presse médicale. 1934. I. pag. 491. Paris. 1934.
49. Congrès scientifique internationale de l'alimentation, 24.—28. Octobre 1937. Referat i Nordisk Medicinsk Tidsskrift. 1938. I. pag. 461. Helsingfors. 1938.
50. H. Frandsen. Hemeralopia as an early criterion of A-avitaminosis. København. 1935.
51. L. Mylius-Erichsen og Harald Moltke. Grønland. København. 1906.
52. Syd-Grønlands Landsfogedembedes Arkiv.
53. G. Meldorf. Forgiftninger i Grønland. Bibliothek for Læger. 1907. pag. 46. København. 1907.
54. A. Bertelsen. Tilværelsens Skyggesider. Tilskueren. 1920. pag. 152. København. 1920.
55. J. Lindhard. Sundhedsforholdene paa »Danmark-Expeditionen«. Hospitalstidende. 1910. pag. 335. København. 1910.
56. Grønlands Styrelses Arkiv.
57. P. O. Pedersen. Nogle hidtil ukendte Tilfælde af mottled enamel hos indfødte i Sydvestgrønland. Tandlægebladet. 1938. Nr. 4. pag. 115. København. 1938.
58. L. Dalager. Grønlandske Relationer 1752. Det Grønlandske Selskabs Skrifter. II. København. 1915.
59. G. Meldorf. Tuberkulosens Udbredelse i Grønland. Meddelelser om Grønland. Bd. 26. pag. 211. København. 1904.
60. A. Bertelsen. Sundhedspleje og Fødselshjælp i Grønland samt den almindelige Sundhedstilstand blandt Befolkningen. Ugeskrift for Læger. 1921. pag. 607. København. 1921.
61. P. Børresen. Undersøgelse af Dødsaarsagerne indenfor de herrnhutiske Menigheder ved Ny Herrnhut og Lichtenfels fra 1738 til 1900. Det Grønlandske Selskabs Aarsskrift. 1936. pag. 94. København. 1936.
62. Fr. C. C. Hansen. Anthropologica medico-historica Groenlandiæ antiquæ. I. Herjolfsnes. Meddelelser om Grønland. Bd. 67. pag. 291. København. 1924.
63. O. Helms. Syfilis i Grønland. Ugeskrift for Læger. 1894. pag. 265. København. 1894.
64. S. Hansen. Syfilis i Grønland. Ugeskrift for Læger. 1894. pag. 300. København. 1894.
65. S. Rohleder. Nogle Undersøgelser over Tuberkulosens — specielt Lungetuberkulosens — Forekomst og Hyppighed i Upernivik Distrikt, Nordgrønland. Hospitalstidende. 1923. pag. 169. København. 1923.
66. K. Hrolv. Nogle Undersøgelser over Sygdomsforholdene — med særligt Henblik paa Tuberkulosen — og nogle Bemærkninger desangaaende i Upernivik Distrikt, Nordgrønland. Hospitalstidende. 1927. pag. 865. København. 1927.
67. S. K. Svendsen. Om Tuberkulosen i Egedesminde Distrikt, Nordgrønland. Ugeskrift for Læger. 1930. pag. 1225. København. 1930.
68. P. Børresen. Nogle Undersøgelser over Tuberkulosens Forekomst i Godthaab Lægedistrikt. Hospitalstidende. 1931. pag. 358. København. 1931.
69. S. M. Saxtorph. Om Tuberkulosen i Grønland og dens Bekæmpelse. Ugeskrift for Læger. 1932. pag. 736. København. 1932.

70. L. SCHIØTTZ CHRISTENSEN og A. ROTTENSTEN. v. Pirquets Reaktion i Julianehaab Lægedistrikt i Sydgrønland. Ugeskrift for Læger. 1932. pag. 757. København. 1932.
71. L. FOLKE. Nogle Tuberkulinundersøgelser i Julianehaab Distrikt Grønland. Ugeskrift for Læger. 1934. pag. 847. København. 1934.
72. S. K. SVENDSEN. Tuberkuloseundersøgelser i Godthaab Kolonidistrikt, Grønland. Ugeskrift for Læger. 1936. pag. 804. København. 1936.
73. B. SCHEIBEL. Stetoscopiske Fund fra Dele af Umanak Distrikt. Ugeskrift for Læger. 1936. pag. 830. København. 1936.
74. S. M. SAXTORPH. Nogle Undersøgelser over Tuberkulose hos Grønlændere. Ugeskrift for Læger. 1926. pag. 931. København. 1926.
75. A. HØYGAARD. Tuberkulosen hos eskimoer i Angmagssalik, Østgrønland. Nordisk Medicinsk Tidsskrift. 1938. pag. 1647. Helsingfors. 1938.
76. H. EGEDE SAABYE. Brudstykker af en Dagbog, holden i Grønland i Aarene 1770—1778. Odense. 1816.
77. O. FABRICIUS. Den Grønlandske Ordbog. København. 1804.
78. F. L. KÖLBING. Die Missionen der evangelischen Brüder in Grönland und Labrador. Gnadau. 1831.
79. N. C. LUND. Iagttagelser fra Færøerne navnlig angaaende epidemiske Sygdomme. København. 1884.
80. A. BERTELSEN. Om Dødeligheden i Grønland og om nogle af Dødsaarsagerne sammesteds. Bibliothek for Læger. 1910. pag. 459. København. 1910.
81. A. HRDLICKA. Contribution to the anthropology of Central and Smith Sound Eskimo. Anthrop. pap. of the americ. Mus. of Nat. Hist. 1910. pag. 177. New York. 1910.
82. PEDER OLSEN WALLØES Dagbøger fra hans Rejser i Grønland 1739—53. Det Grønlandske Selskabs Skrifter. V. København. 1927.
83. W. A. GRAAH. Undersøgelses-Reise til Østkysten af Grønland efter Kongelig Befaling udført i Aarene 1828—31. 2. Udg. (ved K. BIRKET-SMITH). København. 1932.
84. Sundhedsstyrelsens Aarsberetning for 1927. København. 1928.
85. A. HØYGAARD. Tuberculosis in Eskimos. The Lancet. 1938. Bd. 2. pag. 758. London. 1938.
86. G. FANØE. De sanitære Forhold ved Ivigtut Kryolitbrud. 1866—76. Hospitalstidende. 1877. pag. 345. København. 1877.
87. R. BENTZEN. Gonorréundersøgelser i Grønland. Ugeskrift for Læger. 1924. pag. 102. København. 1924.
88. G. MELDORF. Kliniske og parasitologiske Undersøgelser fra Grønland særlig angaaende patogene Bakterier hos Mennesker. Meddelelser om Grønland. Bd. 47. pag. 1. København. 1911.
89. BAY-SCHMITH. Gonorrhoeundersøgelser i Grønland. Ugeskrift for Læger. 1924. pag. 97. København. 1924.
90. L. FOLKE. Om Gonorrhoen og dens Komplikationer hos Grønlænderne i Julianehaab Distrikt. Ugeskrift for Læger. 1935. pag. 309. København. 1935.
91. W. FREI. Gonorrhöe. Neue Deutsche Klinik. Bd. 4. pag. 274. Berlin. 1930.
92. Nord-Grønlands Landsfogedembedes Arkiv.
93. A. KREBS. Syfilis i Grønland. Ugeskrift for Læger. 1894. pag. 397. København. 1894.
94. H. REY. De la syphilis suivant les races et les climats. Annales de dermatologie et de syphiligraphie. Ser. 12. Bd. 1. pag. 662. Paris. 1880.
95. G. MELDORF. Epidemiske Sygdomme i Grønland. II. Meddelelser om Grønland. Bd. 50. pag. 187. København. 1912.

96. C. Lorentzen. Syfilis i Grønland. Ugeskrift for Læger. 1894. pag. 303. København. 1894.
97. C. E. Smith. The midwifery and diseases of the esquimaux. Edinburgh medical Journal. Bd. 13. pag. 858. Edinburgh. 1868.
98. V. Suk. On the occurrence of syphilis and tuberculosis amongst Eskimos and mixed breeds of the north coast of Labrador. Publications de l'université Masaryk. Brno. 1927.
99. S. Kleinschmidt. Den Grønlandske Ordbog. København. 1871.
100. A. Hirsch. Handbuch der historisch-geographischen Pathologie. I—II. Stuttgart. 1881—83.
101. V. Babes. Die Lepra. H. Nothnagel. Specielle Pathologie und Therapie. Bd. 24. Wien. 1901.
102. R. Trebitsch. Dermatologische Beobachtungen aus West-Grönland. Archiv für Dermatologie und Syphilis. Bd. 91. pag. 205. Wien og Leipzig. 1908.
103. P. Egede. Dictionarium Grönlandico-Danico-Latinum. København. 1750.
104. O. Fabricius. Fauna Groenlandica. København og Leipzig. 1780.
105. F. Meinert. Neuroptera, Pseudoneuroptera, Thysanopoda, Mallophaga, Collembola, Suctoria, Siphunculata Groenlandica. Videnskabelige Meddelelser fra Den Naturhistoriske Forening i Kjøbenhavn for Aaret 1896. pag. 154. København. 1897.
106. W. Lundbeck. Entomologiske Undersøgelser i Vest-Grønland 1889 og 1890. Meddelelser om Grønland. Bd. 7. pag. 105. København. 1893.
107. D. Cranz. Fortsetzung der Historie von Grönland. Barby. 1770.
108. S. R. Hjortlund. De smitsomme Hundesygdomme i Grønland. Maanedsskrift for Dyrlæger. 1908. pag. 26. København. 1908.
109. M. Braun. Die thierischen Parasiten des Menschen. Würzburg. 1903.
110. K. L. Henriksen og W. Lundbeck. Landarthropoder. Meddelelser om Grønland. Bd. 22. pag. 481. København. 1918.
111. C. Rasch. Hudens Sygdomme og deres Behandling. København. 1927.
112. A. Laurent Christensen. Scarlatina under polymorf Streptococepidemi i Julianehaab Distrikt, Grønland, 1935—36. Nordisk Medicinsk Tidsskrift. 1937. pag. 88. Helsingfors. 1937.
113. R. Leuckart. Die Parasiten des Menschen. Leipzig og Heidelberg. 1879—1886.
114. C. Lütken. Snyltelivet og Snyltedyrene. København. 1891.
115. R. O. Neumann og M. Mayer. Atlas und Lehrbuch wichtiger tierischen Parasiten. Lehmanns Medizinische Atlanten. Bd. 11. München. 1914.
116. G. Meldorf. Om Forekomsten af Indvoldsorme hos Befolkningen i Grønland. Ugeskrift for Læger. 1907. pag. 462. København. 1907.
117. H. Ditlevsen. Cestoder. Meddelelser om Grønland. Bd. 23. pag. 1119. København. 1917.
118. O. Thomsen. Lærebog i Infektions-Patologi. København. 1932.
119. N. R. Christoffersen. Om Trichocephalus Dispar. København. 1913.
120. R. Trebitsch. Die Krankheiten der Eskimos in Westgrönland. Wiener Klinische Wochenschrift. Bd. 20. pag. 1404. Wien og Leipzig. 1907.
121. J. Bichel. Influenzaen i Egedesmindes Distrikt i Grønland. Ugeskrift for Læger. 1920. pag. 1163. København. 1920.
122. E. Bay-Schmith. Racebiologiske Undersøgelser i Grønland. Ugeskrift for Læger. 1926. pag. 880. København. 1926.
123. E. Bay-Schmith. Racebiologiske Undersøgelser i Grønland. III. (og Metallosalbehandling). Ugeskrift for Læger. 1927. pag. 859. København. 1927.
124. E. Bay-Schmith. Blodsænkningshastigheden ved Infektioner og Metalsaltinjektioner. Ugeskrift for Læger. 1928. pag. 528. København. 1928.

125. K. HROLV. Lidt om Sundhedsforhold i Vestgrønland. Tidsskrift for Dansk Røde Kors. 1931. pag. 93. København. 1931.
126. Dødsaarsagerne i Kongeriget Danmark i Aaret 1933. København. 1934.
127. W. A. THOMAS. Health of a carnivorous race. Journ. of American Medical Association. 1927. pag. 1559. Chicago. 1927.
128. W. RAAB. Alimentäre Faktoren in der Entstehung von Arteriosklerose und Hypertonie. Medicinische Klinik. 1932. pag. 487 og 521. Berlin. 1932.
129. P. O. PEDERSEN. Om Tobaksnydelse og dens Virkninger i cavum oris hos Sydvestgrønlændere og Østgrønlændere. Tandlægebladet. 1938. pag. 387. København. 1938.
130. J. FRISCH. Ministerfærden. Det Grønlandske Selskabs Aarsskrift. 1907. pag. 21. Odense. 1907.
131. G. KROGH-LUND. Om den tiltagende forekomst af caries dentium hos Grønlænderne. Tandlægebladet. 1937. pag. 156. København. 1937.
132. K. BUDTZ-JØRGENSEN. Brev fra Grønland. Tandlægebladet. 1935. pag. 807. København. 1935.
133. P. O. PEDERSEN. Om Forekomst og Behandling af caries dentium hos ca. 1200 danske Landsbyskolebørn. Tandlægebladet. 1939. pag. 257. København. 1939.
134. P. O. PEDERSEN. Tandsygdommenes Udbredelse i Grønland før og nu. Tandplejen. 1937. Nr. 2, 3 og 4. København. 1937.
135. P. O. PEDERSEN. Undersøgelser over Tandsygdommenes Udbredelse hos Eskimoerne i Sydvestgrønland. Referat ved H. SCHOU. Tandlægebladet. 1937. pag. 106. København. 1937.
136. G. PETRÉN. Zur Frage der Häufigkeit der akuten Appendicitis. Bruns Beiträge zur klinischen Chirurgie. 1911. Bd. 76. pag. 600. Tübingen. 1911.
137. L. KRAFT. Bidrag til Appendicitens Nosologi. Hospitalstidende. 1929. pag. 1171. København. 1929.
138. S. M. SAXTORPH. Tilfælde af akut Nefritis i Jakobshavns Lægedistrikt. Ugeskrift for Læger. 1936. pag. 994. København. 1936.
139. J. G. ZIMMERMANN. Von der Erfahrung in der Arzneykunst. Zürich. 1763—64.
140. J. G. HEMPEL. Eigne Erfarung und Wahrnehmungen vom Schaarbocke nebst einem Schreiben die monatliche Reinigung der Grönländerinnen betreffend und etwas von der Kriebelkrankheit. Leipzig og København. 1778.
141. A. HANNOVER. Undersøgelser angaaende Menstruationen i dens normale Tilstand og i dens Forhold til Sygdomme. København. 1865.
142. A. BERTELSEN. Om Fødslerne i Grønland og de seksuelle Forhold sammesteds. Bibliothek for Læger. 1907. pag. 527. København. 1907.
143. J. ROBERTON. On the Period of Puberty in Esquimaux Women. The Edinburgh medical and surgical Journal. 1845. Bd. 63. pag. 57. Edinburgh. 1845.
144. H. J. F. LERCH. Underretning for Jordemødre i Grønland. København. 1829.
145. A. BERTELSEN. Ældre og nyere Tids Fødselshjælp i Grønland. Tidsskrift for Jordemødre. 1910/11. pag. 105. København. 1911.
146. G. KOPPEL. Lærebog for Jordemødre. Godthaab. 1904.
147. C. E. JANSSEN. En Grønlandspræsts Optegnelser 1844—49. Memoirer og Breve. XIX. København. 1913.
148. G. HOLM og V. GARDE. Beretning om Konebaads-Expeditionen til Grønlands Østkyst 1883—85. Meddelelser om Grønland. Bd. 9. pag. 53. København. 1889.
149. G. MELDORF. Sociale og hygiejniske Forhold i Grønland. Bibliothek for Læger. 1904. pag. 335. København. 1904.
150. E. STIER. Untersuchungen über Linkshändigkeit und die funktionellen Differenzen der Hirnhälften. Jena. 1911.

151. A. Bertelsen. Undersøgelser over Kejthaandethed i Grønland. Hospitalstidende. 1928. pag. 1393. København. 1928.
152. A. Bertelsen. Neuro-pathologiske Meddelelser fra Grønland. II. Profeter og Djævlebesatte. Bibliothek for Læger. 1913. pag. 329. København. 1913.
153. P. Børresen. Om Forekomsten af Glaucom og Blindhed i Grønland. Ugeskrift for Læger. 1926. pag. 194. København. 1926.
154. C. M. Norman-Hansen. Om Blindhed og Øjensygdomme i Grønland. Hospitalstidende. 1910. pag. 128. København. 1910.
155. Statistisk Aarbog. 1925. København. 1925.
156. G. Meldorf. Epidemiske Sygdomme i Grønland. I. 1907. Meddelelser om Grønland. Bd. 33. pag. 129. København. 1907.
157. Optegnelser af Niels Giessing Wolf, Missionær i Grønland. Kirkehistoriske Samlinger. 5. Række. Bd. 3. pag. 468. København. 1905—07.
158. A. Bertelsen. Folkemedicinen i Grønland i ældre og nyere Tid. Det Grønlandske Selskabs Aarsskrift. 1914. pag. 22. København. 1915.
159. P. Børresen. Vitiligo i Grønland. Ugeskrift for Læger. 1929. pag. 387. København. 1929.
160. S. Hansen. Bidrag til Vestgrønlændernes Anthropologi. Meddelelser om Grønland. Bd. 7. pag. 163. København. 1893.
161. A. A. el Bahrawy. Über den Mongolenfleck bei Europäern. Archiv für Dermatologie und Syphilis. Bd. 141. pag. 171. Berlin. 1922.
162. Niels Egede. Tredie Continuation af Relationerne betreffende den grønlandske Missions Tilstand og Beskaffenhed. 1739—1743. 2. Udg. (ved H. Ostermann). Meddelelser om Grønland. Bd. 120. pag. 125. København. 1939.
163. H. Rink. Eskimoiske Eventyr og Sagn. Supplement. København. 1871.
164. W. Thalbitzer. Inuit Sange og Danse fra Grönland. København. 1939.
165. Grønland i Tohundredaaret for Hans Egedes Landing. I—II. København. 1921.
166. E. Skram. K'ivigtok. Tilskueren. 1885. pag. 735. København. 1885.
167. R. R. J. Hammer. Undersøgelse af Grønlands Vestkyst fra 68°20′ til 70° N. B. 1883. Meddelelser om Grønland. Bd. 8. pag. 1. København. 1889.
168. Knud Rasmussen. Fra Grønland til Stillehavet. København. 1925.
169. A. Bertelsen. Neuro-patologiske Meddelelser fra Grønland. I. Topophobierne. Bibliothek for Læger. 1905. pag. 109. København. 1905.
170. G. Meldorf. Om Kajaksvimmelheden i Grønland og dens Forhold til Brugen af Nydelsesmidler. Bibliothek for Læger. 1900. pag. 524. København. 1900.
171. R. F. Lassen. Tanker om blandede Egteskaber i Grønland. Minerva. 1795. 4. Kv. pag. 271. København. 1795.
172. F. Nansen. Eskimoliv. Kristiania. 1891.
173. K. Pontoppidan. Psychiatriske Forelæsninger og Studier. 2. Række. København. 1893.
174. K. Pontoppidan. Om den grønlandske Kajaksvimmelhed. Bibliothek for Læger. 1901. pag. 59. København. 1901.
175. A. Johansen. Kajakangst og lignende Tilstande. Bibliothek for Læger. 1905. pag. 549. København. 1905.
176. O. Fabricius. Udtog af en Dagbog, holden i Aarene 1751—1753 af Handelsbetient Peder Olsen paa en Reise i Grønland. Samleren. I. pag. 97. København. 1786—87.
177. H. M. Fenger. Bidrag til Hans Egedes og den grønlandske Missions Historie 1721—1760. København. 1879.
178. H. Rink. Eskimoiske Eventyr og Sagn. København. 1866.
179. Knud Rasmussen. Nye Mennesker. København. 1905.

180. N. EGEDE. Een kort og infoldig Beskrivelse over Grönland. 1769. Udg. ved H. OSTERMANN. Meddelelser om Grønland. Bd. 120. pag. 233. København. 1939.
181. L. MYLIUS-ERICHSEN. Kap York. København. 1905.
182. H. OSTERMANN. Den norske Grønlandspræst Provst JØRGEN SVERDRUP. Kristiania. u. A. (1922, Forf.).
183. J. C. W. FUNCH. Syv Aar i Nordgrönland. Viborg. 1840.
184. P. KRAGH. Episode af min Missionsvirksomhed i Nordgrønland. 1818—1828. Haderslev. 1874.
185. Udtog af 3 Breve fra Pastor ØSTERGAARD paa Upernivik, den nordligste Koloni paa Grønland. Meddelte ved H. A. LAURENT. Dansk Ugeskrift. Bd. 6. pag. 204. København. 1835.
186. J. C. JOENSEN og O. HASTRUP. Grønlandske Overbetjente 1721—1908. Det Grønlandske Selskabs Aarsskrift. 1908. pag. 41. Odense. 1908.
187. S. K. HUTTON. Among the Eskimos of Labrador. London. 1912.
188. J. P. KOCH. Gennem den hvide Ørken. Den danske Forskningsrejse tværs over Nordgrønland 1912/13. København. 1913.

ALFABETISK SAGREGISTER

(MED SIDEHENVISNING)

De i Parenthes satte Tal henviser alle til paagældende Sygdoms Forekomst hos Europæere i Grønland.

Aandssvaghed 193 ff.
Abnorm Fosterstilling 123.
Abort 122.
Acanthia lectularia 88.
Achorion Schoenleinii 160.
Achyli 114.
Adenofibrom 14.
Adenoide Vegetationer 14.
Adipositas 21, 130.
Affekteksplosioner 177.
Akne 168.
Alkoholismus 38, 79, 132, 138, 190, (209).
Alopeci 174.
Alveolarpyorrhoe 113.
Anaemi 99.
Anaesthesi 132.
Anencephali 5.
Angiom 18.
Angstanfald 181 ff.
Anthrakosis 68, 69.
Anthrax 163 ff.
Aortafejl 102.
Aphthae 106.
Apoplexi 136.
Appendicitis 116.
Arp 168.
Arcus senilis 151.
Arteriosklerose 21, 104, 136, 150.
Arthritis deformans 131.
— urica 21.
Arthroitis deformans 131.
— gonorrhoica 72, 74.
Arthrosis 130.
Ascorbinsyre 26.
Askarider 95.
Asthma 99.
Astigmatismus 151 ff.
Atherom 14.
Atonisk Efterblødning 124.
Atresia 6.
Atrophia nervi optici 151, 156.
Avitaminose 23 ff., 147, 153, (202).

Bacillus botulinus 32.
— Kochii 49, 67, 69.
Barselfeber 124.
Bartholinitis 74.
Beri-Beri 31.
Blandingsrace 180.
Blepharitis 144 ff.
Blindekvotient 155.
Blindhedsaarsager 75, 148, 149, 151, 156.
Blindtarmsbetændelse 116.
Blodspytning 40, 50 ff., 62 ff., 98, 104.
Blodsygdomme 99.
Blodsænkning 100.
Blodtryk 54, 104.
Blæresten 119.
Blæresygdomme 119.
Blødning efter Fødsel 124.
Botulismus 32 ff., 155.
Brandbyld 163 ff.
Bromidrosis 174.
Brydningsanomalier 151 ff.
Buphthalmus 9.
Bygkorn 143, 168.
Bylder 163 ff.
Bændelorm 94 ff.
Bækkendeformiteter 123, (205).
Børnekrampe 30.
Børnelammelse 133.
Børneorm 96.
Børnesaar 162.

Calciumfosfat 22.
Calculus vesicae 119.
Cancer 18 ff.
Canities 174.
Carbunculus 163 ff.
Carcinom 18 ff.
Caries dentium 22, 107 ff.
Cataracta 144, 150.
Cerumen 158.
Cestodes 94 ff.
Chemosis 146.
Chloasma 171.
Chlorosis 99.
Cholelithiasis 117, (205).
Chorioretinitis 150, 156.
Cimex lectularius 87.
Clavus 13, 174.
Coccidier 169.
Colitis 116.
Coliuri 118, 119.
Condyloma 14.
Congenit Hofteluksation 7.
Conjunctivitis 74, 139 ff.
Coxitis 56 ff.
Crampi 132.
Cretinismus 22, 126.
Cyklopi 6.
Cystoma ovarii 14.

Dakryocystitis 154.
Defluvium capillorum 174.
Degeneratio myocardii 102.
Dentikler 113.
Dermatitis 169.
Dermatomykosis 159 ff.
Deviationes dentium 9.
Diabetes 126.
Dibothriocephaler 94.
Dibothriocephalusanæmi 100.
Diegivning 100, 115.
Djævlebesatte 198.
Drikkevand 164.
Drukning 180, (207).
Dværgvækst 126, 155.
Dysarthri 136.
Døvstumhed 159.

Echinokokkus 95.
Eklampsi 122, (206).
Eksaltation 177.
Ekthyma 162.
Ektrodaktyli 7.
Elytritis 72.
Encephalitis 136.
Endocarditis 102.
Endometritis 72.
Ephelides 172.
Epididymitis 71, 72, 74, 120.
Epilepsi 137, 177, 187, 188, (210).
Epistaxis 22, 51, 54, 97.
Epitheliom 18 ff.
Ernæringssygdomme 21 ff., (202).
Erysipelas 79, 93, 124, 161, 169.
Erythema nodosum 59, 66, 67, 69, 161.
Europæernes Sundhedstilstand i Grønland 202 ff.
Exophthalmus 126.
Extrasystoli 103.

Facialisparese 132.
Farveblindhed 153.
Favus 159 ff.
Fedme, sygelig 21, 130.
Fibrom 15.
Fibroma molluscum 13.
Fibromyom 18.
Filipenser 168.
Fjældgang 177.
Fladlus 87.
Fluor albus 122.
Fluorforgiftning 38.
Fnat 88 ff.
Fnatmidde 88, 90.
Fodtøj 13, 131.
Forfrysninger (207).
Forgiftninger 31 ff., 132, 187, 188, 200.
Forliggende Moderkage 122.
Fosterleje, uregelmæssigt 123.
Fregner 172.
Frostknuder 161.
Funiculitis 74.
Furunculus 163 ff.
Føde, animalsk 21, 26, 48, 49, 54, 101, 104, 108, 111, 115, 117, 118, 164, (205).
— fordærvet 31, 114, 115.
Fødekrampe 122, (206).
Fødsler 47, 122, (205).
Føhnstorme (209).

Galdesten 117, (205).
Ganespalte 6.
Gingivitis 106.

Glandelsvulst 86.
Glandeltuberkulose 54.
Glaukom 149, 156.
Glomerulonephritis 118.
Gonokokker 71, 74.
Gonorrhoe 8, 10, 14, 69 ff., 119, 192.

Haaraffald 174.
Haarsygdomme 174.
Haemangiofibrom 18.
Haematemesis 114.
Haematuri 118.
Haemophili 100.
Haemoptysis 40, 50 ff., 62 ff., 98, 104.
Haemorrhagia cerebri 136.
Hareskaar 6.
Helminthiasis 97.
Helvedesild 169.
Hemeralopi 30, 146, 153.
Hemimeli 7.
Hermaphroditismus 7.
Hernier 8.
Herpes tonsurans 160.
— zoster 169.
Hjerneblødning 136.
Hjernehindebetændelse 50, 56, 136, 199.
Hjernesygdomme 134.
Hjertesygdomme 102 ff.
Hofteluksation 7.
Homoseksualitet 191.
Hordeolum 143, 168.
Hornhindepletter 148, 156.
Hudsygdomme 159 ff.
Hydrocele testis 120.
Hyperaciditet 114.
Hyperdaktyli 7.
Hyperdonti 9.
Hyperhaemoglobinaemi 54, 98.
Hypermasti 7.
Hypermetropi 152.
Hypertensio arterialis 104.
Hypochyli 114.
Hypohaemoglobinaemi 100.
Hypospadi 7.
Hysteri 138, 177.
Høfeber 99.
Højde, gennemsnitlig 67.

Idioti 193 ff.
Impetigo 162.
Impulsivitet 176, 193, 198.
Inanition 21.
Indgifte 11, 150.
Instabilitet 176.
Intoxicatio 31 ff., 132, 187, 188, 200.
Iridocyclitis 156.
Ischias 132.
Isolationspsykose (208).

Jod 22.

Kaffe 38, 187.
Kajakangst 181 ff.
Karbunkel 163 ff.
Karsygdomme 104 ff.
Katarakt 144, 150.
Kejthaandethed 134 ff.
Keloid 15.
Keratitis 50, 55, 67, 144, 147.
Kienbøck's Sygdom 131.
Klorose 99.
Klumpfod 7.
Knoglesygdomme 127 ff.
Knogletuberkulose 56, 65.
Knuderosen 59, 66, 67, 69, 161.
Kogsalt 22.
Kolpitis 72.
Komplementbinding ved Gonorrhoe 75.
Kondylom 14.
Konsanguine Ægteskaber 11, 150.
Krampeanfald 138, 177.
Kretinisme 22, 126.
Kryolith 38.
Kryptophthalmus 6.
Kræft 18 ff.
Kulilteforgiftning 37.
Kvanforgiftning 37.
Kødernæring 21, 22, 26, 48, 49, 54, 101, 104, 108, 111, 115, 117, 118, 164, (205).
Kødforgiftning 31 ff.

Labium leporinum 6.
Laeochiri 134 ff.
Larynxtuberkulose 58.
Ledsygdomme 127 ff.
Ledtuberkulose 56, 65.
Leddegigt 128 ff.
Lentigo 10, 173.
Lepra 82.
Leukeratose 106.
Leukoma corneae 148, 156.
Leukoplakia 106.

Leversygdomme 117, (205).
Ligfald 137, 177, 187, 188, (210).
Ligtorne 13, 174.
Lipom 17.
Lipose 130.
Lugtesans 99.
Lumbago 128.
Lungetuberkulose 41 ff.
Lupus 59, 161.
Lus 85, 147, 162, 172.
Luxatio coxae congenita 7.
Lysdermatitis 169.
Lægkrampe 132.

Macula corneae 148, 156.
Makrostomi 6.
Maligne Svulster 18 ff, 121.
Manio-depressiv Psykose 200.
Mantouxundersøgelse 43, 67.
Mastitis 125.
Masturbatio 191.
Mátak 27.
Mavekatarrh 114.
Mavesygdomme 114, (205).
Mellemørebetændelse 55, 136, 157 ff.
Meningitis 50, 56, 136, 199.
Menstruation 99, 120.
Metaldehyd 38.
Mikrophthalmus 9.
Misdannelser 5 ff.
Miseries 21, 62, 68.
Mitralfejl 102.
Modermærker 13, 18, 173.
Mola hydatidosa 5.
Molluscum contagiosum 168.
Mongolplet 174.
Morax-Axenfeld's Bacil 144, 149.
Morbus Basedowi 126.
— cordis 102 ff.
Morpioner 87.
Mottled enamel 38.
Mundsygdomme 106.
Muskelsygdomme 127 ff.
Muslingeforgiftning 37.
Mykose 66.
Myocarditis 102.
Myom 17.
Myopi 151 ff.
Myoser 130, (206).
Möller-Barlow's Sygdom 25.
Mørkeblindhed 30, 146, 153.
Mørketid 100, (208).

Naevus pigmentosus 173.
— vasculosus 18.
— verrucosus 13.
Nanismus 126, 155.
Natriumklorid 22.
Neoplasmata 11 ff.
Nephritis 118, (205).
Nephrolithiasis 118, (205).
Nervesmerter 132.
Nervesygdomme 132.
Neuralgier 132.
Nikotinforgiftning 38, 187, 188.
Nydannelser 11 ff.
Nyrebetændelse 118, (205).
Nyresten 118, (205).
Nyresygdomme 118.
Nystagmus 136, 155.
Næseblod 22, 51, 54, 97.

Obesitas 21, 130.
Obstipation, kronisk 115.
Oidium albicans 106.
— lactis 65.
Oligophreni 193 ff.
Onani 191.
Opamning, kunstig 25, 29, 106, 115, 125.
Ophthalmoblennorrhoe 74.
Ormesyge 97.
Osteochondritis 131.
Osteom 16.
Otitis 55, 136, 157 ff.
Ovariecyste 14.
Oxyuris 96.

Palatum fissum 6.
Paradentitis 106, 112.
Paradentosis 113.
Paralysis agitans 137.
Paraplegi, funktionel 137.
Paraplegia spastica congenitalis 136.
Paraurethralgang 8.
Pareser 132.
Pavor nocturnus 186.
Pediculi 85, 147, 162, 172.
Pellagra 31.
Pericardieempyem 102.
Peritonitis 124.
Peritonæaltuberkulose 58.
Periurethritis 74.
Perniones 161.
Pes planus 131.

Pes varo-equinus paralyticus 7.
Phimosis 7, 9.
Phokomeli 7.
Phthirius pubis 87.
Phthisis 41 ff., 79.
Pigmentanomalier 170.
Pigmentering 86.
Pinguecula 146.
Pirquetundersøgelse 42 ff., 66.
Piskeorm 97.
Placenta praevia 122.
Platfod 131.
Poliomyelitis 133.
Polyartritis 128, 130.
Polypus nasi aut cavi naso-pharyngealis 14.
Presbyopi 152.
Primærfoci 69.
Profeter 196 ff.
Prostatahypertrofi 120.
Prostatitis 72, 74.
Psoriasis 169.
Psoroptes longirostris 94.
Psykiske Lidelser 176 ff., (208).
Pterygium 144, 146.
Ptosis ventriculi 114.
Pyelitis 58.
Pyodermier 161 ff.

Raceejendommelighed 9, 10, 13, 15, 21, 23, 29, 54, 69, 74, 81, 99, 101, 107, 113, 117, 120, 124, 131, 155, 158, 159, 161, 168, 170, 171, 173, 174, 176, 180, 189, 195, 200.
Rachitis 28, 123, (205).
Refraktionsanomalier 151 ff.
Rheumatiske Sygdomme 127, (206).
Rhinitis anaphylactica 99.
Ringorm 160.
Rosen 79, 93, 124, 161, 169.
Rygmarvssygdomme 133.
Rygmarvstæring 133.

Salpingitis 72, 74.
Sarkom 18 ff.
Sarkoptes scabiei 88, 90.
Scabies 88 ff.
Schizophreni 200.
Scorbutus 23, 54, 98, (202).
Seborrhoe 168.
Seksuelle Anomalier 190 ff.
Sektionsfund ved Lungetuberkulose 68.
Selvmord 200, (210).
Septikæmi 72, 74, 124, 168.
Sindssygdomme 176 ff., (208).
Skab 90, 94.
Skaldethed 174.
Skelen 154.
Skinnebensaar 170.
Skorpefnat 90 ff.
Skrofulose 54 ff., 67, 147.
Skurv 159 ff.
Skælvelamhed 137.
Skørbug 23, 54, 98, (202).
Sneblindhed 139 ff., (207).
Snyltere, dyriske 85 ff.
Sodomi 192.
Soor 106.
Spedalskhed 82.
Spina bifida 6.
— ventosa 57 ff.
Spolorm 95.
Spondylitis (41), 56 ff., 80, 133.
Sprue 31.
Staphylodermier 163 ff.
Stammen 136.
Stomatitis 106.
Strabismus 154.
Streptodermier 161 ff.
Strictura urethrae 119.
Struma 22, 126.
Stær 144, 150.
Suggestibilitet 176, 198.
Suicidium 200, (210).
Sukkersyge 126.
Surdomutitas 159.
Svangerskabstoksikose 122, (206).
Syndaktyli 6.
Syphilis 77 ff., 134, 138, 155, 161, 172, 200.
Sænkningshastighed 100.

Taarevejslidelser 154.
Tabes 133.
Tandsygdomme 30, 38, 106 ff.
Tarmkatarrh 114 ff.
Tarmsygdomme 114 ff.
Tarmtuberkulose 58.
Tendovaginitis 130.
Tenosynivitis 130.
Tetani 30.
Tinea 160.
Tobaksforgiftning 38, 187, 188.

Tobaksforbrug 20, 38, 106, 115, 142, 158, 187.
Trachom 148.
Trichocephalus dispar 97.
Trichophyti 160.
Trøske 106.
Tubakatarrh 157.
Tuberkelbacil 49, 67, 69.
Tuberkulinundersøgelse 42 ff.
Tuberkulose 21, 40 ff., 101, 147, 160, (205).
Tvangsforestillinger 182 ff.
Tvangstanker 189, 195.
Tyktarmskatarrh 116.
Tænder 9, 30, 38, 106 ff.
Tænier 95.
Tørsprit 38.

Ulcus varicosum cruris 170.
— ventriculi 114.
— serpens corneae 148, 156.
Ulykkestilfælde 180, (207).
Underernæring 21, 62, 68.
Uregelmæssigt Fosterleje 123.
Urenlighed 61, 66, 73, 89, 142, 146, 147, 162, 163, 164, 165, 166, 167.
Urethritis 72 ff.
Urinrørsforsnævring 119.
Urogenitaltuberkulose 58.

Vaginitis 72.
Vanskabninger 10.
Varicer 170.
Vegetationes adenoides 14.
Verruca 12, 168.
Visdomstænder 9.
Vitaminmangel 23 ff., 54, 142, (203).
Vitiligo 170.
Vorter 12, 168.
Vulvo-vaginitis 73, 193.
Væggetæge 87.
Vægt, gennemsnitlig 67.

Xerophthalmi 30, 153.
Xerosis conjunctivae 153.

Zona 169.
Zooparasitter 85 ff.

Øjensygdomme 139 ff.
Øjentørsot 30, 153.
Øjesitren 136, 155.
Øresygdomme 157 ff.

Færdig fra Trykkeriet den 31. December 1940.